

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

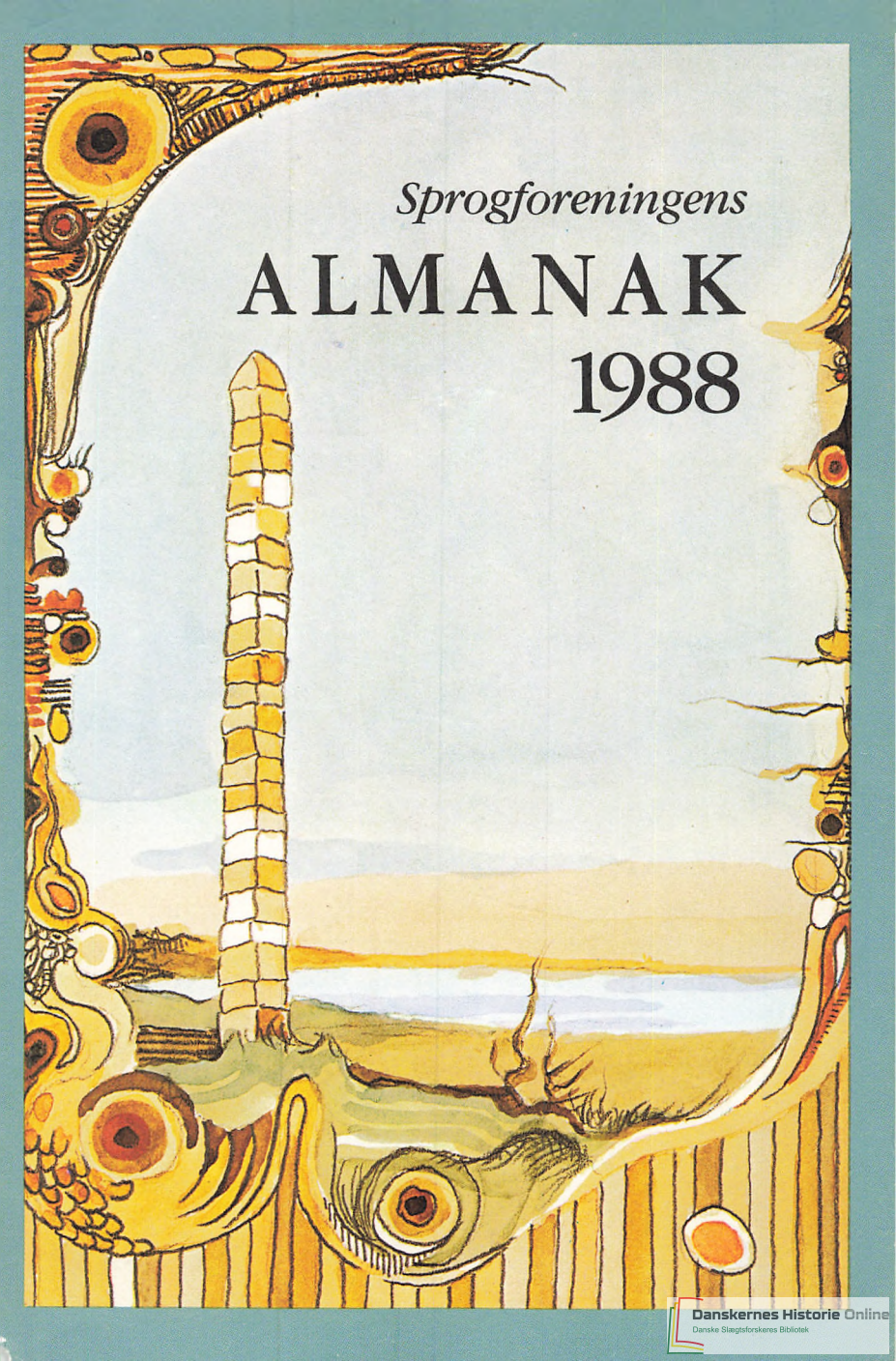
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sprogforeningens
ALMANAK
1988

Kapitalpension gi'r dig fradrag nu, – og en gylden start som pensionist

Kom ind i Sparekassen Sønderjylland og hør om de mange muligheder. Lad os rådgive dig om pensions opsparing og hjælpe dig med at bevare levestandarden hele livet!

sparekassen •
Sønderjylland

SPROGFORENINGENS ALMANAK FOR 1988

95. ÅRGANG

Udgivet af Sprogforeningen – Redaktion: Arne G. Larsen

DY-PO BOGFORLAG – SØNDERBORG 1987

God økonomi hænger sammen med rigtig rådgivning

I Sydbank er vi specialister, når det drejer sig om penge og om at få mest muligt ud af dem.

Derfor kan vi give råd og inspiration på alle områder, der udgør en families økonomi.

Der er mange tilbud og mange muligheder, og tilpasset den enkelte families behov giver de en tryk økonomisk baggrund.

SYDBANK

INDHOLDSFORTEGNELSE

Kalenderen	4	Henrik Lassen Henriksen	140
Solens opgang og nedgang	28	Helnz Homann	141
Højvandet ved vestkysten	29	Bruno Sell	142
Danske helligdage	29	Inger Tappe	143
Sydslesvigske fest- og helligdage	29	Magnus Bichel	144
Ferieplan for skolerne i Sydslesvig	29		
Sjærneskud	30	HÅNDBOG:	
Formærkelser	31	Det danske Kongehus	146
Planeter	32	Regering og Folketing	147
Arne G. Larsen: Hjemlærstiden for Agerskov sogn	33	Ministeriet Poul Schlüter	147
P. Gorrson: Den lange gode vej i grænselandets tjeneste gennem 30 år	49	Folketingsvalget den 8. september 1987	148
Sigfr. Androsen: Lav æ præst kom åh æ hjul	60	Stømetal i Sønderjyllands amtskreds	149
Jens Lampe: Billedhuggeren fra Vejen, Niels Hansen-Jacobsen 1861-1941	64	Valgt i Sønderjyllands amtskreds Undervisningsministeriets udvalg vedr. danske kulturelle anliggender i Sydslesvig	149 150
Povl Skov: Ung mand i Tønder - dengang i trediverne	70	Amt og kommuner	151
Gunnar Nielsen: Minder fra Rølse i 1931	76	Amtsrådets medlemmer	152
Peter Hansen: Sang fra Amerika	83	Amtsprogramrådet	153
Elin Tychsen: Dytningebøen	84	Kommuner i Sønderjyllands amt	154
Holger Refshaug: Den hemmelige skuffe	92	Føringer, organisationer, institutioner	156
Arne G. Larsen: Som vandrelærer er man altid undervejs	94	Nationale og historiske foreninger m. v.	156
Kirsten Linding: Et gulnet brev	100	Musik - Teater - Kunst	161
Peter Petersen: Ret kan hævdes - frihed vindes	104	Biblioteker	164
Dagmar Gammelgaard: Verdens mærkeligste grænse	115	Undervisning	166
Hølge Ovlst Frandsen: Stormen gjorde stærk	117	Lokalhistoriske samlinger og arkiver	168
N. Oppermann: En af 'de tolv' - kunstneren Mogens Kai Nørregaard	122	Museer	173
Eske K. Mathiesen: Aften	123	Landbrug	175
		Landbolforeninger	177
MINDEORD:		Husmandsforeninger	180
Diga Repplen	124	Husholdningsforeninger	181
Peter Simonsen	125	Husdyrbrugsorganisationer	182
Hans Iwerson	127	Møjeriforeninger	183
Harald Østergaard Flint	128	Skovbrug	183
Gunder Marie Nissen	129	Slagterier	184
Jens Christensen	130	Det Jydske Haveselskab	184
Fritz Clausen	131	Handel	185
V. Tams Jørgensen	133	Håndværk og Industri	186
Viggo Petersen	134	Finansiering	188
Aage Jensen	136	Turistforeninger	190
Lotte Schubert	137	Danske og frisiske institutioner i Sydslesvig	192
Louis Jacobs	138	Jagt og vildtforvaltning	198
Dirch Jørgensen	139	Uddrag af lov om jagt og vildtforvaltning	200
		Den obligatoriske jagtprøve	200
		Bekendtgørelse om jagttid for visse pattedyr og fugle	201
		Markedsfortegnelse	202

JANUAR 1988

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7' 3 ^m og tiltager i månedens løb 1' 30 ^m		Sol		Måne	
		Op	Ned	Op	Ned
Uge 53		1 m	1 m	1 m	1 m
F. 1 Nytår Solens radius 16' 17"		8 42	15 45	12 56	6 53
Fadervor, Matth. 6,5-13. 1' række, Luk. 2,21.					
L. 2 Abel	Vega kulm.midn. mod nord	41	46	13 33	8 7
S. 3 S. e. nytår	Enoch	41	47	14 28	9 3
Barnemordet i Bethlehem, Matth. 2,13-18. 1' række, Matth. 2,19 til enden					
Uge 1					
M. 4 Methusalem	○ F.m. 2' 40 ^m Jorden nærmest Solen Sirius kulm. midn.	8 41	15 48	15 38	9 41
Ti. 5 Simeon		40	50	16 57	10 5
O. 6 Hellig 3 konger	Tusmørket varer 48 ^m	40	51	18 17	10 19
To. 7 Knud, hertug	☾ fjernest Jorden	39	53	19 36	10 29
F. 8 Erhardt		39	54	20 52	10 36
L. 9 Julianus		38	56	22 8	10 42
S. 10 1. s. e. h. 3 k.	Paul eremit	37	57	23 24	10 47
Jesus velsigner de små børn, Mark. 10,13-16. 1' række, Luk. 2,42 til enden.					
Uge 2		8 36	15 59	—	10 51
M. 11 Hyginus		35	16 1	0 42	10 57
Ti. 12 Reinhold	● S.kv. 8' 4 ^m	34	2	2 5	11 4
O. 13 Hilarius	Tusmørket varer 47 ^m	33	4	3 33	11 15
To. 14 Felix		32	6	5 7	11 32
F. 15 Maurus		31	8	6 40	12 3
L. 16 Marcellus					
S. 17 2. s. e. h. 3 k.	Antonius Castor kulm. midn.	30	10	7 59	13 0
Zakæus, Luk. 19,1-10. 1' række, Joh. 2,1-11.					
Uge 3		8 29	16 11	8 51	14 26
M. 18 Prisca	Procyon kulm.midn.				
Ti. 19 Pontianus	● N.m. 6' 26 ^m ☾ nærmest Jorden	28	13	9 20	16 11
O. 20 Fabian og Sebastian	Tusmørket varer 45 ^m Pollux kulm. midn.	26	15	9 37	17 58
To. 21 Agnes		25	17	9 48	19 40
F. 22 Vincentius		24	19	9 55	21 16
L. 23 Emerentius		22	21	10 2	22 49
S. 24 3. s. e. h. 3 k.	Timotheus	21	23	10 8	—
Giv os mere tro, Luk. 17,5-10. 1' række, Matth. 8,1-13.					
Uge 4		8 19	16 25	10 15	0 19
M. 25 Pauli omv.	● F.kv. 22' 53 ^m	17	27	10 24	1 48
Ti. 26 Polycarpus	Merkur st. østl. elong.	16	30	10 38	3 17
O. 27 Chrysostomus	Tusmørket varer 44 ^m	14	32	10 58	4 43
To. 28 Fred. 6.s føds.	Carolus Magnus	12	34	11 30	6 0
F. 29 Chr. 7.s føds.	Valerius	11	36	12 19	7 1
L. 30 Adelgunde		9	38	13 25	7 44
S. 31 Septuagesima	Vigilius				
De betroede talenter, Matth. 25,14-30. 1' række, Matth. 20,1-16.					

Januar 1988		Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.		12.33	-
2.		1.05	13.28
3.		1.53	14.14
4.		2.34	14.55
5.		3.10	15.33
6.		3.46	16.10
7.		4.18	16.45
8.		4.52	17.20
9.		5.24	17.54
10.		5.56	18.39
11.		6.39	19.05
12.		7.05	19.47
13.		7.50	20.41
14.		8.52	21.51
15.		10.15	23.03
16.		11.30	-
17.		0.10	12.40
18.		1.15	13.43
19.		2.10	14.38
20.		3.01	15.27
21.		3.47	16.15
22.		4.31	17.02
23.		5.14	17.48
24.		5.58	18.34
25.		6.41	19.21
26.		7.28	20.11
27.		8.21	21.09
28.		9.27	22.17
29.		10.47	23.35
30.		12.12	-
31.		0.43	13.14

FEBRUAR 1988

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 8' 33 ^m og tiltager i månedens løb 2' 8 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
M. 1	Brigida	Solens radius 16' 16" Uge 5	8 7	16 40	14 42	8 11
Ti. 2	Kyndelmisse	○ F.m. 21' 51 ^m	5	42	16 2	8 27
O. 3	Blasius	Tusmørket varer 43 ^m ☾ fjernest Jorden Deneb kulm. midn. m. n.	3	45	17 22	8 38
To. 4	Veronica		1	47	18 40	8 46
F. 5	Agathe		7 59	49	19 56	8 52
L. 6	Dorothea		57	51	21 11	8 56
S. 7	Sexagesima	Richard	55	53	22 28	9 1
Sædens vækst, Mark. 4,26-32. 1' række, Luk. 8,4-15.						
M. 8	Corintha	Uge 6	7 53	16 55	23 48	9 1
Ti. 9	Apollonia		51	58	—	9 12
O. 10	Scholastica	Tusmørket varer 41 ^m	49	17 0	1 12	9 20
To. 11	Euphrosyne	● S. kv. 0' 1 ^m	47	2	2 41	9 34
F. 12	Eulalia		45	4	4 13	9 56
L. 13	Benignus		42	6	5 37	10 38
S. 14	Fastelavn	{ Quinquagesima. Esto mihi Valentinus	40	8	6 40	11 48
Op til Jerusalem, Luk. 18,31 til enden. 1' række, Matth. 3,13 til enden						
M. 15	Faustinus	Uge 7	7 38	17 11	7 19	13 24
Ti. 16	Hvide Tirsdag	Juliane	36	13	7 41	15 10
O. 17	Aske Onsdag	{ Findanus Tusmørket varer 40 ^m ● N. m 16' 54 ^m ☾ nærmest Jorden	33	15	7 54	16 57
To. 18	Concordia		31	17	8 3	18 38
F. 19	Ammon		29	19	8 10	20 16
L. 20	Eucharis		26	22	8 16	21 50
S. 21	1. s. i fasten	{ Quadragesima. Invocavit Samuel	24	24	8 23	23 24
Hvem er den største?, Luk. 22,24-32. 1' række, Matth. 4,1-11.						
M. 22	Peters stol	Uge 8	7 22	17 26	8 31	—
Ti. 23	Papias		19	28	8 43	0 56
O. 24	Tamperdag	{ Skuddag Tusmørket varer 39 ^m ● F. kv. 13' 15 ^m	17	30	9 1	2 27
To. 25	Matthias	Regulus kulm. midn.	15	32	9 29	3 49
F. 26	Victorinus		12	34	10 12	4 58
L. 27	Inger		10	36	11 14	5 46
S. 28	2. s. i fasten	{ Reminiscere Leander	7	39	12 28	6 17
Menneskets afmagt, Jesu magt, Mark. 9,17-29. 1' række, Matth. 15,21-28.						
M. 29	Øllegaard	Uge 9	7 5	17 41	13 38	6 36

Februar 1988

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	1.36	14.02
2.	2.18	14.42
3.	2.55	15.19
4.	3.29	15.53
5.	4.01	16.24
6.	4.32	16.55
7.	5.02	17.25
8.	5.31	17.56
9.	5.59	18.29
10.	6.32	19.05
11.	7.10	19.50
12.	8.03	20.44
13.	9.27	22.19
14.	11.00	23.44
15.	12.26	-
16.	0.58	13.33
17.	1.57	14.28
18.	2.47	15.16
19.	3.30	16.00
20.	4.12	16.43
21.	4.53	17.25
22.	5.32	18.06
23.	6.12	18.46
24.	6.54	19.29
25.	7.43	20.18
26.	8.45	21.22
27.	10.07	22.49
28.	11.49	-
29.	0.19	12.55

MARTS 1988

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 10 ^h 41 ^m og tiltager i månedens løb 2 ^h 23 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			t m	t m	t m	t m
Ti. 1	Albinus	{	7 2	17 43	15 8	6 48
O. 2	Simplicius		0	45	16 27	6 56
To. 3	Kunigunde	{	6 57	47	17 44	7 2
F. 4	Adrianus		55	49	19 0	7 7
L. 5	Theophilus	{	52	51	20 16	7 12
S. 6	3. s. i fasten		50	53	21 35	7 16
<i>Løgnens fader, Joh. 8,42-51.</i>						
1' række, Luk. 11,14-28.						
M. 7	Perpetua	Uge 10	6 47	17 55	22 58	7 22
Ti. 8	Beata	{	45	57	—	7 29
O. 9	40 riddere		42	59	0 25	7 40
To. 10	Ædel	{	39	18 2	1 55	7 59
F. 11	Fred. 9.s føds.		37	4	3 21	8 31
L. 12	Gregorius	{	34	6	4 31	9 27
S. 13	Midfaste		32	8	5 17	10 50
<i>Jesus, livets brød, Joh. 6,35-51.</i>						
1' række, Joh. 6,1-15.						
M. 14	Eutychius	Uge 11	6 29	18 10	5 44	12 30
Ti. 15	Zacharias	{	26	12	6 0	14 14
O. 16	Gudmund		24	14	6 10	15 56
To. 17	Gertrud	{	21	16	6 18	17 35
F. 18	Fred. 3.s føds.		19	18	6 24	19 12
L. 19	Joseph	{	16	20	6 31	20 48
S. 20	5. s. i fasten		13	22	6 39	22 24
<i>Mariæ lovsang, Luk. 1,46-56.</i>						
1' række, Luk. 1,26-38.						
M. 21	Benedictus	Uge 12	6 11	18 24	6 49	23 58
Ti. 22	Paulus	{	8	26	7 4	—
O. 23	Fidelis		6	28	7 28	1 28
To. 24	Ulrica	{	3	30	8 5	2 45
F. 25	Mariæ bebud.		0	32	9 2	3 43
L. 26	Gabriel	{	5 58	34	10 13	4 20
S. 27	Palmesøndag		55	36	11 32	4 43
<i>Jesus salves i Bethania, Mark. 14,3-9.</i>						
1' række, Matth. 21,1-9.						
M. 28	Dr. Ingrid	Uge 13	5 53	18 38	12 52	4 57
Ti. 29	Jonas	{	50	40	14 12	5 6
O. 30	Quirinus		47	42	15 29	5 13
To. 31	Skærtorsdag	{	45	44	16 45	5 18
			45	44	16 45	5 18

Når sommertid er gældende skal der lægges en time til alle tidspunkter.

Marts 1988	Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.	1.14	13.43
2.	1.57	14.21
3.	2.32	14.55
4.	3.05	15.26
5.	3.36	15.55
6.	4.04	16.25
7.	4.33	16.55
8.	5.02	17.25
9.	5.32	17.56
10.	6.06	18.33
11.	6.46	19.15
12.	7.42	20.17
13.	9.08	21.48
14.	10.45	23.23
15.	12.13	-
16.	0.41	13.19
17.	1.39	14.11
18.	2.27	14.56
19.	3.09	15.39
20.	3.48	16.19
21.	4.28	16.57
22.	5.07	17.35
23.	5.45	18.12
24.	6.26	18.48
25.	7.12	19.33
26.	8.13	20.35
27.	9.30	21.57
28.	11.14	23.42
29.	12.25	-
30.	0.43	13.12
31.	1.26	13.52

APRIL 1988

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13' 4 ^m og tiltager i månedens løb 2' 13 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			t m	t m	t m	t m
F. 1	Langfredag	{ Hugo Solens radius 16' 2"	5 42	18 46	18 2	5 23
L. 2	Theodosius	○ F.m 10' 21 ^m	40	48	19 21	5 27
S. 3	Påskedag	{ Nicætas Venus st. østl. elong.	37	50	20 43	5 33
<i>Kristi opstandelse, Matth. 28,1-8.</i>						
<i>1' række, Mark. 16,1-7.</i>						
M. 4	2. påskedag	Ambrosius Uge 14	5 34	18 52	22 10	5 39
Ti. 5	Irene		32	54	23 40	5 49
O. 6	Sixtus	Tusmørket varer 40 ^m	29	56	—	6 5
To. 7	Egesippus		27	58	1 8	6 32
F. 8	Chr. 9.s føds.	Janus	24	19 0	2 23	7 20
L. 9	Procopius	● S. kv. 20' 21 ^m	22	2	3 16	8 33
S. 10	1. s. e. påske	{ Quasimodo Ezechiel	19	4	3 48	10 5
<i>Vogt mine får, Joh. 21,15-19.</i>						
<i>1' række, Joh. 20,19 til enden.</i>						
M. 11	Leo	Uge 15	5 17	19 6	4 6	11 45
Ti. 12	Chr. 4.s føds.	Julius	14	8	4 18	13 24
O. 13	Justinus	Tusmørket varer 42 ^m	12	10	4 26	15 1
To. 14	Tiburtius	○ nærmest Jorden	9	12	4 33	16 36
F. 15	Chr. 5.s føds.	{ Olympia Spica kulm. midn.	7	14	4 39	18 11
L. 16	Margrethe 2.s føds.	{ Mariane ● N.m. 13' 0 ^m	4	16	4 46	19 46
S. 17	2. s. e. påske	{ Misericordia Domini Anicetus	2	18	4 55	21 23
<i>Hyrden og fårene, Joh. 10,22-30.</i>						
<i>1' række, Joh. 10,11-16.</i>						
M. 18	Eleutherius	Uge 16	4 59	19 20	5 8	22 57
Ti. 19	Daniel		57	22	5 28	—
O. 20	Sulpicius	Tusmørket varer 43 ^m	54	24	6 0	0 23
To. 21	Florentius		52	26	6 49	1 31
F. 22	Cajus		49	28	7 56	2 17
L. 23	Georgius	● F. kv. 23' 32 ^m *)	47	30	9 14	2 46
S. 24	3. s. e. påske	{ Jubilate Albertus	45	32	10 34	3 3
<i>Vejen, sandheden og livet, Joh. 14,1-11.</i>						
<i>1' række, Joh. 16,16-22.</i>						
M. 25	Mark. evang.	○ fjernest Jorden Uge 17	4 42	19 34	11 54	3 14
Ti. 26	Cletus		40	36	13 12	3 22
O. 27	Charl. Amalie	{ Ananias Tusmørket varer 45 ^m	38	38	14 28	3 28
To. 28	Vitalis	Arcturus kulm. midn.	36	40	15 45	3 33
F. 29	Bededag	Peter martyr	33	42	17 3	3 37
L. 30	Severus		31	44	18 24	3 43

*) Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

*) 24. april, når sommertid gælder.

April 1988

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	2.03	14.24
2.	2.34	14.55
3.	3.03	15.24
4.	3.33	15.54
5.	4.04	16.25
6.	4.36	16.57
7.	5.11	17.31
8.	5.51	18.10
9.	6.39	18.57
10.	7.40	20.03
11.	9.03	21.32
12.	10.33	23.02
13.	11.55	-
14.	0.17	12.58
15.	1.15	13.50
16.	2.03	14.34
17.	2.45	15.15
18.	3.25	15.54
19.	4.04	16.31
20.	4.43	17.06
21.	5.23	17.41
22.	6.03	18.16
23.	6.50	18.58
24.	7.46	19.55
25.	8.55	21.12
26.	10.15	22.42
27.	11.35	23.55
28.	12.30	-
29.	0.44	13.11
30.	1.24	13.46

MAJ 1988

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15' 17 ^m og tiltager i månedens løb 1' 47 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
S. 1	4. s. e. påske	{ Cantate Voldermisse Philip og Jacob Solens radius 15' 54" Pluto i opp. til Solen	i m 4 29	i m 19 46	i m 19 50	i m 3 49
<i>Sandheden gør fri, Joh. 8,28-36.</i>						
1' række, Joh. 16,5-15.						
M. 2	Athanasius	○ F. m. 0' 41 ^m Uge 18	4 27	19 48	21 20	3 58
Ti. 3	Korsmisse		24	50	22 51	4 12
O. 4	Florian	Tusmørket varer 47 ^m	22	52	—	4 36
To. 5	Danmarks befrielse	{ Gothard De lyse nætter beg.	20	54	0 12	5 17
F. 6	Johannes ante portam	Venus lyser klarest	18	56	1 13	6 23
L. 7	Flavia	Rogate	16	58	1 50	7 51
S. 8	5. s. e. påske	Stanislaus	14	20 0	2 12	9 28
<i>Jesu bøn for disciplene, Joh. 17,1-11.</i>						
1' række, Joh. 16,23-28.						
M. 9	Caspar	● S. kv. 2' 23 ^m Uge 19	4 12	20 2	2 26	11 6
Ti. 10	Gordianus	☾ nærmest Jorden	10	3	2 35	12 41
O. 11	Mamertus	Tusmørket varer 50 ^m	8	5	2 42	14 13
To. 12	Kr. himmelfart	Pancratus	6	7	2 48	15 45
F. 13	Ingenuus		4	9	2 55	17 17
L. 14	Kristian		2	11	3 3	18 51
S. 15	6. s. e. påske	{ Exaudi Sophie ● N. m. 23' 11 ^m *)	0	13	3 14	20 26
<i>At de alle må være eet, Joh. 17,20 til enden.</i>						
1' række, Joh. 15,26 til enden og 16,1-4.						
M. 16	Sara	Uge 20	3 59	20 15	3 30	21 56
Ti. 17	Bruno		57	16	3 56	23 13
O. 18	Erik	Tusmørket varer 53 ^m	55	18	4 38	—
To. 19	Potentiana	Merkur st. østl. elong.	54	20	5 38	0 9
F. 20	Angelica		52	22	6 54	0 45
L. 21	Helene		50	23	8 15	1 7
S. 22	Pinsedag	Castus	49	25	9 35	1 20
<i>Helligåndens komme, Joh. 14,15-21.</i>						
1' række, Joh. 14,23 til enden.						
M. 23	2. pinsedag	{ Desiderius Uge 21 ● F. kv. 17' 49 ^m ☾ fjernest Jorden	3 47	20 27	10 54	1 30
Ti. 24	Esther		46	28	12 10	1 36
O. 25	Tamperdag	{ Urbanus Tusmørket varer 56 ^m	44	30	13 26	1 42
To. 26	Kpr. Frederik	Beda	43	31	14 42	1 46
F. 27	Lucian		42	33	16 1	1 51
L. 28	Vilhelm		41	34	17 25	1 57
S. 29	Trinitatis	Maximinus	39	36	18 54	2 5
<i>Dåb i den treenige Guds navn, Matth. 28,18 til enden</i>						
1' række, Joh. 3,1-15.						
M. 30	Vigand	Uge 22	3 38	20 37	20 26	2 17
Ti. 31	Petronella	{ ○ F. m. 11' 53 ^m Antares kulm. midn.	37	38	21 54	2 37

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

*) 16. maj når sommertid gælder.

Maj 1988	Højvande ved vestkysten se s. 29
1.	1.57 14.18
2.	2.30 14.51
3.	3.03 15.25
4.	3.39 16.00
5.	4.18 16.38
6.	4.59 17.17
7.	5.47 18.02
8.	6.40 18.54
9.	7.43 20.00
10.	8.58 21.16
11.	10.15 22.35
12.	11.30 23.48
13.	12.33 -
14.	0.48 13.25
15.	1.38 14.11
16.	2.23 14.52
17.	3.03 15.30
18.	3.44 16.07
19.	4.25 16.43
20.	5.06 17.18
21.	5.48 17.54
22.	6.30 18.33
23.	7.39 19.22
24.	8.16 20.25
25.	9.19 21.39
26.	10.25 22.46
27.	11.25 23.44
28.	12.16 -
29.	0.33 13.00
30.	1.17 13.42
31.	1.59 14.23

JUNI 1988

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17° 4 ^m og tiltager derefter indtil den 21., hvor den er 17° 28 ^m Herefter og til månedens ende aftager dagen 7 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			t m	t m	t m	t m
O. 1	Nikomedes	}	3 36	20 40	23 5	3 11
To. 2	Marcellinus		35	41	23 50	4 10
F. 3	Fred. 8.s føds.	}	34	42	—	5 34
L. 4	Optatus		33	43	0 17	7 11
S. 5	1. s. e. trin.	}	32	45	0 33	8 51
<i>Den rige bonde</i> , Luk. 12,13-21. 1' række, Luk. 16,19 til enden.			3 32	20 46	0 43	10 27
			31	47	0 51	11 59
			30	48	0 57	13 29
To. 7	Jeremias	}	30	49	1 4	14 59
O. 8	Medardus		29	50	1 11	16 30
To. 9	Primus	}	29	50	1 21	18 3
F. 10	Onuphrius		29	50	1 21	18 3
L. 11	Pr. Henrik	}	28	51	1 35	19 33
S. 12	2. s. e. trin.		28	51	1 35	19 33
<i>Kristi efterfølgelse</i> , Luk. 14,25 til enden. 1' række, Luk. 14,16-24.		3 28	20 52	1 56	20 55	
		28	52	2 31	22 0	
M. 13	Cyrrilus	}	28	53	3 24	22 43
Ti. 14	Rufinus		27	54	4 35	23 9
O. 15	Valdemarsdag	}	27	54	5 55	23 26
To. 16	Tycho		27	54	7 16	23 37
F. 17	Botolphus	}	27	55	8 36	23 44
L. 18	Leontius		27	55	8 36	23 44
S. 19	3. s. e. trin.	}	3 28	20 55	9 53	23 50
<i>Den fortabte søn</i> , Luk. 15,11 til enden. 1' række, Luk. 15,1-10.			28	55	11 9	23 55
		O. 22	10000 martyrer	}	28	55
To. 23	Paulinus	28	55		13 40	—
F. 24	St. Hansdag	}	29	55	15 1	0 5
L. 25	Prosper		29	55	16 26	0 12
S. 26	4. s. e. trin.	}	30	55	17 56	0 22
<i>Elsk Eders fjender</i> , Matth. 5,43 til enden. 1' række, Luk. 6,36-42.			3 30	20 55	19 27	0 37
		M. 27	Syvsøverdag	}	31	55
Ti. 28	Carol. Amalie	31	55		21 45	1 52
O. 29	Petrus Paulus	}	31	55	21 45	1 52
To. 30	Lucina		32	54	22 19	3 7

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Juni 1988

Højvande ved
Vestkysten se s. 29

1.	2.41	15.03
2.	3.25	15.46
3.	4.10	16.28
4.	4.56	17.13
5.	5.47	18.01
6.	6.40	18.51
7.	7.38	19.49
8.	8.41	20.52
9.	9.50	22.04
10.	10.59	23.16
11.	12.03	-
12.	0.20	13.00
13.	1.17	13.49
14.	2.06	14.32
15.	2.51	15.12
16.	3.33	15.50
17.	4.14	16.26
18.	4.53	17.02
19.	5.31	17.37
20.	6.09	18.13
21.	6.50	18.53
22.	7.33	19.36
23.	8.23	20.31
24.	9.20	21.36
25.	10.19	22.40
26.	11.18	23.40
27.	12.15	-
28.	0.39	13.10
29.	1.35	14.03
30.	2.27	14.51

JULI 1988

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17' 21 ^m og aftager i månedens løb 1' 25 ^m			Sol		Måne		
			Op	Ned	Op	Ned	
			t m	t m	t m	t m	
F. 1	Chr. 2.s føds.	{	3 33	20 54	22 38	4 44	
L. 2	Mariæ besøg.						Fred. 2.s føds. Theobaldus
S. 3	S. s. e. trin.						Solens radius 15' 45" nærmest Jorden
			34	53	22 51	6 27	
			35	53	22 59	8 7	
		Cornelius Vega kulm. midn.					
<i>Peters bekendelse, Matth. 16,13-26.</i>							
1' række, Luk. 5,1-11.							
M. 4	Ulricus	{	3 36	20 52	23 6	9 43	
Ti. 5	Anshelmus						Uge 27
			37	51	23 13	11 16	
O. 6	Dion	Tusmørket varer 61 ^m ☉ S. kv. 12' 36 ^m Merkur st. vestl. elong. Jorden fjernest Solen	38	51	23 20	12 46	
To. 7	Villebaldus		39	50	23 28	14 17	
F. 8	Kjeld		40	49	23 41	15 48	
L. 9	Sostrata		41	48	23 59	17 19	
S. 10	6. s. e. trin.	Knud, konge	42	47	—	18 43	
<i>Den rige yngling, Matth. 19,16-26.</i>							
1' række, Matth. 5,20-26.							
M. 11	Josva	{	3 44	20 46	0 29	19 52	
Ti. 12	Henrik						Uge 28
			45	45	1 15	20 42	
O. 13	Margarethe	Tusmørket varer 58 ^m ● N. m. 22' 53 ^m	46	44	2 20	21 13	
To. 14	Bonaventura		48	43	3 37	21 32	
F. 15	Apostl. deling		49	41	4 59	21 44	
L. 16	Susanne		50	40	6 20	21 53	
S. 17	7. s. e. trin.	Alexius	52	39	7 38	21 59	
<i>Bekendelse uden frygt, Matth. 10,24-31.</i>							
1' række, Mark. 8,1-9.							
M. 18	Arnolphus	{	3 54	20 37	8 54	22 4	
Ti. 19	Justa						Uge 29
O. 20	Elias						fjernerst Jorden Venus lyser klarest Tusmørket varer 55 ^m
To. 21	Evenus						
			55	36	10 8	22 9	
			57	34	11 23	22 14	
			58	33	12 41	22 20	
F. 22	Maria Magd.	Hundredagene beg. ☉ F. kv. 3' 14 ^m Altair kulm. midn.	4 0	31	14 2	22 28	
L. 23	Apollinaris		2	30	15 29	22 40	
S. 24	8. s. e. trin.	Christina	3	28	16 58	23 0	
<i>At høre og gøre derefter, Matth. 7,22 til enden.</i>							
1' række, Matth. 7,15-21.							
M. 25	Jacobus	{	4 5	20 26	18 24	23 36	
Ti. 26	Anna						Uge 30
O. 27	Martha	Tusmørket varer 52 ^m	7	24	19 32	—	
To. 28	Aurelius		8	23	20 16	0 38	
F. 29	Oluf	☉ F. m. 4' 25 ^m	10	21	20 42	2 6	
L. 30	Abdon	nærmest Jorden	12	19	20 57	3 49	
S. 31	9. s. e. trin.	Germanus	14	17	21 7	5 34	
<i>At venie på Herren, Luk. 12,32-48.</i>							
1' række, Luk. 16,1-9.			16	15	21 15	7 15	

Når sommertid gælder, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Juli 1988	Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.	3.16	15.37
2.	4.04	16.22
3.	4.52	17.07
4.	5.40	17.51
5.	6.27	18.37
6.	7.18	19.26
7.	8.14	20.21
8.	9.15	21.26
9.	10.21	22.39
10.	11.31	23.55
11.	12.36	-
12.	1.01	13.32
13.	1.56	14.18
14.	2.41	14.59
15.	3.22	15.36
16.	4.00	16.11
17.	4.36	16.43
18.	5.10	17.16
19.	5.42	17.48
20.	6.16	18.20
21.	6.51	18.54
22.	7.29	19.33
23.	8.16	20.25
24.	9.15	21.39
25.	10.25	22.56
26.	11.35	-
27.	0.09	12.46
28.	1.18	13.47
29.	2.16	14.38
30.	3.06	15.25
31.	3.53	16.08

AUGUST 1988

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15' 56 ^m og aftager i månedens løb 2' 11 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
M. 1	Peters fængsel	Solens radius 15' 47 ^m Uge 31	4 17	20 13	21 21	8 53
Ti. 2	Hannibal		19	11	21 28	10 27
O. 3	Nikodemus	{ Tusmørket varer 49 ^m Deneb kulm. midn.	21	9	21 36	12 0
To. 4	Dominicus	● S. kv. 19' 22 ^m	23	7	21 47	13 33
F. 5	Osvaldus		25	5	22 4	15 5
L. 6	Kristi forkl.		27	3	22 29	16 33
S. 7	10. s. e. trin.	{ Donatus De lyse nætter ender	29	1	23 10	17 47
<i>Dom over denne slægt, Matth. 11,16-24.</i>						
1' række, Luk. 19,41 til enden.						
M. 8	Ruth	Uge 32	4 30	19 59	—	18 42
Ti. 9	Romanus		32	57	0 9	19 18
O. 10	Laurentius	Tusmørket varer 46 ^m	34	54	1 23	19 39
To. 11	Herman		36	52	2 44	19 53
F. 12	Chr. 3.s føds.	{ Clara ● N.m. 13' 31 ^m	38	50	4 5	20 2
L. 13	Hippolytus		40	48	5 24	20 9
S. 14	11. s. e. trin.	{ Eusebius ☾ fjernest Jorden	42	45	6 40	20 14
<i>Jesus og synderinden, Luk. 7,36 til enden.</i>						
1' række, Luk. 18,9-14.						
M. 15	Mariæ himmelf.	Uge 33	4 44	19 43	7 55	20 19
Ti. 16	Rochus		46	41	9 10	20 23
O. 17	Anastatius	Tusmørket varer 44 ^m	48	38	10 26	20 29
To. 18	Agapetus		50	36	11 45	20 36
F. 19	Sebaldus		51	34	13 8	20 45
L. 20	Bernhard	● F. kv. 16' 51 ^m	53	31	14 35	21 1
S. 21	12. s. e. trin.	Salomon	55	29	16 1	21 28
<i>Bespottelse imod Ånden, Matth. 12,31-42.</i>						
1' række, Mark. 7,31 til enden.						
M. 22	Symphorian	{ Hundedagene ender Venus st. vestl. elong.	4 57	19 26	17 16	22 16
Ti. 23	Zakæus		59	24	18 10	23 30
O. 24	Bartholomæus	Tusmørket varer 42 ^m	5 1	21	18 43	—
To. 25	Ludvig		3	19	19 2	1 7
F. 26	Irenæus		5	17	19 14	2 51
L. 27	Gebhardus	{ ○ F.m. 11' 56 ^m ☾ nærmest Jorden	7	14	19 23	4 35
S. 28	13 s. e. trin.	{ Lovise Augustinus	9	12	19 30	6 16
<i>Den er størst, som tjener, Matth. 20,20-28.</i>						
1' række, Luk. 10,23-37.						
M. 29	Joh. halsh.	Uge 35	5 11	19 9	19 37	7 55
Ti. 30	Benjamin		13	6	19 44	9 32
O. 31	Bertha	Tusmørket varer 41 ^m	15	4	19 54	11 9

Når sommertid gælder, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

August 1988	Højvande ved vestkysten se s. 29
1.	4.38 16.50
2.	5.23 17.32
3.	6.06 18.15
4.	6.51 18.58
5.	7.40 19.47
6.	8.34 20.49
7.	9.37 22.05
8.	10.55 23.35
9.	12.13 -
10.	0.48 13.15
11.	1.43 14.03
12.	2.28 14.42
13.	3.06 15.17
14.	3.40 15.48
15.	4.11 16.19
16.	4.40 16.47
17.	5.11 17.17
18.	5.41 17.47
19.	6.12 18.19
20.	6.47 18.55
21.	7.26 19.42
22.	8.21 20.52
23.	9.39 22.22
24.	11.04 23.51
25.	12.27 -
26.	1.05 13.31
27.	2.02 14.20
28.	2.49 15.05
29.	3.34 15.47
30.	4.17 16.26
31.	4.59 17.07

SEPTEMBER 1988

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13' 45 ^m og aftager i månedens løb 2' 16 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
To. 1	Ægidius	Solens radius 15' 52"	5 17	19 1	20 9	12 45
F. 2	Elisa		18	18 59	20 31	14 17
L. 3	Seraphia		20	56	21 6	15 38
S. 4	14. s. e. trin.	☉ S. kv. 4' 50 ^m { Juliane Marie Theodosia	22	54	22 0	16 41
<i>Den syge ved Bethesda dam, Joh. 5,1-15.</i>						
1' række, Luk. 17,11-19.						
M. 5	Regina	Uge 36	5 24	18 51	23 11	17 22
Ti. 6	Magnus		26	49	—	17 47
O. 7	Louise	{ Robert Tusmørket varer 40 ^m Fomalhaut kulm. midn.	28	46	0 30	18 2
To. 8	Mariæ føds.		30	43	1 51	18 13
F. 9	Gorgonius		32	41	3 11	18 20
L. 10	Burchhardt	☾ fjernest Jorden	34	38	4 28	18 25
S. 11	15. s. e. trin.	{ Hillebert ● N.m. 5' 49 ^m	36	35	5 44	18 30
<i>Eet er fornødent, Luk. 10,38 til enden.</i>						
1' række, Matth. 6,24 til enden.						
M. 12	Guido	Uge 37	5 38	18 33	6 58	18 34
Ti. 13	Cyprianus		40	30	8 14	18 39
O. 14	† ophøjelse	Tusmørket varer 39 ^m	41	28	9 32	18 46
To. 15	Eskild	Merkur st. østl. elong.	43	25	10 53	18 54
F. 16	Euphemia		45	22	12 18	19 7
L. 17	Lambertus		47	20	13 43	19 29
S. 18	16. s. e. trin.	{ Chr. 8.s føds. Titus	49	17	15 2	20 7
<i>Lazarus' opvækkelse, Joh. 11,19-45.</i>						
1' række, Luk. 7,11-17.						
M. 19	Constantia	☉ F. kv. 4' 18 ^m Uge 38	5 51	18 14	16 3	21 8
Ti. 20	Tobias		53	12	16 42	22 33
O. 21	Tamperdag	{ Matthæus Tusmørket varer 39 ^m	55	9	17 6	—
To. 22	Mauritius	Jævndøgn 20' 29 ^m	57	7	17 20	0 12
F. 23	Linus		59	4	17 30	1 54
L. 24	Tecla		6 1	1	17 38	3 35
S. 25	17. s. e. trin.	{ Cleophas ☉ F. m. 20' 7 ^m ☾ nærmest Jorden	3	17 59	17 45	5 14
<i>Jesus som gæst hos tolderen Levi, Mark. 2,14-22.</i>						
1' række, Luk. 14,1-11.						
M. 26	Chr. 10.s føds.	Adolph Uge 39	6 5	17 56	17 52	6 53
Ti. 27	Cosmus		7	53	18 1	8 32
O. 28	Venceslaus	{ Tusmørket varer 38 ^m Mars i opp. til Solen	9	51	18 14	10 11
To. 29	St. Michael		10	48	18 33	11 49
F. 30	Hieronymus		12	46	19 3	13 19

Når sommertid gælder, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

September 1988

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	5.40	17.48
2.	6.22	18.30
3.	7.04	19.18
4.	7.53	20.18
5.	8.54	21.34
6.	10.14	23.14
7.	11.51	-
8.	0.31	12.54
9.	1.24	13.40
10.	2.06	14.18
11.	2.41	14.52
12.	3.03	15.22
13.	3.41	15.48
14.	4.04	16.17
15.	4.36	16.45
16.	5.06	17.16
17.	5.38	17.51
18.	6.12	18.29
19.	6.53	19.19
20.	7.46	20.31
21.	9.06	22.05
22.	10.42	23.38
23.	12.08	-
24.	0.47	13.08
25.	1.42	13.57
26.	2.28	14.41
27.	3.12	15.22
28.	3.57	16.01
29.	4.32	16.42
30.	5.11	17.24

OKTOBER 1988

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 11' 29 ^m og aftager i månedens løb 2' 19 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
L. 1	Remigius	Solens radius 16' 0"	6 14	17 43	19 51	14 31
S. 2	18. s. e. trin.	{ Ditlev { S. kv. 17' 58 ^m	16	40	20 58	15 21
<i>Det sande vintræ, Joh. 15,1-11.</i>						
1' række, Matth. 22,34 til enden.						
M. 3	Mette	Uge 40	6 18	17 38	22 16	15 51
Ti. 4	Franciscus		20	35	23 37	16 10
O. 5	Placidus	Tusmørket varer 38 ^m	22	33	—	16 22
To. 6	Fred. 7.s føds.	Broderus	24	30	0 58	16 30
F. 7	Fred. 1.s føds.	{ Amalie { fjernest Jorden	26	28	2 15	16 36
L. 8	Ingeborg		28	25	3 31	16 41
S. 9	19. s. e. trin.	Dionysius	30	22	4 46	16 45
<i>De første disciple, Joh. 1,35 til enden.</i>						
1' række, Matth. 9,1-8.						
M. 10	Gereon	● N. m. 22' 49 ^m Uge 41	6 32	17 20	6 1	16 50
Ti. 11	Fred. 4.s føds.		34	17	7 19	16 56
O. 12	Maximilian	Tusmørket varer 39 ^m	36	15	8 39	17 4
To. 13	Angelus		38	12	10 3	17 16
F. 14	Calixtus		40	10	11 29	17 35
L. 15	Hedevig		42	7	12 50	18 7
S. 16	20. s. e. trin.	Gallus	44	5	13 56	18 59
<i>De utro vingårdsmænd, Matth. 21,28-44.</i>						
1' række, Matth. 22,1-14.						
M. 17	Florentinus	Uge 42	6 47	17 3	14 42	20 15
Ti. 18	Lukas evang.	● F. kv. 14' 1 ^m	49	0	15 9	21 47
O. 19	Balthasar	Tusmørket varer 39 ^m	51	16 58	15 26	23 24
To. 20	Felicianus		53	55	15 37	—
F. 21	11000 jomfr.		55	53	15 46	1 2
L. 22	Cordula		57	51	15 53	2 38
S. 23	21. s. e. trin.	{ Søren { nærmest Jorden	59	48	16 0	4 14
<i>Markerne er hvide til høst, Joh. 4,34-42.</i>						
1' række, Joh. 4,46-53.						
M. 24	FN dag	Proclus Uge 43	7 1	16 46	16 8	5 51
Ti. 25	Crispinus	○ F. m. 5' 35 ^m	3	43	16 19	7 30
O. 26	Amandus	{ Tusmørket varer 40 ^m { Merkur st. vestl. elong.	5	41	16 35	9 10
To. 27	Sem		7	39	17 0	10 47
F. 28	Marie Sophie Frederikke	Simon og Judas	9	37	17 41	12 10
L. 29	Narcissus		12	34	18 41	13 12
S. 30	22. s. e. trin.	Absalon	14	32	19 57	13 51
<i>Ve-verden for forargelserne, Matth. 18,1-14.</i>						
1' række, Matth. 18,23 til enden.						
M. 31	Reform. beg.	Louise Uge 44	7 16	16 30	21 20	14 14

Oktober 1988	Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.	5.51	18.06
2.	6.32	18.54
3.	7.17	19.53
4.	8.16	21.06
5.	9.34	22.40
6.	11.14	-
7.	0.01	12.23
8.	0.54	13.10
9.	1.35	13.47
10.	2.10	14.21
11.	2.41	14.49
12.	3.08	15.16
13.	3.36	15.46
14.	4.05	16.18
15.	4.36	16.53
16.	5.11	17.31
17.	5.48	18.16
18.	6.32	19.11
19.	7.29	20.24
20.	8.49	21.54
21.	10.21	23.18
22.	11.41	-
23.	0.25	12.41
24.	1.18	13.32
25.	2.06	14.16
26.	2.48	14.58
27.	3.27	15.39
28.	4.07	16.21
29.	4.46	17.04
30.	5.25	17.49
31.	6.05	18.37

NOVEMBER 1988

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 9 ^h 10 ^m og aftager i månedens løb 1 ^h 47 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			t m	t m	t m	t m
Ti. 1	Alle helgen	{	7 18	16 28	22 41	14 29
O. 2	Alle sjæle		20	26	—	14 38
To. 3	Hubertus	{	22	24	0 0	14 45
F. 4	Otto		24	22	1 17	14 51
L. 5	Malachias	{	26	20	2 31	14 55
S. 6	Alle helgens s.		28	18	3 46	15 0
<i>Jordens salt og verdens lys, Matth. 5,13-16.</i> 1' række, Matth. 5,1-12.						
M. 7	Engelbrecht	Uge 45	7 31	16 16	5 3	15 6
Ti. 8	Claudius	{	33	14	6 22	15 14
O. 9	Theodor		35	12	7 46	15 24
To. 10	Luther	{	37	10	9 12	15 41
F. 11	Morten bisp		39	8	10 37	16 9
L. 12	Torkild	{	41	6	11 49	16 56
S. 13	24. s. e. trin.		43	4	12 40	18 6
<i>Fra døden til livet, Joh. 5,17-29.</i> 1' række, Matth. 9,18-26.						
M. 14	Frederik	Uge 46	7 45	16 3	13 13	19 33
Ti. 15	Leopold	{	47	1	13 32	21 8
O. 16	Othenius		49	15 59	13 45	22 43
To. 17	Anianus	{	51	58	13 54	—
F. 18	Hesychius		53	56	14 1	0 16
L. 19	Elisabeth	{	55	54	14 8	1 48
S. 20	25. s. e. trin.		57	53	14 15	3 21
<i>Når kommer Guds rige?, Luk. 17,20-33.</i> 1' række, Matth. 24,15-28.						
M. 21	Mariæ ofring	Uge 47	7 59	15 52	14 25	4 56
Ti. 22	Cecilia	{	8 1	50	14 38	6 33
O. 23	Clemens		3	49	14 58	8 11
To. 24	Chrysogonus	{	5	48	15 31	9 42
F. 25	Catharina		7	46	16 23	10 55
L. 26	Conradus	{	9	45	17 35	11 44
S. 27	1. s. i advent		10	44	18 57	12 14
<i>Jesu indtog i Jerusalem, Matth. 21,1-9.</i> 2' række, Luk. 4,16-30.						
M. 28	Sophie Magd.	Uge 48	8 12	15 43	20 21	12 33
Ti. 29	Saturninus	{	14	42	21 42	12 45
O. 30	Chr. 6.s føds.		16	41	23 0	12 53

November 1988

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	6.47	19.31
2.	7.42	20.34
3.	8.52	21.50
4.	10.17	23.11
5.	11.35	-
6.	0.12	12.29
7.	0.55	13.10
8.	1.32	13.43
9.	2.03	14.06
10.	2.34	14.48
11.	3.06	15.22
12.	3.41	16.00
13.	4.17	16.39
14.	4.55	17.24
15.	5.37	18.13
16.	6.25	19.10
17.	7.22	20.17
18.	8.32	21.34
19.	9.53	22.50
20.	11.09	23.58
21.	12.13	-
22.	0.54	13.08
23.	1.43	13.56
24.	2.27	14.40
25.	3.08	15.23
26.	3.48	16.08
27.	4.28	16.52
28.	5.07	17.35
29.	5.45	18.19
30.	6.25	19.05

DECEMBER 1988

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7' 23 ^m og aftager derefter indtil den 21., hvor den er 6'56 ^m Herefter og til månedens ende tiltager dagen 8 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			t m	t m	t m	t m
To. 1	Arnold	}	8 17	15 40	—	12 59
F. 2	Bibiana		19	39	0 15	13 4
L. 3	Svend		20	38	1 29	13 9
S. 4	2. s. i advent	}	22	38	2 44	13 15
<i>Når Menneskesønnen kommer, Luk. 21,25-36.</i>			22	38	2 44	13 15
2' række, Matth. 25,1-13.						
M. 5	Sabina	}	8 23	15 37	4 2	13 21
Ti. 6	Nikolaus		25	36	5 24	13 31
O. 7	Agathon	}	26	36	6 50	13 45
To. 8	Mariæ undf.		28	36	8 16	14 9
F. 9	Rudolph	}	29	35	9 35	14 49
L. 10	Judith		30	35	10 35	15 53
S. 11	3. s. i advent	}	31	35	11 14	17 17
<i>Johannes Døber i fængsel, Matth. 11,2-10.</i>			31	35	11 14	17 17
2' række, Luk. 1,67 til enden.						
M. 12	Epimachus	}	8 33	15 34	11 37	18 52
Ti. 13	Lucia		34	34	11 52	20 29
O. 14	Tamperdag	}	35	34	12 2	22 2
To. 15	Nikatius		36	34	12 9	23 34
F. 16	Lazarus	}	36	34	12 16	—
L. 17	Albina		37	35	12 23	1 4
S. 18	4. s. i advent	}	38	35	12 32	2 35
<i>Johannes' vidnesbyrd, Joh. 1,19-28.</i>			38	35	12 32	2 35
2' række, Joh. 3,25 til enden.						
M. 19	Nemesius	}	8 39	15 35	12 43	4 9
Ti. 20	Abraham		39	36	13 0	5 44
O. 21	Thomas	}	40	36	13 27	7 16
To. 22	Japëtus		40	37	14 10	8 36
F. 23	Torlacus	}	41	37	15 13	9 35
L. 24	Alexandrine		41	38	16 32	10 13
S. 25	Juledag	}	41	39	17 56	10 36
<i>Kristi fødsel, Luk. 2,1-14.</i>			41	39	17 56	10 36
2' række, Joh. 1,1-14.						
M. 26	St. Stephan	}	8 42	15 39	19 20	10 50
Ti. 27	Joh. evang.		42	40	20 40	11 0
O. 28	Børnedag	}	42	41	21 57	11 7
To. 29	Noah		42	42	23 11	11 12
F. 30	David	}	42	43	—	11 17
L. 31	Sylvester		42	44	0 26	11 23

December 1988	Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.	7.10	19.57
2.	8.07	20.58
3.	9.16	22.02
4.	10.26	23.06
5.	11.28	23.59
6.	12.19	-
7.	0.44	13.02
8.	1.25	13.43
9.	2.06	14.25
10.	2.47	15.08
11.	3.27	15.51
12.	4.08	16.36
13.	4.50	17.21
14.	5.34	18.09
15.	6.19	19.01
16.	7.10	20.00
17.	8.09	21.06
18.	9.19	22.18
19.	10.33	23.27
20.	11.44	-
21.	0.29	12.47
22.	1.24	13.43
23.	2.11	14.31
24.	2.55	15.16
25.	3.36	15.58
26.	4.14	16.39
27.	4.50	17.18
28.	5.27	17.56
29.	6.01	18.34
30.	6.39	19.17
31.	7.21	20.03

Solens opgang og nedgang

Korrektioner for Sønderjylland

De i kalenderen angivne klokkeslæt for Solens opgang og nedgang gælder for Københavns horisont. Ved hjælp af de i hosstående tabel anførte korrektioner er det muligt at udregne tidspunkterne for henholdsvis Åbenrå og Slesvig.

Tabellen anvendes på følgende måde: I tabellens første kolonne opsøges tidspunktet på året, idet de efter månederne anførte romertal I og II betegner henholdsvis første og sidste halvdel af den pågældende måned. De ud for månedhalvdelen anførte tal i de følgende kolonner er det antal minutter, der skal lægges til kalenderens klokkeslæt for henholdsvis solopgang og solnedgang for at få klokkeslættet for vedkommende lokalitet.

I landsdelens vestlige egne indtræder de omhandlede begivenheder yderligere op til 3 minutter senere, ved østkysten 1-2 minutter tidligere.

Eksempel: Solopgang i Højer den 7. juli. Kalenderen angiver 3t 38m. Hertil lægges ifølge tabellen for juli I for Åbenrå 17m, hvorved man får 3t 56m. Da Højer ligger ved vestkysten lægges yderligere 3 minutter til. Resultat: 3t 59m.

Det bemærkes, at tabellen ikke kan anvendes til korrektion af tidspunkterne for Månens op- og nedgang.

N. O. Dohn.

	ÅBENRÅ		SLESVIG	
	Solopgang	Solnedgang	Solopgang	Solnedgang
Dec. II	+ 8	+ 17	+ 4	+ 20
Jan. I, Dec. I	+ 9	+ 17	+ 5	+ 19
Jan. II, Nov. II	+ 9	+ 16	+ 6	+ 18
Febr. I, Nov. I	+ 10	+ 15	+ 8	+ 16
Febr. II, Okt. II	+ 11	+ 14	+ 9	+ 15
Mar. I, Okt. I	+ 12	+ 13	+ 11	+ 13
Mar. II, Sept. II	+ 13	+ 13	+ 12	+ 12
Apr. I, Sept. I	+ 14	+ 12	+ 13	+ 11
Apr. II, Aug. II	+ 15	+ 11	+ 15	+ 9
Maj I, Aug. I	+ 16	+ 10	+ 17	+ 7
Maj II, Juli II	+ 16	+ 9	+ 18	+ 6
Juni I, Juli I	+ 17	+ 8	+ 20	+ 4
Juni II	+ 17	+ 8	+ 20	+ 4

Højvandet ved vestkysten

Højvandet er i omstående tabeller beregnet for Havneby på Rømø. Udgangspunktet for beregningen er højvandet ved London Bridge, som er angivet i den almanak, der udgives af Københavns Universitet (i kommission hos Nyt Nordisk Forlag). Tidssangivelserne er mellemeuropæisk tid. Vil man kende vandtiderne ved andre punkter på vestkysten end ved Havneby, må man ved:

Nordslesvig:	Rømødæmningen	lægge 10 min. til
	Lakolk	trække 30 min. fra
	Højer sluse	lægge 33 min. til
	Koldby	lægge 30 min. til
	Ballum sluse	lægge 15 min. til
	Rejsby sluse	lægge 30 min. til
	Vester Vedsted	lægge 20 min. til
Fanø/Esbjerg:	Nordby, Fanø	lægge 35 min. til
	Esbjerg	lægge 20 min. til
	Sønderho, Fanø	trække 10 min. fra
Sydslesvig:	Dagebøl (forbindelsen til Fø)	trække 7 min. fra
	Schlüttsiel (forbindelsen til Halligerne)	trække 36 min. fra
	Husum (forbindelsen til Pellworm m.v.)	trække 37 min. fra
	Frederiksstad	trække 13 min. fra
	Tønning	trække 1 time og 7 min. fra
	St. Peter	trække 1 time og 46 min. fra
	Wyk	trække 26 min. fra
	Westerland	trække 1 time og 41 min. fra

Når der er sommertid, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Willy Buch.

Danske helligdage i 1988, som er hverdage i Sydslesvig

31. marts	Skærtorsdag
29. april	St. Bededag

Sydslesvigske fest- og helligdage i 1988, som er hverdage i Danmark

1. maj	Maj-festdag
17. juni	Den tyske enheds dag
16. november	St. Bededag

Ferieplan for skolerne i Sydslesvig i 1988 – Fastlandet

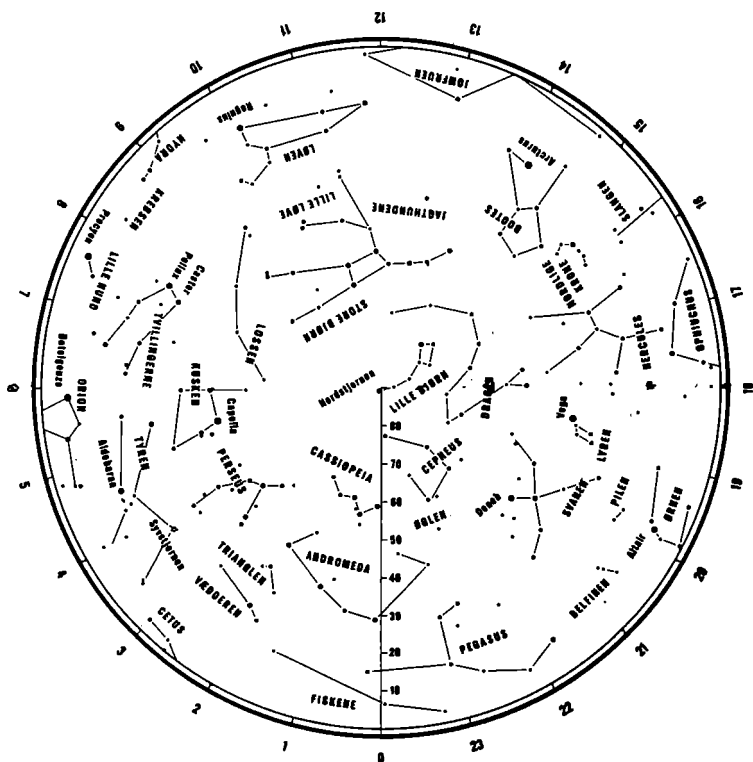
Sommerferie	1. juli	1988	-	12. aug.	1988
Efterårsferie	17. oktober	1988	-	21. okt.	1988

Sidste skoledag før hver ferie er hel skoledag.

Stjernesked

Stjernesked viser sig hver klar nat, men på enkelte tider af året ses flere end sædvanligt, således hvert år omkring 3.-4. januar (Kvadrantiderne), 22. april (Lyrikerne), 12. august (Perseiderne), 21. oktober (Orioniderne) og 13. december (Geminiderne), medens der med års mellemrum kan forekomme mange stjernesked omkring 9. oktober (Oktober-Draconiderne) og 17. november (Leoniderne).

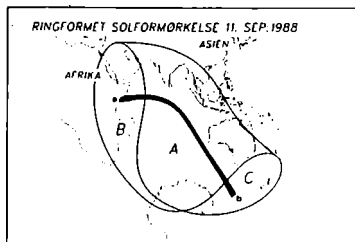
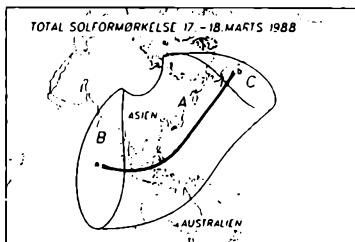
Formørkelser i året 1988

1. *Partiel måneformørkelse den 3. marts, ikke synlig i Danmark.*

2. *Total solformørkelse den 18. marts, ikke synlig i Danmark.* Formørkelsens synlighedsområde fremgår af hosstående kort. I område A vil formørkelsen være synlig i hele sin udstrækning. I område B vil formørkelsen være påbegyndt ved solopgang og i område C vil Solen gå ned før formørkelsen er afsluttet. Langs kurven a-b vil formørkelsen blive total. I de øvrige områder vil formørkelsen kunne iagttages som en partiel solformørkelse.

3. *Partiel måneformørkelse den 27. august, ikke synlig i Danmark.*

4. *Ringformet solformørkelse den 11. september, ikke synlig i Danmark.* Formørkelsens synlighedsområde fremgår af hosstående kort. I område A vil formørkelsen være synlig i hele sin udstrækning. I område B vil formørkelsen være påbegyndt ved solopgang og i område C vil Solen gå ned før formørkelsen er afsluttet. Langs kurven a-b vil formørkelsen ses ringformet, i de øvrige områder vil den kunne ses som partiel formørkelse.

Figureerne viser de områder, hvorfra solformørkelserne den 17.-18. marts og 11. september er synlige.

Planeterne i 1988

Merkur. Planeten vil, set fra Jorden, bevæge sig fra den ene side af Solen til den anden flere gange i årets løb. Står Merkur øst for Solen, er det muligt at se den som aftenstjerne lavt i vest lige efter solnedgang; står den vest for Solen, kan den ses som morgenstjerne over den østlige horisont kort før solopgang. Den 26. januar, 19. maj og 15. september er den længst øst for Solen og går omkring disse dage ned henholdsvis 1¼ time, 2¼ time og ¼ time efter Solen. Den 8. marts, 6. juli og 26. oktober er den længst vest for Solen og står omkring disse dage op henholdsvis ¼ time, 1¼ time og 2 timer før Solen.

Venus. Planetens tilsyneladende bevægelse er meget lig Merkurs, men noget langsommere, og Venus når større vinkelafstand fra Solen. Ved årets begyndelse og indtil begyndelsen af juni ses den klart lysende på aftenhimlen. Den 3. april er den længst øst for Solen og går da ned 5 timer efter Solen. Fra slutningen af juni og året ud ses den tilsvarende klart lysende på morgenhimlen. Den 22. august er den længst vest for Solen og står da op 4 timer før Solen. Venus lyser klarest den 6. maj og 19. juli. Den 6. marts er den i konjunktion med Jupiter.

Mars står ved årets begyndelse i stjernebilledet Vægten, midt i januar går den ind i Skorpionen, i slutningen af januar ind i Ophiuchus, midt i februar ind i Skytten, i begyndelsen af april ind i Stenbukken, midt i maj ind i Vandmanden, i begyndelsen af juli ind i Fiskene, i slutningen af juli ind i Cetus, i slutningen af september tilbage i Fiskene, hvor den forbliver resten af året. Den 21. januar passerer den 5° nord for Antares, og den 23. februar er den i konjunktion med Saturn. Indtil juli er Mars synlig på morgenhimlen, herefter vil den efterhånden blive synlig en større del af natten. Den 28. september er den i opposition til Solen og synlig hele natten. Herefter vil den gå ned før solnedgang, og ved årets udgang vil den kun være synlig på aftenhimlen.

Jupiter står ved årets begyndelse i Fiskene. I begyndelsen af marts går den ind i Vædderen og midt i juni går den ind i Tyren, hvor den forbliver året ud. Den 6. marts er den i konjunktion med Venus. Indtil midt i april ses den klart lysende på aftenhimlen, herefter står den tæt ved Solen og kan ikke ses. Fra begyndelsen af juni vil den kunne ses på morgenhimlen, herefter vil den efterhånden blive synlig en større del af natten, og den 23. november er den i opposition til Solen og kan iagttages hele natten.

Saturn går i begyndelsen af januar fra stjernebilledet Ophiuchus ind i stjernebilledet Skytten. Midt i august går den tilbage til Ophiuchus og midt i september ind i Skytten. Den er i konjunktion med Mars den 23. februar. Ved årets begyndelse står Saturn op 1¼ time før Solen og ses på morgenhimlen. Herefter vil den efterhånden gå ned tidligere og tidligere i løbet af natten, og fra midt i august vil den kunne ses på aftenhimlen.

Uranus, som under særlig gunstige forhold netop kan skimtes med det blotte øje, står hele året i stjernebilledet Skytten. Den er i opposition til Solen den 20. juni og står da, ved midnat, mod syd 10° ½ over horisonten i København.

Neptun står hele året i Skytten. Den er i opposition til Solen den 30. juni og står da, ved midnat, mod syd 12° over horisonten i København.

Pluto står ved årets begyndelse i Jomfruen og går i begyndelsen af oktober ind i Vægten.

Håndt. fra Hjemfærdstiden. Min. fra D. 1918-20

Hjemfærdstiden for Agerskov sogn

Af red. Arne G. Larsen, Øster-Lindet (E)

En enestående »Mindebog fra Hjemfærdstiden for Agerskov Sogn« er kommet for dagens lys. Bogen, hvis forside bærer titlen: Fra Hjemfærdstiden, er prydet med et billede fra juli 1920, hvor kong Christian d. 10. sammen med dronning Alexandrine og prinserne Frederik og Knud besøgte Agerskov under de store genforeningsfestligheder. Kongefamilien er fotograferet ved Agerskov kirke, og en generel overlevering gik hermed op: Overleveringen sagde, at når hylden gror op tredje gang, vil den danske konge komme på sin hest, og så bliver Sønderjylland atter dansk. Ganske vist kom kongen ikke på hest, men i bil – men kongen kom altså, og Sønderjylland, i hvert fald Nordslesvig, blev atter dansk!

Mange mennesker mødte op ved Agerskov kirke den julidag i 1920, hvor kongeparret og de 10 prinser gæstede Agerskov.

106 personer har skrevet

Som nok det eneste sted i den genvundne landsdel blev en vandre-bog sat i gang umiddelbart efter 10. februar 1920. Det var hensigten, at beboere i Agerskov sogn her skulle skrive om »hjemfærden« – om deres indtryk fra afstemningen og oplevelser forud for denne.

I alt 106 personer har skrevet i mindebogen, der imidlertid gik i stå i 1922, og i mange år vidste ingen, hvor bogen var. Imidlertid blev den fundet i 1969 af sognepræst Thomas Husum, Agerskov, på loftet i Agerskov præstegård. Stor var glæden og forbavselsen hos de mange, der endnu dengang kunne erindre noget om bogen.

Kopieringsmulighederne var ikke så store i 1969, og derfor gik Berthaline Refslund, Bovlund, i gang med at renskrive bogen, så

Fra kongebesøget i juli 1920 i Agerskov. Kong Chr. d. X og dronning Alexandrine sammen med kronprins Frederik og prins Knud fotografere foran Agerskov kirke. Forsidebilledet på Hjemfærdsbogen.

man i hvert fald havde et ekstra eksemplar. Bertholine Refslund fik inden sin død i 1970 hele bogen renskrevet, og desuden supplerede hun mange af de skriftlige bidrag i hjemfærdsbogen med værdifulde oplysninger om de enkelte personers data. Endelig fik hun indsamlet personbilleder af ca. 40 af skribenterne.

I mellemtiden er årene gået. Tidligere vandrelerer Solvejg Refslund, Bovlund, og hendes fætter, gdr. Henrik Hansen, Mjøs, har fortsat arbejdet med indsamling af billeder, og næsten alle 106 skribenters foto er nu i den enestående bog, som pastor Husum, Ager-skov, har haft et meget stort arbejde med at kopiere.

Det drejer sig om 60 – tresindstyve – sider i A4-format beskrevet på begge sider, hvor man imponeres og beundrer den fantastisk fine håndskrift, man havde dengang.

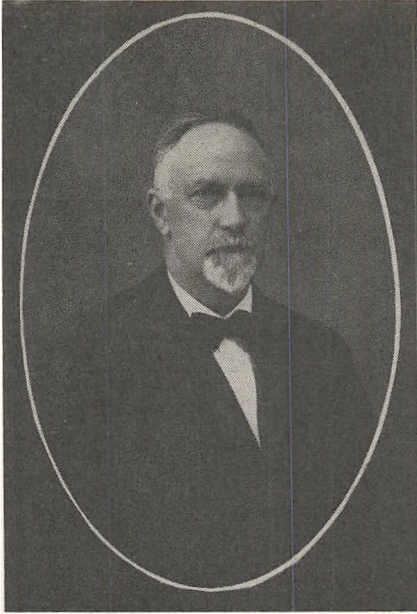
Historisk klenodie

Red. af Sprogforeningens Almanak er dybt taknemlig for at have fået lov til at låne et eksemplar af dette historisk så enestående klenodie, hvor de første bidrag er skrevet umiddelbart efter 10. februar 1920 og de sidste i 1922.

Bogen indledes med en brugsvejledning skrevet af pastor N. A. Jensen, Bovlund frimenigheds præst fra 1919, hvor der opfordres til, at man skriver om den bedste dag, man har oplevet siden november 1918. Pastor Jensen skriver blandt andet: Vær varsom med bogen, at den ikke får pletter! Og lad den cirkulere hurtigt! Aldrig mere end et døgn hvert sted!

Bogens titel får man forklaringen på ved på side 5 at læse: Minder fra Israels hjemfærdstid med afskrift af Davids salme 137: Ved Baby-lons floder... På næste side er Davids salme 126 afskrevet, og pastor Jensen slutter: I disse to salmer har de hjemvendte jøder udtrykt deres følelser ved at mindes fangenskabets tragedie og længsler – og hjemrejsen til fædrelandet. Godt, om vi nu kan ligne dem i sorgen og i glæden, men ikke i hævnfølelsen (sidste vers af salme 137). Der skal være forskel på jødisk ånd og kristen ånd, slutter pastor N. A. Jensen, der under verdenskrigen var feltpræst blandt sønderjyske

N. A. Jensen

krigsfanger i Frankrig og Rusland, oplyser Bertholine Refslund, der også fremhæver, at pastor N. A. Jensen var initiativtager til denne vandrebog – en bog for hele Agerskov sogn, tilføjer hun.

I det følgende gengives en række uddrag af de mange breve i bogen.

Hanne Poulsen, præsteenke, f. okt. 1869, Bovlundbjerg: Novembermødet 1918 står for mig som noget af det kønneste og virkeligste, jeg har oplevet. Da H. P. Hanssen i sin store tale citerede: »Alt, hvad fædrene har kæmpet, mødrene har grædt, har den Herre stille lempet, så vi vandt vor ret«, begyndte det at gå op for mig, at nu var døren til Danmark – til frihed – ved at blive lukket op for os. Og da senere dr. Solfs brev blev læst op, blev det som et eventyr at tænke på, at nu skulle vort dejlige dannebrog snart vaje over Sønderjylland – og senere hen ville dansk skole for vore børn og unge komme til sin ret.

Kjestine Brodersen, Bovlund, f. 1875, kunstvæverske og gymnastiklærerinde: Afstemningsdagen blev ikke den festdag for mig, som den burde have været. En god dag var den helt fra morgenstunden, men feststemning havde jeg ikke rigtig.

Da var novemberdagen 1918 en mindedag for mig, som aldrig glemmes i mit liv.

Først køreturen til Aabenraa, en dejlig solskinsdag, med lange skarer af vogne fulde af mennesker med glade ansigter og tindrende øjne. Og dernæst den hyldest, der blev H. P. Hanssen til del, alt som han skred frem gennem salen. – Og talerne, hvori vore ønsker, som vi havde håbet, men ikke turdet tænke til ende, skulle gå i opfyldelse – at vi nu måtte forenes med vort kære gamle moderland igen. Da trillede mangan stille tåre!

Så albuede to tyske militærpersoner sig frem til talerstolen, og straks troede vi, af gammel erfaring, at nu skulle det hele forbydes. Men så begyndte den ene at fortælle os, at han var udsendt af Noske, og at han skulle hilse, at vi måtte alt, om det så var at hejse dannebrog. Han fik en klapsalve med på vejen – men hvilken begejstring og befrielse, der brød frem, og vi følte, at nu var tiden, at »Atter det skilte bøjer sig sammen!«

For god ordens skyld tilføjes, at de enkelte personer efter brugsanvisningen selv har oplyst fødselsdato og -år, navn, stilling og hjemsted, og her er det smedemester Frederik Wilkens, f. 1871, Bovlund, der skriver:

Det er noget stort for os mennesker at opleve at nå et længe ventet mål, og så var det da ikke så underligt, at afstemningsdagen den 10. februar 1920 blev en af de store dage, som man aldrig glemmer, for da nåede vi jo det tidspunkt, da vi fik lov at stemme os hjem til Danmark efter at have levet under tyskernes herredømme i 56 år, der så endte med den forfærdelige verdenskrig.

Det var længe forud bestemt, at på afstemningsdagen kl. 8.00 om morgenen skulle dannebrogslaget hejses i de enkelte hjem. På slaget 8.00 stod jeg og hele mit hus klædt i festdragt rundt om flagstangen for første gang at hejse dannebrog, og som jeg for første gang

i hele mit liv fik lov til at hejse. Flaget smældede, og mine tanker var mange, jeg grebes af en inderlig bøn til Gud om, at vi nu måtte få lov til at leve et lykkeligt liv oven på alt det sorte, der lå bag ved os – at mit hjem og hele Danmark måtte få lov til i mange år at blomstre under dette flag. Jeg ville have sagt et par ord derom til min familie, men jeg kunne ikke for bevægelse. Vi sang så alle: »Hil dig, vor fane«, og da vi nåede næstsidste vers »hjemkærligheden bar os i bryst, striden for freden kuns er vor lyst«, måtte jeg igen standse og sige til Vor Herre: Ja, det er det, vi ønsker, giv os din velsignelse dertil.

Christian Nielsen, f. 1888, Bovlund: En af de største glæder, jeg har oplevet, var, da den forfærdelige krig havde ende, da budskabet lød, at nu var der våbenstilstand, og da vi kunne forstå, at nu var det til ende med det magtherredømme – hvor var det dejligt, at vi nu måtte blive hjemme og virke, hvor vor rette plads var. Med inderlig glæde måtte jeg tænke på, at det, som vi havde håbet, måtte gå i opfyldelse, at vi atter kunne blive forenede med det land og folk, som vi i virkeligheden tilhørte.

Med dyb vemod måtte jeg tillige tænke på vore kære brødre, som måtte føle smerten og lidelserne derude på valpladsen, og hvis lod det ikke blev at dele vor glæde på denne jord.

I den kopierede udgave af mindebogen er *Berthaline Refslunds* supplerende oplysninger maskinskrevet, og under Christian Nielsens indlæg har hun skrevet:

Kun få blev så hårdt ramt af krigen 1914-18 som Christian Nielsens familie i Mjøl. Én svigersøn faldt og tre brødre, hvoraf den ene forblev meldt savnet, næsten det sværeste for dem alle, især for moderen at tage.

Snedker Jens Tønder, f. 1883, Bovlund: Det store Aabenraa-møde i november 1918 kunne jeg ikke være hjemme at tage del i, da jeg endnu dengang lå i garnison i Thorn, men efter hvad jeg har hørt og læst om det, må det have været et godt og dejligt møde. Afstemningsdagen den 10. februar 1920 var ikke for mig den fest og glædens dag, som den burde have været, det dårlige vejr har måske bidraget

Jens Tønder

noget til det. Den 11. november 1918, da budskabet kom om våbenhvilen, og at tyskeriets magt var brudt, da følte man med glæde, at nu var det forbi med den vold og uret, som var herindtil, og at nu skulle en ny tid til at begynde, at vi nu skulle få vort håb opfyldt ved, at paragraf 5 skulle indløses, at vi skulle komme hjem og komme tilbage til Danmark, at vi igen kunne bruge vort modersmål og leve som et frit folk i et frit land.

Nis H. Refslund, f. 1878, Bovlund: Den begivenhed, der gjorde det største indtryk på mig, var en aften først i oktober 1918. Da kom Marten R. Poulsen fra Aabenraa og fortalte, at H. P. Hanssen havde skrevet fra Berlin, at nu gav Tyskland op, og dermed vidste jeg jo, at vor befrielsestid var slået.

Det er den 22. marts 1920, at Nis Refslund har skrevet disse linier – samme dag har hans kone skrevet, og hun underskriver sig således: Berthaline Refslund, bondekone, født Jepsen den 22. marts 1887 i Branderup, og i hendes bidrag hedder det:

»Herren har besøgt sit folk«. Det var det, jeg følte i de store novemberdage 1918, da vi fik at vide, at vi netop nu, mens vore fjender var brudt sammen, ville få lov til at stemme os hjem. Det var det, vi sang den dag, da den danske kirke i vort dejlige, danske sprog kom til os gennem vor nye præst, pastor Jensen. Det var for mig en Genforeningsdag. Luften er fuld af fest. Man ånder den i fulde drag efter

Bertholine Refslund

Nis H. Refslund

den tunge ventetid: Nu har vi valgt vor danske lærer, nu har vi hejst vort flag.

Den næste underskriver sig: Marie Jedamus, røgterkone i Bovlund, født Schnell, den 25. november 1895 i Branderup, og hun skriver: Jeg har ikke været med til de mange gode møder, som blev os til gode herhjemme, da jeg i revolutionsdagene opholdt mig i Hamborg. Men ét møde var jeg med til, og det var i Branderup. Det var dér, det blev mig klart, hvor inderlig man længtes efter at komme hjem, hvor Lorenzens tale fra alle sider fulgtes med stærke »Hørt« – det var den næste dag, jeg skrev følgende vers:

*Nu kommer dagen, da vi skal stemme,
snart kommer det spændende øjeblik,
og aldrig vil den tid vi glemme,
da vi under prøjserstyret gik.
Ej heller vil vi glemme de dage,
da vi stemte os til Danmark tilbage.*

Og så den store dag: Afstemningsdagen. Det store valgresultat og den dejlige takke- og mindegudstjeneste. Disse to dage er det bedste, jeg har oplevet. Den 11. februar skrev jeg følgende vers:

*Vi stemte os hjem, og sejren vi vandt,
skønt dagen var grå og våd.
Og alle triste tider forsvandt
ved tanken, at hjem vi kan nå.
Tak, Gud, at vi hejse må dannebrog!
Tak, at vi må tale det danske sprog.*

Marie Petersen, husbestyrerinde, f. 1871, Bovlund: At Gud både kan og vil hjælpe os, når tiden er der, det var min trøst og mit faste håb i de tunge år, vi måtte igennem. Det fyldte mit sind med lov og tak, da dagen kom, og vi måtte stemme os hjem. Hjem til alt det, hvad vi havde længtes imod og sukket efter i udlændighedens år.

Berthaline Refslund har oplyst, at Marie Petersen, der var søster til frimenighedspræst Thade Petersen, var husbestyrerinde for Den Nordslesvigske Kvindeforenings Hvilehjem på Rømø.

Jakob Refslund, f. 1857, Bovlund: Den 10. februar blev med al dens regn og blæst en af vore største dage, idet vi da fik ret og lov til, hvad vi har kæmpet for i de mange år under fremmedherredømmet, at stemme os hjem til Danmark.

Måtte selvbestemmelsesretten til sidst, trods al modstand, blive fuldt anerkendt overalt, og gid vor store sag snart må blive ordnet på den allerbedste måde både for Danmark og for os.

Marie Refslund Poulsen, f. 1877, Bovlund: Jeg husker endnu, som det var i går, hjemturen fra Aabenraa den 17. november. Under åben himmel – efter dagens mange indtryk – fyldt af lykke og taknemlighed og stolthed – stolthed over, at vi i dette store øjeblik kunne enes om at løse vort spørgsmål på en retfærdig måde ved fri afstemning – et værdigt sidestykke til Norges frigørelse fra Sverige uden sværdslag – at det kunne ske i Norden! Det skønneste syn fra Aabenraa-mødet var glæden i deres ansigter, der bar sørgedragt. H. P. Hansen udtalte vist deres tanker, da han citerede Terje Vigens ord: Stort har jeg mistet, men stort jeg fik, så får du ha' tak da, Gud!

Marten Refslund Poulsen

Agnete Jensen

Marten Refslund Poulsen, f. 1874, Bovlund: »Det store Øjeblik« har for mig opløst sig i mange dage med malurt i mellemstunderne. Der var først den befriende dag, da jeg hørte om tyskernes sammenbrud, så Aabenraa-mødet, det ikke mindre betagende møde i Haderslev og afstemningsdagen, der trods regn og slud gjorde mig så glad, som »æ åller før æ bløwn«. På denne gradvise måde har jeg kunnet undgå af glæde at gå ud af mit gode skind, og jeg har atter måttet sande det gamle ord, at træerne ikke gror ind i Himlen.

Agnete Jensen, f. 1885, lærerinde ved Bovlund skole, har den 21. juni 1920 skrevet:

»Jeg stiger så højt/jeg synger så fro/om vælde, der glipper/om duen, der slipper/af ørnens klo/om freden, der kommer/med stordåd og sang/om sol og skærsommer/i Danevang«.

Sådan sad vi nogle stykker og sang 2. pinsedag 1915 omme på »Bjergene« ved Bovlund. Og hver gang jeg senere har tænkt på denne dag, har jeg – mere eller mindre stærkt – følt en sammenhæng, der er i historien og mellem de mennesker og folkeslag, som giver den dens præg. At Høstrup – så kort efter 1864 – kunne nære sligt et håb og sligt en tro, som udtrykkes i hans dejlige sang, har altid

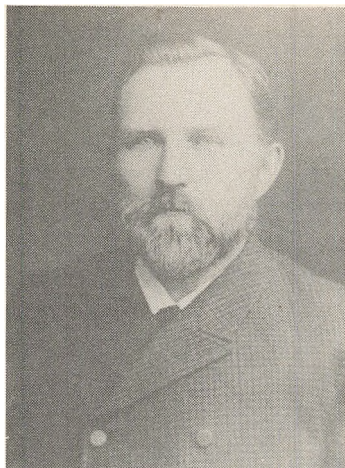
Louise Jensen

stået for mig som noget stort og mærkværdigt, indtil jeg i krigsårene lærte, at også vi hernede ikke alene kunne, men *måtte* håbe og tro på samme vis, hvis vi ikke skulle gå til i alt det grufulde, vi dengang oplevede. Og den største oplevelse for mig i tiden fra oktober 1918 til Genforeningen er ikke knyttet til nogen bestemt dag, men i selve dette: at troen på og håbet om det godes og retfærdiges sejr stod sin prøve.

Louise Jensen, Branderup, f. 1852 i København: For mig var det en af mine største glæder, da toget kom til Branderup søndagen før afstemningen, og nogle af gæsterne havde et stort dannebrogssflag med, som de foldede ud, da de kom til stationen. Og så kom småbørnene fra Bovlund og Branderup med hver sit lille flag i hænder for at tage imod gæsterne. Da jubledet det inden i mig med et Gud ske lov og tak for, at nu var befrielsens time kommet, nu kunne vi frit hejse flaget, som vi havde ønsket og håbet i lang, lang tid i udlændigheden.

Thomas Refslund, f. 1847, Bovlund: Det var mig en stor glæde, at Tyskland tabte krigen, så vi kunne få paragraf 5 opfyldt. Det er en fryd at se tyske embedsmænd drage bort, og at vi får vore egne i stedet, og at landet bliver dansk som før 1864.

Peter J. Terp

Anne Terp

Peter J. Terp, Vellerup, f. i Hinderup 1854: Efter 54 tunge års fremmedherreddømme for den sønderjyske befolkning, hvoraf de fire sidste grufulde krigsår, oprandt der endelig en glædesrig tid fra den 16. november 1918 – den dag, da H. P. Hanssen på Folkehjem i Aabenraa forkyndte for Vælgerforeningens bestyrelse og tilsynsråd, at der var sikkerhed for, at den nordslesvigske befolkning ved fri afstemning atter kan forenes med fædrelandet.

Anne Terp, f. 1891, Vellerup: Nu kan jeg rigtig sande, hvor Rasmus Clausen i et lille digt har skrevet: »Aldrig tab dit mod/håb kun ufortrødent/hjælpen nærmest er/når størst synes nøden«. Thi sjældent har et folk været i større nød end vore unge mænd, der måtte gå i krig for en sag, som ikke var deres, ja, endog for vore undertrykkes sag, og hvor de hellere ville tabe end vinde. Og nu denne løsning. De folk, de af tvang måtte bekæmpe, var så ædelmodige, at de gav os den afstemningsret, hvorved vi nu er kommet hjem til Danmark.

Hans Laurrup, f. 1851, Vellerup: En af de største dage for mig var, da jeg hørte, at Tyskland var slagne, og der var mulighed for, at vi

kunne komme tilbage til Danmark og udsigt til, at få mine sønner tilbage til hjemmet.

Thomas J. Kjær, f. 1877, Vellerup: Hvad dag, der har været den største, ved jeg næsten ikke. Den 10. juli, da kongen red ind i Sønderjylland hilsende til alle sider, da følte jeg rigtig, at nu var vi kommet hjem til Danmark, nu var den store dag der. Den dag vil stå som den minderigeste for mig.

Marie Lautrup, f. 1890, Vellerup: For mig har den 28. juni 1919, da våbenstilstanden var til ende, og freden blev undertegnet i Versailles, været den største. Jeg var som ung pige i huset hos en familie i Hellerup, hvis have lå lige ned til Øresund. Ved sekstiden begyndte alle de fremmede krigsskibe, der lå i havnen, at pibe og tude, og kanonerne skød salut, alt var jubel over freden, der var undertegnet. Ganske ene gik jeg ned til Øresund, og det jublede i mig af glæde. Alle de tunge krigsår var til ende, vort håb var opfyldt, tyskerne grundigt slået, og om kort tid skulle jeg være mellem dem, der skulle hjem at stemme – stemme os fra Tyskland hjem til Danmark. Jeg bad og takkede Gud, at han havde skånet vort elskede fædreland fra krigens rædsler og nu førte os hjem.

Bothilde Appel, Langelund, f. 1891: Da jeg ind under afstemningsdagen gik og glædede mig, måtte jeg tænke på den store taknemlighedsgæld, vi unge egentlig er i. Havde de gamle, der oplevede de ulykkelige år, sveget deres lille land, bedåret af magten, havde vore forældre ikke fra barnsben lært os at elske det danske og sky det fremmede, havde vore trofaste førere ikke taget de værste stød, havde de danske højskoler ikke ført os ind i dansk folke- og åndsliv, da stod vi ikke i dag så glade og lykkelige ved hjemmets tærskel. For alt vor Gud hav tak.

Chr. Jessen Reinholdt, Oksgård, f. 1886: Men den dag, som gjorde det største indtryk på mig, og som jeg aldrig vil glemme, var den 10. juli 1920, da jeg så kong Christian d. 10. ride over den gamle grænse på den hvide hest. Thi jeg så i ham ikke alene vor folkekære konge, der betaget af øjeblikkets storhed i taknemlighed mod Gud overgav sig sine stærke følelser, da han ved grænsen med tusind-

Chr. Jessen Reinholdt

stemmige jubelråb blev modtaget af sine tro sønderjyder, men for mig blev han symbolet på moder Danmark, der gav Nordslesvig den første vidunderlige omfavnelse og velkomstkys. Da gik det håb i opfyldelse, som udtrykkes i sangen – dette, at engang i salig lyst/barnet får udgrædt ved moders bryst. Men nu de, der blev tilbage – jo, jeg vil sige med Chr. Richardt: Vi må ende med at bede/skærme Gud vor gamle rede/skænke os et Danmarkskort/hvor alt dansk igen er vort.

Anne Stensbek, f. 1890, Fårhus Mark, skriver: Når man skal skrive om en glad dag siden 1918, bliver det den dag, da jeg og min mand kunne samles efter tre års adskillelse. Det var den første genforening. Dernæst den dag, da vi atter kunne samles med vore kære i hjemmet i Sønderjylland den 21. januar 1919, og nu til sidst Genforeningen med vort kære Danmark. Det var store og indflydelsesrige dage, som aldrig glemmes. Vi må heller ikke glemme dem, som blev derude.

Lorenz Johansen, Fårhus Mark, f. 1887: Den 11. november 1918 glemmer jeg aldrig, da jeg oppe i Flandern var med til at fejre våbenstilstanden. Nu kunne man lade sine følelser få fri luft. Jeg vidste da bestemt, at vi kom tilbage til Danmark. Som enhver tysker misundte os. En måned senere, den 11. december 1918, kom jeg hjem. Glæden var en blanding med skuffelse, da min hustru lå på Haderslev

sygehus med lungebetændelse. Julen fik vi dog lov til at fejre i hjemmet. Enhver dansk sønderjyde ved, hvor længe vi forgæves ventede på afstemningsdagen. Men den kom, som vi bestemt vidste med sejr for os. For vor kommune med 99,15% dansk mod 0,85% tysk.

Peter Chr. Vinum, Rangstrup, f. 1903: Når jeg må have lov at skrive min glædeste dag ind, var det den dag, vor elskede konge holdt sit indtog i Haderslev. Da han red gennem folkemængden og bukkede smilende til alle sider, var det, som havde der været lagt os en byrde på, og nu blev den aftaget. Det var en stor glæde for vi unge, men større var den for de gamle. Da krigen begyndte, var det hårdt for vore landsmænd, som måtte i prøjsertøj og kæmpe for en sag, som ikke var deres. Men da våbenstilstanden kom, og freden blev sluttet, gik den tanke op i os: denne gang bliver paragraf 5 opfyldt. Men den blev ikke helt opfyldt, da vore landsmænd syd for den Clausenske linie blev udelukket. Men jeg ville håbe at opleve den dag, da atter det skilte bøger sig sammen.

Andr. J. Ratzer, f. 1902, landmandssøn, Rangstrup: Vel var jeg i genforeningstiden glad for Genforeningen med moderlandet, thi jeg forstod, at hvad vore fædre havde kæmpet for og længtes efter i hvert fald til dels var nået: vi var frie. Dog forstod jeg, som måske mange andre unge, ikke, hvad det ville sige, at vi var kommet hjem til vore. Det gik først lidt efter lidt op for mig. Jeg erfarede, at vi havde fået en konge, ja, en folkekær konge. Mænd fra kongeriget kom hertil med gode ord og tanker, og der blev dannet ungdomsforeninger m.m. Det er især dette arbejde, jeg er glad for, thi det tiltrænges efter min mening. Det eneste, vi før havde i den henseende, var Sprogforeningen, og den fik kun de gavn af, der gad læse.

Gid dette arbejde må lykkes, og arbejdsfolket udvides også syd for grænsen, slutter *Andr. J. Ratzer* sit indlæg, der er skrevet den 1. juli 1921.

Hans J. Frej, gdr., f. 1876, Galsted: Den bedste dag for mig var, da jeg fik vished for, at krigen var endt og tyskerne besejrede, thi nu vidste jeg, at vor trængselstid var forbi, og vi nok skulle få vor ret, som vi og især de gamle havde håbet på.

Susanne Nielsen, f. 1893, Rangstrup: For mig er den 10. juli den bedste og minderigeste dag, da vor konge kom ridende ind i Haderslevs flagsmykkede og pyntede gader, rækkende hånden venligt smilende til begge sider i folkemængden, som modtog ham med en blomsterregn og stærke hurraråb. Også kongebesøget i Agerskov er en dag, som aldrig glemmes. For alt det gode, som året 1920 har bragt os, kan vi alene takke: Kongernes konge, ene du kan, skærme vort elskede fædreland! Herre, du ene kan sejren os forlene, værn om vort herlige og ældgamle Danmark.

Den lange gode vej i grænselandets tjeneste gennem 30 år

Af tidligere folketingsmedlem P. Gorrsen, Alnor (Fr)

På redaktørens opfordring har Peter Gorrsen, Alnor, i denne artikel opridset en del af sine oplevelser gennem 30 år, hvor han siden 1957 har været formand for det såkaldte 5-mandsudvalg – officielt: Udvalget vedrørende danske kulturelle anliggender i Sydslesvig. Et udvalg, der sorterer under undervisningsministeren.

Peter Gorrsen, der i en lang årrække var socialdemokratisk folketingsmedlem, valgt i Sønderjylland og ligeledes i en del år var viceamtsborgmester i Sønderjyllands amt, er gennem de 30 års lederskab af det udvalg, der har med samtlige danske statsbevillinger til Sydslesvig at gøre, blevet særdeles respekteret i alle kredse såvel politisk i Danmark som hos det danske mindretal i dets mangeartede virkefelter i Sydslesvig.

Det sønderjyske Udvalg

I 1950 blev Det sønderjyske Udvalg oprettet af det danske folketing efter forhandlinger mellem regeringerne Hedtoft og Erik Eriksen og partigrupperne med det formål at skabe et forum, med hvilket regeringen kunne drøfte vigtigere sydslesvigske sager. Udvalget afløste et tidligere grænsepolitisk ministerudvalg, og det kom til at sortere under statsministeriet med følgende kommissorium:

»At skabe et organ, hvor man til enhver tid skulle have indsigt over de mange forskellige former for støtte, og hvor man skal være i besiddelse af alle vigtigere oplysninger om stillingen i Sydslesvig«. Udenrigspolitiske sager faldt uden for kommissoriet. Udvalget skulle være til rådighed for ministerierne og for partigrupperne i Folketinget.

Hovedvægten i arbejdet kom til at ligge på forhandlinger mellem regeringen og repræsentanter for de udvalgsberettigede partier. Udvalget blev i december 1951 omdannet til et stående udvalg med repræsentanter for regeringen og de udvalgsberettigede partier (10 mandater og derover).

Alle politiske og kulturelle spørgsmål vedr. Sydslesvig og Nord-slesvig, som ikke var af udenrigspolitisk natur, blev behandlet i udvalget. Bevillingsspørgsmål, der havde været igennem udvalget, passede senere finansudvalget alene til formel behandling.

Min forgænger i Folketinget, kirkeminister Frede Nielsen, samt kirkeminister Carl Hermansen og en tid Thorkil Kristensen var som ministre formænd for udvalget – men senere har den til enhver tid siddende undervisningsminister haft formandskabet.

I de første år havde Socialdemokratiet, Venstre og Det konservative Folkeparti hver to medlemmer, mens Det radikale Venstre og SF hver havde ét medlem.

Sagerne var af meget forskellig karakter-bevillingsspørgsmål – Rendsborgsagen – radio- og tv-forhold i grænselandet – tilskud til Det tyske Gymnasium i Aabenraa – koordinering af støtte til unge sydslesvigeres uddannelse – også på de danske erhvervsskoler.

Oprindeligt havde statsministeriet, undervisningsministeriet, kirkeministeriet, socialministeriet og indenrigsministeriet bevillingssager i relation til Sydslesvig. Alle ministerier forelagde bevillingssagerne for udvalget, hvor partiernes repræsentanter tog stilling til sager, der kun sjældent kom til offentlig debat.

Ændringer i 1970-erne

Ved statsministeriel resolution af februar 1971 (Hilmar Baunsgaard) blev Det sønderjyske Udvalg overført til undervisningsministerens forretningsområde fra 1. april 1971 at regne, og samtidig flyttedes kontaktudvalget vedr. det tyske mindretal til indenrigsministeriet.

I februar 1974 blev begge udvalg drøftet ved et møde hos statsministeren (Poul Hartling), og på dennes initiativ reduceredes antallet af medlemmer således, at alene Socialdemokratiet bevarede to

medlemmer, mens de øvrige udvalgsberettigede partier hver fik ét medlem.

Det daværende 5-mandsudvalg skulle fortsætte som hidtil. Herefter var situationen den, at begge udvalg som regeringsudvalg hørte under undervisningsministeriet, der foretog beskikkelser af medlemmer til begge udvalg, idet såvel medlemmer af folketingsgrupperne som personer udenfor kunne indtræde i udvalget.

Dermed bortfaldt også den tidligere praksis, hvorefter folketingsgrupperne alene udpegede medlemmer til Det sønderjyske Udvalg således, at dette efter høring af grupperne igen udpegede medlemmer af 5-mandsudvalget, og det var altså folketingsgrupperne, der i begge tilfælde nu udpegede eller gav indstilling til undervisningsministeren om medlemskab.

I løbet af 1970-erne faldt mødeaktiviteten i Det sønderjyske Udvalg væsentligt således, at det som regel kun holdt ét møde om året, hvor de sydslesvigske budgetter blev forelagt. I takt med denne udvikling steg betydningen af 5-(6)-mandsudvalgets arbejde, idet udvalget varetog alle aspekter af arbejdet i Sydslesvig, herunder det vanskelige budgetområde. Hertil kom, at i Nordslesvig, der hørte til Det sønderjyske Udvalgs område, var udviklingen bl.a. med afvikling af særlovgivning m.v. afsluttet og Sønderjylland administrativt og i andre henseender helt på linie med andre landsdele således, at det naturligt måtte være amtsrådet, der tog vare på eventuelle lokale spørgsmål, hvor vi husker storamternes tilblivelse fra 1970.

Rådgivende i sager vedr. Sydslesvig

Det nuværende 5-mandsudvalg er oprettet af undervisningsministeriet i 1956 med den opgave at være rådgivende for ministeriet i sager vedr. Sydslesvig og danne bindeled mellem de sydslesvigske organisationer og institutioner samt de administrative og politiske myndigheder i Danmark. Dets medlemmer var udpeget af undervisningsministeren som særligt sagkyndige inden for det pågældende område efter, at ministeren havde indhentet udtalelser om valget af de pågældende fra Det sønderjyske Udvalg.

Udvalgets område var oprindelig alene skole- og ungdomsarbejdet, men udviklede sig senere til, at også de kirkelige bevillingsforhold samt andre sager, som blev forelagt af de enkelte ministerier eller Det sønderjyske Udvalg, blev taget op til behandling i udvalget. I stigende grad blev udvalget endvidere brugt til fra sydslesvigsk side som rådgivende ved tilrettelæggelse af det danske kulturelle arbejde syd for grænsen, jf. således, at der til udvalget knyttedes arkitektbistand.

Med virkning fra finansåret 1966/67 blev ved statsministeriel resolution Grænseforeningens budgetter m.fl. sydslesvigiske budgetområder overflyttet til undervisningsministeriets budgetområde og dermed ind under 5-mandsudvalgets kommissorium.

I forbindelse med et møde i Det sønderjyske Udvalg i februar 1967 blev det indstillet, at det daværende 4-mandsudvalg blev udvidet til 5 medlemmer. Kommissoriet blev ved samme lejlighed beskrevet således:

Udvalget har til opgave som mellemed mellem de danske organisationer i Sydslesvig og den danske stat at formidle statsstøtten til det kulturelle arbejde i Sydslesvig. Udvalget virker som rådgivende instans over for de pågældende ressortministerier med hensyn til bevillingsønsker vedr. skolen, kirken, sundhedstjenesten og de organisationer, der støttes gennem Grænseforeningen – dvs. SSF, biblioteket, SDU. Bladet er ikke omtalt i denne forbindelse. Det er siden kommet på linie med de øvrige områder. Efter rekonstruktionen i 1960-erne danner 5-mandsudvalget bestyrelse for Bladfonden af 1950.

To udvalgs udviklingsforløb

Skal man på baggrund af de to udvalgs udviklingsforløb søge en konklusion, må det siges at være karakteristisk, at der kan tales om, at begge udvalg havde selvstændig betydning og opgaver i denne fase, hvor de var placeret i hvert sit regi. Henholdsvis under statsministeriet og undervisningsministeriet, og hvor normaliseringsprocessen mellem de to stater ikke var så langt fremskredet og derfor

bl.a. gav Det sønderjyske Udvalg en lang række opgaver af vidt forskellig karakter.

Siden 1971, hvor begge udvalg er at finde i undervisningsministeriets regi, og begge defineret som stående regeringsudvalg, der oven i købet udpegedes efter ganske parallelle retningslinier og med et vist personsammenfald, kunne det vel næppe siges at være overraskende, at udviklingen er forløbet, som det er bekendt. Nu har 5-mandsudvalget et klart udfarende kommissorium, herunder med formidlingen af statsstøtten, som den i dag helt afgørende kompetence der bevirker, at Det sønderjyske Udvalg af undervisningsminister Bertel Haarder efter forhandling med partierne i Folketinget i maj 1984 blev nedlagt.

Med den allerstørste glæde!

Jeg har været medlem af Det sønderjyske Udvalg fra 1957 til 1984, da det som nævnt blev ophævet, og af 5-mandsudvalget fra dets start i 1956 som et 4-mandsudvalg, og dette udvalgs virksomheder blev den del af mit politiske arbejde, jeg ser tilbage på med den allerstørste glæde.

Det var daværende undervisningsminister Julius Bomholt, der oprettede udvalget, og det har gennem alle årene siden så været udvalgets opgave at rådgive undervisningsministeren og være bindeled mellem de danske organisationer i Sydslesvig og det danske folketing i bevillingsmæssig henseende. Man har altid haft for øje grundigt at drøfte de ønsker, som er kommet til os henedefra – og søgt at udvirke tilslutning til de nødvendige bevillinger i relation til de økonomiske muligheder derhjemme. Det har derfor heller ikke kunnet undgås, at der tid efter anden har været krav om besparelser.

Oprindelig var bevillingerne særlig koncentreret om Grænseforeningen, der havde SSF, biblioteket og SDU-området samt Dansk Skoleforening, som jo er den største »kunde« hos os.

På finans- og tillægsbevillingsloven af 1961 udgjorde tilskud til Grænseforeningen 3.875.000 kr. og til Skoleforeningen 11.190.000 kr. i alt ca. 15 mio. kr. I 1982 var Grænseforeningens tal vokset til

37,1 mio. kr. og Skoleforeningens tal til 148,5 mio. kr. Og i 1985 var tallene henholdsvis 51 mio. og 153 mio. kr. Hertil kommer så yderligere et beløb til Flensborg Avis på ca. 15 mio. kr. – i alt ca. 220 mio. kr. I 1988 vil det samlede beløb andrage ca. 250 mio. kr.

Heraf vil Skoleforeningen få 68,5 procent, Sydslesvigske Forening 7,5; Sydslesvigs Danske Ungdomsforeninger 9,2; Dansk Centralbibliotek 6,3; Flensborg Avis 8,2 procent og endelig ca. 5 procent til Dansk Sundhedstjeneste, som endnu ikke er henført til 5-mandsudvalgets område.

Opførelsen af et nyt bladhus i 1986 for Flensborg Avis kendetegner en ny æra i bladets mere end 100-årige historie og vil være af afgørende betydning for det danske sprogs videre udvikling i Sydslesvig – og være den naturlige politiske forpost, der er absolut nødvendig i det kulturelle arbejdes fortsatte vækst.

Når Skoleforeningens stigningstakt i de senere år har været en del lavere end tidligere, skyldes det jo de stigende tilskud fra Kiel, takket være landdagsmand Karl Otto Meyers store indsats.

Hver skole sin børnehave

I dag er det danske tilskud ca. 12-13 gange så stort som for 20-25 år siden. I 1961 var det danske undervisningsministeriums totalbudget knapt 1 milliard kr., mens det i 1982 var godt 1.409 milliarder kr. alene til driftsudgifter og tilskud, hvortil kommer anlæg og ejendoms køb eller 13,5 gange så meget.

På dette grundlag kan jeg sige, at de sydslesvigske bevillinger er steget i takt med de øvrige danske finanslovsbevillinger. Tager vi tilskuddet til Flensborg Avis med, kan det siges, at de sydslesvigske tilskud udgør 1,3 procent af undervisningsministeriets samlede bevillinger i 1982.

Går vi tilbage til 1961, var der 4554 elever i vore danske skoler i Sydslesvig og i børnehaverne 1008 børn eller i alt 5562. I 1981 var der i skolerne 6127 elever og i børnehaverne 1700 – i alt 7827 børn.

I 1984 var tallene hhv. 6099 og ca. 1700 eller 7799 i alt. Her må vi jo tage de dalende elevtal i hele Sydslesvig i de seneste år i betragt-

ning. Det er glædeligt at se, at børnetallet i de danske skoler og børnehaver relativt er dalet mindre end i herbergsstatens skolevæsen. Jeg har altid slået til lyd for, at hver skole bør have sin egen børnehave. Det mål er næsten nået og sikrer stabiliteten i det danske skolevæsen.

Det bør endelig nævnes, at det årlige tilskud fra Kiel til kulturelle formål oprindeligt var ca. 30.000 D-mark, og nu er det oppe på 910.000 D-mark. Det er jo sket takket være Karl Otto Meyers og vore organisationers bevågenhed.

Tilskuddet fra Kiel til vort skolevæsen er steget i de seneste år og vil i 1988 udgøre ca. 39 mio. D-mark.

Dansk kultur og folkelighed

Det var med glæde, jeg gik ind i 4-mandsudvalgets arbejde for de mange år siden, og det har skabt mig mange gode og trofaste venner for livet og været en stor berigelse i min politiske tilværelse. Stor var derfor også min oplevelse, da alle gode kræfter fejrede mig den 19. marts 1982 ved mit 25 års jubilæum. Det var alt for meget – men vi mennesker har det vel nok sådan i al den bedrøvelige politiske virksomhed, at vi glæder os, når man føler, at ens arbejde *for sagen* værdsættes af et oprigtigt hjerte, og det har jeg både ved den nævnte lejlighed og mange andre gange følt.

Jeg kan derfor kun sige tak for, at jeg fik lov til at være med til at give mit bidrag sammen med mit udvalg og mine medarbejdere – for at glæde de mange, som gennem alle årene siden 1920 holdt fast ved den danske og nordiske kulturarv.

Dansk kultur og folkelighed har ingensinde i det 20. århundrede stået stærkere i Sydslesvig end i dag. Før sidste verdenskrig var det tyske mindretal i Nordslesvig 4-5 gange så stærkt som det danske mindretal syd for Skelbækken. I dag er forholdet lige omvendt. Stabilitet og godt humør præger arbejdet dernede, og det er min tro og mit håb, at alt dansk arbejde i Sydslesvig må trives i positiv retning frem mod år 2000.

Lad os se på de opnåede resultater hidtil og høre, hvad en af de

mest fremtrædende ledere i Sydslesvig, SSFs formand, overlærer Ernst Vollertsen, sagde på mødet hos statsminister Poul Schlüter den 7. maj 1987:

»Sydslesvigsk Forening – SSF – havde pr. 1. januar 1987 i alt 19.054 medlemmer, et fald på 800 medlemmer i forhold til tre år før, men her gør de vigende befolkningstal og den svage økonomiske udvikling sig gældende. F.eks. har vi i disse tre år tabt 500 medlemmer i Flensborg by bl.a. på grund af den store arbejdsløshed og over 20 procent bortvandring. Er der intet arbejde at få i landsdelen, står valget mellem arbejdsløshed eller bortvandring, for ingen kan leve af at være dansk!

En dansk sydslesviger, som rejser sydpå eller også nordpå, forlader den danske kulturkreds. Børnene kan ikke længere gå i dansk skole, SSF mister et medlem og vort parti, SSW, en vælger. Der er her tale om et klart substanstab, som gør vort politiske arbejde for at modvirke disse tendenser yderst nødvendig. Befolkningsprognosen indtil år 2000 siger, at befolkningen i Nordfrislands amt, Flensborg by og Slesvig-Flensborg amt vil falde fra 431.000 til 395.000. Et tab på 10 procent.

Årsmøder som træffestævner

Et par tal fra kulturarbejdet: 130 distrikter med 2575 møder med næsten 87.000 deltagere – spændende fra bankospil over julefester til lysbiller, films- og højskoleforedrag.

Vort ældrearbejde er organiseret i 51 ældreklubber med over 1000 sammenkomster. I sidste sæson afholdtes 87 teaterforestillinger med 13.500 tilskuere, 68 koncerter med 11.000 tilhørere. På dette felt kunne vi godt tænke os, at f.eks. landsdelsscenerne også gæstede Sydslesvig, og at Det kongelige Teater måske igen kom til Slesvig og Husum. Det 60. årsmøde kunne til 43 aftenmøder og til tre friluftsmøder samle næsten 20.000 mennesker. Disse årsmøder er blevet til træffestævner, hvad også det store antal tilmeldte bl.a. fra regeringen i 1987 vidner om.

Foredrag og gode faciliteter

Meget af det kulturelle arbejde sker i vore skoler og børnehaver, men vore danske forsamlingshuse er blevet udbygget i de senere år. Et godt kulturarbejde kan ikke undvære gode faciliteter. Man lytter nu bedre til et godt foredrag, når man også sidder godt!

Men SSF er ikke alene om kulturformidlingen i Sydslesvig. Vor skole, kirken, landboforeningerne, husmoder- og kvindeforeningerne, de danske ungdomsforeninger, Sundhedstjenesten, bibliotekerne, vor voksenundervisning og mange andre foreninger og institutioner er med til at præge det danske kulturarbejde.

Også her et par tal: I 54 danske skoler går 5305 elever, ca. 100 færre end året før. Med 517 nybegyndere var antallet det største i dette årti. I vore 60 børnehaver går 1900 børn – 100 flere end året før. Det lover godt!

De danske menigheder holdt over 1300 gudstjenester med godt 36.000 kirkegængere. 237 børn blev døbt – året før døbt 229. Der er indviet nye kirkebyggerier i Tarp og Egernførde. Her har selvhjulpetheden været stigende i de senere år.

De danske ungdomsforeninger kan i 63 foreninger, 3 landsdelsorganisationer og 12 fritidshjem melde om 11.521 medlemmer. Også dette lover godt for fremtiden, idet det har været stabilt de sidste 5 år.

Vore biblioteker kan glæde sig over indvielsen af tilbygningen til Centralbiblioteket i Flensborg, men meddeler ellers, at ombygningen og de dermed forbundne vanskeligheder har givet svagt faldende aktivitetstal.

Vor avis, Flensborg Avis, har kunnet glæde sig over et nyt bladhus i Flensborg. Flensborg Avis har fået et nyt format, og svagt stigende oplagstal lover også godt for fremtiden.

Sundhedstjenesten er med sine 21 distriktssygeplejersker en fast og uundværlig del af det danske kulturarbejde i Sydslesvig.

Med glæde har vi noteret os, at TV-Syd i Haderslev fra sommeren 1987 vil få sine faste udsendelser fra regionen, og dermed bliver TV-Syd det første regionale fjernsyn i tv 2. Dermed er der genskabt

noget af den nødvendige balance på medieområdet, som vi netop i Sydslesvig har efterlyst. Kun ved, at vi også kommer med et dansk tilbud til grænselandet, vil vi kunne hævde os på dette felt.

Ståsted og identitet

Alle nævnte og unævnte aktiviteter er med til at give det enkelte menneske i Sydslesvig sit ståsted og sin identitet som dansk sydslesviger. Generelt gælder det for os, at vi er anvist på de kulturimpulser, vi får fra Danmark. Jo mere intenst kulturen leves og praktiseres og plejes her i landet, desto lettere vil vi finde vort danske ståsted i den kulturelle kappestrid, der stadig vil udføres i grænselandet.

Der er grund til at takke for den støtte, som regeringen og Folketinget og dermed det danske folk har ydet til Sydslesvig gennem mange år«, sluttede Ernst Vollertsen.

Når alt andet er glemt!

Jeg vil gerne tilføje, at de seneste tal vedr. nybegyndere i danske skoler i Sydslesvig er steget fra 511 i 1986 til 540 i 1987 – eller 7 procent. Det lover godt for fremtiden.

Jeg siger tak til hver enkelt deltager i det danske arbejde gennem mange år, landsmænd, som har ofret de bedste år af deres liv for at betrygge tilværelsen i vort grænseland – og som har været med til at skabe gode forhold i dansk og nordisk holdning mange, mange år ud i fremtiden. Jo, Danmark er blevet større.

En stor tak skal også rettes til de mange skiftende medlemmer af det rådgivende udvalg – og dets sekretærer: Palle Boelskov, Anni Olsen, V. Martensen-Larsen og nu kontorchef Carl Erik Lautrup – samt de generalkonsuler, som på god vis har vist udvalg gæstfrihed og støtte. Også en tak til Grænseforeningen og dens mangeårige direktør, O. M. Olesen, som har bistået udvalget med gode råd – og fremskaffet ikke ubetydelige beløb til arbejdet på mange felter. Uden Grænseforeningens formidlende rolle vil sikringen af de danske statsbevillinger fremover blive vanskeliggjort.

Professor Troels Fink, der også er medlem af udvalget, sagde

engang ved en festlig lejlighed til mig: Når alt andet er glemt, vil man huske dig, Gorrsen, for dine ord om, »at hver dansk skole i Sydslesvig bør have sin børnehave«. Stort set er det tilfældet i dag.

Udvalget i 1987

Undervisningsministeriets udvalg vedrørende danske kulturelle anliggender i Sydslesvig består som nævnt af fem medlemmer. Jeg repræsenterer Socialdemokratiet, og de øvrige fire er: viceamtskatteinspektør Rolf Lütken, Lyngby, Socialistisk Folkeparti, direktør E. Haunstrup Clemmensen, Hellerup, Det konservative Folkeparti, folketingsmedlem, gdr. Peder Sønderby, Ørderup, Toftlund, Venstre, og generalkonsul, professor Troels Fink, Aabenraa, Det radikale Venstre. Udvalgets sekretær er kontorchef C. E. Lautrup, undervisningsministeriet. Derudover har vi et godt samarbejde med arkitekt Ole Grennes fra undervisningsministeriets byggeafdeling samt direktør Rolf Haugstrup, Århus, som finanskyndig rådgiver vedr. Flensborg Avis.

Markante skikkelser

Markante skikkelser i 4-5-mandsudvalget har været præsident Holger Andersen, højskoleforstander, senere kirkeminister Arne Fog Pedersen og folketingsmand Simon From – som ikke er mere. Og af nulevende mangeårige medlemmer vil jeg gerne nævne folketingsmand J. Skræppenborg Nielsen, Middelfart, og tidl. kontorchef Th. Claudi Westh, Tønder, som stadig gennem Flensborg Avis følger vort arbejde.

Ingeborg og baglandet

Må jeg afsluttende sige tak til min kone, Ingeborg, som altid har interesseret sig for mit arbejde i Sydslesvig – og sørget for, at baglandet var i orden. Uden hende ville mit arbejde gennem 30 år ikke være lykkedes.

Gl. Færgevej 48 – Gråsten, den 8. august 1987

P. Gorrsen

U. novelle. folkl. mat

Lav æ præst kom åh æ hjul

Af skoleleder Sigfr. Andresen, Bredstedt

Det må hæ væt dæh et gång i to-å-fétigh enjde tre-å fetigh lav æ vå unvnevejs. Æ skuld te væhsten få å hold kirk ve Snerke Hansens. Di vå en lille flok, dæh gern viil ha besøgh a en dansk præst, å det vå blevn mit arbe, vinjne en da kanj kold en præst sit arbe få arbe. Et gång æmell tøss mæ, te Snerke Hansen injt sorn righte rinn det få arbe. Men vinjne æ sorn tænke åh, hvo mye dæh blyve fålangt a jen, så hæ det da lidt å gøe mæ, om en haj kræfte nok. Dæh æ da viss snar føffdig km dæh ue te æ væhsten fra Flensborrt – å æ skasé vå jo injt javnt næhm å ri åh æ hjul åh. Den vå fuld a gahf. Det vå godt, te æ haj fåt et helt ny hjul, lav æ blev injdsåt te lahnjpræst. Men æ kanj si dæ, det vahr injt læng, så begynjt æ krahm å rassel, så en lånjt vægh kunj høe, te æ vå unjnevejs.

»Nej, godav, Hr. Pastor. Æ Hr. Pastor unjnevejs ægen?« – det vå Dinne, Lorenz Petersens kuhn. Æ haj haj barndåhf ve dem. Hun kom javnt ue a æ lejgaff ve dæ injdhus.

»Ja, æ ska ue te æ væhsten æ dav. Dæh ska væh kirk æ javten«.

»Vinjne komme æ Pastor hæh ægen?«

»Vå det injt om fyyvtten dav, te vi skuld kom sammel ve jæh?«

»Ja, det æ viss righte nok«.

Æ vå stavv ah æ hjul, men måt astej, få æ vå injt gång halvejs, å æ haj moe æ blæst.

»Nå, men æ må astej, ejzen komme æ få sild – å det æ jo injt godt, vinjne nave ska vijnjt åh æ præst«.

»Jamen, så go tue, Hr. Pastor«.

Hun mæ hinjd pastor. – Æ nikket å smil – å køe.

Æfå åh æ stye haj æ fåt det injret sorn, te æ kunj ha min task mæ præhstkyjvl å hva æ ejzen skuld ha mæ. Æ vå oltins nøj te å blyv nat

dæh. – Æbagh åh æ hjul haj æ anbrungn min lille kuffe mæ biffel å salmbøghe å sorn nave å så den præerken, æ haj såt å skrevn åh æ gåh. – Det vå slenjt oltins så nehmt å finjd åh det righte å snak om, sjell om en haj æ tekst fra æ biffel.

I æ Skovkro fik æ et godt kop kaffe. – Æ haj enle rén mæ, te æ kunj haj fåt æ kaffe ve Tille å Stoffe, men di vå injt hjem'm. Æ gik ægimmel æ hele hus, men di vå injt i æ dørnsk å ånjt i æ bås, så æ blev nøj te å taj vihr, å så lanjnet æ i æ Skovkro.

»Ska æ Pastor lånjt æ dav?« Erna åh æ Skovkro vå oltins flink.

»Ja da, helt ue te æ væhsten. Æ hæ dæhfå injt mye tid. Det blyve snar mørkt. – Men et kop kaffe ska æ no ha«.

Æ såt i øvekjyvl å nøe righte den varm kaffe. Min kasket haj æ lø fra mæ åh æ boe.

»Hæ I høe nave fra Carsten?«

»Minn æ Pastor vå søn?«

»Ja!«

»Jo, vi fik brev æ gåh, han æ ne'e i Frankrigh«.

»Det æ godt, te I hæ høe nave. Dæh æ så manne dæh injt hæ ladt høe fra sæ i den sihst tid«.

»Vi vå å glaj få, te han skrev«.

»Ja, så farvel da, Erna Kromanjds. – Det vå en go kaffe, den varmet«.

»Det skuld den da å gern. – Det æ en grim blæst æ dav«.

»Hæh i æ skov gæh det, men ue åh fri mark«.

Så køe æ, å et pa stuhn silde stihl æ mit hjul op a æ husmue ve Snerke Hansens. Det vå ve å væh nahr. tid.

Lav æ banket åh æ køghendør, vå det Anne Snerkes dæh sø: Kom injd!

Æ sø gojavten, å lav æ haj fåt æ øvekjyvl ah, skikket hun jet ah æ børn øve i æ værkstøj få å hinjt æ snerke.

»Det æ javnt en passend tid, te æ Pastor kom, vi skuld javnt te å ha vå nahr. Kom mæ injd i æ dørnsk«.

Injd'n i æ dørnsk vå æ boe dækket, å lav Snerke Hansen haj såt sæ, kunj vi begynjd. Oll ædt mæ go appetit, å æ vå å righte hunger.

Det smaght godt, men det vå da ånjt så mærkle, ætte den lång tue æmoe æ blæst.

»Nå, gie det nave nyt i æ staj? «

Mye vidst æ injt, men æ snak gik, å det, dæh lø avnenåh, kom snar te å blyv det vighterst. Di haj læng injt høe fra Hannes, dæ dreng, dæh vå soldåt. Han vå et stej ve æ front.

Lav vi vå fæhr mæ æ nahr, blev æ boe ryjt å dæh blev hinjt nave stol fra æ søvkamme å fra dert bæhstdørnsk. Snart ætte begynjt de føyhst å kom.

Snerke Hansen haj stoppet sin hallång pihf å såt no ve æ boeæhnd å paffet åh den, så æ dørnsk blev hel fuld a røygh. Sin nafe haj å æ pihf mæ, så no begynjdt han å. Æ snak gik.

Æ haj lø nave salmbøyge åh æ boe å såt mæ i æ korstol, dæh stav i æ hjørn ve æ dør.

»Gojavten, Hr. Pastor! « Di kom injd å hilst oll høffle åh æ præst å så dåt di dem runjt om æ boe. De mést stol vå besæt.

»Hæ I høe te æ Skostes Hanni ska væh foln i Rusland? «

»Hæ di fåt beskén om det? «

»Ja, Sine a æ Skostes sø det sjell, så det må stim'm. – Vinjne den da bar snar vå fåbi, den kri! «

»Ja, en blyve så usikke, få en vehr jo alje «.

»Nej, det hæ do ret i, Anne, do tænke jo å åh din Hannes. – Hæ I høe fra ham? «

»Nej, det hæ vi injt. – Det æ no godt fyyvten dav synjt, te vi fik brev, å det vå en ugh gammel, lav vi fik det «.

Snerke Hansen rømmet sæ. Han vå ve å krads æ pihf ue.

»Sille å Antons komme nok injt æ javten«, mén han å banket det sihst fra æ pihf ue i æ uekradsæhnd i æ tobakskasten. Lav han vå fæhr, såt han sæ ornle terett i æ stol å sø: »Så tøyss mæ, te vi ska gi æ præst æ oe «.

Lav æ stav op, lø de anjne manjdfolke å dæ piiffe. En ryghe injt, vinjne æ præst snakke. – Å så blev det min tue – æ sø det æ skuld, å brught nave a det æ haj skrevn ne'e. Hva ska en enle si te folk, dæh æ i nø. Æ hoofe te æ kunj gi lidt trøst.

Lav æ vå fæhr, fik vi kaffe, å æ snak gik vihr. Mést blev dæh snakket om dem, dæh vå i æ kri.

Lav æ klok vå godtævel ti, gik de oll hjem.

»Æ hæ lø nave varm sten i den indlukket seng, så den skuld injt væh så kohl«.

Æ lø oltins i æ alkove ve Snerke Hansens, å da æ vå godt træht, foldt æ snar i søvn.

Den næst morn ætte æ dave gik æ tue te øste. Æ haj lyk den dav, få æ blæst kom ænohm fra æ væhsten, så æ tue gik sneje. Godt te den injt haj væhjnd.

Æ skuld ha kirk i Østeby om avtne, men skuld føhst hjem – å så astej ægen.

G.

... for ...

Billedhuggeren fra Vejen Niels Hansen- Jacobsen 1861-1941

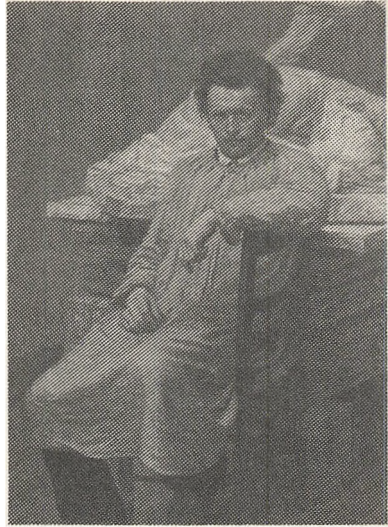
Af Jens Lampe

Ordet billedhugger giver i grunden slet ingen rigtig forestilling om, hvordan en statue bliver til. De gamle grækere huggede billedstøtter i marmor, og middelalderens mestre mejslede helgenbilleder af sten foran kirkens portaler. I de senere tider har der været enkelte kunstnere, som med deres værktøj umiddelbart er gået løs på de hårde blokke og har tvunget skikkelser frem, som virker levende. Men oftest går billedhuggeren til værks på en anden måde.

Hun/han former først en mindre model i voks, ler eller plastilin – et udkast eller en skitse – for at gøre sig klart, hvordan hun/han vil have sin endelige figur. Derefter bygger kunstneren den op i fuld størrelse af ler. Det kan være et brydsomt arbejde, som kræver stor formfølelse, nøjagtighed og tålmodighed, især når det drejer sig om større opgaver.

I mange tilfælde bygges leret op omkring »en ryggrad«, et jernskelet. Der æltes, formes, som kunstneren synes, det skal være, og med sine modellérpinde af træ retter hun/han her og dér, indtil figuren endelig er, som kunstneren vil have den.

Inden den bliver så tør, at den begynder at revne, tager man en afstøbning i gips, og i det hulrum, som her dannes, hælder billedhuggeren eller bronzestøberen flydende bronze – dog således, at figuren bliver hul, ellers ville den blive alt for tung og kostbar. Hvis kunstne-

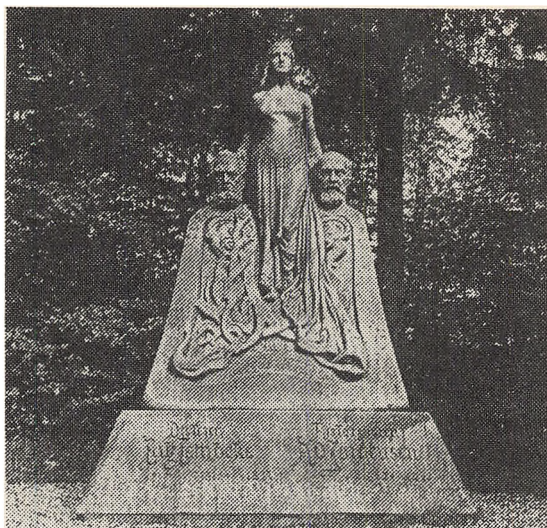
Niels Hansen-Jacobsen

ren hellere vil hugge den i sten eller marmor, må hun/han gang på gang med sit punkteringsapparat måle på gipsafstøbningen og drage sammenligninger med det værk, hun/han arbejder på. Kvaliteten af arbejdet afhænger naturligvis af kunstnerens dygtighed og formfølelse.

Den endelige udmejsling, afpudsning eller polering udføres altid af billedhuggeren selv, således at hun/han her viser sig sit navn værdig.

Kunstnerens arbejde er almindeligvis meget mere kompliceret end antydet her, og vil man forenkler det endnu mere, kan man sige, at en skulptur *fødes i ler, dør i gips og genopstår i marmor.*

Vejen frem til at blive billedhugger kan ofte være kroget og besværlig. Det var den for *Niels Hansen-Jacobsen* (1861-1941), som fødtes og døde i Vejen. Moderen var født Hansen, og faderen var gårdejer og hed Jacobsen, så derfor fik sønnen i dåben begge forældrenes navne. Som dreng var NHJ dygtig til at tegne og havde en smuk håndskrift. I sin fritid skar han ofte i træ og formede figurer af ler. I skolen i Vejen lyttede han især til lærer Jørgensen, som var en

»Modersmålet«.
Paris 1901. Højde
ca. 350 cm. Granit i
Skibelund krat 1903

dygtig fortæller, der kunne gøre stoffet nærværende og vedkommende og levendegjorde den nordiske mytologi for sine elever, især myterne om Odin, Thor, Freja, Balder, Loke og Fenrisulven. Ligesom maleren Lorenz Frøhlich var stærkt optaget af den nordiske oldtid og dens gude- og helteverden, brugte NHJ senere i sin kunst inspiration fra denne motivkreds. Grundtvig levede endnu i NHJ's skoletid, og på den nærliggende Askov og flere andre folkehøjskoler var man endnu præget af romantikkens syn på Nordens oldtid.

Som ung var NHJ aktiv deltager ved de store skytte- og gymnastikstævner i Ribe amt og blev optaget af den sønderjyske sag, en interesse, som han bevarede hele sit liv.

Faderen ville helst have, at sønnen fulgte i hans spor og blev bonde, men NHJ havde sat sig som mål at blive billedhugger, en håndtering, som faderen fandt unyttig, og som han vist aldrig fik nogen respekt for. NHJ gennemførte dog uddannelsen på Kunstakademiet i København, hvor han fik Carl Bloch (1836-1913) som lærer i model-léring, og fik sit afgangsbrev i 1888. Efter sit giftermål med malerinden Anna Gabriele Rohde tog parret på en årelang bryllups- og

studierejse til Frankrig, Tyskland og Italien. Under denne rejse blev NHJ optaget af symbolismen, en kunstretning, der var opstået i Frankrig i 1880'erne, som ingen større betydning fik for dansk kunst.

Vi vil her især beskæftige os med de af NHJ's arbejder, som har tilknytning til Sønderjylland. I 1901 begyndte han arbejdet på »Modersmålet«, en figurkomposition med buster af digteren Edvard Lembcke (1815-97), hvis mest kendte sang er »Vort modersmål er dejligt ...«, som han skrev i 1859, mens han var lærer ved den lærde skole i Haderslev, og historikeren, rigsarkivar A. D. Jørgensen (1840-97), mellem hvilke man ser en kvindeskikkelse, som symboliserer modersmålet. NHJ nåede lige at få mindesmærket formet i ler og støbt i gips, da hans hustru blev syg af kræft, så han måtte standse arbejdet. Hustruen døde i september 1902. Efter begravelsen i Holbæk tog NHJ hjem til Vejen, og med bistand af bornholmske stenhuggere fuldendte han »Modersmålet« i bornholmsk granit 1903. Sommeren samme år blev monumentet rejst på en lille høj i Skibelund krat, lidt sydvest for Vejen. Ved indvielsen talte professor Høffding om A. D. Jørgensen og højskoleforstander Ludvig Schrøder, Askov, om Edvard Lembcke. Gæster ved indvielsen var bl.a. redaktørerne H. P. Hanssen, Åbenrå, og Jens Jessen, Flensborg, samt professor Vilh. Andersen, København. Monumentet er opstillet således, at de tre buster vender blikket ned mod Kongeåen og Sønderjylland, som ved afsløringen endnu var »den tabte landsdel«.

Her i Skibelund krat står også en mindesten af NHJ over de 65 unge sønderjyder, som var elever på efterskolen i Skibelund, men som senere faldt som tvangsindkaldte i de to verdenskrige. NHJ huggede det meste af mindestenen før sin død i 1941, men den blev først fuldendt af en anden og afsløret i september 1957.

Foruden en del mindesten over personer, især skolefolk fra Askov, har NHJ fremstillet en tre meter høj genforeningssten med indskrift, som blev afsløret i juli 1920 i Skibelund krat. NHJ giftede sig i 1908 med Kaja Jørgensen, en købmandsdatter fra Vamdrup.

I 1914 – i 50-året for 1864 – opsatte en kreds af danske en mindeplade på Dybbøl Mølle med indskrift af præsten Thordur Thomasson

(5)

(1871-1931). Den blev imidlertid straks nedtaget og ødelagt af tyskerne, selv om møllen ikke var i tysk eje. En ny mindetavle kunne opsættes i 1919, men da Dybbøl Mølle brændte af uopklarede årsager natten mellem den 27. og 28. maj 1935, var mindetavlen blevet sprængt af varmen. Da NHJ læste dette i avisen, telefonerede han straks til det selskab, som ejede møllen, at han ville fremstille en ny tavle med den samme indskrift og forære den til møllen.

De mange faldne fra Sønderjylland i den første verdenskrig 1914-18 gjorde et dybt indtryk på billedhuggeren fra Vejen. På Gram kirkegård skabte han figuren »Sorg« i bronze til minde om de faldne i sognet. Mindesmærket er 160 cm højt. Også mindesmærket for de faldne i Skodborg sogn er fremstillet af NHJ.

Ikke langt fra Marie-kirken og det gamle amtshus i Sønderborg findes et lille parkanlæg, Løkken. Her rejstes den 24. november 1926 – på 100-årsdagen for slagtermester J. P. Reimers' fødsels – en mindesten med relief af Reimers, som var formand for den Nordslesvigske Vælgerforening og en af danskhedens støtter i byen ved Alsund. NHJ skabte mindesmærket over ham, og professor Vilh. Andersen forfattede indskriften: »Vejen mørk, målet klart, sind til seks hestes fart, byrden tung, viljen stærk, selv først i fælles værk. Samlet dansk land og by, gammel ret, rejst af ny. Manden er sit minde værd. Fler' som han vil bruges her«.

NHJ måtte for at tjene til dagen og vejen virke som almindelig stenhugger og fremstillede adskillige gravsten, som kan ses på kirkegårdene i Malt, Vejen, Askov, Andst, Skodborg og Skrave. Men når det kneb, måtte han tære af sine to hustruers medbragte formuer. Opmuntringer fik han dog også. Han modtog således både Eckersberg- og Thorvaldsen-medaljerne.

I 1924 oprettedes et kunstmuseum for hans arbejder i Øster Allé i Vejen, og en afstøbning af hans værk, »Trolde, der vejrer kristenkød«, i bronze opstilledes uden for museet. Niels Hansen-Jacobsen udnævntes som æresborger i Vejen 1931, og Vejen stationsby havde i årene 1922-66 »Trolde« som segl og byvåben til ære for ham. Billedhuggeren fra Vejen fik bolig på museet og overlod sine kunst-

værker eller afstøbninger af dem til dette. I den gamle kuppelsal ses NHJ's værker, men desuden rummer museet et atelier og en ny kuppelsal, hvori der bl.a. er tegninger og malerier af Jens Lund, malerier og to mosaikker af Einar Nielsen, billeder af Kræsten Iversen, L. A. Ring, Vilh. Hammershøj, Ernst Zeuthen, Julius Paulsen og Johs. Larsen. Men der er også betydelige repræsentanter for vor tids kunst. Både kunstmuseet i Vejen og Skibelund krat er en udflugtsdag værd.

Her på den grund, hvor Niels Hansen-Jacobsen vogtede sine fars får som dreng, står nu en stor del af hans livsværk samlet, og her kan alle få »syn for sagn«, som det hedder hos Peder Låle.

Ung mand i Tønder – dengang i trediverne

Af Povl Skov, stadsbibliotekar i Silkeborg 1958-1985

Den 30. september 1936 drog jeg fra min sjællandske hjemstavn for at tiltræde en stilling som elev ved Tønder Bibliotek. Efter overnatning på Hotel Tønderhus (i Spikergade, ikke at forveksle med vor tids Tønderhus) og efter et solidt morgenmåltid – det sønderjyske rugbrød betog mig fra første færd – mødte jeg op på biblioteket i Storegade 23. Det var en præsentabel rødstensbygning, tidligere »Nord-schleswigsche Bank«, med en hyggelig tykmavet dobbeltkarnap ud mod gaden. Jeg blev elskværdigt modtaget af overbibliotekar Arne J. Møller og var nok en smule beæret, for som ivrig lyriklæser kendte jeg navnet i forvejen, han havde i 1926 fået en digtsamling udgivet. Ud over ham var der to assisterende bibliotekarer, Herdis Hostrup og Ester Larsen (senere gift Iversen), et par djærve og meget venlige piger, der hjælpsomt viste mig til rette i huset. Jeg er den dag i dag disse tre taknemlig, fordi de gav mig et godt lærested; der var virkelig tale om god gammel mesterlære – for når det samlede personale er på kun fire personer, kommer man hele vejen rundt og lærer alle arbejdets krinkelkroge at kende.

Men der skete noget uforudset: Arne Møller fik i 1938 stillingen som leder af Industriforeningens Bibliotek i København. Ny chef i Tønder blev Einar Sylvester Petersen, københavner med stort V, kommende fra kredsbiblioteket på Vesterbro; også han en venlig natur med åbent blik for unge menneskers ønsker og behov. Desværre døde han alt for tidligt. For en ordens skyld skal det nævnes, at børnebiblioteket af pladshensyn var placeret i »Humlekærren«,

et smukt gammelt hus bag det gamle rådhus – men upraktisk til formålet, det kunne undertiden give adfærdsproblemer med uverne unger.

Jeg gled hurtigt ind i det daglige arbejde og fik ganske som de andre mine alenevagter. På en sådan enevagt kom en dag en nydelig herre til skranken og ville fremføre en klage. »Over hvad«, spurgte jeg. »Over dette her«, svarede han og viste mig et hjemkaldelseskort – som ikke kunne forbavse mig, for jeg havde selv skrevet det og adresseret det korrekt til Hr. amtmand, lensgreve, kammerherre O. D. Schack, Schackenborg, Møgeltønder. Jeg forklarede, at for sen aflevering betød bøde. »Det er ikke bøden, jeg er utilfreds med, jeg synes bare, at den er alt for lille«, lød svaret. Det var mit første – opløftende – møde med dansk adel, når den er bedst.

En anden gang havde jeg efter blot et par måneders elevtid eksperderet en bogkasse til Rømø. Få dage efter kom responsen i form af et brev adresseret til »Hr. overbibliotekar Povl Skov, Det Kongelige Bibliotek, Storegade 23, Tønder«. Arbejdslivet har da heldigvis også sine pudsige sider! Det var i det hele taget morsomt at arbejde i udlån og læsesal, meget levende og afvekslende; i en by af Tønders størrelse kommer man let i god kontakt med lånerskaren. Og der kom mange af Vesteregns kendte navne: Hansigne og Hans Lorentzen fra Ballum, Erik Appel, Peter Markussen, dommer Stegmann, familien Filskov fra Møgeltønder og mange, mange flere. Også seminariets og statsskolens lærerkræfter var hyppige gæster, det samme gjaldt redaktør Viggo Lausten og journalist Hans Chr. Clausen fra »Vestslesvigs Tidende«, lokaludgaven af Flensborg Avis, som havde til huse skråt over for biblioteket.

Nævnes skal også tre mænd fra bibliotekets bestyrelse. Formand var amtslæge, dr.med. H. Lausten-Thomsen, af ydre fremtræden en bulderbasse, af sind en hjertensgod natur med virkelig omsorg for næsten. Han tog mig unge menneske med ud på adskillige af sine foredragsture til landsdelens forsamlingshuse – møder, hvor vi ved de sønderjyske kaffeborde med syv slags brød rigtig lærte Den Blå Sangbog at kende. Min favorit var altid Egeberg Jensen og Ernst

Kjørboes »For en fremmed barsk og fattigt« – og er det stadig. Det var da også Lausten-Thomsen, der efter et møde på Duborgskolen indførte mig i den berømte Gnomenkeller i Flensborg. Også hans søde lille kone var elskelig, hun sørgede altid for inden de vinterlige aftenture at putte et solidt lammeskinsfor inden i min nok lidt for tynde frakke. – En helt anden type var amtsskolekonsulent Nicolai Svendsen, en yderst sirlig lille herre med et skarpt blik bag lorgnetglassene – men også med en speciel ytringsform et sted mellem humor og satire. Der tredje im Bunde var handelsskoleforstander, senere amtsskolekonsulent Th. Roust, en stor, alvorlig, korrekt mand med pondus, også han med en diskret omhu for det unge menneske. Markante personligheder alle tre.

Dog, livet er også andet end arbejde, og jeg deltog fro og glad i byens liv. Bl.a. blev jeg hurtigt medlem af »Tønder Læse- og Ungdomsforening«, byens store danske forening. Den fejrede 25 års jubilæum netop i min Tønder-tid og holdt i den anledning en storstilet fest med middag og bal (musik: den altid elegante, kjoleklædte kapelmester Hans Erik Knudsen og hans orkester) på Schützenhof, en fornem aften præget af både højtid og livsglæde. Tønder Seminarium gæstede jeg til foredrag, når lejlighed gaves – bedst husker jeg gamle professor Vilh. Andersen, der talte om Jakob Knudsen. Vi indledte med at synge »Se, nu stiger solen« på den nye melodi af Oluf Ring – op hvor var den meget bedre end den gammelkendte! Jeg nåede også at opleve Kaj Munk som folketaler ved et aftenmøde hos Folke Trier Hansen i Abild.

Men ellers: når jeg tænker på fritidsglæder i Tønder, så var det min kære Hamlet-cykel, der var min bedste ven. Den bar mig rundt i Vesteregnet og andetsteds – jeg blev mere og mere glad for marsklandet. Møgeltønder, Rudbøl, Højer og Løgumkloster var foretrukne lokaliteter, men sommersøndage gik turen ofte til Åbenrå eller Sønderborg for at få en saltvandsdukkert, og vandrerhjemmet i Kollund var målet for mangan weekendtur. Og jeg nød altid hjemturen, når jeg på lang afstand så Kristkirkens vældige spir dukke frem i aftenslumringen.

Inspireret af Vald. Rørdams »Fra Grænseøerne i Sydvest« drog jeg engang til vandrerhjemmet i Vester Vedsted, hvorfra jeg i den meget årle morgen cyklede ad ebbevejen til Mandø. Derfra vadede jeg ud til Korresand, en af disse sander, der er oversvømmet ved flod og tør ved ebbe. Her var jeg helt alene i verden med sol og saltvand og mågeskrig – det var en fin oplevelse. Jeg nød det så intenst, at jeg kom for sent derfra og måtte svømme i land ved flodtid med mine få ejendele bundet op over hovedet med livremmen.

En anden sommersøndag gik det sydpå, jeg cyklede til Niebüll og tog derfra toget til Westerland på Sild. Der var storslået, med stejle skrænter ned til stranden, hotel på hotel – og trægulvede dansestrader, hvor der om eftermiddagen var Tanz-Diele til sødladen tysk popmusik. Men det var ikke sødt det hele – ved alle nedgange til stranden (der skulle betales entré) var der skilte med »Juden nicht erwünscht«. Og på vej til og fra Niebüll passerede jeg arbejdslejre, hvor unge tyskere stod vagt ved indkørslen med blankpudset spade over skulderen i stedet for gevær. Så kunne jeg bedre lide hjemturen fra Westerland til Niebüll: hele toget sang, så det var en fryd – det kunne de sandelig.

Privat boede jeg tre forskellige steder. Først hos den elskelige familie Gaarde i Sønderport 29, hvor jeg blev betragtet som hørende til huset og deltog i alle familiefester – ved en konfirmation stod der sågar i en sang:

*Poul Skov som bibliotekar
vil sikkert blive rar.*

Mere kan en logerende da ikke forlange!

Desværre skulle familien med tiden selv bruge mit værelse (med udsigt langt ned i Tyskland) til de opvoksende børn. Efter et kort mellem spil på Provst Petersens Vej flyttede jeg endelig ind hos seminarielærer Claus Eskildsen på Ribe Landevej 18 – til en husleje på 18 kr. om måneden for møbleret værelse. Claus Eskildsen var af ydre en tilknapnet herre med masser af lune. Med sin »Dansk Grænse-lære« var han en fremtrædende figur i nationalitetskampen og var evigt på farten som foredragsholder over hele landet. Også han tog

mig med på sådanne ture, vi var i Århus og Vejle og mange andre steder. Det var en god oplevelse hver gang – han kunne som få holde en forsamling i ånde.

Som ansat på det danske bibliotek i en by med et stærkt hjemmetysk islæt faldt det helt naturligt, at man deltog i »den nationale kamp«. Forud for det spændende byrådsvalg i marts 1937 sad vi hele og halve nætter og kuverterede og frankerede valgmateriale nede hos den runde og glade Niels Jensen på Det danske Kontor i Østergade. Og op til folketingsvalg blev det til deltagelse i vælgermøder: først et mangelkantet, hvor kommunisten Aksel Larsen sandt at sige var den eneste, der (med bravur) kunne tumle den hjemmetyske kandidat. Dernæst et DNSAP-møde, hvor jeg troppede op af simpel nysgerrighed. Jeg må nok erkende, at jeg følte mig lidt utryg, da jeg ene af alle tillod mig at blive siddende under afviklingen af diverse naziceremonier. Dog, øretæver blev det ikke til.

Så havde jeg mere glæde af Det unge Grænseværns store stævner – og af at deltage i danske årsmøder i Flensborg, hvor jeg på marchen gennem byen kom til at gå ved siden af den kendte Flensborg-bibliotekar Fr. Mommsen.

Og så stod der ellers Tønder Roklub over en del af fritiden. Formand var læge Einar Dahl, en stille og beskeden, næsten lidt genert mand, der ved at »låne« klubben sin position i byen betalte af på sin ungdoms glæder. Rochef var Albert Petersen, kaldt Grosse, som kælenavnet antyder en stor og glad mand, altid parat til et nap for klubben. Vi havde det godt dernede ved Vidåen med mange fine ture til Rudbøl og Højer, ruten var på forhånd lagt af åens løb. Pinseturen gik pr. tradition til Rømmø; et år strandede vi ved Hjerpsted i den stærke blæst. I taxa nåede vi i sidste sekund frem til færgen fra Ballum sluse, dens fartplan bestemtes jo af tidevandet. Vi havde alle tiders pinse, kørte med den gamle prærieekspres og badede. Men hjemturen gav en skrap stropetur med at bære først bådene og siden al bagage flere kilometer i vadehavsklæg til knæene.

Summa summarum: tre dejlige ungdomsår i en af Danmarks kønneste byer fuld af dejlige huse – jeg glædede mig dagligt ved synet af

Uldgade og Spikergade og de mange fornemme bygninger i navnlig Storegade. Jeg mindes oktoberregnens pisker over den flade marsk – og vinteraftener med tyst snefald i de næsten mennesketomme gader. Men dejligst var nok alligevel de lune forsommerdage med mild sol og storkeknæbren fra taget af Richtsens hus.

Mit gymnasiums skoleblad bad i mit første år i Tønder om den gamle redaktørs indtryk fra hans nye by. Det blev til følgende, bragt under overskriften Dansk Provins:

~ DANSK PROVINS

En snæver Gyde — se, en Hyld,
et Hjørne af en Bys Idyl.

Ved Aaen høres svagt et Brus:
Vandmøllens monotone Sus.

Fjernt over alting Urets Gang —
Kvarterslag synger Døgnets Sang.

Den er sig selv, den gamle By,
I den er bare Tiden ny.

Dens Gader snor sig som i Leg
og har til alle Huse Vej.

Hver glasblank Rude er et Smil
naar Solen skinner i April.

Den lyser over Torvets Tavt
og strejfer mungen gammel Gavl;

Den skinner paa Markisedrejl
og stejle Tages røde Tegl.

Minder fra Refsø i 1931

Af Gunnar Nielsen, Hokkerup (F, N)

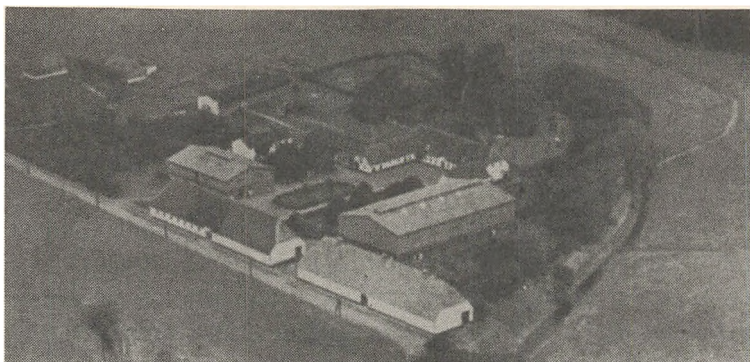
Sidst på vinteren 1931 opsøgte jeg medlem af jordlovsudvalget, gdr. Jens Hørlyck, Skodborg. Jeg var ude om ejendom eller jord i Sønderjylland. Anbefalinger fra tidligere pladser havde jeg med i lommen, og han fik hele stakken til gennemlæsning. Efter nogen snak i hans hyggelige kontor kom han med en bemærkning: »Du er vist en af dem, der skal ned til forst. Aage Møller, Rønshoved, han er landeværnets repræsentant i de sydlige grænsesogne«. »Men«, sagde han, »det har vel ingen hast, jordlovsudvalget har overtaget en stor gård, Refsø ved Sommersted, og mangler tre raske mænd til 1. maj, kan du ikke klare dette?« Da jeg var elev på Askov Højskole, kunne jeg nok skaffe et par kammerater mere.

Den 1. maj cyklede vi tre mand af sted, og vi fik nu et lille indblik i, hvordan en herregård drives.

Refsø havde været i slægten Lorentzens eje i ca. 150 år, og den gik nu fra tysk eje over på danske hænder. Arealet var på ca. 800 tdr. land, deraf ca. 100 skov. Der var 10 spand heste foruden 6-8 plage og én ridehest til inspektør Holm. De 9 spand var svære jyder, det 10. et par flotte sorte oldenborgere til brug for kusken, han skulle også køre smør fra eget mejeri til Haderslev.

Vi tre gutter skulle køre 3., 4. og 5. spand. Det klunsede vi om, som det var flødeboller. 3.: Gunnar Nielsen, 4.: Aage Johansen, 5.: Carl Christensen. Vi skulle strigle og lægge seletøj på vore heste og have spist morgenmad, inden inspektør Holm trak i klokkesnoren kl. 7. Han gik da langs ad midtergangen og gav sine ordrer til hver enkelt lige så rask, som han gik frem. Så var det med at få hovedlaget på sit spand og følge trop ud af stalddøren. Al fodring og rensning var overladt til en fast staldkarl.

Hele gården var en enhed i sig selv. Eget elektricitetsværk, mejeri, smedeværksted, der gav rigeligt arbejde til en smed, blot det at holde 20 heste med sko samt alt vedrørende redskaber og maskiner.

Refsø ca. 1930

Et helt tømrerværksted med en fast håndværker fandtes også. Enhver havde sit at passe.

En morgen lød Holms røst: »Ni spand til gødningsudkørsel!« For ikke at holde i vejen for hverandre kom tre vogne til hestestaldmøddingen, tre til kostalden, tre til svinestalden. Hvert sted var en mand med til at hjælpe kusken, der selv skulle strø fra vogne i marken. Det var til de sidste agre i roemarken. Næste dag var vi ude med »rud-sackplove«. Nu gik det sådan, at kl. 11 var vi færdige med pløjningen og begyndte at slæbe hjemad mod gården. At komme i stalden med hestene før middag forekom ikke. Forkarlen fik fat på nogle koste og en stor oliedunk, så enhver kunne smøre sin plov ind, alt imens hestene var forspændt. Man regnede ikke arbejdsdag i brøker, kun hele og halve.

Så snart forårskornet var kommet godt op og stod i kraftige rækker, blev et par af de mest betroede husmænd sendt ud med en maskine lig en såmaskine, kun havde den i stedet for såtragte et tilsvarende antal stænger pånattet høstmaskineknive og virkede altså som en radrenser, men der skulle styres nøjagtigt med sikker hånd. Hele kornarealet, bortset fra udlægsmarkerne, fik denne omgang.

Skifterne i marken var på ca. 55 tdr. land. Det var meget god jord og meget veldrevet.

Eksempelvis blev 2. og 3. spand sendt ud over middag at påbe-

gynde tromling af en kornmark indtil fyraften, og efter fem timers arbejde havde vi kørt 10 omgange.

Roemarkerne var af samme størrelse. De blev sået med en femrækket maskine og radrenset med en 2½ ræk. radrenser. På 7½ dag blev sådan en mark udtyndet. Samtlige arbejderfamilier med børn og det hele myldrede ud.

Vi karle skulle tage 1000 favne for løn, resten akkord. Gårdens tømmer slog pæle ned for hver 10. række, og der kom navne på. Når en mand var færdig med sine rækker, skulle han forcere alle de øvrige for så igen at få en sats. De længste rækker var på 360 favn, ca. 700 meter. Inspektøren kom ridende i let trav hver dag på tværs af rækkerne for at følge slagets gang.

Høbjærgning gik også helt kontinuerligt. To slåmaskiner kørte fra morgen til aften, dernæst høvendere, rivemaskiner og høsamlere med hest for.

Dernæst kom kusken med høstativer og tre gange tre mand gik i gang med opsætningen, et par drenge rev efter med hesteriver. Ved hjemkørselen blev det løse hø forket ind i gavlen på kostalden og dernæst med en lang sliske ført op under taget og dermed ført frem over kostaldloftet.

En regnvejrsdag skulle den sidste rug i laden tærskes. Vi var to vogne, der skulle køre halmen over til svinestalden. Til tider holdt det ene spand bag det andet kun med et halvt læs på.

På en herregård bliver man kun våd én gang om dagen. Er man sendt fra marken på grund af regnen, er det en uskrevet lov, at man ikke af mandskabet kan kræve så stort udstyr af tøj, at de skal i marken mere den dag. Dog har jeg på en anden større gård fået direkte tilskud til vandtæt regnfrakke.

Her på Refsø kunne vi tørre tøj i mejeriets fyrrum og få varmt vand.

Da markarbejdet var til ende, kom vi i gang med at køre sten, ikke direkte fra markerne, men fra mergelgrave og skovkanter, hvor der i årenes løb var væltet og henkastet store mængder; de blev kørt hjem i nærheden af fast vej.

Der var ret store sten imellem, og til læsning af disse op i kassevognen brugtes en stembør. Et træunderlag med to svære stænger i hver ende; der skulle altså fire mand til at løfte for at få de store krabater ind ad bagenden på vognen. Aflæsningen gik lettere, vi kørte langs en skrænt og trillede dem ned. Der skulle antagelig laves penge ved salg til kommunen.

Den ca. 100 tdr. land store skov gav også arbejde. Til mejeriet blev savet og kløvet omkring 70 rummeter fint bøgetræ. Det lå i en lang dyngede lig en roekule til tørring.

Alle seks arbejderboliger, der hørte til gården, beboedes mest af polakkere og tyskere, fik deres tildeling af træ. Endvidere fik de store mængder af kvas fra skoven, som vi kørte med tre vogne i et par dage.

Mit spand var også med, og der skulle jo noget på læsset, når det var de pågældende, der var med til at læsse. Manden på vognen skulle helst have en økse til at hugge tværgrene af med.

Til alt uheld var jeg kommet ud på noget fugtigt terræn og sad fast mellem nogle stammer, så andre ikke kunne komme til hjælp. Når den ene hest gik frem, gik den anden tilbage. Altså hele læsset af igen, og jeg nåede hjem til middag med min tomme vogn som de andre.

Nå, men vi kørte som sagt kvas til arbejderne. Da hele skovkørselen var til ende, blev jeg sendt ud i den lysegrønne skov med en stor slæde for at jævne alle vejens hjulspor. Det var en fin dag i de smukke omgivelser.

Det daglige folkehold var 7-8 mandfolk. En dygtig husholder, Marie Gubi, stod for styret. Vi fik en god og rigelig kost tre gange daglig.

På væggen i folkestuen hang endnu et af de gamle madskabe, hvor hver fik udleveret sin ration af tørkost til dagens behov, og hvortil hver havde sin egen nøgle.

Da det først spurgtes, at jordlovsudvalget med landbrugsminister Bording i spidsen skulle aflægge besøg angående udstykninger af ca. 200 ha, og salg af stamparcellen, fik vi travlt med at få hele gården pudset op.

Klar til malkning på Refso, omkring 1930

Resten af møddingen blev kørt en kilometer ud i marken. Hele kostalden blev kalket, alt inventaret skuret, jernværket malet med rødt, træet brunt.

Efter at vi havde vasket 12-14 kassevogne i åen, der løb forbi, blev alt træværk malet lysegråt og beslaget sort. Opstillingen af vognene var langs lademuren lidt på skrå i rækkefølge med stjert og hammel og i nummerorden 1 - 2 - 3 osv. malet både på for- og bagsmæk.

Hele kvægbesætningen var nu i løsdrift på marken. Så vidt jeg husker, var malkekøerne på ca. 170 stk. af ren hollandsk race. Det var et helt optog, når de rykkede ud til aftenmalkningen med 28 mejerispande på mælkevognen og alle røgttere med madammer samt overfodermesteren med et mægtigt egespir i hånden for at holde styr på det hele.

Men en ændring var på vej.

En dag drev vi 20 løbekvier til Sommersted station. De gamle traditioner, der havde været gældende i årtier, blev nu brudt. Folkene vidste ikke, om de var købt eller solgt. Man kan støde på et og andet, der vækker til eftertanke.

Den polak, der ved lønudbetalingen kvitterede med tre $\times \times \times$, ofrede rejsepenge for at børnene kunne komme til katolsk undervisning i Haderslev.

Da jordlovsudvalget skulle komme, var der fredag fra middag. Dog skulle tre vogne være klar til at hente de pågældende på Sommersted station. Det blev kusken og forkarlen med de to flotteste vogne på gården og nr. tre med en stor fjedervogn til bagage.

Vi holdt et kvarter før toget skulle komme parat til at udføres vores hverv.

Da 8-10 personer var kommet ud på trappen, slog Jens Hørlyck ud med hånden: »HER HOLDER VI MED GÅRDENS VOGNE, OM DE HERRER VIL TAGE TIL TAKKE«. Jeg fik fjedervognen fuld af mapper og tasker, bl. a. en hvor der stod »landbrugsministeriet«. Vi agede hjemad i fin trav, min mission var endt, det smagte da lidt af fugl.

Om eftermiddagen måtte de andre køre runder på markerne med selskabet. Senere på dagen var der jo stor middag i de indre gemakker, hvor vi aldrig nåede ind, men vi fik dog både steg og rødkål. Marie Gubi havde et par unge piger ekstra til servering.

Ud på aftenen fik vi te og hjemmebagt kage. Men ak og ve – hele natten travede vi på toilet, den ene raskere end den anden. Vor egen pige fortalte om morgenen, at de to fremmede piger havde dryppet eau de cologne i teen. De var selvfølgelig allerede væk om aftenen, held for dem!

Min agt var stadig at søge længere sydpå. 1. juli forlod jeg mine kammerater, der fortsatte sommeren igennem. De opnåede endda en ekstra månedsløn på 80 kr. ved ejerskiftet den 1. august, da E. Kloppenborg Skrumtsager overtog stamparcellen på 300 tdr. land.

Jeg kørte over Haderslev, var inde hos Hundevadt og købte nye overalls til 6 kr., og pludselig, medens jeg var i butikken, tog mit vækkeur til at kime. Personalet studsede lidt, men nu var det altså afgang sydpå!

Vejret var fint med højt solskin, de vilde roser blomstrede osv.

Henimod aften nåede jeg med rygsæk og roejern forbi de store elmetræer i Rinkenæs og logerede mig ind hos gdr. Chr. Knudsen, Vårhøj.

Jeg fik et dejligt loftsværelse med udsigt over Flensborg fjord og

boede dør om dør med kontrolassistent Georg Nissen, senere planteavlskonsulent i Rødding.

Næste morgen var jeg henne ved mejeriet og fik straks arbejde hos en landmand, og inden middag var jeg i gang i roemarken.

En tilføjelse ...

I august måned 1986 ringede vor ældste søn, Jens Nielsen, Kildegården, Moltrup, at der skulle være markvandring på Refsø ikke så langt fra dem, om jeg ikke havde lyst at være med.

Jens havde tidligere fået en kopi af ovenstående, og desuden havde planteavlskonsulent Bladt læst beretningen.

Den 11. august om aftenen samledes vi sammen med 60-70 medlemmer af Haderslev Landboforening på gårdspladsen på Refsø. Vi blev budt velkommen af den nuværende ejer, T. Frandsen, der orienterede om den godt 300 tdr. land store ejendom, korngård og med svineproduktion i bygningerne.

Der var i det tidlige forår afholdt en lignende markvandring for at se på de overvintrede afgrøder, og nu skulle vi så se, om de dispositioner, der var truffet med omsåning, kunstgødningstildeling, sprøjtning osv. havde været de rigtige.

Inden vi gik i marken, kom konsulent Bladt med supplerende bemærkninger, og efter dette henvendte han sig til mig. »Her skal vi lige høre en mand, der kom til Refsø 1. maj for 55 år siden«. Jeg fik mikrofonen i hånden og fortalte i store træk om ovenstående beretning.

Vi gik nu i marken og så et meget veldrevet landbrug med store afgrøder. Der havde fundet en uddybning af åløbet sted, og alle lavtliggende arealer var veldrænede.

Det var en fornøjelig oplevelse for en aldrende landmand, hvis hele livsgerning har været knyttet til dette erhverv.

Gunnar Nielsen

Sang fra Amerika

E tror, æ vil skryv en vies e dav
næ vor ejen di sønderjydske oer!
'orde æ er her kommen over e hav,
nå æ it forglem min mor,
nej oller kan æ forglem mi hjem;
nej oller om å æ vild!
Æ kan it forglem mi foræller å dem,
ler hjalp mæ, lav æ va lill'.

Så glemt æ jo åsse de fjerd' bud –
nej de er der enne der vil!
For så med de sam forglemt æ jo Gud,
å de var nok væst for mæ sjell.
Å foravt mi sprog, der er lise godt
som engelsk, tydske heller fransk,
nej, de var da bodde skam og spot
å ring' gør a en dansk!

Æ kan nok forstå, der er manne her,
der bryer sæ kun lit om de gaml,
di tykkes somså, te de er bæer
a sørre for å skraf saml.
Æ sejer jo it, de er søend å pas å,
som di koller er her å kom frem,
men æ sejer, de gaml ska vi it forsmå.
Vi skal oller forglem dem hjem.

Cedar Falls, i marts 1883

Peter Hansen

Digtet er af redaktør Peter Skovrøyd gengivet i Vestslesvigsk Tidende den 23. april 1883 efter det dansk-amerikanske blad »Dannevirke«. Det er ikke oplyst, hvem forfatteren Peter Hansen er, men efter sproget at dømmes må han stamme fra østkysten. Måske kan nogle af læserne give nærmere oplysninger om ham?

Peter Kr. Iversen

fhv. landsarkivar

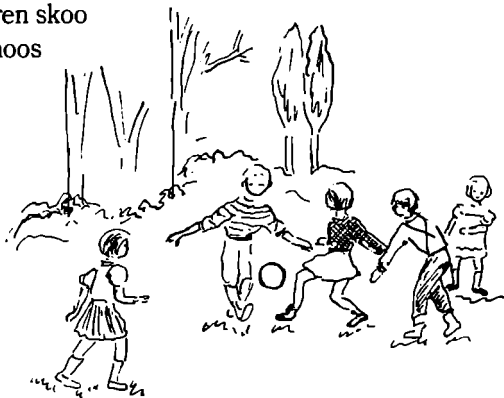
Dimen 2, 6200 Aabenraa. Telefon 04 62 10 33

Dyntningebøen

Uddrag af en sønderjysk digtsamling
fra Broagerland
om landbobørn i 40-erne

*Tekst og illustrationer
af
Elin Tychsen*

Vi læjt tek å klabuni
å klap å æ doos
rænnd ront urren skoo
å fæk gaf å æ hoos

Dyntningebøen

Å nyåsawten gek vi uue å slaw påtte
vi gek ind ålld stæjj
va ænten vi måt
hælde it måt e
mæ æ kårre i æ haand
å et glemt i æ yy
såj vi: Godaw
å et gât nyå
få vi tut næmligh it vaww å skyeye

Å va vi dågh fæk
a bruun kaghe å vræjen onge
a knæppenørre å kat-tonge
sikke en råågh
å vo vi spüist
vi holdt minsææl it op fø vi haj slåghen di süist

vræjen onge = vredne unger, dvs. klejner
knæppenørre = pebernødder
råågh = roge, dvs. dyng
slåghen = slugt

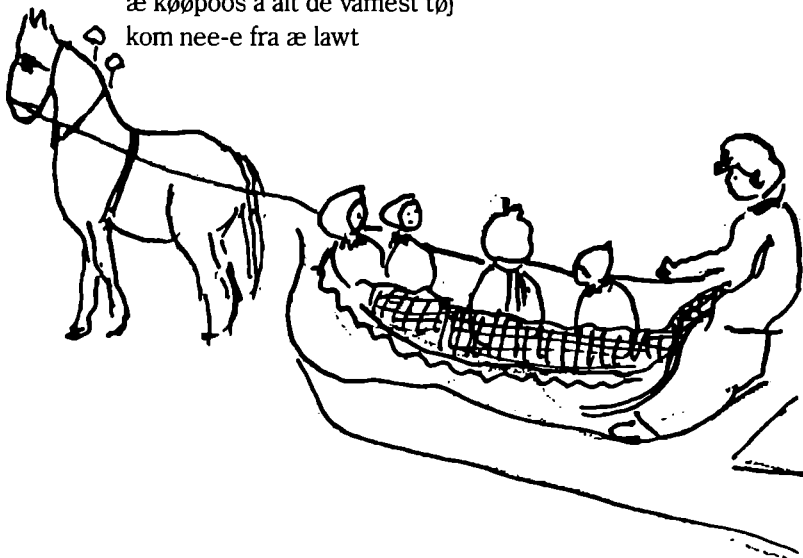

Siin å kongeawten klæje vi vos ue
jæn sku vææ glaj
å too sku vææ sue
dæn trerre sku lighen en brandmand fra Broue
å dæn stooe i æ met en Skeldning dæ skawe

kongeawten = kongeafte, dvs. helligtrekongersaften (5/1)
Skeldning, dvs. en fra Skelde
skawe = skover

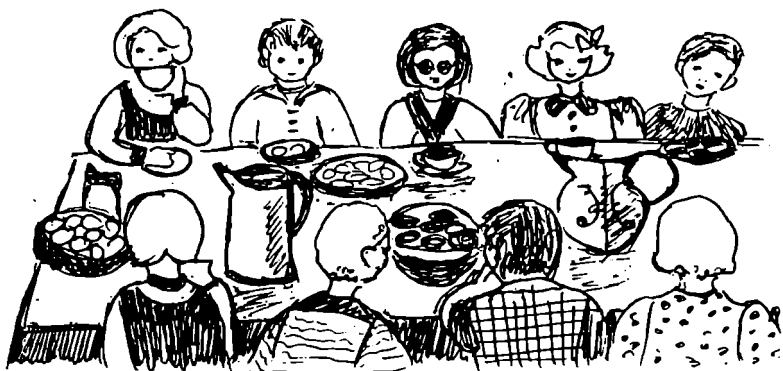

Væn æ vinte va håå
å æ gare va fulld a snee
sku vi å slæjffaet mæ æ skool
å så sku do baresens see
æ kørpoos å ålt de vamest tøj
kom nee-e fra æ lawt

Vi va galt glaaj
 få vi ku jo sawt
 vi sku lant væk
 heelt næn a Skåsbøl kroat
 vo æ krokuun staw i æ dørnsk
 å taw emoo.
 Æ koskere å æ lære fæk kaffe
 vi ande kakaw
 mand i æ tynnd vo va de sjaw.
 Vi læjt sangeleegh et pa ståånd
 å sin uue i æ slæjj
 æ klåkke å æ hææst
 di klengre a glæjj
 få no sku vi jæm a Dynt ægæn
 ålld knoffefrøø
 mæn – vi øweløwe da
 få æ hele tue vaæ jojt så faale lænng

ståånd = stunder, dvs. timer

Jæn gang i æ åå
mee-e va de vest it
sku æ sprøjthusdø ååfnes
nawe værre skit
skrækle roste va dæn
få dæn bløw it brught så tit.
Stooe å småå stemmelt sammel nee-e i æ tawt
jæn a æ mannd
haj en slaws brandjælm åå
å kommandee-e mæ di ande
no sku di sprøjt højt
å sin sku di sprøjt lawt.
Sjawest va de
væn vi bløw smarreveooe
så ræænd vi æ let slokøre jæn te vo mooe

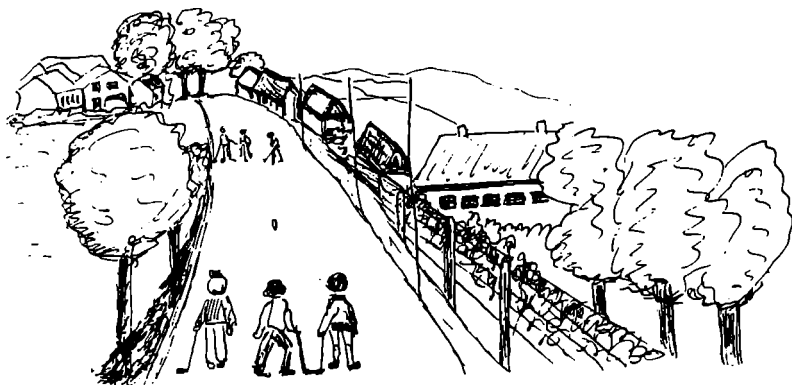
Væn æ stekkemannd haj væt
å æ spleend va kløwe
væn æ pomle å æ heedevighe va sååld
å æ pååsk va øwe
så fæk di ålld traffelt mæ å plaww å harre
tit rænne de møje
nawe daww va de smarre
mæn ålld bløw di færre
æ kvåån de spire
å æ rooe staw i række
æ katøfle sku høppes
mæns æ håp-paje kvække

stekkeemand = stikkemand, dvs. kvashugger, der havde en stikkemaskine
pomle = boller
heedevighe, hedevighe = fastelavnssboller (plattysk, heetweggen, tysk, heisse
weeken)
håp-paje = hoppepadder, dvs. frøer

Omældd speld vi trilld
vi bløw deeld i håld
æ kjæp te å møøe mæ
ka æ it haws
va vi kåldt,
somti fådrøw vi di ande
lant nee-e a æ gaa
mæ di kæmpe kjæp
dæ va så svaa

trilld = trille, dvs. et rundt stykke træ savet af en træstamme i en tykkelse fra 2-3 cm. Legen består i at trillen skal trille på højkant og må kun standses af modspillende hold med en kæp. Holdet, der kunne drive det andet hold tilbage, var vinder.
svaa = tunge

Nee-e å æ moos sku ålld di onng kvæje
sikk'et bøwl mæ di dyye
di ku værken find stie ælde væjj

Vo dawledaw gek
 som i æ ræst a æ laand
 æ hønshuus bløw moght
 å i æ ståld strøø vi saand
 æ køøe bløw fløt
 å æ hææst taksee-e,
 æ sviin bløw slawte
 å fra æ gæs fløj æ fee-e
 æ oghle di ture
 å æ huundvallp di peef
 æ duue di kurre
 å æ hawmåaghe skreegh

Vi fæk eno it feerie
 mæn omsiie kom æ somme,
 vi sku å ufloght mæ æ skool,
 en tuue te »Spaj Æs«,
 va vest ålt vi ku tool.
 Gømmøl Skelld å æ jæmvæj
 vi ståppe ve Struck
 å køjt vestnåk værdens gremmeste kruk.
 Allighevæl –
 ålld æ moore speeld glaaj
 mæn –
 ålld æ fare
 di såj it et kuk

Vos bææst baajstraand va Vemmingbund
 svømm ku vi it reghte
 mæn flyye æ let,
 vi spist manne katøfle
 å grøøe mindst jæn gang i æ uugh
 så vi va tæmle tyk å ronnd.
 Mæ nawe stykke brøø mæ sokke
 å hansbæsaft i en flask
 sykkelt vi næn
 fåbi Stooe Fiiå å Lild Hænrik i æ Rænnd
 å haj vos handtø
 åvos baajtøj
 å æ hele mollevitten i en slaws task

hansbæsaft = ribssaft
 handtø = håndklæde

Så kom æ høøst
 æ neegh bløw skåkke
 ålld haj fåt bygshkegh i dæ såkke
 Vo mooe kom uue mæ nawe å drek
 vi sat vos æ let
 drak æ saft
 å taw ålt æ skit uue
 a æ ærme å a æ fek

skåkke, skokket, dvs. negene blev stillet op i traver
 fek = lomme

Den hemmelige skuffe

Af Holger Refshauge, Christiansfeld (2)

1930 døde min bedstemoder (mormor) og efterlod sig bl.a. et sekretærlignende skab, som hun havde brugt som køkkenskab i de ca. 10 år, hun boede i Christiansfeld og antagelig medført fra gården i Hvinderup; det fortsatte som køkkenskab hos min mor i Tyrstrup Nord, flyttede med, da mor og far i '38 flyttede til Tyrstrup Syd, og igen da min far og ældste søster flyttede til Tagkær, og stadig brugt som køkkenskab. I sommeren '76 fik min søster sit køkken moderniseret og havde så ikke brug for skabet mere. »Du må ikke smide det ud«, sagde jeg, fik så lov til at hente det – jeg tipper på, at det mindst er 100 år gammelt. Vi spurgte så vore børn, om de var interesseret i det, det var det yngste par, og idet vi lægger det i deres caravan – større var det ikke – blev jeg et indhak var under bunden af skabet og sagde nærmest i spøg: »Det var da mærkeligt, der er vel ingen hemmelige rum i det?« Da de kom hjem, undersøgte de skabet nøjere, og ganske rigtigt: de kunne trække en skuffe ud i bunden i hele skabets bredde og dybde og ca. 10 cm høj. Den var skjult ved, at der sad en liste på samme højde ved siderne og foran.

Der var spændende ting i denne skuffe, over 500 breve, de fleste fra seks morbrødre, sendt hjem fra fronten fra første verdenskrig, dog ikke ret mange fra de to ældste; de var gift, den ældste faldt i 1917.

Det har været en hård tid for min bedstemoder, hun blev enke i december 1914, skulle sende seks sønner med i krigen – en krig, som ikke var deres, og drive en gård på 32 ha ved fremmed hjælp. Utallige

pakker har hun sendt til sine drenge, således skriver den ene i et brev: Tak for pakkerne! 70. Samme var meget optaget af gårdens drift og skrev om, hvad der skulle sås i den og den mark, og hvor meget kunstgødning de skulle bruge.

Da de ældste var blevet indkaldt, kom den yngste hjem for at bestyre gården, men også han måtte med. Der var også mange breve fra to mostre. Den ene havde fået plads på en gård på Langeland som husbestyrerinde den 1. maj 1913; der var brev fra hende fra samme dag, et års tid efter blev hun gift med gårdejeren og skriver i et brev, at hun havde sagt den ene pige op, for to piger, tre karle og én malkepige syntes hun var rigelig på så lille en gård, den var på 20 ha, og det synes vi vel også nutildags; men gården var også tip top i orden, med klippede hække rundt om markerne.

Den yngste moster, der var mange breve fra, blev gift i 1923 og flyttede til Haslev, og min onkel, der endnu lever og var meget begejstret for disse breve, siger, det er en hel levnedbeskrivelse af deres første syv år i Haslev og spændende læsning for deres børn. Det var umuligt at få alle breve læst, jeg satte mig til at dele dem op, så de forskellige efterkommere kunne få dem overladt, og de har alle været meget optaget af det. Det var jo også mærkeligt først at finde skuffen, efter at skabet var flyttet fem gange.

Endvidere lå der over 14.000 tyske mark i sedler, hævet i 1923, fremgik det af de sparekassebøger, der også lå der. Der lå en stilebog af vor oldefar, skrevet i 1838 da han gik i Tyrstrup Skole, første afdeling, øverste klasse nr. 3 og var 15-16 år, står der på første side, ligeledes en »Kemisk Skrivebog« for vor bedstefar, da han var på Søgård Landboskole, der lå ved Vamdrup, fra 1873, resten af en stilebog har han brugt til regnskabsbog, antagelig da han har begyndt som selvstændig landmand i 1875. Den slutter i '79, men der er kun udgiftsposter noteret i den; desuden var der i skuffen et pas af bedstemoders og en hel del kvitteringer og andet småteri.

En avis, »Nordslesvig Tidende«, fra 1850, lå der og også en Dannevirke fra 1923; den har været brugt som bundlag i skuffen.

Jo, det har været en oplevelse ud over det almindelige.

Som vandrelærer er man altid undervéjs!

*Interview med vandrelærer Uve Hardt
v/redaktør Arne G. Larsen*

Dansk vandrelærer i Sydslesvig

Umiddelbart vil betegnelsen især for mange yngre lyde meget for-
tidig. Har der været vandrelærere engang, må det i hvert fald være
længe siden, vil mange nok mene – men der er stadig vandrelærere
i Sydslesvig, og det er næsten 100 år siden, at den første danske
vandrelærer begyndte sit virke for det danske sprogs bevarelse og
udbredelse.

Det var Henriette Gubi fra Bevtoft, der i 1889 på foranledning af
H. P. Hanssen, som både var sekretær i den året før oprettede Væl-
gerforeningen samt med i ledelsen af Foreningen til det danske
sprogs bevarelse – senere Sprogforeningen, der blev oprettet i 1880
som et af de første virkningsfulde midler til større dansk sammen-
hold under fremmedherredømmet.

Alt det er jo nu historie, men at historien formede sig, som den
gjorde, har såvel Sprogforeningen som de danske vandrelærere en
fortjenstfuld andel i.

Der har siden 1889 været i alt 69 danske vandrelærere, og i anled-
ning af det forestående 100 års jubilæum for denne enestående funk-
tion i hele det danske sprog- og undervisningsbillede, er man for
længst i gang med en beskrivelse af vandrelærernes arbejde gennem
de mange år, hvor man siden 1920 udelukkende har haft Sydslesvig
som arbejdsområde – men stadig i et positivt samarbejde med Sprog-
foreningen, hvilket gælder helt frem til i dag.

Svavsted skole

Fire danske vandrelærere i Sydslesvig

De fire danske vandrelærere i Sydslesvig er Resi Petersen, der er ansat af Sydslesvigsk Forening, samt Volker Bock, Uve Hardt og Hans Keil, der alle er ansat af Dansk Skoleforening for Sydslesvig. Vandrelærerne har hver deres område, der i dag især omfatter egne, hvor der ikke findes danske skoler, og hvor der på anden måde er brug for en særlig indsats for det danske sprog og for danske kulturtilbud. Undertegnede har besøgt den af vandrelærerne, der arbejder længst mod syd, nemlig Uve Hardt, som bogstaveligt talt har sit arbejde langs Ejderen – Nordens sydgrænse helt indtil 1864.

Uve Hardt, der har været vandrelærer i Sydslesvig siden 1960, kunne næsten synes født til netop denne gerning ud fra sit fødested, idet han om sig selv oplyser:

– Jeg er født i Fokbæk et par hundrede meter fra Ejderen. Man kan sige, at jeg er Ejder-dansker uden at være chauvinist, selv om jeg da har været det i mine yngre år!

Da vi troede, at Sydslesvig kom til Danmark

– Hvilke udslag gav det sig?

– I tiden efter krigsafslutningen i 1945 troede vi jo alle, at Sydslesvig ville komme tilbage til Danmark – at Ejderen på ny skulle være Danmarks sydgrænse. Vi fik oprettet en dansk ungdomsforening i Rendsborg i 1946, og den var jeg naturligvis med i.

Det var en urolig, men også spændende tid. Englænderne havde den militære myndighed i Slesvig-Holsten. Jeg erindrer bl.a. en demonstration den 5. maj 1948. Dannebrog blev da hejst på den gamle danske garnisonsbygning i Rendsborg, hvor nu englænderne residerede. Ingen vidste, hvem der havde hejst flaget, og der blev et vældigt røre. Englænderne tog hele SSFs bestyrelse i forhør, men ingen vidste noget, og det blev aldrig opklaret, hvem der havde hejst flaget – det gjorde ikke vi danskernes fryd mindre, at det tog brandværnet næsten et døgn at få dannebrog ned igen.

Da omslaget kom

– Dengang troede I på en genforening med Danmark?

– Ja, ja, det gjorde vi da!

– Hvornår kom omslaget så – hvornår begyndte I at blive skeptiske overfor, om det blev til noget med en genforening?

– For mit vedkommende skete det ved det første forbundsdagsvalg i 1949. Her blev Hermann Clausen valgt som dansk repræsentant til forbundsdagen, men der var »kun« 75.000 danske stemmer. Dette tal skal ses i sammenligning med landdagsvalget i 1947. Da opnåede vi 99.000 danske stemmer, og der blev indvalgt SEKS danske repræsentanter i landdagen i Kiel. Da vi så i løbet af blot to år gik 24.000 stemmer tilbage, sagde jeg til mig selv: Det her kan ikke holde!

Et folkeligt arbejde i min hjemstavn

– Men hvad har så fået dig til siden 1960 at være dansk lærer i Syd-slesvig – endda dansk vandrelærer langs Ejderen?

– Fra begyndelsen ville jeg gerne være med til at gøre et dansk folkeligt arbejde i min sydslesvigske hjemstavn. Jeg fik en uddannelse på Høng Studenterkursus på Sjælland, studerede senere ved Københavns Universitet, hvor jeg tog filosofikum, var elev på Ryslinge Højskole, og så var jeg lærer i Korsør i tre år, hvor jeg nær var blevet hængende – men jeg fik dårlig samvittighed!

– Hvordan skal det forstås?

– Jo, jeg syntes, jeg svigtede min hjemstavn ved at blive i Danmark i stedet for at vende tilbage. Så overtalte jeg min kone, der stammede fra Høng, til at tage med herved, og hun blev virkelig glad for at bo i Sydslesvig, hvor jeg i 1960 fik ansættelse som vandre lærer. Min officielle stilling var vandrelærer, men det første halve år ledede jeg den danske skole i Lindholm ved Nibøl, indtil den med sine syv elever blev sammenlagt med en anden dansk skole.

Det var den 1. april 1960, vi flyttede ind her i den danske skole i Svavsted, der imidlertid kun nåede at fungere som skole fra 1953 til 1959. Det første halve år rejste jeg hver dag med toget til Lindholm, jeg havde ingen kørekort, men tog så køreundervisning om eftermiddagen i Nibøl, mens jeg ventede på toget. I Lindholm fik jeg også kontakt med det frisiske sprog, som børnene talte indbyrdes, og jeg lærte da også lidt frisisk – ellers er det jo plattysk, der er dagligsproget på disse egne, og det svarer jo til, at i Tinglev har hjemmetyskerne sønderjysk og dansk som dagligsprog.

Mange glæder og opmuntringer

– Men skolen i Svavsted var altså nedlagt allerede før, I kom hertil!

– Ja, og det virkede noget desillusorisk, da jeg skulle begynde. Jeg husker, at Svend Johannsen, der var distriktsskoleinspektør, sagde til mig: Det vil give mange skuffelser!

– Har det så gjort det?

– Nej, ikke i det store og hele, når jeg ser tilbage over de 27 år, der er gået, og der har endda været mange glæder og opmuntringer.

– Hvordan foregår dit daglige arbejde? Hvem underviser du?

– Jeg underviser bl.a. unge og halvunge i dansk sprog og dansk historie. Jeg fortæller nordiske sagn og myter, og jeg bruger meget at fortælle ud fra A. D. Jørgensens 40 fortællinger, og folkehøjskolens læsebog med dens mange stykker bruger jeg også. Den giver et godt indtryk af dansk kulturliv.

Den daglige undervisning er ikke videnskabeligt lagt an, men på god dansk folkelig manér.

– Er det udelukkende unge, du beskæftiger dig med?

– Nej, der er også en hel del ældrearbejde. Mit distrikt går fra syd for Husum til Rosendal og Ostenfeld i nærheden af Hollingsted med Treenen som grænse – og Nr. og Sdr. Stabel ned til Ejderen. I de skolesvage områder her, hvor der ofte er ret langt mellem de danske familier, har jeg som vandre lærer en opgave i at være kontakttled til det danske arbejde i Sydslesvig – formidle en række danske kulturtilbud og ofte også være melle mled, når det gælder henvendelser til myndigheder, ligesom jeg da også tager mig af kontakter til dansk sundhedspleje, til den danske præst eller den danske landbrugskonulent. Vandre læreren er på sin vis en art socialrådgiver, der arbejder uden forskrifter, og her er altså også en del ældrearbejde.

Hygger sig i hinandens selskab

– Hvordan foregår det?

– Jeg henter f.eks. en gruppe ældre her til skolen hver 14. dag. Skolen fungerer stadig som forsamlingshus og samlingssted for danskheden på disse egne. De ældre kommer her, får en snak over en kop kaffe og hygger sig i hinandens selskab. Mændene får et spil kort, kvinderne har måske deres håndarbejde med. De føler sig trygge her i hinandens selskab i små grupper, der kan blive fortrolige med hinanden.

Der er to skoler her i området – Svavsted og Drage, der ligger 6 km fra Svavsted og et par km fra Ejderen. De unge og midaldrende samler jeg i de to skoler til regelmæssige sammenkomster, hvor de enkelte selv sørger for transport.

– Du underviser ikke børn?

– Nej, for der er kørselsordninger til de danske skoler, som der ofte er langt til, men enhver dansk, der ønsker sit barn i en dansk skole, kan altså få det også her. Min opgave er så at vedligeholde de helt unges, de lidt ældre unges, de midaldrendes og de ældres kontakt med danskheden. Her tilrettelægger hver enkelt vandre lærer selv sit arbejde ud fra de betingelser, der må gælde for det distrikt, man varetager.

Kontakt med 47 familier

- Kan det gøres op i tal, hvor mange du arbejder med og for?
  - Jeg har kontakt med 47 familier. Dem besøger jeg regelmæssigt ud over den undervisning, jeg har. I tre hjem holder jeg dagligstuemøder, hvor jeg underviser i smågrupper på 5-8 personer. Disse møder holdes i Middelsted, Rosendal og Holbølhus. Jeg kommer én gang om ugen hvert sted, og det er altid om aftenen.
  - Hvem kommer til en sådan danskundervisning?
    - Det er meget forskelligt. Jeg har som vandrelærer kontakt f.eks. med et kroejerpar – en landmand – en overlæge – en regierungsoberrat – en enke efter en arbejdsmand – og jeg har bl.a. to unge, der er meget progressive, og som ønsker undervisning i dansk.

Der er tre SSF-distrikter her i området. I Svavsted er distriktsformanden skomagemester, og i Mildsted er formanden jernbanefunktionær. I Drage er den kvindelige distriktsformand tysk forskolelærer, mens manden er lærer ved den danske Hans Helgesen-Skolen.

Endelig skulle jeg vel også nævne, at SSF én gang om måneden holder møde her på skolen, hvor det altså er mig, der leder møderne, siger Uve Hardt, der i 1987 har overtaget posten som SSF-formand i Husum amt.

Altid undervejs!

Uve Hardt, der er født i 1927, og som i øvrigt i november 1986 havde den sorg at miste sin hustru, befinder sig stadig godt som dansk vandrelærer med den udfordring, det i sig selv er at formidle danske kulturtilbud her langs Ejderen.

Et samarbejde med Sprogforeningen betyder, at denne forening stadig finansierer en del af det danske læsestof, der bruges i undervisningen. Det gælder f.eks. danske ugeblade, sangbøger m.v.

Forbindelsen til Sprogforeningen med ansættelsen af den første danske vandrelærer i grænselandet i 1889 er således bibeholdt, og Uve Hardt karakteriserer vandrelærerens udefinerlige arbejde med disse ord: Som vandrelærer er man altid på vej!

Et gulnet brev

Af Kirsten Linding, Haderslev

For nogen tid siden fandt jeg blandt gamle, gulnede breve navnlig ét, som vakte min opmærksomhed.

Det var et brev, som Morten Eskesen (1826-1913) har skrevet til en af sine gode venner, Oluf Høyer på St. Hovgård i Øster-Lindet. Oluf Høyer, der er min oldefar, levede 1834-1922, men selv om både Morten Eskesen og Oluf Høyer for længst er døde, synes jeg alligevel, at brevet stadig har en smule værdi.

Morten Eskesens brev til min oldefar indeholder også nogle vers med melodi, som han samme dag havde sendt til pastor Fr. Lange Grundtvig, der dengang opholdt sig i Amerika.

Morten Eskesen skrev en del vers, men det er mest som folkesanger og komponist, han endnu mindes. Morten Eskesen travede fra hjem til hjem her i Sønderjylland for at være med til at styrke danskheden hernede. Overalt blev han vel modtaget. Han førte et helt forråd af munterhed og glæde med sig – en hel verden af ord og toner, som lå uden for den sædvanlige dagligdag.

Den sønderjyske bonde, kromand og hjemstavnsdigter, Karsten Thomsen fra Frøslev, blev kendt over hele Sønderjylland ved, at Morten Eskesen komponerede melodier til hans sange og sang dem for folk, når han var på »kongens togt«, som han selv kaldte sine ture. Senere har Oluf Ring og Thv. Aagaard komponeret andre melodier til sangene.

Brev fra en Norgestur

I 1890 havde H. P. Hanssen og Morten Eskesen aftalt en tur til Norge, men da H. P. Hanssen blev forhindret, måtte turen udsættes. Året efter kom de af sted, og de boede da flere dage hos Bjørnson på Aulestad. Her gengiver jeg det gulnede brev, som Morten

Morten Eskesen

Oluf Høyer

Eskesen har skrevet den 27. juli 1891 et par dage før deres afrejse, hvor han skrev til Oluf Høyer:

Kære ven!

Jeg vil hermed meddele dig, at jeg torsdag aften skal mødes med H. P. Hanssen i København, og at vi tænker at sejle ad Norge til fredag morgen og bliver i Norge i august måned. Vil du have en frisk hilsen med til Norge, eller har du ellers noget at meddele mig, så må det ske med omgående post således, at jeg senest torsdag morgen har brevet. Jeg havde for et par dage siden brev fra pastor Fr. L. Grundtvig med hilsen til danske hjem i Sønderjylland. I dag har jeg sendt ham følgende hilsen fra Eder:

Broder og søster, der hinsides hav
tak, at I tænke på frænder herhjemme.
Tak, at I agte på mindernes krav
ude hos Eder at fremme.

+

D. 1

(F)

12. 0. 91

Her er det ængsteligt tvungent at bo,
ørnen udspiler sin klo og sin vinge,
barnet skal tvinges fra fædrenes tro,
tvinges, som hunger kan tvinge.

Røve de vil os vor hjemlige dragt,
den skal vi skifte for fremmede pjalter.
Vi med den grumme skal gange i pagt
både ved arne og alter.

Broder og søstre, som bygge og bo
under det stjernede banner i Vesten,
tror I, at mindernes glæde kan gro
her, hvor vi drages med pesten.

Ja, over skyer er himmelen blå,
der skinner solen og måne og stjerner.
Der ved vi, pesten dog aldrig kan nå
Ham, som i tiden den fjerner.

Der sidder Han, som så myndig har sagt:
Hædrer din fader og hædrer din moder,
at du i landet kan blive ved magt
nyde dets frugt og dets goder.

Vældig Han ånder, og pesten må fly,
løgnen, som hærges, skal blive til skamme.
Voldsmand, som drømmer om vælde og ry,
viger for guddommens flamme.

Derfor vi dyrke og værge vor jord,
jorden, vi arved, her ude og inde,
og vi vil kende Guds saligheds ord,
dyrke os fædrenes minde.

Nu kan I studere den, synge den og på frænder i Amerika tænke, og måske det kan trøste Eder, at vi har godt af således at tænke på hinanden for det gode. Tænk nu også på Norgesfareren, og får jeg brev, vil det meget glæde Eders ven

Morten Eskesen

Rødning Højskoles betydning

Morten Eskesen var bondesøn fra Vardeegnen, stærkt påvirket af Kold og Grundtvig. En tid var Morten Eskesen huslærer hos H. A. Krüger i Bevtøft. Oluf Høyer, kaldet Volle, var elev på Rødning Højskole 1852-53, hvor han bl. a. var sammen med Morten Eskesen. Da skolen ikke kunne huse alle på grund af stort elevtal, kom de to sangglade naturer til at dele værelse og alkove hos den gamle Peter Iversen, Toftegård. Straks, når de stod op om morgenen, fortælles det om dem, lød sangen fra deres værelser, så det rungede over hele gården.

Rødning Højskole kom i stærk grad til at præge sine elever, hvilket også blev tilfældet for Volle Høyer, hvor ikke mindst historietimerne fik betydning for ham. Vort folks historie levede så stærkt i hans sind, at han, da hans egne børn voksede til, måtte fortælle for dem, og ofte samlede flere børn på Hovgård, når han fortalte. Oluf Høyer var gift med Mette Marie Vanned, født på Fuglsiggård. Både Mett-Mari og Volle elskede at synge, og om aftenen, når familien var samlet, holdtes en skumringstime med sang og musik og historiefortælling.

Ret kan hævdes – frihed vindes

Af Peter Petersen, Ny Skovby (1871)

Store, blåsorte skyer samlede sig mere og mere på den vestlige himmel – drev østover, mod Tumbøl, mod de 18 Ladegård-fæstebønder, som sad på hver sin sten på bystævnet.

Et heftigt vindstød hvirvlede bygadens støv op og ligefrem fejede det ned over bønderne. Så faldt enkelte store regndråber dumpt på den tørre jord.

Jep Thaysen rejste sin kæmpeskikkelse fra stenen. »Bliv nu færdig, Nis Oldermænd! Lad os søge ly i kroen, inden vi bliver gennemblødt«.

»Respekt for bystævnet, dets vedtægter og dets oldermænd!« lød det skarpt fra oldermænden, »eller du skal betale en tønne øl i bøde! – Men«, fortsatte han, da han så, at flere bønder rejste sig, »vi kan tage til efterretning, at Hans Hansen har fået helt urimeligt og brutalt prygl af ridefogeden i dag på hovmarken – vi kan ikke gøre noget ved sagen – vi har jo ingen ret! – Bystævnet er hævet!«

Alle bønderne rejste sig, tog fåreskindet eller fåreskindpelsen, som de havde haft bredt ud på stenen for at få en lun og blød siddeplads, og skyndte sig over gaden til kroen. – Mange gik dog tungt, enkelte stavrede sig frem, trætte af alder, men mest dog af slid og slæb på hovmarken.

Kromanden, Johan Lorenzen, havde hurtigt forladt bystævnet og stod nu i døren og bød velkommen.

Alle bønderne fik sig bænket, og Johan Kromand og hans kone, Mergrethe, kom med øl i store krus.

Bøndernes alvorlige og dystre ansigter mildnedes, mens de drak den skummende øl.

Jep drak hurtigt ud og rejste sig for at få sit krus fyldt på ny. »Loftet er for lavt, kromand, jeg må jo bukke mig dybt for hver en bjælke«.

Bystævnestedet Tumbøl. Foto: K. C. Petersen, 7.11.1986.

(5)

»Er det højere hos dig, Jep?«

»Nej, og det bliver ikke bedre, så længe vi er hovbønder hos den onde herremand til Ladegård!«

»Så lad os prøve at få det bedre.«

»Hvordan det, kromand?«

»Lad os købe os fri!«

»Det er umuligt!«

»Det er muligt! Jeg har købt mig fri.«

»Er du fri?«

»Det er vel kun snak!«

»Nej, jeg er fri! Jeg har købt min gård og mig og mine fri for al hovtjeneste i de næste otte år.«

»Det er umuligt!«

»Det er da nok kun snak!«

»Den onde herremand giver ikke slip på én eneste bonde – du er jo livegen ligesom alle os andre!«

»Det frikøb vil vi se sort på hvidt!«

»Vent lidt! Jeg vil ikke anses for en løgner«. Kromanden gik ind i sit soveværelse. Bønderne sad tavse, de hørte, at en nøgle blev drejet i en lås, nogle hængsler knirkede, og kromanden kom tilbage med et stort dokument.

»Jeg kunne nok selv læse det. Men det er bedst, at du læser, Nis Juhler«.

Den gamle bonde så i dokumentet. »Det har sin rigtighed. Det er skrevet på tysk. Her står, oversat til dansk: Johan Lorenzen (kromand), født 1709 i Tumbøl, døbt 4. august samme år i Felsted, har købt sin gård, beliggende i Tumbøl by, fri for al hovtjeneste til herregården Ladegård for summa 112 rigsdaler. Frikøbet gældende fra 18. april 1761 til 18. april 1769.

Attesteres herved: Andreas Petersen, godsbesidder af Ladegård«.

Forundret mumlen lød fra bønderne.

»Du er vel nok heldig!«

»Du kan sagtens!«

»Du har jo pengene! Dem har du tjent på os. Du står altid i døren og byder velkommen for at få os ind og drikke«.

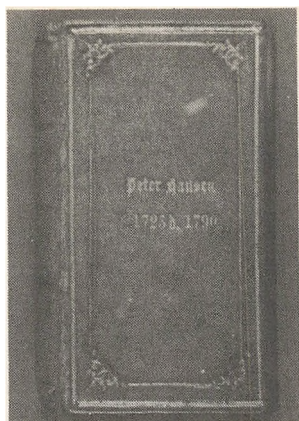
»Jeg står i døren, ja, men jeg tvinger ingen ind. En kromand skal følge med i vejens trafik – se hvad der foregår, interessere sig for sine medmennesker og deres vel – og sørge for at forbedre sin næring. Men aldrig har jeg søgt at drikke en mand fuld!«

»Du har ret, Johan! Du er en brav og ærlig kromand, en mand af ja og nej. Det er da også kun misundelse, der får dine byfæller til at sige andet. – Men gid, vi alle var fri som du!«

»Det kan I jo blive, Nis Juhler. Nu har jeg vist jer vejen. Gør I som jeg!«

»Gør som du!« brummede flere bønder. »Hvor skal vi få pengene fra?«

»Ja, og selv om vi havde pengene, ville den onde herremand ikke give slip på alle os andre. Vi skal slide og slæbe os skæve og krogede på hovmarken – og dertil prygles halvt fordærvede, som Hans er blevet det i dag«.

*Den gamle salmebog, der
var med ved retten i Gottorp*

»Johan har dog vist, at frikøb er muligt. Lad os nu se tiden an. Lægge hovederne i blød, så kan vi andre muligvis også købe os fri«. Peter Hessel så eftertænksomt på sine fæller.

»Tror du! Tror du virkelig det?«

Bønderne spurgte og snakkede – frem og tilbage. Ølkrusene blev tømt og fyldt flere gange end sædvanligt. Og det blev sent – det var, som om de ikke ville forlade kroen, så optagne var de blevet – så ivrig gik snakken.

Men omsider trak Johan Kromand i snoren til bimleren, og al samtale forstummede. »Byfæller!« sagde han. »Det er sent, og i morgen kalder oldermandens tromme desværre til hovarbejde. Jeg vil – i anledning af min frihed – give jer et svingende fuldt krus til afsked!«

»Hørt! Hørt!« lød det bifaldende, og Nis Juhler løftede sit krus. »Tak for skænken, Johan. Gid du må finde lykken ved friheden. Og gid vi andre snart må blive frie som du«.

Oprørte, snakkende, glade eller tavst eftertænksomme forlod bønderne kroen. De tænkte dybt – håbede sig hver og én i samme frie stilling som Johan Kromand.

Men sådan blev det slet ikke.

Om det nu skyldtes, at frihedsdrømmen gjorde bønderne mere op-sætsige og sløse ved hovarbejdet eller ej – så blev hovedagene

strengere og strengere. Ridefogedens pisk susede og smældede som aldrig før.

Sankthansaftensdag om formiddagen stod Johan Kromand i døren og så hen ad bygaden. Der var ingen færdsel – men nu hørtes heste i skridtgang og den knirkende lyd fra en arbejdsvogn. Vognen kom ad hovvejen fra Ladegård.

Det var Nis Juhlers vogn – og det var også hans knægt, der kørte hestene – men hvor var Nis? Og hvorfor kørte vognen her – den skulle jo da være med til høbjærgning på Ladegård?

Kromanden gik ud til vognen og så nu, at Nis Juhler lå i den på noget hø.

»Stands, hvad er der sket? Er du faldet ned fra hølæsset, Nis?«

»Nej, jeg er faldet ned fra træhesten«.

»Fra træhesten! Er en mand i din alder blevet sat på træhest? Og du, som tilmed er oldermand! Er du meget slemt medtaget?«

»Nå, helt slemt står det ikke til med mig. Det er nok værre med Jep«.

»Hvad er der sket – med dig og med Jep? Vent, Nis, du skal have noget at drikke«.

Kromanden løb ind og kom tilbage med en flaske vin og to glas. »Vær så god, Nis! Du har redet træhesten og får et fuldt glas Jeg nøjes med en sjat for at kunne skåle med dig. – Et glas til. Jo, du har fortjent det – og du trænger til det. – Men fortæl!«

»Det er snart fortalt. Jeg påtalte over for herremanden, at vi 16 Tumbøl-bønder umuligt kunne eller skulle udføre samme hovarbejde, som 29 bønder havde gjort. Herremanden gav mig først et par slag med pisken, men da jeg stadig hævdede vor ret, blev jeg sat på træhesten.

Jeg sad der kun kort tid – dog længe nok til både tort og svie – så kom Jep kørende med et læs hø. Da han så mig på træhesten, sprang han ned fra hølæsset og løb hen mod mig. Jeg troede, at han ville have slået til herremanden, men han vendte sig mod mig og sagde: »Du har det egentlig godt, Nis! Du kan sidde roligt her i skyggen, mens vi andre må slide og slæbe i den hede sol«.

Herremanden gloede på Jep. »Nå, mener du det? «

»Ja, mænd om jeg ej gør – men nu ser jeg først jer, herremand – jeg har for resten en hilsen til jer fra den kønne Else – min nabo. Hende kan I jo godt lide at smiske for – men hun har et par gange hvisket mig i øret, at hun hellere vil i min favn end i jeres.«

Herremanden blev blåviolet i ansigtet. »Nå, du tror, at du frækt kan håne mig! Du skal få andet at mærke. Ridefoged! Tag den stoder af hesten og sæt det store drog derop i stedet – men flyt først hestene hen i solen – og bind dobbelte lodder til hans fødder. Han skal sidde der, til han skriger om nåde! «

Så blev jeg løst af hesten. Jep hviskede til mig: »Kør hjem, Nis! Ingen tænker på dig nu! «

Snart sad Jep på træhesten, og – ja, jeg kørte derfra. Det er noget skrækkeligt noget. Stakkels Jep! Det var jo godt, at han fik mig ned – men des værre er det for ham! «

»Ha! Jep må have en plan med dette. Han er ikke så dum, at han frivilligt sætter sig på træhesten for ingenting. Vi hører nok snart flere mærkelige ting fra Ladegård! «

»Tror du det, Johan? «

»Ja, men kør du nu hjem og plej din skrøbelighed, Nis. Tag flasken med! – Jo, sandelig skal du nyde resten! «

Ved middagstid var der helt stille i Tumbøl. Alle bønderne, karlene og pigerne var jo på hovarbejde. Konerne og de gamle sov til middag. Selv børnene havde nok fået det for varmt og var gået i skjul i lade eller lo.

Kromanden stod i døren. Han så mod Ladegårdsvejen. Længe stod han og så kun den øde vej – men så skete der noget. Jep Thaysen kom i fuldt løb. Sokkerne og træskoene havde han i hænderne. Hans store fødder klaskede i jorden, så støvet lettede og satte sig på hans våde knæbukser.

»Hvorfor har du sådan et hastværk, Jep! « smilede kromanden.

»Nå, du står i døren som sædvanligt – det er næsten også det eneste sædvanlige i dag«, fremstønnede Jep forpustet. »Jeg løber for at se, om jeg er hurtigere end træhesten på Ladegård! «

»Ja, det er du foreløbig! Kom nu hurtigt ind ad døren her! Du skal i skjul! Men først får du et glas af vinflasken her. Jo! den drik er til dem, som har redet træhesten i dag!«

»Det er pænt af dig, Johan, men så kommer du til at give den gale kaptajn et glas også.«

»Herremanden?«

»Ja, han sidder på træhesten nu!«

»Drik, Jep! og fortæl så, hvordan herremanden er kommet på træhesten.«

»Ja, han og alle andre gik jo, da jeg var vel anbragt på træhesten. Det lykkedes mig at sprænge læderremmen, som mine hænder var bundet med. Så fik jeg blylodderne af fødderne og sprang af hesten, og jeg skulle lige til at stikke af, men så kom kaptajnen farende til hest med løftet ridepisk. Jeg skulle naturligvis have været pryglet – nu, da vi var ene, og jeg var bundet på træhesten. Det var en streg i hans regning, at jeg ikke var bundet. Jeg kneblede ham og satte ham op på hesten, og jeg gav ham alle fire blylodder på fødderne. Men i stedet for at binde hans hænder, stak jeg skaftet af en høstfork gennem hans frakkeærmer, så han kom til at sidde som et fugleskræmsel med strittende arme på sin stolte gang. – Jeg huskede at tage huen af og bukke ærbødigt for ham, inden jeg forlod ham.«

»Jep, Jep! Du er dog den dristigste og stærkeste bonde, jeg kender. Gid jeg – og alle hovbønder, karle, piger og koner kunne se den gale herremand – ridende på sin egen træhest! Jep, ham vil jeg ikke give et glas vin for rideturen.«

»Nå, det er godt – det fortjener han heller ikke. Forhåbentlig varer hans ridt længe!«

»Det er et forståeligt ønske. Men ridefogeden eller ladefogeden vil nok snart opdage herremanden på det ophøjede stade – og så indledes jagten på dig. Har nogen set dig på vej hertil?«

»Det tror jeg ikke. Jeg løb det meste af vejen i vandløbet, for at hundene ikke skulle kunne snuse sig til mit spor.«

»Det var klogt! Hvad vil du nu, Jep?«

»Jeg vil lige tage afsked med min kone, så vil jeg søge ly hos Ebbe

Henriksen på Buskmose. Hans hustru er af min slægt – og Ebbe står helt på bøndernes side og vil beskytte mig«.

»Det er for farligt for dig at tage hjem, Jep. Gå ud ad bagdøren her, ned langs hækken og ud i bækken – så kan hundene heller ikke dér følge dit spor. Søg ud i mosen til holmen, hvor vi plejer at sidde i skjul, når vi skyder ænder. Jeg sender besked til Karen, og i aften kan du snakke med hende et sikkert sted ved mosen, det skal jeg nok sørge for. Du bliver naturligvis søgt i dit hjem. Men alle Tumbøl-folk vil efter denne bedrift stå dig bi. Vi skal snuse rundt, og vi skal få dig sikkert til Buskmose, når det er mørkt. – Her er resten af vinen – hvis en af kaptajnens køtere alligevel skulle opspore dig, kan du knalde flasken i gabet på den. Men kun hundene må du slå, ikke menneskene. Det er for farligt«.

»Køterne kan bare få en træsko i gabet!«

»Nej, træskoene skal du have på. Men se, her har du min blyfyldte stav – den kan slå en hvilken som helst hund til jorden«. Kromanden åbnede døren, lyttede og spejdede. »Vejen er fri, Jep. Gud velsigne dig!«

Kromanden spejdede fra døren mod Ladegård. Der måtte da snart ske noget. – Ja, nu kom ridedøgden farende til hest – og han havde selveste herremandens hest i tøjlerne.

Han standsede brat op ud for kroen. »Har du set Jep?«

»Hvilken Jep?«

»Jep Thaysen! Har du set ham?«

»Ja, ham har jeg set så tit!«

Ridedøgden hævdede rasende pisken. »Du skulle have en ordentlig omgang«.

Kromanden lo. »Jeg er en fri mand – din pisk er magtesløs – og det er du også selv – overfor mig!«

»Vel. Men du skal ikke være næsvis!«

»Du spurgte. Ventede du ikke svar?«

»Har du set Jep Thaysen i dag?«

»Ja!«

»Hvornår?«

»Da han tog til hovararbejde i morges«.

»Ikke senere?«

»Det mindes jeg ikke«.

»Nå, jeg skal videre. Jeg skal have Hans Petersen med. Han er jo lægekyndig«.

»Er der sket en ulykke på Ladegård? Herremanden er da vel ikke faldet af hesten?«

»Hvorfor spørger du om det?« Ridefogeden så undersøgende på kromanden.

»Det er vel et naturligt spørgsmål! Du fører jo herremandens hest ved tøjlerne. Herremanden plejer at være en habil rytter – men der kan jo ske så meget«.

»Nej, herremanden er ikke faldet af hesten – men han er syg – derfor skal jeg hente Hans Petersen. Jeg tog blot den første, den bedste hest med til ham. Det er tilfældigt, at det er herremandens«.

Kromanden viste med hånden. »Hans Petersen kommer just dér«.

Ridefogeden red hen til Hans Petersen. »Følg straks med til Ladegård. Du skal hjælpe herremanden«.

»Hvad fejler han?«

»Det kan du se, når du kommer til Ladegård. Op på hesten!«

»Jeg må vide, hvad patienten fejler, for at jeg kan tage de rigtige medikamenter med«.

»Nå, men ...« ridefogeden talte dæmpet til Hans Petersen. De red til hans gård, og kort efter så kromanden dem i trav ride mod Ladegård.

»Ha, ha!« lo kromanden. »Det er ganske nyt, at en bonde rider på herremandens hest – og at en herremand rider på træhest! Det begynder at gå den rigtige vej i Tumbøl«.

Og det gik den rigtige vej.

Ridefogeden, ladefogeden, et par skytter og hele hundekobbelet fra Ladegård søgte forgæves efter Jep.

Da de kom forbi kroen, spurgte kromanden fra døråbningen: »Skal I på harejagt eller på rævejagt?«

»Hvad kommer det dig ved!«

»Nå, en driftig kromand skal da vide, hvad der sker!«

Jep havde taget ophold på Buskmose og var således uden for herremandens område.

Herremanden lå til sengs nogle dage. Han valgte åbenbart at tie med sit ydmygende ridt. Tilmed fik han andet at tænke på:

Den holsten-gottorpske hertug, Carl Peter Ulrich, var blevet hersker i Rusland, som zar Peter den Tredje. Slægtens indgroede had til Danmark gjorde, at han straks rejste territoriale fordringer i sin hjemstavn og lod en hær på 40.000 mand rykke frem mod det danske monarkis sydgrænse.

En dansk hær blev hurtigst muligt samlet – og kaptajnen på Ladegård måtte snarest møde ved Bommerlund Kro, hvor landmilitsen fra omegnen var samlet.

På den måde fik Jep Thaysen så megen fred, at han turde vende hjem til sin gård.

Krigen sluttede snart, fordi kejserinde Katharina lod sin mand afsætte og få dage efter, den 17. juli 1762, myrde i fængselet. Katharina den Anden sluttede straks fred med Danmark.

Kaptajnen vendte dog ikke hjem straks, og i Tumbøl arbejdede bønderne på deres frigørelse fra Ladegård.

Johan Lorenzen var utrættelig i at opmuntre dem dertil. Bønderne samledes flere gange til rådslagning. Ikke som sædvanligt på bystævnet, men i kroen – så kunne de bedre holde deres rådslagning hemmelig.

Rådslagningerne endte med, at tre bønder, Nis Juhler, Peter Hessel og Jep Thaysen, sidst i juli 1762 i træsko gik til retten i Gottorp for at føre klage over herremanden fra Ladegård. Som åndelig ballast medbragte de en salmebog. Trods overfald af to mænd ved Helligbækken og mange andre chikanerier fra herremandens side lykkedes det bønderne at føre sagen frem.

Hele fire processer måtte der til, men så i 1766 var sejren vundet. Ladegård-bønderne købte sig fri for livegenskab og hoveri og var nu frie borgere.

Bønderne i Tumbøl følte, at sejren var så stor, at den helt sprængte det ældgamle, indelukkede landsbysamfund. De besluttede, at de ville udskifte bymarkerne, så hver gård fik sin jord samlet, og de fleste gårde blev flyttet fra landsbyen og ud til gårdens jord. Det skete i 1770.

En helt ny tid var begyndt, ikke kun i Tumbøl, men i hele Felsted sogn.

»Skal vi andre i Felsted sogn stå tilbage for dem i Tumbøl!« sagde bønderne i de øvrige landsbyer.

Og de tog ved lære. Tråsbøl udskiftedes i 1775, Felsted og Nør-balle i 1779 og Svejrup i 1790.

Tumbøl-bønderne var ikke så lidt stolte af, at det var dem, der havde ført an.

»De er kloge i Tumbøl«, lød det i sognet. »Det er, fordi de allerede fra 1740 har haft en skole«.

Felsted havde dog haft en skole siden 1751. Nu oprettedes der skole i Felstedskov i 1800 og i Tråsbøl i 1811.

En helt ny tid var begyndt i Felsted sogn. Bønderne så lyst og langt fremad. De kunne nu hver for sig dyrke deres jord. De blev selvtænkende og selvstændige – og de blev velhavende. Og velstanden bredte sig til hele befolkningen.

Men fremskridtet måtte betales på andre områder.

Det nære sammenhold, som man havde haft i landsbyen, var forsvundet. Og bystævnet, hvor bønderne gennem århundreder, ja måske tusinder af år havde siddet og drøftet alt af fælles betydning, var forsvundet. – Mange gamle bønder savnede i hele resten af deres levetid bystævnet.

Kilder:

J. H. Jensen og M. Mikkelsen: Fra Felsted sogn.

Sønderjyske Årbøger 1935 og 1977.

J. H. Jensen: Et stykke landsbyhistorie i kildebelysning. Tumbøl 1714-66. Trap 1928 og 1967.

Th. Kaufmann: Den onde herremand fra Ladegård.

Slægtshistoriske studier – Kromand Johan Lorenzen er forfatterens forfar i 7. generation.

hånd. nr. E 1918-20

Verdens mærkeligste grænse

Af Dagmar Gammelgaard, Tønder (2)

Mange mennesker ved, at grænsen mellem Danmark og Vesttyskland i de små landsbyer Rudbøl og Rosenkranz kaldes verdens mærkeligste grænse – men ikke alle kender årsagen dertil.

Der er tidligere skrevet herom, bl.a. i bogen: Tiende Februar, udgivet af Nicolai Svendsen og Svend Thorsen (1939).

I det følgende fortælles det sådan, som fru Tidde Nielsen, Rudbøl, f. 1904, husker det:

Efter afstemningen i 1920 skulle grænsen så flyttes fra Kongeåen og herved. Det var en international kommission, den såkaldte afstikningskommission, der skulle udføre dette.

Kommissionen bestod af en franskmand, en englænder, en italiener, en svensker, en tysker, en dansker og en japaner, og de havde i første omgang bestemt, at ligesom Kongeåen fra 1864 til 1920 havde dannet grænse, sådan kunne Vidåen gøre det fremover.

Men det blev anderledes.

Her i Rudbøl boede der en mand, som hed Anton Nielsen, og dateren, som ses uden for huset, har fortalt, at hver gang denne afstikningskommission kom, så var hendes far ude ved dem, om det ikke kunne ændres med den nye grænse, som de havde tænkt at lægge ved Vidåen. Han havde altid håbet, at han måtte opleve at komme med til Danmark.

»Ja«, sagde japaneren, ham der kom allerlængst borte fra – »hvor mange hektar land drejer det sig om?« Han tænkte jo nok, at det var jord, det drejede sig om, og ikke at det var en hjertesag.

»Ca. 200 ha. tror jeg«, lød Anton Nielsens svar. »Nå, så småligt

ser vi ikke på det i Japan, men hvad med dine naboer og genboer? « Jo, Anton Nielsen mente, at de fleste på hans side ville stemme dansk, men på den anden side lå kroen, og selv om de var gode genboer og talte dansk ligesom alle her i gaden, så vidste han ikke, om de ønskede at komme med til Danmark.

Japaneren snakkede med de andre i kommissionen, som han flere gange havde gjort, og så sagde han til Anton Nielsen: »Nu får I lov til at få en lille privat afstemning her i gaden, og så ser vi resultatet«.

Og det fik de så, hvor resultatet blev syv tyske og fem danske – men foruden dem, der havde stemt, var der to koner, hvis mænd var faldet i krigen. De to enker ønskede også at komme med til Danmark, men af hensyn til deres krigsrente havde de ikke votet at skrive under.

Kommissionen forhandlede nu igen, og så sagde japaneren: »Nu vil vi lægge – skabe – verdens mærkeligste grænse, hvor mennesker, ja, et enkelt menneske, får sit livs store ønske opfyldt«.

Og så blev grænsestenen lagt på langs ned i midten af gaden i Rudbøl-Rosenkranz. Anton Nielsens hus ligger i Danmark, kroen i Vesttyskland!

Joh, det er verdens mærkeligste grænse, næsten et eventyr. For få år siden kom der et nyt toldskilt, og det blev sat syd for det danske toldsted, men så var apoteker Arendal på færde: »Grænsen blev i 1920 lagt syd for Anton Nielsens hus« – og så blev toldskiltet flyttet hen på den rigtige plads!

Et færøsk ægtepar oplever her grænsen i Rudbøl med de to grænsesten midt i landsbygaden.

6. marts, Peter

Stormen gjorde stærk

Af provst Helge Qvist Frandsen, Ryomgård

Det var altid hyggeligt at besøge Anna og Peter Petersen i Kærbo-
ling i Rejsby sogn. Det var et gammelt vestslesvigske hjem med dansk
kultur, når den er bedst. Der var ikke noget af det, der blænder og
pranger. Det var de gamle døre og møbler, der stadig væk gjorde
fyldst. Det gamle stueur blev stadig væk rensset i petroleum som et
fast ritual i det foretagende, der hed forårs- og efterårsrengøring. De
to gamle mennesker skiftede ikke brugsgenstande og inventar ud,
fordi de var blevet umoderne, og fordi man nu kunne få bedre og
mere bekvemme hjælpemidler. Der var bestandig mange, der kom i
hjemmet. Det var venner og naboer og familie. De ville gerne hjælpe
Anna og Peter, men de kom nu nok ligeså meget, fordi de havde brug
for at komme der. Man gik hver gang beriget derfra. Man fik i højere
grad lært at være taknemlig for livet. Man fik lært at skelne mellem
væsentligt og uvæsentligt, og man fik noget at vide om flid og nøj-
somhed og trofasthed – og også om kærlighed.

Mange kom i hjemmet, men Anna bad ikke om hjælp. Hun var vant
til at klare sig selv, og det blev hun ved med, til hun var over de 90.
Hun holdt det hyggeligt og rent indendøre. Hun havde et gammelt
komfur med sorte ringe. Her lavede hun mad til Peter og sig selv
samt til sønnen og sønnesønnen i nabolaget.

Der var også en god have til huset, der ligger i det flade og storm-

omsuste marskland. Her fik de det til at blomstre og gro. For nogle år siden, da jeg besøgte dem i min sommerferie, var Peter ude for at kløve brænde. Fra udhuset gik vi ud i haven, hvor der var frodige ærteplanter på et par meters højde. Jeg gik ud til bilen og hentede mit kamera for at tage et billede af den botaniske seværdighed, men når jeg tog billedet, var det også for at have et billede af et par ufor-glemmelige og store mennesker i dette ords bedste betydning.

En efterårsdag i 1982 besøgte jeg Peter i anledning af, at han den 20. oktober dette år havde mistet Anna, der var 91 år, da hun døde. Der var blevet en tom plads i hjemmet og dets stuer. Hun havde ikke været syg ret længe, men havde ganske vist ymtet noget om, at hun selv syntes, hun gik og blev så »doven«. Hun havde betydet uendelig meget for sin mand. De to var jo fra samme Rejsby sogn og havde kendt hinanden, fra de var børn.

Peter var født den 25. november 1888, og de første år af sin barndom tilbragte han på Rejsby mejeri, hvor hans far, Poul Petersen, var den første bestyrer. Mejeriet var blevet opført i 1887, og den første formand var den navnkundige Ebsen Frank.

Det dengang nye mejeri var et spændende barndomshjem for en rask dreng. Der foregik mange ting, og der var mange mennesker at snakke med til daglig. Der var ganske vist dengang kun ansat to mejereister foruden mejeribestyreren, men der kom hver dag godt en halv snes mælkekuske med deres mælkevogne. De nåede frem tidligt om morgenen, og de kørte først hjem hen ved middagstid, når de kunne få den skummede mælk med hjem. De spændte derfor hestene fra, så disse kunne få et velfortjent foder. Mælkekuskene hjalp så med at skubbe hinandens vogne ind ad porten og ud igen efter tur. De brugte også ventetiden til at fortære den medbragte mad, hvortil de som en slags service kunne drikke al den skummet-mælk eller kærnemælk, de ville have. Mælkevognene var mejeriets ejendom, og de blev smurt hver dag i ventetiden på mejeriet.

Det var set med vore øjne ikke særlig tilfredsstillende arbejdsvil-kår, man bød mejeribestyreren. Han blev kun lejet for et enkelt år ad gangen, og bestyrelsen forsøgte naturligvis at presse lønnen så langt

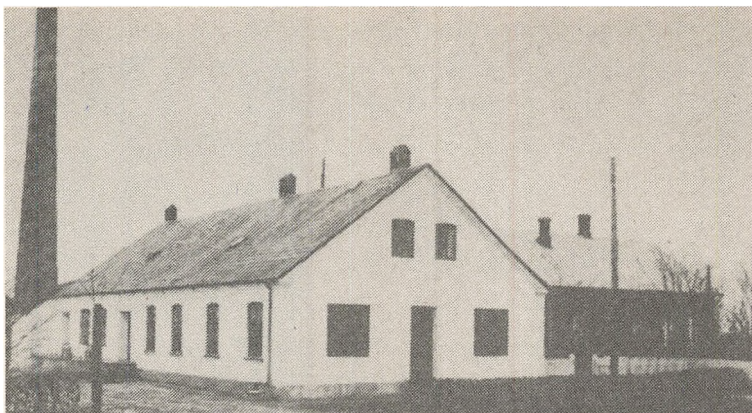

Peter Petersen

ned som muligt. Peters far flyttede derfor i 1896 til Kærboilling, hvor han havde købt en mindre ejendom.

Det er mærkeligt at tænke sig, at denne ejendom en overgang fungerede som en slags alternativ kirke i Rejsby, men det er ikke desto mindre tilfældet. Poul Petersen var særdeles aktiv i nationale foreninger som Sprogforeningen og Skoleforeningen, og det medførte, at han fik et dårligt forhold til den tyske sognepræst, pastor T. Clausen. Poul Petersen og adskillige andre på egnen sluttede sig til frimenigheden i Skærbæk, og det blev arrangeret sådan, at frimenighedspræst Jørgensen hver 14. dag holdt gudstjeneste i Poul Petersens hjem. Man måtte naturligvis finde sig i, at gendarmen kom og overværede disse gudstjenester, men Peter har fortalt om, hvor glad man var for denne ordning. Der var hver gang 20-30 deltagere i disse gudstjenester.

Hjemmets misforhold til den tyske præst forplantede sig naturligvis til børnene, selv om Peter ikke huskede, at hans far og mor gik og talte ondt om præsten til daglig. Den tyske præst havde også noget med skolen at gøre, og Peter huskede især én begivenhed, som gjorde et dybt og uudsletteligt indtryk på ham. De fleste børn var jo landmandsbørn, der måtte hjælpe til derhjemme i bedriften, og det var derfor ganske almindeligt, at man søgte og fik dispensation, således at børnene kun skulle gå i skole onsdag og lørdag formiddag.

Rejsby mejeri

Der var også blevet ansøgt om dispensation for Peters vedkommende, men hans navn blev ikke nævnt, da præsten en dag kom og læste navnene op på dem, der havde fået dispensation. Præsten tillod sig ligefrem den provokation, at han standsede op ved Peters pult og sagde: »Du kannst überhaupt nicht dispensiert werden«.

Da den første verdenskrig kom, blev Peter straks indkaldt til at gøre militærtjeneste, og han måtte som så mange andre unge danske sønderjyder kæmpe for en sag, der ikke var deres. Han skulle møde i Haderslev i begyndelsen af august 1914, og nogle få dage senere gik turen til vestfronten. Fra Aachen gik han sammen med kammeraterne ind i Belgien, og det varede ikke længe, før de så de første ødelæggelser. Værre blev det, da de kom til Liège. Den blev hurtigt indtaget. De begyndte at marchere mod Paris, og de nåede over Marne-floden, før de blev standset. Nu havde franskmændene fået mobiliseret deres styrker, og de vandt den sejr, der betød et vendepunkt i krigen. Det var i september 1914.

Det var farefulde dage, men det gik Peter så godt, at han stadig følte dyb taknemlighed over, at han kom hjem igen. En formiddag rykkede man ud mod franskmændene. I en underskov kom man ind i den franske spærreild. En granat gjorde det af med hele Peters

gruppe med undtagelse af ham selv og en enkelt mere. Peter rejste sig på sine knæ og konstaterede ved at slå ud med arme og ben, at han var ganske uskadt. Han måtte ud til fronten igen, og så begyndte tilbageslaget. Nu gik turen tilbage over Marne-floden, og en afdeling på 48 mand blev afskåret og taget til fange. Her var Peter med, og han var godt tilfreds med at blive ført til England som krigsfange. Her var foruden danske krigsfanger også fanger fra Elsass og Polen. Først boede de i nærheden af London, hvor de selv var med til at indhegne lejren. Man havde åbenbart slet ikke været rede til at modtage fanger endnu. De boede i telte med otte mand i hvert og sov på den bare jord. Teltene var tætte, men da der om efteråret kom megen væde, blev jorden så fugtig, at mange blev syge.

Om vinteren blev fangerne ført til Irland og næste forår til en lejr nær Liverpool. Her var de til 1917, og resten af tiden tilbragte de i Feldham. I marts 1918 sejlede de danske krigsfanger fra Hull til København med skibet Primula. Turen var beregnet til 36 timer, men det gik i stedet for sådan, at den kom til at vare i tre døgn. Man kom nemlig ud for en voldsom storm, og de fleste var søsyge. Det var en uforglemmelig dag, da man nåede København og gik i land. Mange pårørende var rejst til hovedstaden for at byde en mand eller kæreste eller søn velkommen hjem. Peter spejdede ikke forgæves. Hans Anna var også på kajen.

Nu kunne de begynde at forberede sig til bryllup, men de så også hen til en anden begivenhed, som måtte komme, nemlig genforeningen. Peter har fortalt mig om afstemningsaftenen i Rejsby den 10. februar 1920. Den blev fejret på kroen ved landevejen, hvor køreporten var pyntet op til festsal. Her var byens og sognets folk forsamlede, og det gjorde ikke noget, at salen ikke kunne varmes op. Ingen frøs på en så glad aften.

Der er nogle, der er nødt til at bruge store ord. Det har Peter aldrig været. Han vandt en usædvanlig tillid og respekt i alle kredse ved sin jævne og retlinede færd, og vort liv ville have været fattigere, hvis vi ikke havde kendt ham og Anne.

Peter Petersen døde den 3. februar 1987, 98 år gammel.

En af »de tolv« – kunstneren

G. *Mogens Kai Nørregaard* N

I juni måned 1986 døde i København den gamle kunstner, Mogens Kai Nørregaard, født 1898. Han var ikke sønderjyde af fødsel, men havde familieforbindelser hertil, og han var »en af de tolv«, nemlig de første 12 danske soldater, som den sidste april dag i 1920 civilklædte blev sendt til Sønderjylland.

De var ikke uniformerede, for hele Sønderjylland var endnu et af de allierede besat område. Han har fortalt herom i Sønderjyske Årbøger 1980. De første 12 skulle sørge for, at alt var parat til de danske troppers ankomst. Skildringen er senere udkommet i bogform som »En samtidig skildring af oplevelser i Sønderjylland maj-juli 1920«.

Den unge kunstner og soldat fortæller, hvorledes han står på dampskibets dæk og ser ind mod Als og Sundeved med Dybbøl, som for os danske i 1920 var »det forjættede land«.

Fra sin første ungdom var Mogens Kai Nørregaard kunstner. I et andet skrift, »Paris og Parma« (1942), fortæller han om den higen efter den grænseløse skønhedsfylde, som allerede fra skoletiden blev hans vejviser for livet. Han kom på sin kunstnervej til Frankrig og Italien, hvor han i Parma 1924 konverterede til den katolske tro, senere til Rom, som for en årtække blev hans hjemsted, derfra til Assisi, hvor han i venskab blev nært tilknyttet Johs. Jørgensen og dennes hustru, Elena, og endelig efter sidste krig hjem til Danmark, hvor han i København endte sine dage.

Mogens Kai Nørregaard levede gennem de mange år en kunstners stille liv. Kærligheden til kirken, til Italien og til fædrelandet var i ham den bærende kraft. Hans billeder på Sønderborg Slots Museum vidner om hans forbindelse med denne landsdel fra hans første

ankomst hertil i 1920, da han gav tegning til æresporten og videre udsmykning i Sønderborg for kong Christian X's modtagelse.

Vort venskab stammede fra mine studieår i Rom for over 50 år siden, og han besøgte mig sidst i 1975 i Sundevedhus. Den 20. juni 1986 stedte jeg ham til hvile, i henhold til et gammelt løfte, på Vestre Kirkegård i København efter sjælemessen i det katolske kapel. Et langt og rigt kunstnerliv var afsluttet.

N. Oppermann (S)

U. Digt **Aften**

Af Eske K. Mathiesen (F)

Som fløjter af træ
der stemmes igen og igen, slanke
sorte fugle
i svajende træk
over det mærke dige og slusens lukkede hus.
Langsomt stager en fisker sin båd
ud i åen,
der trækker et blankt bånd
gennem det aftengrønne, flade land;
han røgter sin ruse,
tømmer dens sprællende indhold
i bådens bund,
fanger med sin blanke kniv
i et skarpt glimt
dagens sidste lys.

† MINDEORD †

Olga Reppien Gråsten

Det var med sorg og vemod, at alle vi gamle elever fra Graasten Husholdningsskole modtog meddelelsen om tidligere forstanderinde Olga Reppiens død den 9. juli. Hermed blev der sat punktum for et kapitel i Gråstens og Elevforeningens historie.

Olga Reppien var født i Hunderup den 7. september 1898. Hun fik sin uddannelse på husholdningsseminariet Ankerhus i Sorø og virkede efter endt eksamen nogle år som lærer på seminariet – en tid, hun altid senere mindedes med glæde. Men da Graasten Husholdningsskole ved forstanderinde Marie Ehrenreichs pludselige død i julen 1932 stod uden leder, blev Olga Reppien opfordret til at tage til Gråsten, og sammen med Ebba Drewes, der også underviste på Ankerhus, købte hun Graasten Husholdningsskole den 17. marts 1933 – en dato, der altid siden blev fejret som skolens fødselsdag.

Med købet af Graasten Husholdningsskole indledtes en lykkelig tid både for forstanderinderne og for de mange unge piger, der kom til skolen som elever. Det første hold i sommeren 1933 bestod kun af fem piger, men elevtallet voksede herefter fra år til år.

De to forstanderinder var vidt forskellige personligheder, men de supplede hinanden på en fin måde og styrede deres skole med dygtighed og værdighed, men også med en fast hånd, og de kom til at præge de unge piger, der i fem måneder betragtede skolen som deres hjem og nød at være der.

Skolen havde fået et godt ry, og ret hurtigt blev bygningen for lille, så der måtte udvidelser til. Pigerne kom efterhånden fra alverdens lande, og hol-

dene blev større og større, og da forstanderinderne sluttede deres virke, havde de taget imod 2300 elever.

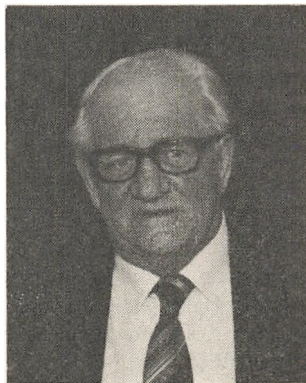
I marts 1945, under den tyske besættelse, blev skolen beslaglagt til flygtningelazaret, og forstanderinderne måtte sende afbud til et halvt hundrede tilmeldte sommerpiger. Men denne ufrivillige »ferie« gav Olga Reppien god tid til at være med i DKB's arbejde ved grænsen, da grev Bernadottes hvide busser kom til Kruså med de danske og norske fanger fra koncentrationslejrene og senere, da de franske og belgiske kvinder kom fra lejren i Rawensbrück.

I årenes løb havde Olga Reppien mange tillidshverv, således var hun Venstres folketingskandidat ved det første valg efter befrielsen, og i en årrække var hun formand for Foreningen af Husholdningsskoler. Desuden sad hun i Undervisningsministeriets Husholdningsudvalg, Nordisk Samarbejdskomité for Husholdningsundervisning m.m. Et af højdepunkterne i Olga Reppiens liv var, da hun ved sit 25-års jubilæum blev dekoreret med ridderkorset, en æresbevisning, som alle vi elever syntes var velfortjent og glædede os over.

I 1969 trak begge forstanderinder sig tilbage til den villa, de havde købt på Slotsbakken. Men skolens ånd flyttede med, og alle deres venner og tidligere elever fandt hurtigt vej derop. Vi var deres elever i fem måneder, men vi blev deres piger for resten af livet. Ebba Drewes' død i 1985 tog hårdt på Olga Reppien, men des mere glædede hun sig, når en af hendes piger dukkede op – og det skete jævnligt.

Det har været godt at følges med Reps, som hun kaldtes blandt venner. Og nu er hun gået til vejs ende, og solen er gået ned. Et langt, lykkeligt og virksomt liv er slut.

Mila Petersen

Peter Simonsen

Fløvt

Det var et eventyr at komme til Danmark, sagde Peter Simonsen i et erindringsforedrag, han holdt for en del år siden. Sådan måtte denne sønder-

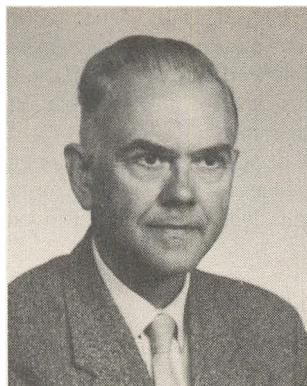
jde føle det – han, der som 18-årig efter et mislykket flugtforsøg til Danmark blev sendt til vestfronten. Krigen var ikke hans livret og blev det aldrig. Hvad han oplevede derude i Flandern, ville han ikke tale om. Men det, der fulgte efter – genforeningseventyret – gav ham et livsindhold. Som søn af Martin Simonsen, Flovt, H. P. Hanssens nære medarbejder og sekretær i Den nordslesvigske Vælgerforening havde han fået en slægtsarv at leve op til. Til det sidste fulgte han begivenhederne i Sønderjylland, glædede sig over, hvor meget genforeningen gav den landsdel, der selv havde betalt så dyrt. Helt naturligt var det efter højskoleophold i Lyngby med delingsføreruddannelse og landbrugsskoleophold i Ladelund at omsætte de nye indtryk i praktisk gerning. Som gymnastikleder i Hyrup Forsamlingshus, som amatørskuespiller, som tillidsmand for Sprogforeningen gennem mange år, som sognefoged i Øsby sogn, et embede han tog i arv efter sin far, og som Venstremand og formand for den lokale Venstreforening. Endelig også i DSK, Dansksindede Sønderjyske Krigsdeltagere, hvis fane fulgte ham til graven.

Heldigvis blev krigen kort for ham. Indkaldt i oktober 1917 havnede han ved selvvalgt hurtigt i engelsk fangenskab. Denne krig var ikke hans krig. I Feltham-lejren måtte han blive til foråret 1919, da frihedens time endelig slog. Han fortalte gerne om de store oplevelser i København og den modtagelse, de hjemvendende sønderjyske krigsdeltagere fik. Men størst blev oplevelsen året efter, afstemningen og genforeningen.

Omkring 1930 overtog Peter Simonsen »Damgaard« i Flovt, hvor han sammen med sin kone, Christiane, skabte et godt dansk hjem, der altid var god at gæste. Sin hjemstavn og Danmark følte Peter Simonsen sig altid forpligtet overfor. Han var trofast over for den arv, han efter fædrene fik. Derfor slog det ham heller ikke ud, da det igen i 1940 blev mørkning over Danmark. Den krig ville Tyskland aldrig vinde. Herom var han aldrig i tvivl. Han startede med at være Flensborgmand, påvirket af farbror Nis Simonsen i Hyrup. Kommet hjem til Flovt blev han Åbenråmand og fandt den nuværende grænse retfærdig, en af de retfærdigste måske i hele verden, har han selv sagt om den. Han glædede sig over det, der efter 1945 skete i Sydslesvig. Men det var Nordslesvig, han levede og åndede for.

Den 26. november 1986 sov han stille ind, 88 år gammel. Han vil blive husket som en god dansk mand, en god og samtidig lun sønderjyde, som dog også var i besiddelse af det kendte sønderjyske sind. Et menneske, der aldrig glemte, hvad genforeningseventyret kom til at betyde for den hjemstavn, han holdt så meget af.

Fr. Rudbeck

Hans Iwersen

Aabenraa

I januar 1987 døde bankfuldmægtig Hans Nissen Iwersen, Aabenraa, knap 80 år gammel. Hans Iwersen, der fødtes i Vojens, lærte fra barnsben grænse-landets særegne melodi at kende; hans far måtte, skønt dansksindet, virke som lærer ved det offentlige tyske skolevæsen, hans mor stammede fra den kendte Uldall-slægt. Som voksen fandt Hans Iwersen sin daglige gerning i Handelsbanken, men interesserne ud over bankvæsnets var mangfoldige. I mere end 30 år var han således aktiv spejderfører i Det Danske Spejderkorps, især i Toftlund, Haderslev og Aabenraa, men også på landsplan gjorde man brug af hans glimrende evner som leder og instruktør. Også Sct. Georgsgilderne fik gavn af hans aktive inspiration. I næsten 50 år var han et skattet medlem af Den Danske Frimurerorden.

I 1941 hørte han til blandt dem, der tog initiativ til at starte den begyndende modstandsbevægelse på Toftlund-egnen. Det førte ham en måneds tid før kapitulationen i 1945 i Gestapos klør. Befrielsesmorgenens hentede gode venner ham ud af arresten i Aabenraa. Her havde han i den sidste tid siddet med en dødsdom hængende over hovedet.

Trods de mange klø, han måtte tage imod af Gestapos hjælpere, bar han ikke nag. Det viste han, da han henimod jul 1945 påtog sig den overordentligt krævende opgave at organisere en rimelig beskæftigelse m.v. for de tusinder af børn og unge, der da opholdt sig i den store tætpakkede flygtningelejr ved Oksbøl. Her kom ikke alene hans gode tyske sprogkundskaber, men også hans erfaringer fra spejderarbejdet ham til gode. Efterfølgende påtog han sig at uddanne unge tyskere til deres kommende virke som spejderførere i det gryende spejderarbejde i Vesttyskland. Et betydeligt arbejde af lignende art udførte han for frimurerne, da danske frimurere arbejdede for en genskabelse af Frimurerordenen i Vesttyskland. Det var hjælpen til nødstedte og genopbygningen til demokrati, det gjaldt.

Modstandsarbejdet førte Hans Iwersen til hjemmeværnet, hvor han en årrække var kompagnichef. En aktiv medlem i menigheden, i menighedsrådets arbejde og i Red Barnet, en energisk indsats for Slesvigligaen og Det konservative folkeparti bør også nævnes, men meget andet kunne være taget med.

Et positivt og aktivt liv er endt. Hans Iwersen var et flittigt og hjælpsomt menneske, som få kaldte forgæves på. Hans danskhed var solidt forankret i hans dybe kærlighed til vort land og til Sønderjylland.

Erik Jessen

Harald Østergaard Flint

Forhenværende førstelærer, skoleleder og degn i Daler, Harald Østergaard Flindt, døde 8. februar i Aabenraa.

Flindt hørte til det kuld af dygtige lærere, der umiddelbart efter genforeningen tog en gerning op i det genvundne land. Fra Ringkøbingegnen, hvor han var stærkt påvirket af kredsen omkring valgmenighedspræst Clausen-Bagge, flyttede han til Peter Jessens gamle skole i Daler. I et halvt århundrede underviste han i Daler, to generationer har han som skoleleder været med til at præge. Længe varede det heller ikke, før man på egnen opdagede hans rige evner og brugte ham i et omfattende arbejde i det folkelige. I ungdoms- og idrætsforeningerne gjorde man brug af ham; særligt på folkedansens område har han brugt mange kræfter. Stærkt grebet af ånden i sognet fra Peter Jessens tid fandt han også snart ind i grænseegnens arbejde for Sydslesvig. Som mangeårig sekretær for Tønder Amts Grænseforening gjorde han en særdeles stor og aktiv indsats for Sydslesvig, sat i gang af den gamle, ivrige N. J. Godthardsen, Møgeltønder, tidligere ejer af »Nørre-mark«, specielt som formand for feriekolonien i Hjerpsted, hvor sydsles-

vigske børnehjemsbørn i hundredvis har tilbragt uger hver sommer. Da feriekolonien overgik fra en privat kreds på egnen, var han os en uvurderlig hjælp i forhandlingerne med Sydslesvigsk Skoleforening, der for ca. 15 år siden overtog lejren og administrationen af den. Ikke mindst dette arbejde skylder vi ham en stor tak for.

En stærk, ivrig og temperamentsfuld personlighed, der brændte for genforeningsarbejdet nord og syd for grænsen, har lukket sine øjne.

Mogens Barfoed

Gunder Marie Nissen

Strandelhjørn

Efter nogle års svagelighed døde Gunder Marie Nissen den 1. marts 1987 på plejehjemmet Toftegården i Toftlund. Hun var født i Strandelhjørn, Bevtoft sogn, 9. december 1914 som datter af gårdejer Niels Hansen Nissen og hustru, Marie Elisabeth, f. Simonsen. Hun fik en almindelig folkeskoleuddannelse og oplærtes til at bestyre en større landhusholdning. Hun, der forblev ugift, drev sammen med sine to brødre, Mattes og Hans, deres fødegård i Strandelhjørn, som de fik skøde på 1942, og som de havde indtil 1974, da de flyttede ind i en villa i Bevtoft.

Gunder Nissen var ikke en helt almindelig bondekone. Hun havde evner og interesser ud over normen. Med en enestående energi og dygtighed kastede hun sig ud i slægtens og hjemstavnens historie. Sammen med kusinen, lærerinde Christine Simonsen, Haderslev, var hun i en snes år fast gæst på landsarkivets læsesal, og hun fik gennem de mange år samlet et enestående materiale fra utallige og til tider svært tilgængelige arkivfonde – ikke blot vedrørende fødesognet Bevtoft, men også vedrørende nabosognene, især Hoptrup, Vedsted, Tirslund og Hammelev sogne. Det indsamlede materiale blev omhyggeligt renskrevet og samlet efter lokaliteter i mere end 20 solide brevordnere. Der foreligger også et betydeligt materiale vedrørende enkelte

slægter. Uden sammenligning er dog optegnelserne fra Bevtoft sogn de mest udførlige, og hun havde vedrørende sognet en uovertruffen viden. Selv var hun imidlertid for blufærdig til at publicere dette omfangsrige materiale, men det var hendes håb og ønske, at andre kunne overtage den videre bearbejdelse af det og få det udgivet på tryk. Her må der ligge en spændende opgave for en yngre historiker. Sammen med Gunder Nissens store maskinskrivne samlinger, som kort før hendes død blev afleveret til landsarkivet i Åbenrå, fulgte en betydelig samling skole-, sang- og salmebøger, der vidner om det indremissionske miljø, hun er udgået fra. Desuden medfulgte en stor samling fotografier af personer, som for langt de flestes vedkommende er identificeret. I alt fylder det afleverede materiale ca. to løbende hyldemeter.

Ved siden af sin historiske interesse havde Gunder Nissen også kunstneriske anlæg, og venner og bekendte kan glæde sig over hendes malerier.

Gunder Nissen hørte til de stille i landet, men hun var en kvinde, der tænkte dybere end de fleste, og vi, der har kendt hende, vil mindes hende for hendes humor og hendes lyse smil.

Peter Kr. Iversen

Jens Christensen

Øster-Løgum

Vel nok som den sidste af de unge lærere, der i 1920 kom fra »det gamle land« til den genforenede landsdel, er førstelærer og degn i Øster-Løgum, Jens Kristensen død den 5. februar 1987 i en alder af næsten 93 år. Han var landmandssøn fra Vestjylland, valgte lærervejen og blev dimitteret fra Ranum Seminarium 1915. Efter nogle lærerår ved forskellige skoler blev han førstelærer ved Knaplund Skole i Hoven sogn, men søgte allerede herfra i 1920 i en alder af kun 26 år til det velaftalte embede som førstelærer, degn og organist i Øster-Løgum. Her kom han ud fra et grundtvigsk ståsted sammen med sin unge hustru, Karen, f. Jespersen fra Løgstøregnen, hurtigt til at sætte sit præg på ungdomsarbejdet, især inden for gymnastikken og folkedansen. Han blev også formand for den lokale foredragsforening. Efter Øster-Løgum Skoles nedlæggelse 1955 fortsatte Jens Christensen som lærer ved Hovslund Fællesskole til 1962, og efter sin pensionering var han et par år lærer ved Agerskov Ungdomsskole. Degne- og organiststillingen i Øster-Løgum beholdt han til 1966.

Christensen var højt respekteret af sine kolleger og var i årtier formand for Aabenraa amts nordre Lærerkreds. Især havde arbejdet med lejrskolen i

Hejls hans interesse, og han tog initiativ til sammenkomster med lærerne ved de danske skoler i Sydslesvig. Lærerforeningen påskønnede hans indsats ved at udnævne ham til æresmedlem.

Også på landsbasis øvede han en indsats, idet han i mangfoldige år var kasserer i støtteforeningen for Porto Novo-missionenstationens arbejde i Indien.

Fra de senere år vil han være kendt som indsamler af traditionsstof til Historiske Samlinger for Sønderjylland, det nuværende Institut for sønderjysk Lokalhistorie. Med sin båndoptager rejste han landsdelen på kryds og tværs og fik repræsentanter for det ældre slægtled til at fortælle minder fra barndoms- og ungdomsårene. Et par hundrede mænds og kvinders stemmer er herved bevaret for eftertiden.

Også på anden måde blev der gjort brug af denne flittige mand. Han var lokal meddeler til Heimdal og blev også brugt som referent ved møderne ved De nationale foreningers Samarbejdsudvalg indtil dets opløsning 1970.

Jens Christensen vil blive mindet som en af den danske lærerstands fornemste repræsentanter fra overgangstiden efter genforeningen.

Peter Kr. Iversen

Fritz Clausen

Hollingsted

Den 15. november 1986 begravede vi Fritz Clausen i hans hjemby, Hollingsted. Talrige overværede højtideligheden i kirken og fulgte derefter båren til fods den meget lange vej ud til byens kirkegård.

Pastor Vendelhaven fra Flensborg fortalte ved båren om sin ven Fritz Clau-

*Vandrelærer
Fritz Clausen, th.,
ses her i 1967 på besøg
i Angel hos
gdr. Willi Peters,
tv., i Løjt.
Gdr. Willi Peters
døde få uger efter
Fritz Clausen.
Hans hjem stod i årtier
åbent for dagligstue-
møder i Løjt-kredsen,
og han selv beklædte
flere bestyrelses-
poster i Løjt SSF*

sen og gav os et dybere indblik i hans rige sind og dybe livstro, noget, mange af os andre aldrig fik mulighed for pga. dagligdagens mange krav efter 1945.

Fritz Clausen voksede op i det danske sadelmagerhjem i Hollingsted sammen med sin broder, Ludvig, senere lærer, og sin søster, Erna, senere postholder i hjembyen og organist ved egnens danske gudstjenester.

For os, der var unge i 20'erne og 30'erne, og som var vant til et tættere dansk fællesskab i den nordlige del af vor hjemstavn, var det næsten ufatte- ligt, at der eksisterede trofaste og stærke danske familier ude på landet så langt sydpå. Jeg mødte både Fritz og broderen Ludvig på Askov Højskole. Ludvig var en nærmest genial musiker, der ofte senere fyldte min kones og mit lille hjem på Harreslevmark med sin vidunderlige musik og desuden talte både fransk og latin. Han måtte forlade Sydslesvig, fordi han havde kanter, der vanskeligt kunne accepteres af de etablerede. Vi heroppe var ikke så vant til de skarpe kanters nødvendighed som nede i Hollingsted.

Fritz fulgte i sin fars fodspor som sadelmager, men måtte efter 1945 pga. arbejdsløshed og national forfølgelse søge sydpå nogle år.

I 1960 kom han tilbage til landsdelen og bad om at være med i vandre- lærerarbejdet. Det slog mig, da jeg mødte ham igen, at han med sin melo- diske stemme talte det mest uforfalskede dansk trods det lange fravær. Han fik sin gerning i de dansk-slesvigske områder mellem Husum og Nibøl. Han arbejdede hårdt for at få rejst et forsamlingshus i Mønkebøl, der siden udviklede sig til et kulturelt samlingssted for egnens danske og frisiske befolkning.

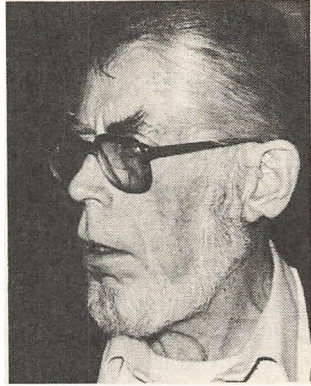
I sit arbejde kunne han også vise slægtens stejle synspunkter, men man kunne aldrig tvivle på hans stærke danske sindelag. Når han til møder rørte violinen, fornemmede man hans følsomme sind – især i samvær med børn.

Med Fritz Clausen er endnu en af de unge fra 20'ernes og 30'ernes stærke folkelige danskhed gået bort.

Æret være hans minde.

Niels Bøgh Andersen

V. Tams Jørgensen

Lohede

Påskesøndag 1987 døde Vilhelm Tams Jørgensen i sin fødeby, Husum, 63 år gammel. Ved hans bære blev der talt dansk, frisisk og tysk; repræsentanter for alle tre nationale strømninger i Sydslesvig viste ham den sidste ære. Ikke så få af de tilstedeværende frisere og danske sydslesvigere havde enten sammen med Tams, eller ved hans hjælp, fundet frem til deres folkelige ståsted.

Tams blev født den 11. marts 1924 i Husum. Som ganske ung – i 1942 – blev han indkaldt; han blev hårdt såret og kom i fangenskab. Krigsoplevelserne gjorde ham til en overbevist freds-aktivist. I sin Københavnertid var han således med ved den berømte første anti-atommarch fra Roskilde til København. Fra 1946 læste Tams tysk og engelsk i Freiburg, Kiel og København. For sit speciale, det frisiske sprog, fik han udmærkelse fra Københavns Universitet. I 1955 udkom hans frisisk-tysk-danske ordbog.

I 1949 stiftede Tams sammen med andre dansksindede akademikere »Foreningen af Sydslesvigs Studerende« i Egernsførde; han blev valgt til foreningens første formand. De studerende udgav straks et foreningsblad, først duplikeret, sidenhen på tryk, hvis titel »Front og Bro« meget rammende gav udtryk for hans og de fleste studerendes holdning i den folkelige kappestrid. Bladets undertitel, »Tidsskrift for ny folkelighed«, røber noget om den danske folkehøjskoles betydning for de unge ny-danske efter 1945. FSS (Foreningen af Sydslesvigs Studerende) afholdt hvert år en uges sommermøde på forskellige danske folkehøjskoler og et tre-dages vintermøde, som altid blev afholdt på Jaruplund Højskole.

I den intellektuelle debat omkring Sydslesvig gjorde de studerende med deres blad »front« imod mange tendenser i både tyske og danske grænseorganisationer, ja, nogle af vore standpunkter vakte voldsom harme i ledende

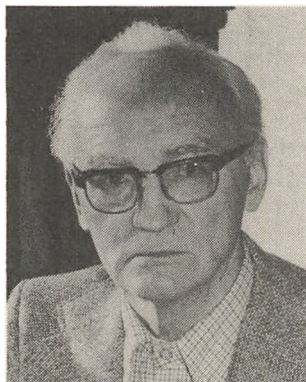
sydslesvigske kredse dengang. »Front og Bro« som udkom i ti år, har ikke kun haft stor betydning for medlemmerne af foreningen. Uden de debatfremmende artikler i »Front og Bro« og uden de dybtgående drøftelser og diskussioner ved de studerendes møder ville det frisiske og det danske i Sydslesvig næppe have været så selvbevidst, som det er i dag.

Til Tams' store fortjenester hører ligeledes oprettelsen af Nordfrisisk Institut i Bredsted 1964/65, hvis leder han blev. Gennem to årtier prægede Tams instituttets arbejde, som bl. a. bestod i udgivelse af flere frisiske ordbøger og lærebøger, i afholdelse af sprogkurser og i redigering af den nordfrisiske årbog. Han havde en evne til at »fange« især mange unge for det frisiske. Han opfandt de interfrisiske studenterlejre. Det har kostet Tams uhyre mange kræfter at sikre instituttets uafhængige, videre beståen.

Vi, som var unge sammen med Tams, havde en slagsang, hvis afsluttende strofer kan stå som minde over Vilhelm Tams Jørgensens virke:

»Oprør vi priser ej – nej stop,
men skål for den, som rører op!«

Hermann Liebers

Viggo Petersen

Sønderborg

Lektor Viggo Petersen var født i Øbening, Egvad, den 12. januar 1912. Han døde den 19. maj 1987 efter en trafikulykke.

Viggo Petersen blev student i 1930 fra Åbenrå Statsskole og cand.mag. i 1938 i historie og dansk. Samme år blev han ansat ved Sønderborg Statsskole, som han var knyttet til i 41 år. I 1955 udnævntes han til lektor og i 1973 til studielektor.

Viggo Petersen var en dygtig pædagog, ualmindelig levende og inspirerende som lærer i historie, oldtidskundskab og dansk. Han var i besiddelse af

stor viden, og han bevarede hele tiden evnen til at forny sig. I en lang årrække var han skolens bibliotekar og udførte her et stort arbejde.

Viggo Petersen var meget kunstinteressert og tog initiativ til oprettelse af kunstudvalg, der har bidraget til udsmykning af skolens klasseværelser og gange. Han fulgte eleverne med stor interesse – også ud over skoletiden, og de elskede ham, hvad han fik mange beviser på.

Lektor Viggo Petersen var et festligt menneske med mange talenter, hvilket vi nød godt af i kollegiet. Han har i højeste grad været med til at præge Sønderborg Statsskole.

Men Viggo Petersens virkefelt blev ikke blot skolen. Han var født i landsdelen, og som sønderjyde var hans interesse for grænselandet og Sydslesvig medfødt. Ikke mindst Sydslesvig blev han stærkt engageret i.

I 1945, da den danske regering proklamerede, at den danske grænse lå fast, arbejdede han ihærdigt i taler og skrifter for at Sydslesvig skulle knyttes nærmere til Danmark. Han var udgiver af tidsskriftet »Sydslesvig« 1946-49 og i 1947 skrev han bogen »Sydslesvigske skæbner«. Her redegjorde han for, hvorfor mange sydslesvigere ønskede, at deres hjemstavn skulle genforenes med moderlandet.

Viggo Petersen var en uhyre flittig mand. I 1942 udarbejdede han et register til Sønderjyske Årbøger for perioden 1889-1940. Han var medlem af udvalget til udgivelse af Sønderborg bys historie. Til Sønderborg bys historie II, der udkom i 1965, skrev han afsnittet: Kulturelle forhold i Sønderborg 1920-60.

Han var medforfatter til en Samfundslære for Realafdelingen sammen med undertegnede, og han var med i redaktionen af Sønderborg Samfundets jubilæumsbog om Sønderborg Statsskole 1920-1970.

Men det var og blev Sydslesvig, der havde Viggo Petersen levende interesse. Han fik oprettet Sønderborg Fadderskab for Slesvig by. Det var også med Viggo Petersen som primus motor, at Fadderskabet i 1978 oprettede Sønderborg-legatet for Hiort Lorenzen-Skolen. Det betød, at der hvert år på Peter Hiort Lorenzens fødselsdag den 24. januar kunne udbetales et legat på ca. 1000 kr.

Til årsmøderne var Viggo Petersen altid deltager ved møderne i Slesvig by.

Viggo Petersen var en ildsjæl. Han var også initiativtager og arrangør af fredsmarcher hver 4. maj fra Sønderborg til Dybbøl. Han var lige til sin død et stærkt engageret menneske. De sidste par år arbejdede han ihærdigt for at få Skanse II på Dybbøl reetableret således at den blev ført tilbage til dens oprindelige udseende umiddelbart før stormen på Dybbøl den 18. april 1804. Der blev nedsat et Skanse II-udvalg, som han var formand for, og her udfoldede han store anstrengelser for at skabe interesse for sagen, bl.a. gennem utallige artikler og kronikker.

Med sin utrolige vitalitet og en smittende overtalelsesevne bredte hans entusiasme sig til omgivelserne.

Lektor Viggo Petersen vil blive husket for sin store arbejdsindsats i skolens tjeneste – og ikke mindst for sit engagement i grænselandets problemer.

Hans elever og kolleger vil mindes ham og savne ham som et levende, et godt og et fint menneske.

D. Keller Hansen

Aage Jensen

Bolderslev

Med lærer Aage Jensens ansættelse ved Bolderslev Skole i 1928 kom der til Bjolderup sogn et menneske, der på mangfoldige måder var med til at præge sognets udvikling gennem næsten fire årtier. Han var med sit åbne sind for, hvad der rørte sig i samtiden, altid parat til at yde en indsats, når der blev kaldt på ham.

Ud over sit daglige skolevirke var han således i en periode formand for Urnehoved-Selskabet, hvis mindepark på Løgpold ved Hærvejen er et samlingssted for egnens befolkning. År efter år blev der (og bliver der fortsat) her afholdt møder på grundlovsdagen den 5. juni.

Endnu større betydning for sognets liv i årets løb fik han som formand for Bolderslev Ungdoms- og Selskabelig Forening. Her ledede han gennem mange år gymnastikken og folkedans, ligesom han også iscenesatte dilettantteater. Nationalt optaget, som han var, kunne det ikke undgås, at han i de onde år en tid måtte til Frøslev-lejren, og efter krigen var det ham også naturligt at virke for den sydslesvigske sag.

Som medlem af og formand for Bjolderup sogns menighedsråd tog han flere initiativer. I mange år samlede han den 11/11 kl. 11 en kreds af sognets beboere i Bjolderup Kirke, hvor der i forbindelse med en mindehøjtidelighed blev lagt en krans ude på kirkegården ved mindestenen for de faldne fra

1. verdenskrig. Og da kirken skulle restaureres, gav han sig personligt i lag med dele af arbejdet. Kirkens smukke malede loft var han personligt med til at restaurere, idet han afrensede bræt for bræt forud for opsætningen. Når museumsledelsen på Gottorp den 15. august 1987 tilbagegav Bjolderup Kirke Ketil Urnes runegravsten med korset som livstræet, er det i høj grad en følge af de henvendelser om en tilbagegivelse, som lærer Jensen havde rettet til museet.

I sine senere år udsendte han desuden bogen »By og Sogn, Bolderslev – Bjolderup« som en art supplement for tiden efter 1920 til »Bjolderup Sogns Historie«.

Aage Jensen, født den 29. september 1903, døde den 23. april 1986. Æret være hans minde!

H. G.

Lotte Schubert

Flensborg

Lotte Schubert, der døde 5. januar 1987, 79 år gammel, havde sin barndom i Rødemis ved Husum, men flyttede til Flensborg, hvor hun det sidste par år af sin skoletid gik i Duborg-Skolen. Lotte Schubert blev uddannet til børnehavepædagog ved Frøbelshøjskolen, hvorefter hun gik ind i arbejdet i danske børnehaver i Sydslesvig. Før krigen var hun ved Bertha Wulff-Børnehaven og ved Adelbykamp Børnehave.

Under krigen virkede Lotte Schubert som vandre lærer, og i de første efterkrigsår, da der strømmede mange børn til skolerne, påtog hun sig et arbejde som lærer ved Friserbjerg-Skolen og ved skolen på Harreslevmark. Fra 1951 var Lotte Schubert leder af Husum Børnehave, og fra 1955 til sin pensionering var hun leder af børnehaven ved Christian Paulsen-Skolen.

Alt dette er udtryk for, at Lotte Schubert var dér, hvor der var brug for hende. Hertil kom, at hun sammen med sin mand, Lars Schubert, var stærkt

engageret i det folkelige arbejde. Ganske særligt havde den danske folkedans hendes interesse.

Der blev også tid til en indsats på det politiske område. Efter 1945 var Lotte Schubert i nogle år dansk byrådsmedlem i Flensborg, og også i Husum byråd har hun varetaget danskhedens interesser.

Lotte Schubert havde sammen med sin mand en stor berøringsflade. Hun fik mange venner blandt børn og voksne. Det er venner, som meget længe vil bevare gode minder om hende.

C. T.N.

Louis Jacobs

Husum

Ved fhv. kreaturhandler Louis Jacobs' død den 5. januar 1987 forsvandt en kendt skikkelse fra Husum. Han blev 92 år.

Louis Jacobs havde i mange år haft danske sympatier, og straks efter 1945 var han en af initiativtagerne til oprettelsen af SSF for Husum by, og i en årrække var han foreningens første formand. I de vanskelige efterkrigsår forestod han opbygningen af den ny SSF-afdeling, og han knyttede også forbindelsen til den daværende venskabskreds i Broager.

Sin tilknytning til det danske hentede Louis Jacobs fra sine rejser i hele Jylland, hvor han opkøbte kvæg til kreaturmarkedet i Husum, der dengang var Nordeuropas største. Forretningen havde han arvet efter sin far.

Louis Jacobs mistede under anden verdenskrig den ene af sine to sønner, der faldt på østfronten. Også hans hustru døde tidligt fra ham. I de senere år havde han ikke mere kræfter til at deltage i det danske foreningsarbejde, men gennem Flensborg Avis fulgte han stadig med i, hvad der rørte sig inden for danskheden.

Chr. Geipel

Dirch Jørgensen

Slesvig

Et tungt og lammende budskab gik 1. juni 1987 over Sydslesvig. Vi, der fulgte Dirch Jørgensens helbredstilstand de sidste måneder, vidste vel, hvor det bar hen, men ingen kunne nok rigtig tænke tanken til ende. Dansk spejdersport har mistet sin ubestridte leder.

Dirch Jørgensen var født og opvokset i Slesvig. Som dreng var han elev på Ansgar-Skolen og aktiv spejder i den daværende Dannevirke Trop, og det kom til at præge ham for livet. Her fik han indpodet en næsten ubændig glæde og begejstring for spejderarbejdet og dets idealer, en glæde, som Dansk Spejderkorps Sydslesvig kom til at høste så rig gavn af.

Efter endt uddannelse som lærer fra Jelling Seminarium kom han i 1958 tilbage til Slesvig og blev lærer ved Hiort Lorenzen-Skolen. Samme år blev han udnævnt til korpsschef foruden at han blev trops- og flokfører for Knud Lavard Trop. Gennem alle årene og indtil sygdommen satte en stopper herfor, varetoget han disse tre ledergerninger med aldrig svigtende ildhu. Han havde en medrivende evne til at begeistre børn og voksne for spejderlivets glæder. Vi er mange forældre, der med taknemlighed tænker tilbage på de mange gange, vore børn med forventningens blanke øjne drog af sted til flokmøde hos Dirch.

Dirch Jørgensen havde store administrative evner, og parret med hans enorme arbejdsenergi blev det til en indsats, der kom til at bære rige frugter for spejderbevægelsen. Han oplevede i de næsten 30 år, han var leder af korpset, at se afdelinger skyde op rundt om i landsdelen, hvor der ikke før havde været et spejderarbejde i gang. Spejderorkesteret i Slesvig blev startet, Spejdergården Tydal opstod og blev en pol for hele korpsets virke her i landsdelen. Her blev den første jamborette afholdt i 1969, og fire fulgte siden. Han fik startet træningskurser for ledere og udgivet korpsets medlemsblad. Hans idérigdom var stor, og når så meget kunne lykkes, skyldes det, at han

i Antje havde en støtte, der stod fast og brast med ham i løsningen af de mange opgaver.

Friluftsliv og spejdersport hører sammen, og Dirch forstod på sin egen fængslende måde at anskueliggøre naturen omkring os. Han formåede at åbne børnenes øjne, såvel i skolestuen som i fritiden, for de oplevelser, naturen kan give, og det ansvar, vi alle har over for den. Vi, der har oplevet Dirch på en fugletur en sommermorgen ved solopgang, glemmer det ikke.

Dirch følte sig fast forankret i sin hjemstavn, og han kendte dens historie. Det indgik som en naturlig del i hans ungdomsarbejde og gav sig bl. a. udtryk i, at det gennem mange år var blevet en tradition, at Knud Lavard Trop ved optagelse af nye spejdere samledes med forældre ude på Dannevirkevolden en februaraften for at mindes tilbageetoget fra Dannevirke i 1864.

Spejdernes valgsprog er »Vær beredt«. For Dirch var det en ledetråd gennem hele livet, også til det sidste.

C.P.

Henrik Lassen Henriksen

Odense

Henrik L. Henriksen, som døde 18. februar 1987 i en alder af 90 år, var den sidste af de lærere, som har undervist elever i Hjemmet i Mariegade, før Duborg-Skolen var bygget. Han stammede fra Balle i Viborg amt. Han afsluttede lærereksamen ved Nr. Nissum Seminarium i 1920 og kom derefter til Flensborg, hvor han underviste ved den nyoprettede danske realskole indtil slutningen af 1932. I årene fra 1932 til 1947 var Henriksen førstelærer i Bredebro. Derefter trak Sydslesvig igen, og han kom nu til Frederiksstad, hvor han blev skoleinspektør ved Hans Helgesen-Skolen. I 1963 blev Henrik L. Henriksen pensioneret og flyttede sammen med sin kone, der var børnehaveleder i Frederiksstad, til Christiansfeld. De sidste år boede Henriksen i gode omgivelser i Odense.

I Sydslesvigs danske skole udførte H. L. Henriksen både i Flensborg i mellemkrigsårene og i Frederiksstad efter den sidste krig et stilfærdigt og dygtigt pionérarbejde. Han havde et godt forhold til elever, forældre og kolleger, og som skoleleder havde han orden i tingene. Henriksen vidste, at en sydslesvigsk lærer har opgaver også uden for det egentlige skolearbejde, og hr. og fru Henriksen ydede værdifuld hjælp i menighedens arbejde.

Så længe helbredet tillod det, fulgte Henriksen med i, hvad der foregik i Sydslesvig. Duborg-elever fra den første tid og mange i Frederiksstad husker Henrik Lassen Henriksen og hans stilfærdige lune, som han bevarede. Henriksen efterlader sig et smukt minde i Sydslesvig.

C. T.N.

Heinz Homann

Flensborg

Den 9. februar 1987 døde Heinz Homann, Flensborg, 67 år gammel. Med ham har sydslesvigerne mistet en landsmand, der både som ungdomsleder og politiker har gjort en betydelig indsats i det danske arbejde.

Heinz Homann stammede fra et arbejderhjem i Åbenrågade. Faderen var skibsbygger på Flensborg Skibsværft, og Heinz Homann valgte samme erhverv og arbejdsplads. Det var hans arbejde på værftet, der gjorde, at han under krigen først relativt sent blev indkaldt til krigstjeneste. Der produceredes dengang ubåde på værftet, og det prioriteredes højt. Heinz Homann kom til at gøre tjeneste i Hald ved Viborg, hvor han optog kontakter med den danske modstandsbevægelse på egnen.

Efter krigen vendte han tilbage til værftet, hvor kollegerne valgte ham til tillidsmand. Som ung havde han været involveret i dansk ungdomsarbejde, blandt andet havde han været ivrig spejder. Som tropsfører for Skjoldungetropp blev han i disse år forbillede for adskillige unge. Heinz Homann brugte også mange kræfter på det politiske arbejde. I flere perioder repræsenterede

han SSV i Flensborg byråd, hvor især socialområdet optog ham stærkt.

Der fulgte en mindre hektisk periode, da han på grund af sygdom blev nødt til at skifte arbejdsplads og fik ansættelse som kirkegårdsgartner ved Fredshøjen. Her virkede han i nogle år, indtil han blev slået ud af sygdommen og blev førtidspensioneret.

K.G.

Bruno Sell

Rensborg

Efter et længere sygeleje døde Bruno Sell, Rensborg, den 10. marts 1987, 73 år gammel. Han var født i Königsförde nord for den gamle Ejderkanal, opvokset i mellemkrigsårene, ung i naziårene, deltaget i anden verdenskrig og forsørger for en familie i de svære efterkrigsår. Han var yderst aktiv i alt dansk arbejde i Rensborg fra starten i 1946 og længe efter, at han på grund af en hjertelidelse for tidligt måtte føre en pensionisttilværelse.

Bruno Sell var en mand, man vil huske. Vi mindes alle møderne, vi har haft med ham privat og i skolens, menighedens og foreningernes virke. Han var et levende menneske, altid oplagt til at fortælle om en oplevelse, altid optaget af noget, altid beskæftiget, interesseret, flittig, fingernem og selvhjulpne.

Altid tog han et nap med, og således var han gennem mange år medlem af bestyrelserne for SSF, SSV, Rensborg danske menighed, skolens forældreråd og Ejderskolens skolekreds. Inden for disse havde han i perioder beklædt hvervenerne som formand, næstformand eller kasserer. Hans store interesse gjaldt især den nære hjemstavn, og adskillige danske foreninger rundt om i landsdelen har lært Bruno Sell at kende som en oplagt foredragsholder med egne lysbilleder.

A.H.

Inger Tappe

Læk

Inger Tappe, gift med pastor Paul Tappe, døde den 5. april 1987. Hun blev blot 49 år.

Inger Tappe var apotekerdatteren fra Skærbæk, der fik sin livsgerning i Sydslesvig. Hun faldt ualmindelig godt til i Læk, hvor familien i en årrække boede i en gammel barak, indtil den kunne flytte over i den ny, moderne præstegård. Hun tog levende del ikke blot i menighedslivet, men i alt dansk arbejde på egnen. Bl. a. var hun aktiv i Læk Kvindeforening. Inger Tappe var sin mand en værdifuld støtte i alt, hvad han foretog sig, hun skabte et godt hjem for ham og deres fire børn, og for husets mange gæster var hun den omsorgsfulde værtinde.

Inger Tappe gjorde også en indsats på det sociale område. Bl. a. tog hun initiativ til oprettelse af tøjdepotet i Læk præstegård, hvor alle, der har brug for det, kan ekvipere sig vederlagsfrit. Midt i sine mange gøremål fandt hun tid til at tage en tysk uddannelse som fodplejer, og i en årrække var hun som fodplejer knyttet til Dansk Sundhedstjeneste med tjenestesteder i Læk, Bredsted, og Husum.

Inger Tappe havde en meget stor berøringsflade ud til hjemmene i Læk kirkedistrikt, hvor hun ofte kom på besøg sammen med sin mand. Hun var et meget positivt menneske, der hyppigt forstod at opmuntre og glæde andre.

K.G.

Magnus Bichel

Slesvig

Den 11. oktober 1987 sov fhv. amtssekretær Magnus Bichel, Slesvig, stille hen, 81 år gammel.

Magnus Bichel var en af veteranerne i det danske arbejde. Han var født og opvokset i Flensborg, hvor han i 1919 var med til at starte Dansk Spejderkorps, Sydslesvig. I en årrække var han korpsschef Svend Johannsens nærmeste medarbejder.

Straks efter kapitulationen i 1945 blev han knyttet til den daværende Slesvigske Forening som medarbejder på sekretariatet i Slesvig. I de første år arbejdede han under den senere generalsekretær Hans Ronald Jørgensen, men da denne flyttede til Flensborg, udnævntes Bichel til amtssekretær, et hverv, som han med stort engagement bestred indtil sin pensionering i 1972.

Magnus Bichel sparede ikke sig selv. Tidligt og silde var han på farten i Gottorp amt – i de første år i skrøbelige, gamle biler og på hullede veje. Han foretrak at arbejde ude i marken, og han var en hyppig gæst i distrikterne, som han hjalp med råd og dåd. I årenes løb blev han noget af en institution i amtet, hvor han stod til rådighed for alt dansk arbejde.

Fra 1972 nød han sammen med hustruen, Anneliese, sit otium i hjemmet på Lolfod 69 i Slesvig. Desværre begyndte synet at svigte, men med sin sædvanlige energi overvandt Bichel dette handicap. Indtil for få år siden deltog han endnu i det danske foreningsliv i Slesvig.

K. G.

ALMANAKKENS HÅNDBOG

Sønderjysk vejviser

Forslag til supplerings af vejviseren modtages gerne.

Sprogforeningens Almanak:

Arne G. Larsen, Øster-Lindet, 6630 Rødding.

Telefon 04 84 63 50

DET DANSKE KONGEHUS

MARGRETHE II, Danmarks Dronning, født 16. april 1940, succederede 14. januar 1972, gift 10. juni 1967 med prins *Henrik af Danmark*, født greve de Laborde de Monpezat, født 11. juni 1934.

Sønner: 1) *Frederik André Henrik Christian*, født 26. maj 1968. 2) *Joachim Holger Waldemar Christian*, født 7. juni 1969.

Søstre: 1) *Benedikte Astrid Ingeborg Ingrid*, født 29. april 1944, gift 3. februar 1968 med *Richard Casimir Karl August Konstantin*, prins til Sayn-Wittgenstein-Berleburg, født 29. oktober 1934. Børn: a) *Gustav Frederik Philip Richard*, født 12. januar 1969. b) *Alexandra Rosemarie Ingrid Benedikte*, født 20. november 1970. c) *Nathalie Xenia Margareta Benedikte*, født 2. maj 1975. 2) *Anne-Marie Dagmar Ingrid*, født 30. august 1946, gift 18. september 1964 med Hans Majestæt *Konstantin*, forhen Hellenernes konge, født 2. juni 1940.

Moder: Dronning *Ingrid Victoria Sofia Louise Margareta*, født Sveriges prinsesse, født 28. marts 1910, gift 24. maj 1935 med *Kong Frederik IX*, født 11. marts 1899, død 14. januar 1972.

Farbroder: Arveprins *Knud Christian Frederik Michael*, født 27. juli 1900, død 14. juni 1976, gift 8. september 1933 med *Caroline-Mathilde Louise Dagmar Christiane Maud Augusta Ingeborg Thyra Adelheid* (se nedenfor). Datter: *Elisabeth Caroline-Mathilde Alexandrine Helena Olga Thyra Feodora Estrid Margarethe Désirée*, født 8. maj 1935.

Farfaders broders børn: a) *Caroline-Mathilde Louise Dagmar Christiane Maud Augusta Ingeborg Thyra Adelheid*, født 27. april 1912, gift 8. september 1933 (se ovenfor), b) *Gorm Christian Frederik Hans Harald*, født 24. februar 1919.

Farfaders farbroders børn: 1) *Axel Christian Georg*, født 12. august 1888, død 14. juli 1964, gift 22. maj 1919 med *Margaretha Sofia Lovisa Ingeborg*, født Sveriges prinsesse, født 25. juni 1899, død 4. januar 1977. Søn: *Georg Valdemar Carl Axel*, født 16. april 1920, gift 16. september 1950 med *Anne Fereolith Fenella*, født Bowes-Lyon, født 4. december 1917, død 26. september 1980. 2) *Margrethe Françoise Louise Marie Helene*, født 17. september 1895, gift 9. juni 1921 med *Renatus Karl Maria Joseph*, prins af Bourbon-Parma, født 17. oktober 1894, død 30. juli 1962.

REGERING OG FOLKETING

Ministeriet Poul Schlüter

Udnævnt den 10. september 1987.

Statsminister	<i>Poul Schlüter (K)</i>
Udenrigsminister	<i>Uffe Ellemann-Jensen (V)</i>
Finansminister	<i>Palle Simonsen (K)</i>
Økonomiminister	<i>Knud Enggaard (V)</i>
Skatteminister	<i>A. Fogh Rasmussen (V)</i>
Indenrigsminister	<i>Thor Pedersen (V)</i>
Socialminister	<i>M. Stilling Jacobsen (CD)</i>
Industriminister	<i>Nils Wilhjelmsen (K)</i>
Undervisningsminister	<i>Bertel Haarder (V)</i>
Kirkeminister	<i>Mette Madsen (V)</i>
Landbrugsminister	<i>Laurits Tørnæs (V)</i>
Trafikminister m.m.	<i>F. Nør Christensen (CD)</i>
Miljøminister	<i>Chr. Christensen (Krf.)</i>
Boligminister	<i>Fl. Kofod-Svendsen (Krf.)</i>
Forsvarsminister	<i>Bernt Johan Collet (K)</i>
Kulturminister	<i>H. P. Clausen (K)</i>
Arbejdsminister	<i>Henning Dyremose (K)</i>
Justitsminister	<i>Erik Ninn-Hansen (K)</i>
Energiminister	<i>Svend Erik Hovmand (V)</i>
Fiskeriminister	<i>Lars P. Gammelgaard (K)</i>
Sundhedsminister	<i>Agnete Laustsen (K)</i>
Minister for Samordning	<i>Erhard Jakobsen (CD)</i>

Folketingsvalget den 8. september 1987

Stemmeprocent 86,7

Socialdemokratiet	985.906 stemmer	54 mandater
Radikale Venstre	209.086 stemmer	11 mandater
Konservative Folkeparti	700.886 stemmer	38 mandater
Retsforbundet	16.359 stemmer	0 mandater
Socialistisk Folkeparti	490.176 stemmer	27 mandater
De Grønne	45.076 stemmer	0 mandater
Humanistisk Parti	5.675 stemmer	0 mandater
Inter.-Social.-Arbejderparti	1.808 stemmer	0 mandater
Kommunistisk Parti	28.974 stemmer	0 mandater
Marx.-Leninistisk Parti	987 stemmer	0 mandater
Centrum Demokraterne	161.070 stemmer	9 mandater
Fælles Kurs	72.631 stemmer	4 mandater
Kristeligt Folkeparti	79.664 stemmer	4 mandater
Venstre	354.291 stemmer	19 mandater
Venstresocialisterne	46.141 stemmer	0 mandater
Fremskridtspartiet	160.461 stemmer	9 mandater
Udenfor partierne	3.366 stemmer	0 mandater
I alt	3.362.557 stemmer	175 mandater
Færøerne		2 mandater
Grønland		2 mandater
		<hr/> 179 mandater

Stemmetal i Sønderjyllands amtskreds den 8. september 1987

Stemmeprocent 87,7

Socialdemokratiet	48.049 stemmer	3 mandater
Radikale Venstre	7.597 stemmer	0 mandater
Konservative Folkeparti	38.249 stemmer	2 mandater
Retsforbundet	752 stemmer	0 mandater
Socialistisk Folkeparti	12.619 stemmer	1 mandater
De Grønne	1.813 stemmer	0 mandater
Humanistisk Parti	153 stemmer	0 mandater
Inter.-Social.-Arbejderparti	88 stemmer	0 mandater
Kommunistisk Parti	678 stemmer	0 mandater
Marx.-Leninistisk Parti	29 stemmer	0 mandater
Centrum Demokraterne	5.712 stemmer	0 mandater
Fælles Kurs	2.186 stemmer	0 mandater
Kristeligt Folkeparti	4.820 stemmer	0 mandater
Venstre	24.480 stemmer	1 mandater
Venstresocialisterne	757 stemmer	0 mandater
Fremskridtspartiet	11.657 stemmer	1 mandater
I alt	159.639 stemmer	8 mandater

Valgt i Sønderjyllands amtskreds

Socialdemokratiet: J. K. Hansen, fhv. minister
Poul Qvist Jørgensen, afdel.led.
Svend Taanquist, labor.mest.

Konservative Folkeparti: Kaj Ikast, major
Svend Åge Petersen, rådg. ing.

Socialistisk Folkeparti: Inger Harms, kontorassistent

Venstre: Peder Sønderby, gårdejer

Fremskridtspartiet: Helge Dohrmann, entreprenør

Undervisningsministeriets udvalg vedrørende danske kulturelle anliggender i Sydslesvig

(Beskikkelse af 21. maj 1984 - efter folketingsvalget den 10. januar 1984)

S fhv. viceamtsborgmester Peter Gorrsen (formand), Gl. Færgevej 48, 6300 Gråsten	V folketingsmedlem, gårdejer Peder Sønderby, Ørderup, 6520 Toftlund
SF viceamtsskatteinspektør Rolf Lütken, Birkholmsvej 4, 2800 Lyngby	R generalkonsul, professor Troels Fink, Vægtergården 1, 6200 Aabenraa
K direktør, cand. polit. E. Haunstrup Clemmensen, (næstfmd.), Gl. Vartovvej 19, 2900 Hellerup	Sekretær: kontorchef C. E. Laustrup, Undervisningsministeriet, Direktoratet for de videre- gående uddannelser, Frederiksholms Kanal 26, 1220 København K. tlf.: 01 92 54 37.

AMT OG KOMMUNER

Sønderjyllands statsamt

Statsamtmand

Ole Perch Nielsen
H. P. Hanssensgade 42,
6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 12 36. Kontortid: 10-15,
samt torsdag 16-17. Lørdag lukket.

Tilsynsrådet for Sønderjyllands amt

H. P. Hanssensgade 42,
6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 12 36. Kontortid: 10-15,
samt torsdag 16-17. Lørdag lukket.

Sønderjyllands amtskommune

Amtsgården, Skelbækvej 2,
6200 Aabenraa. Tlf. 04 62 50 50.

Amtsborgmester: Kresten Philipson.
Amtskommunaldirektør: Finn Hansen.

Kort over Sønderjyllands amt

Amtsrådsmedlemmer pr. 1. januar 1986

- V Kresten Philipsen, amtsborgmester, gårdejer, »Lundtoftbjerg«, 6200 Aabenraa.
- A Dycke Hoff, 1. viceamtsborgmester, distriktsmontør, Farversmøllevej 125, 6200 Aabenraa.
- V Helge Jensen, 2. viceamtsborgm., overlærer, Landevejen 34, Døstrup, 6780 Skærbæk.
- V Chr. Ullerup Petersen, direktør, Kastanievej 3, 6520 Tofthund.
- A Børge Bisgaard Hansen, toldsekretær, Ringgade 240, 6400 Sønderborg.
- C Sven Tarp, installatør, Jernbanesvinget 7, 6392 Bolderslev.
- V J. Kloppenborg-Skrumsager, gårdejer, Bejstruggård, Københavned, 6600 Vejen.
- A Knud Tejlgård Jensen, skoleinspektør, Rosenvej 29, Ullerup, 6400 Sønderborg.
- A Per Friis, lærer, Færgevej 71, 6100 Haderslev.
- C K. M. Laursen, major, Grønlandsvej 39, 6100 Haderslev.
- A Erik Oksborg, konsulent, Egevej 6, Hammelev, 6500 Vojens.
- F Jan Nøjsen, overassistent, Simmerstedvej 62, 6100 Haderslev.
- V J. Børstling-Andersen, reg. revisor, Vinkelvej 15, Rørkær, 6270 Tønder.
- V Edith Aalling, landbohusmoder, Muninlund 7, 6500 Vojens.
- A Chr. P. Johannsen, skoleinspektør, Nyboder 41, 6520 Tofthund.
- C Inger M. Poulsen, hjemmesygepl., Kirkepladsen 7, 6270 Tønder.
- A Heine Andersen, lærer, Birkevænget 2, Abild, 6270 Tønder.
- V Erik Rytter, statslandinspektør, Henrik Ibsens Vej 3, 6400 Sønderborg.
- S Hermann Heil, regnskabschef, Farversmøllevej 97, 6200 Aabenraa.
- A Else Jæger, direktør, Rådyrvej 26, 6400 Sønderborg.
- V Andreas Madsen, gårdejer, Udsigtsvejen 22, 6510 Gram.
- B Ruth Nielsen, husmor, Østergade 19, 6270 Tønder.
- C Ernst Weng, skoleinspektør, Skovbrynet 29, 6400 Sønderborg.
- A Bente W. Tietje, distriktssek., Skovloften 2, Havnbjerg, 6430 Nordborg.
- V Arne Kindberg, gårdejer, Nybølgård, Nybøl Bygade 3, 6230 Rødekro.
- A Karen Bertelsen, sygehjælper, Frejasvej 12, 6070 Christiansfeld.
- F Jan Hedegaard Petersen, landpostbud, Hertug Hans Vej 11, 6400 Sønderborg.
- V Grete Zachariassen, husmor, Mølmark 27, 6310 Broager.
- Q Knud Olav Knudsen, dyrlæge, Solbakken 20, 6100 Haderslev.

Amtsprogramrådet

V. P. Leonhardt,
Carstensgade 90, 6270 Tønder.

Karlo Christensen,
Nygade 13, 6270 Tønder.

Jens Erik Rasmussen,
Eskærhøjvej 39c, 6100 Haderslev.

Poul Stenderup,
Kromai 109, Løjt Kirkeby,
6200 Aabenraa.

Claus Christensen,
Nyrøjsvej 6a, Lavensby, 6430 Nordborg.

Solvejg Buhrkall,
Vråvej 4, Ø. Lindet, 6630 Rødding.

Erling Åskov,
Højgade 13, 6630 Rødding.

Børge Buhl,
Tulipanvej 4, Bedsted,
6240 Løgumkloster.

Peter Holst,
Bregnegårdsvej 13, 6630 Rødding.

Otto Drimer,
Nørrevang 23, Løjt Kirkeby,
6200 Aabenraa.

Jørgen Nielsen,
Kirkevej 23, 6360 Tinglev.

Marion Nygaard,
Vejstruprødvej 6, 6093 Sjølund.

Philipp Iwersen,
Skovfennen 12, 6360 Tinglev.

Amtrådsmedlem Erik Rytter,
Ringriervej 23, 6400 Sønderborg.

Amtsrådsmedlem
Børge Bisgaard Hansen,
Ringgade 240, 6400 Sønderborg.

Ernst Vollertsen,
Seekamp 19, D-2381 Lürschau.

Kommuner i Sønderjyllands amt

- Augustenborg kommune,**
6440 Augustenborg. Tlf. 04 47 15 82.
Borgmester: Regnar Liboriusen.
Kæmner: M. Thomsen.
- Bov kommune, 6330 Padborg.**
Tlf. 04 67 00 67.
Borgmester: Preben Johannsen.
Kommunaldirektør: Ole Norborg.
- Bredebro kommune, 6261 Bredebro.**
Tlf. 04 74 16 50.
Borgmester: Peter Kjær.
Kæmner: Gert Horn.
- Broager kommune, 6310 Broager.**
Tlf. 04 44 10 33.
Borgmester: Peter Nielsen.
Kæmner: Knud Møller.
- Christiansfeld kommune,**
6070 Christiansfeld.
Tlf. 04 56 14 05.
Borgmester: Bent Skriver.
Kommunaldirektør: Jørgen E. Lund.
- Gram kommune, 6510 Gram.**
Tlf. 04 82 21 31.
Borgmester: Anton Paulsen.
Kommunaldirektør:
Keld Brøchner Nielsen.
- Gråsten kommune, 6300 Gråsten.**
Tlf. 04 65 12 30.
Borgmester: Uwe Nannsen.
Kæmner: N. Bahlke.
- Haderslev kommune,**
6100 Haderslev. Tlf. 04 52 65 05.
Borgmester: Kurt Dørflinger.
Kommunaldirektør: Arne Otto Bak.
- Højer kommune, 6280 Højer.**
Tlf. 04 74 23 27.
Borgmester: Knud Hansen.
Kæmner: Thomas Uhre Knudsen.
- Lundtoft kommune, Felsted,**
6200 Aabenraa. Tlf. 04 68 55 11.
Borgmester: P. M. Buus Madsen.
Kommunaldirektør: Jens Bundesen.
- Løgumkloster kommune,**
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 45 11.
Borgmester: Hans Jessen Hansen.
Kæmner: Hans Holt.
- Nordborg kommune, 6430 Nordborg.**
Tlf. 04 45 04 15.
Borgmester: Jens Chr. Jensen.
Kæmner: Anton Nielsen.
- Nørre-Rangstrup kommune,**
6520 Toftlund. Tlf. 04 83 19 34.
Borgmester: Chresten Jacobsen.
Kommunaldirektør:
Jacob Jacobsen Haugaard.
- Rødding kommune, 6630 Rødding.**
Tlf. 04 84 21 61.
Borgmester: Gunnar Juul.
Kommunaldirektør:
Normann Pedersen.
- Rødekro kommune, 6230 Rødekro.**
Tlf. 04 66 28 75.
Borgmester: Erik Larsen.
Kommunaldirektør: Ervin Mølgård.
- Skærbæk kommune, 6780 Skærbæk.**
Tlf. 04 75 22 11.
Borgmester: Hans Bonde Møller.
Kommunaldirektør: H. Thomasen.
- Sundeved kommune, Avnbølvej 12,**
Ullerup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 46 12 16.
Borgmester: Chr. Møller.
Kæmner: Erik Petersen.
- Sydals kommune, Skovsholm 1,**
Hørup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 44 52 20.
Borgmester: Thomas Jacobsen.
Kæmner: Poul-Erik Johansen.
- Sønderborg kommune,**
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 93 00.
Borgmester: Alfred Krogh Pedersen.
Kommunaldirektør:
cand. jur. Henning Neerhøj.
- Tinglev kommune, Tinglev Midt 2,**
6360 Tinglev. Tlf. 04 64 40 39.
Borgmester: Hardy Knudsen.
Kommunaldirektør:
cand. jur. Morten Knudsen.

Tønder kommune, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 18 10.
Borgmester: Kurt Sandahl Sørensen.
Kommunaldirektør: Egon Nielsen.

Vojens kommune, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 07 54.
Borgmester: Peter Petersen.
Kommunaldirektør: Mogens Olsen.

Aabenraa kommune, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 12 00.
Borgmester: Jens Terp-Nielsen.
Kommunaldirektør: Ehlert B. Nielsen.

Kommuneforeningen
i Sønderjyllands amt.
Kommunekontoret, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 21 61.
Formand: Borgmester Gunnar Juul.
Sekretær:
Fhv. kommunaldirektør Carlo Jensen.

Lausten Isenkram

Nygade 16, 6300 Gråsten
tlf. 04 65 10 44

KØB SALG BYTTE

– sikkert resultat
opnår De
bedst med en annonce i

ugeavisen
for MIDTSONDERJYLLAND

Vestergade 35
6520 Toftlund
 04 83 19 90

ugeavisen
for MIDTSONDERJYLLAND

**EFTERÅRS
SLACKS**

1.05
6.45
10.85
2.50
21.55
58.85
LS

88.00
68.00
88.00 68.00
100.00

Forårsveder
åbner på efter
åbner på efter
åbner på efter

SE 19

14.80

220.-

IMM-TEX
SØNDERJYLLAND

155

FORENINGER, ORGANISATIONER, INSTITUTIONER M. V.

Nationale og historiske foreninger m. v.

Sprogforeningen

Folkehjem, Haderslevvej 7, Aabenraa.

Tlf. 04 62 11 50.

Kontortid: Tirsdag og fredag 16-18.

Sekretær: Lis Mågård.

Bestyrelse:

Formand: O. bibliot. Jørgen Mågård,
Svangkærvej 9, Smedeby, 6340 Kruså.
Tlf. 04 67 21 14 eller 04 67 34 54.

Skoleleder Sigfred Andresen,
Mühlendamm 7, D-2257 Bredstedt
(Sydslesvig). Tlf. 009 49 4671 - 42 57.

Sognepræst Th. Heick,
Kirkepladsen 3, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 12 27.

Direktør H. P. Jensen,
Åbakken 24, 6534 Agerskov.
Tlf. 04 83 36 35.

Lektor Klaus Eggers Hansen,
Havgyden 41, Bæk, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 56 92 69.

Vandrelærer Volker Bock,
Meiereistrasse 7,
D-2381 Thumby.
Tlf. 009 49 462 - 37 189.

Dommer Ditlev Nielsen,
Sundquistgade 36, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 43 01 81.

Skoleforeningen

Formand: Gdr. Hans Schmidt,
»Sandet« 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 41 08.

Næstformand: Elsebeth Schmidt,
Tanderupgård, 6760 Ribe.

Kasserer: Bankass. Hanne Clausen,
Sydbanks afdeling, 6270 Tønder.

Sekretær: Fhv. gdr. Jens Friis Styrk,
Catharinasvej 22, Visby,
6261 Bredebro. Tlf. 04 76 32 81.

Grænseforeningen

Kontor: Peder Skramsgade 5,
1054 København K. Tlf. 01 11 30 63.

Formand: Amtsskolekonsulent
Viggo Witt-Hansen, Rugvænget 16,
6600 Vejen. Tlf. 05 36 06 12.

Sekretær: Direktør, cand. jur.
O. M. Olesen.

Haderslev Vestre kreds:

Formand: Arne Juhl,
Højskolevænget 6, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 19 70.

Haderslev Østre kreds:

Formand: Fhv. skoleinspektør
Jørgen Pors, Sjællandsgade 13,
6500 Vojens. Tlf. 04 54 17 42.

Aabenraa kreds:

Formand: Skoleinspektør Ove Nissen,
Dalsmarksgade 3, Rinkeæs,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 07 45.

Sønderborg kreds:

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Helleesen, Kastanieallé 24 a,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 49 13.

Tønder kreds:

Formand: Bagermester Chr. Buch,
Vinklen 12, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 51 64.

Grænseegnens Arbejdsudvalg

Formand: Lærer Knud Nielsen,
6261 Bredebro. Tlf. 04 74 12 31.

Sekretær: Lærer Tage Madsen,
6372 Bylderup. Tlf. 04 76 21 27.

Slesvigsk Samfund

Formand: Læge Frode Gam,
Valhøjsalle 34, 2610 Rødovre.
Tlf. 01 70 38 38.

Kontor: Kapelvej 17, 3. th.,
2200 København N. Tlf. 01 35 63 37.

CIMBRIA

- en central for byggematerialer

6200 AABENRAA - TLF. 04 62 20 00

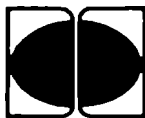
**padborg
boghandel**

v/ Launi Pedersen

Tlf. 04 67 31 08

BOGCENTRET VED GRÆNSEN

Sønderjydsk litteratur i stort udvalg

**Thomsens
Boghandel**

STORETORV 2 . Aabenraa . Tlf. 04 62 37 20 . 04 62 22 29

KVALITET på TRYK
er ikke dyrere

AABENRAA BOGTRYKKERI

BOGTRYK - OFFSET

v/ Leif Mogensen

Aabenraa . Vestermarksvej 21 . Telefon 04 62 25 49

Den Nordslesvigske Kvindeforening

Formand: Fru Mette Julius,
Algade 68, Frifelt, 6780 Skærbæk.
Tlf. 04 75 72 34.

Næstformand: Fru Kirsten Gjelstrup,
Hjarupvej 15, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 31 47.

Kasserer: Hedvig Møller,
Brobølvej 21, 6400 Sønderborg.

Sekretær: Inge Fogtmann,
Højgade 57, 6630 Rødding.

Hvilehjemmet: Havnebyvej 119,
6791 Kongsmark, Rømø.
Tlf. 04 75 52 14.

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sekretariat og ekspedition:
Landsarkivet, Haderslevvej 45,
6200 Aabenraa. Tlf. 04 62 46 83.
Åbningstid: 9-13, lørdag lukket.

Forretningsudvalg: Formand: landsarkivar Hans H. Worsøe, Aabenraa.
Næstformand: rektor Knud Fanø, Flensborg.
Kasserer: afdelingsleder Rasmus Callesen, Aabenraa.
Sekretær: lektor Henrik Fangel, Aabenraa.

Redaktionsadresser:

Sønderjyske Årbøger:
Artikelstof: Lars N. Henningsen,
Jørgensgård 43a, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 76 17 (625858).
Øvrige stof: Knud Fanø, Postboks 100,
6340 Kruså. Tlf. 009 49 461 22 331.

Sønderjysk Månedsskrift:
Henrik Fangel, Institut for sønderjysk lokalhistorie, Haderslevvej 45,
6200 Aabenraa. Tlf. 04 62 58 60.

Skriftrækken:
N. H. Kragh Nielsen, Rødding bibliotek
Kongevej 6, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 12 88.

Amtsudvalgsformænd:
Gårdejer Søren Rasmussen, Hygumskov, Rødding (Haderslev amtskreds).
Gårdejer E. Posselt, Møgeltønder, (Tønder amtskreds)
Overlærer Hans H. Bang, Bov (Aabenraa amtskreds).
Overlærer Bent Bille, Broager, Sønderborg (Sønderborg amtskreds).
Dr. Johann Runge, Flensborg (Sydslesvig).

Øvrige medlemmer af styrelsen:
Forskningsstipendiat Hans Schultz Hansen, Flensborg.
Stiftamtmand O. Perch-Nielsen.

Historisk Samfund for Als og Sundevad

Formand: Forstander Boye Andersen,
Storegade 84, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 46 63.

Sekretær: Museumsinspektør
J. Slettebo, Sønderborg Slot,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 25 39.

Det unge Grænseværn (D. N. U.)

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanie Allé 24 a,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 49 13.

Næstformand: Gdr. Poul la Cour Møller,
Højbjerggaard, Fjordvej 7, Bækken,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 81 65.

**Bankrådgiveren,
kun i Privatbanken**

PRIVATbanken

GRAM AFDELING
Slotsvej 11 . 6510 Gram
Telefon 04 82 16 21

Sønderjyds Forsamlingshusforening

Formand: Hans Christian Hansen,
Havstedvej 33, Ravsted,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 04 64 74 71.

Næstformand: Boy Nissen,
Sønderbyvej 14, Møgeltønder,
6270 Tønder. Tlf. 04 77 83 50.

Kasserer: Holger Bonde,
Lysmosen 34, Marstrup,
6100 Haderslev. Tlf. 04 57 52 74.

Sekretær: Karen Christensen,
Bøgevænget 9, 6541 Bevtoft.
Tlf. 04 54 43 49.

Landsforeningen af Forsamlingshuse i Danmark

I bestyrelsen: Hans Chr. Hansen,
Havstedvej 33, Ravsted,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 04 64 74 71.

Institut for Grænseregionsforskning

Persillegade 6, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 55 50.

Direktør Johan Peter Noack.

Forskningsleder:

mag.art. Henrik Becker-Christensen

Naturhistorisk Forening for Sønderjylland

Formand: Cand. scient. Vagn Heckmann,
Rosenbakken 109, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 27 65.

Kræftens Bekæmpelse

Den Syd- og Sønderjydske Fond.
Formand: Sognepræst M. K. Hvalsøe,
Hørup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 44 53 25.

Dansk Kvindesamfund

Kontakt: Marie Nissen,
Lembkøsevej 33, 3, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 46 81.

Slægtshistorisk Forening Sønderjylland

Formand: Jørgen Wangel,
Mosevang 29, Ulkebøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 75 33.

Sønderjyds Idrætsforening

Formand: Ingolf Skousen,
Mågevej 2, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 28 48.

Forretningsfører: Jens Olesen,
Øbeningsvej 5, Nr. Hostrup,
6230 Rødekro. Tlf. 04 66 92 69.

1. næstformand: Kurt Brommann,
Havretoften 21, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 16 20.

2. næstformand og formand for
Fælles kursusudvalg: Elna Petersen,
Hasselvej 14, Hammelev, 6500 Vojens.
Tlf. 04 57 73 77.

Formand for skydning: A. T. Hansen,
Thrigesvej 94, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 60 69.

SØNDERJYDSK FRØFORSYNING

Lille Kolstrup 20

Aabenraa - Telefon 04 62 30 47

Formand for gymnastik:

Anne Grethe Cornelsen,
Bøgelhusvej 7, 6360 Tinglev.
Tlf. 04 64 81 80.

Formand for folkedans:

Jørgen H. Nissen, Hjartbro Byvej 8,
6541 Bevtoft. Tlf. 04 54 43 92.

Formand for idrætsudvalget:

Erik Stockholm, Hajstrupgade 53,
6100 Haderslev. Tlf. 04 58 42 42.

Foreningen er delt i 5 hovedkredse.

Formænd:

Midtsønderjyllands hovedkreds:
John Petersen, Bovlund
Nymarksvej 1, 6534 Agerskov.
Tlf. 04 83 35 55.

Haderslev østeramt:

Helge Moosmann,
Hjort Lorensensvej 47, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 14 43.

Aabenraa hovedkreds:

Kristian Kjær Nielsen, Sønderhavvej
13, Sønderhav, 6340 Kruså.
Tlf. 04 67 88 33.

Sønderborg hovedkreds:

Frede Tychsen, Skeldevej 23,
6310 Broager. Tlf. 04 44 27 40.

Tønder hovedkreds:

Svend Kristiansen, Nygade 15,
6270 Tønder. Tlf. 04 72 59 70.

Røddingegnens Gymnastik- og Ungdomsforening

Formand: Folmer Pedersen,
Nyvej 16, 6660 Lintrup,
Tlf. 04 85 51 22.

Forretningsfører: Anna Bruun,
Skovvænget 17, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 10 17.

Formand for håndboldudvalget:
Thomas From, Galgetoft 68,
6630 Rødding.

Formand for folkedanseudvalget:
Ole Sørensen, Lauenborgvej 11,
Stenderup, 6630 Rødding.

Formand for gymnastikudvalget:

Margit Rindom, Mojbølvej 4,
Øster Lindet, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 61 01.

Formand for volleyballudvalget:

Jørgen Mølgård, Toftlundgårdsvej 8,
Langetved, 6600 Vejen.
Tlf. 04 84 85 71.

Formand for svømmeudvalget:

Peter Fredslund, Sdr. Hygum,
6630 Rødding. Tlf. 04 84 53 05.

Formand for klub- og mødeudvalg:

Ejgil Christensen,
Landboelsgade 4, Ø. Lindet,
6630 Rødding. Tlf. 04 84 63 26.

Bund deutscher Nordschleswiger

Deutsches Generalsekretariat,
Vestergade 30, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 38 33.

Formand: Landmand Gerhard Schmidt,
Ladegårdskov, 6300 Gråsten.
Tlf. 04 65 18 90.

Generalsekretær: Peter Iver Johannsen.

Deutscher Jugendverband für Nordschleswig

Vestergade 30, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 38 45.

Formand: Lærer Carl Fr. Tåstensen,
Holmevej 15, Østerhøjst,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 77 51 53.

Forretningsfører: Knut Lippert.

Deutscher Schul- und Sprachverein für Nordschleswig

Jørgensgård 5, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 41 03.

Formand: Landmand Andreas Bucka,
Hostrupvej 32, 6270 Tønder.
Tlf. 04 76 43 12.

Musik – Teater – Kunst

Sønderjyllands Symfoniorkester

Institutionens bestyrelse:
Stiftamtmand Ole Perch-Nielsen,
formand.

Administration:
Jørgen Billesbølle, forretningsfører.

Programudvalg:
Basunist Elvin Primdal Sørensen,
formand.

Adresse:
Musikhuset, Skovvej 16,
DK 6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 61 61.

Ib Nielsens Fløjtekvartet

Ib Nielsen, Peter Fievé,
Børge Larsen, Urban Ericsson.

Henvendelse: Børge Larsen,
Primulavej 30, 6440 Augustenborg.
Tlf. 04 47 17 74.

Spillemandskvartetten

Torben Jensen: Violin.
Børge Larsen: Bratsch.
Kurt Florup: Bas.
Henning Jensen: Klarinet.

Henvendelse: Tlf. 04 42 72 13.
Dalsvinget 6, 6400 Sønderborg.

Den sønderjyske Duo

Elin Bruun, Dybbøbjerg 16,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 58 86.
Thomas Jensen, Ertebjergvej 28,
6473 Tandslet. Tlf. 04 44 75 18.

Sønderjyllands Strygekvartet

v/ Arne Møller Jørgensen,
Dybbøbjerg 16, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 58 86.

Duo Klassik

Arne Møller Jørgensen, violin
Elin Bruun, klaver.

Henv.: Dybbøbjerg 16,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 48 68 86.

Collegium danicum

Thomas Jensen, fløjte
Arne Møller Jørgensen, violin
Johan Korsfeldt, bratsch
Finn Sigfusson, cello
Elin Bruun, piano/cembalo.

Henv. bedes rettet til:
Wilhelm Hansen Koncertdirection,
Gothersgade 9-11, DK-1123
København K. Tlf. 01 11 78 88
eller til: Collegium danicum,
Dybbøbjerg 16, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 48 68 86.

LØGUMKLOSTER
BØGER – PAPIR – KONTORARTIKLER – FOTO
TLF. 04 74 35 57

Den alsiske Blæserkvintet

Ib Nielsen, Tove Steensgård,
Henning Jensen, Søren Friis,
Henrik Soelmark.

Henvendelse: Ib Nielsen,
Skt. Jørgensgade 1, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 43 06 58.

Sønderjydsk Teaterforening

Formand: Preben Rasmussen, Viben 75,
6270 Tønder. Tlf. 04 72 12 26.

Sekretær: Kai Hansen,
Borgm. Andersensvej 16,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 56 20.

Dansk Amatør Teater Samvirke

Landsformand: Thomas Hauger,
Præstegade 20, 6760 Ribe.
Tlf. 05 13 98 99.

Forretningsfører: Asger Hulgaard,
Blegevej 7, 8300 Odder.
Tlf. 06 54 08 31.

Redaktør af »Rampelyset«:
Bent Jacobsen, redaktionens adresse:
Ladegårdskov 14, 6300 Gråsten.

Landssekretariat: Ladegårdskov 14,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 11 03.

Forlaget DRAMA,
Ladegårdskov 14, 6300 Gråsten.
Tlf. 04 65 11 41.

Christiansfeld Kunst- og Museumsforening

Formand: Fru Ilse Søgaard,
Lysestøbervej 3, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 04 56 11 11.

Haderslev Kunstforening

Formand: O. Gellert Nielsen,
Højgade 5, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 52 43.

Sekretær: H. O. Boysen,
Solvang 31, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 09 14.

Sønderborg Kunstforening

Formand: Lektor Karen Løvig,
Peter Graus Vej 5, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 18 16.

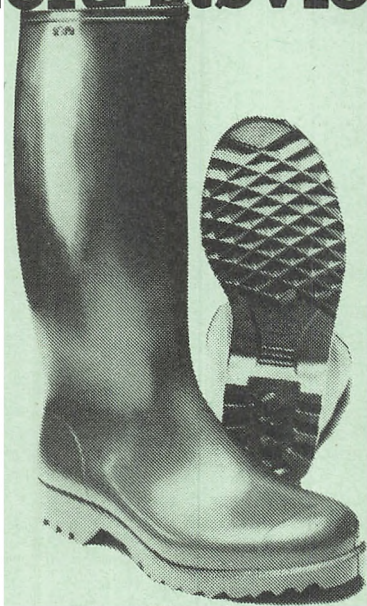
Sydslesvigs danske Kunstforening

Formand: Advokat Steen Schröder,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensborg.
Tlf. 009 49 461 - 1 79 53.

Teatergruppen Møllen

Møllepladsen 4, 6100 Haderslev.
Administrator: Torben René.
Tlf. 04 52 66 79 mellem kl. 11 og kl. 15.

Nu kan du få jægergrønne Nora støvler!

nora
- støvlestærk!

C. Borregaard Nielsen A/S

6200 Aabenraa . Telefon 04 62 29 50

Biblioteker

- Augustenborg, Augustenborg Kommunebibliotek, 6440 Augustenborg.**
Tlf. 04 47 16 71. Filialer i Asserballe, Fynshav, Notmark.
- Augustenborg, Løgumkloster, Løgumkloster Bibliotek, Storegade 16, 6240 Løgumkloster.**
Tlf. 04 74 30 42. Filialer i: Bedsted, Nr. Løgum, Ø. Højst.
- Bredebro, Bredebro Bibliotek, 6261 Bredebro. Tlf. 04 74 14 28.**
Filialer i: Ballum, Visby.
- Nordborg, Nordborg Bibliotek, Løjtertoft, 6430 Nordborg. Tlf. 04 45 03 36.**
Filialer i: Guderup, Havnbjerg samt bogbus.
- Broager, Broager Bibliotek, 6310 Broager. Tlf. 04 44 16 13.**
Filial i: Egersund skole.
- Padborg, Bov Bibliotek, Bovvej 4, 6330 Padborg. Tlf. 04 67 34 54.**
Filialer i: Holbøl, Kollund.
- Christiansfeld Bibliotek, Nørregade 12, 6070 Christiansfeld. Tlf. 04 56 18 37.**
Filialer i: Aller, Fjelstrup, Hejls, Hjerndrup, Stepping, Taps, Vejstrup.
- Rødding, Rødding Bibliotek, Kongevej 6, 6630 Rødding. Tlf. 04 84 12 88.**
Filialer i: Hygum, Jels, Lintrup, Skodborg, Skrave, Øster Lindet.
- Deutsche Bücherei, Åstrupvej 9, 6100 Haderslev. Tlf. 04 52 15 29.**
- Rødekre, Rødekre Bibliotek, Vestergade 20, 6230 Rødekre. Tlf. 04 66 26 23.**
Filialer i: Genner, Hellevad, Hjordkær, Hovslund.
- Felsted, Lundtoft Kommunes Biblioteker, 6200 Aabenraa. Tlf. 04 68 53 20.**
Filialer i: Bovrup, Klipleve, Søgård.
- Skærbæk, Skærbæk Bibliotek, Falckvej 19, 6780 Skærbæk. Tlf. 04 75 17 80.**
Bibliotekssamarbejde mellem Skærbæk og Tønder kommuner. Bogbus med 12 holdsteder i kommunen uden for Skærbæk by.
- Gram, Gram Bibliotek, Østergade 10, 6510 Gram. Tlf. 04 82 19 70.**
Filialer i: Arnum, Fole.
- Gråsten, Gråsten Bibliotek, 6300 Gråsten. Tlf. 04 65 13 75.**
Filialer i: Rinkenæs og Kværs.
- Sønderborg, Sønderborg Kommunes Biblioteker, Kongevej, 6400 Sønderborg.**
Tlf. 04 42 26 31. Filialer i: Ulkebøl (Torvet, Ulkebøl). Tlf. 04 42 82 58. Dybbøl (på Dybbølskolen). Tlf. 04 48 84 88.
- Haderslev, Haderslev Bibliotek, Bispegade 15-17, 6100 Haderslev. Tlf. 04 52 55 33.**
Filialer i: Halk, Hoptrup, Marstrup, Vilstrup, Øsby, Årø.
- Sønderborg Tekniske Bibliotek, Voldgade 5, (Indg.: Blegen 9) 6400 Sønderborg.**
Åbn.tider: man.-fre. 8-15.30, tors. till. 15.30-18.00 (1/9 - 30/4).
- Højer, Højer Bibliotek, Digeskolen, 6280 Højer. Tlf. 04 74 26 86.**
Filial i: Sdr. Sejerslev.
- Handelshøjskole Syd Biblioteket - Sønderborg Sdr. Landevej 30, 6400 Sønderborg.**
Tlf. 04 43 42 25.
- Hørup, Sydals Kommunebibliotek, Holtvej 2, Hørup, 6400 Sønderborg. Tlf. 04 44 54 29.**
Filialer i: Lysabild, Tandstet, Kegnæs.

Deutsche Bücherei, Rønhaveplads 12,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 57 65.

Tinglev, Tinglev Bibliotek, 6360 Tinglev.
Tlf. 04 64 41 69. Filialer i: Bolderslev,
Bylderup-Bov, Ravsted, Rens.

Tønder, Tønder Bibliotek, Richtsensgade
10, 6270 Tønder. Tlf. 04 72 33 26.
Bibliotekssamarbejde mellem Tønder
og Skærbæk kommuner. Bogbus med
12 holdsteder uden for Tønder.

Deutsche Bücherei, Popsensgade 6,
6270 Tønder. Tlf. 04 72 33 59.

Toftlund, Nørre Rangstrup Bibliotek,
Torvegade, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 13 03. Filialer i: Agerskov,
Arrild, Bevtoft, Branderup.

Vester-Soltrup, Sundeved Bibliotek,
Skolevej 21, Vester-Soltrup,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 48 72 42.
Filialer i: Nybøl og Ullerup.

Vojens, Vojens Bibliotek, Rådhuscentret
5, 6500 Vojens. Tlf. 04 54 16 80.
Filialer i: Hammelev, Jegerup,
Maugstrup, Nustrup, Over Jerstøl,
Oksenvad, Skrydstrup, Sommersted,
Vedsted.

Aabenraa, Det sønderjydske
Landsbibliotek,
Haderslevvej 3, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 25 62. Filialer i:
Løjt Kirkeby, Skolegade 23.
Tlf. 04 66 75 28.
Rugkobbøl, Farversmøllevej 28.
Tlf. 04 62 14 80.

Deutsche Büchereizentrale Apenrade,
Vestergade 30, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 11 58.

Sønderjyllands Amts Biblioteksforening

(Amtskreds af Danmarks
Biblioteksforening)

Formand: Konsulent Hans M. Bille,
Kirkegårdsvej 43, 6300 Gråsten.
Tlf. 04 65 14 52.

Sekretær: Oplandsbibliotekar
Karl Posselt,
Det Sønderjydske Landsbibliotek,
Haderslevvej 3, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 25 62.

Bøger & Papir? så 04 65 1-2-3-4

Gråsten Boghandel ApS

Nygade 1 6300 Gråsten Tlf. 04 65 1-2-3-4

Undervisning

Ungdoms- og efterskoler

Agerskov Ungdomsskole, 6534 Agerskov.

Tlf. 04 83 33 15.

Forstanderpar: Inger og
Johs. Svenningsen.

Højer Ungdomsskole, 6280 Højer.

Tlf. 04 74 21 40.

Forstander Bodil og Wolfgang
Dibbern..

Kongeådalens Efterskole,

Dover, 6660 Lintrup. Tlf. 04 85 53 33.

Forstander Martin Ottosen.

Luthersk Missionsforenings Efterskole,

6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 36 52.

Forstander H. P. Mogensen.

Nordborg Slots Efterskole,

6430 Nordborg. Tlf. 04 45 15 28.

Forstander Arley D. Bastiansen.

Rens Ungdomsskole, 6372 Bylderup-Bov.

Tlf. 04 64 83 70.

Forstander Olav Velds.

Rinkenæs Ungdomsskole,

Rinkenæs, 6300 Gråsten.

Tlf. 04 65 13 08.

Forstander Erling Mølgaard.

Skamlingsbanke Ungdomsskole,

6093 Sjølund. Tlf. 05 57 40 26.

Forstander Johannes Larsen.

Sommersted Ungdomsskole,

6560 Sommersted. Tlf. 04 55 41 68.

Forstanderpar:

Birgitte og Knud Erik Hansen.

Sundeved Ungdomsskole, Bovrup,

6200 Aabenraa. Tlf. 04 68 03 11.

Forstander Kr. Kristensen.

Vojens Ungdomsskole, 6500 Vojens.

Tlf. 04 54 11 29.

Forstander Henning Balle.

Åbæk Efterskole, 6200 Aabenraa.

Tlf. 04 62 50 63.

Forstander Jørgen Kusk.

Deutsche Nachschule, 6360 Tinglev.

Tlf. 04 64 68 20.

Forstander Horst Jacobsen.

Foreningen af Frie Ungdoms- og
Efterskoler:

Formand: Forstander Knud Brusgaard

Nielsen, Nr. Ørslev Ungdomsskole,

Nykøbingvej 266, Nr. Ørslev,

4800 Nykøbing F. Tlf. 03 86 80 30.

Sekretariat: Vartov, Farvergade 27,

opg. K, 1463 København K.

Tlf. 01 12 86 80.

Højskoler og landbrugsskoler

Danebod Højskole, Fynshav,

6440 Augustenborg. Tlf. 04 46 41 12.

Forstander Mogens Hemmingsen.

Gråsten Landbrugsskole,

6300 Gråsten. Tlf. 04 65 10 24.

Forstander Gunnar Kjer Hansen.

Forsknings-Højskolen,

Danmarks folkelige akademi

Ribe Landevej 3, 6100 Haderslev.

Tlf. 04 52 09 60.

Forstander Bent Jensen og

Gerda Schlanbusch.

Hoptrup Højskole, 6100 Haderslev.

Tlf. 04 57 52 13.

Forstanderpar:

Maja og Arne Bechmann.

Jaruplund Højskole, Jaruplund,

D-2390 Jaruplund-Weding.

Tlf. 009 49 46 30 - 382.

Forstander Egon Rasmussen.

Løgumkloster Højskole,

6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 40 40.

Forstander Harald Nielsen.

Rødding Højskole, 6630 Rødding.

Tlf. 04 84 15 68.

Forstander Kirsten og Erik Overgaard.

Rønshoved Højskole, 6340 Kruså.

Tlf. 04 65 83 18.

Forstander Laurits Kjær Nielsen.

Idrætshøjskolen i Sønderborg,

6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 18 48.

Forstander Hans Jørgen Nielsen.

- Højskolen Strand,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 21 60 og
04 42 85 90.
Kontor daglig 8-15.
Forstander Oluf Steinlein.
- Volkshochschule Tingleff,
6360 Tinglev. Tlf. 04 64 48 20.
Forstander Horst Jacobsen.
- Uge Folkehøjskole, Den nordisk-
europæiske folkelige højskole,
Uge, 6360 Tinglev. Tlf. 04 64 30 00.
Forstandere Myrna og Carl Vilbæk.
- Kvindehøjskolen,
Visby, 6261 Bredebro. Tlf. 04 76 34 93.
Kollektivt ledel.
- Tønder Landbrugsskole
6270 Tønder. Tlf. 04 72 41 00.
Forstander Aksel Kjær Rasmussen.
- Den Sønderjyske Højskole for
musik og teater,
Herstedgade 6-8, 6520 Toftlund.
Telefon 04 83 01 04.
Forstander Henrik Svane.
- Løgumkloster Kirkemusikskole
Vestergade 13, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 40 70.
Rektor Peter Langberg,
træffes: ti-on-to 13-14 på tlf. og
personligt ti-on-to 14-15
sekretæren træffes personligt og på
telefon: ti-on-to 12-16 samt fr. 9-12.
- Husholdningsskoler
- Søgårdhus, Husholdningsskolen på
Flensborg Landevej 23,
6200 Aabenraa.
Forstander: Dorte Bindel.
Tlf. 04 68 78 29.
- Sønderjyllands Husholdningsskole,
Præstegårdsvej 11, 6630 Rødding.
Forstander: Anna Pedersen.
Tlf. 04 84 25 00.
- Forskellige
- Løgumkloster Refugium,
Refugievej 1, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 33 01.
Forstanderpar
Martha og Kurt Andersen.
- Den Sønderjyske Forening af
Menighedsrådsmedlemmer:
Formand: Lektor Aage Laursen,
Skinderbro 24, 6200 Aabenraa.
Sekretær: Forstander Boye Andersen,
Storegade 84, 6430 Nordborg.
Sdj. landsstyrelsesmedlemmer:
Lektor Laursen,
Skinderbro 24, 6200 Aabenraa.
Viceskoleinsp. Bent F. Petersen,
Parkvej 11, Brøns, 6780 Skærbæk.
- Landsforeningen af Menighedsråds-
medlemmer:
Formand: Henning Rasmussen,
Tjennemarkevej 17, 4952 Stokke-
marke. Tlf. 03 91 10 73.
Foreningens kontor: Vesterbro Torv 1-3;
8000 Århus C.
Leder: Forretningsfører Anker Honoré.
Tlf. 06 19 70 77.
- Amnesty International,
Frederiksborggade 1,
1360 København K. Tlf. 01 11 75 41.
- Dansk Kirke i Udlandet,
Nørrevænget 43 B, Postboks 83,
5100 Odense C. Tlf. 09 13 95 31.
Postgiro 9 00 13 95.
- Præsident: Biskop Johs. W. Jacobsen,
Nytorv 2, 3., 8800 Viborg.
Tlf. 06 61 18 12.
- Formand: Sognepræst
Christian Dickmeiss, Platanvej 10,
5230 Odense M. Tlf. 09 12 56 78.
- Generalsekretær og kasserer:
Egon Christiansen, Store Klaus 39,
5270 Odense N. Tlf. 09 18 20 17.
- Landssekretær: Poul Fabricius,
Rørmaen 10, 5270 Odense N.
Tlf. 09 18 04 05.
- Bestyrelsesmedlem i Sønderjylland:
Fru Gerda Dørflinger,
Lembckesvej 43, 2. tv., 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 51 35.
- Den danske Israelmission
Nørregade 14, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 04 56 22 33.
Landssekretær: Peter Schmidt,
Sejrsvej 92, Rinkenæs,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 03 30.

Dansk Ethioper Mission
Nørregade 14, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 04 56 22 33.
Generalsekretær: Keld Andersen.

Brødremenighedens Danske Mission
(BDM), Nørregade 14,
6070 Christiansfeld. Tlf. 04 56 22 33.
Missionssekretær: Alex Dahl Nielsen.

Dansk Forenet Sudan Mission
Nørregade 14, 6070 Christiansfeld.
Generalsekretær: Gunnar Haunstrup.
Tlf. 04 56 22 33.

Det Danske Missionselskab (DMS)
Strandagervej 24, 2900 Hellerup.
Tlf. 01 62 99 11.
Generalsekretær: Knud Sørensen.
Landsformand: Lektor Jens Kr. Krarup,
Østergade 24, 6240 Løgumkloster.

Lokalhistoriske samlinger og arkiver

Landsarkivet for de sønderjyske

Landsdele

Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 58 58.
Åben 9-16, lørdag 9-17. Fra 15.6.-15.8.
dog lukket om lørdagen.
Landsarkivar Hans H. Worsøe.
Arkivarer Lars N. Henningsen og
Jørgen Witte.

Institut for sønderjysk lokalhistorie

(Historiske Samlinger)
Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 58 60.
Åben: Tirsdag til fredag, kl. 10-14
og efter aftale.

Formand: Landsarkivar Hans H. Worsøe.

Leder: Lokalhistorisk konsulent
Henrik Fangel.

Augustenborg

Lokalhistorisk arkiv for Augusten-
borg kommune
v/ fuldmægtig Hans Lind,
Mosevænget 9, 6440 Augustenborg.

Bov

Bov Biblioteks lokalhistoriske samling
Bovvej 4, 6330 Padborg.

Historisk forening for Vis herred
v/ overlærer H. H. C. Bang,
Padborgvej 27, Bov 6330 Padborg.

Bredebro

Lokalhistorisk samling
Brede Bygade 14, 6261 Bredebro.

Broager

Lokalhistorisk forening for Broagerland
v/ Svend Hollensen
Mølmark 25, 6310 Broager.

Lokalhistorisk Arkiv
Møllegade 5, åbent tirsdag 16-18.
Telefon tirsdag 04 44 16 13.

Christiansfeld

Christiansfeld lokalhistoriske arkiv
Biblioteket, Nørregade 12,
v/ Ole Sørensen. Tlf. 04 56 18 37.

Fjelstrup lokalhistoriske afd.
under Fjelstrup Idrætsforening
v/ Vagn Rasmussen, Avnøvej 20,
Fjelstrup, 6100 Haderslev.

Gram

Lokalhistorisk arkiv for Gram kommune
v/ Karl Gunnar Gregersen,
Åvej 14, 6510 Gram.

Gråsten

Gråsten kommunes lokalhistoriske arkiv
Biblioteket, Ahlmannsparken,
6300 Gråsten.

**UNION
BANK**

i Flensborg siden 1875

GROSSE STRASSE 2
FLENSBORG
Telefon (00949461) 1 77 57
Telefax (00949461) 1 77 56
Teletex (2627) 46 13 21

SÜDERSTRASSE 89
HARRESLEV
Telefon (00949461) 7 13 35

Banken for erhvervslivets nord-syd-kontakter!

**Mange danske virksomheder benytter sig af
DM - KONTI
hos os. - Det bringer store fordele for firmaet og dets kunder!**

Haderslev

Haderslev byhistoriske arkiv
Biblioteket, Bispegade 15-17,
6100 Haderslev.

Halk-Hejsager lokalhistoriske arkiv
v/ Verner Jensen,
Halkvej 134, 6100 Haderslev.

Højer

Højeregnens Lokalhistoriske Arkiv
v/ Folmer Christiansen,
Strandvejen 16, 6280 Højer.

Lundtoft

Lokalhistorisk samling for Kliplev sogn
v/ gårdejer Jørgen Hansen, Potterhus-
vej 7, Kliplev, 6200 Aabenraa.

Bovrup-Varnæs sognearkiv
v/ overlærer Ib Andersen, Refftoft,
Lindeallé 7, Varnæs, 6200 Aabenraa.
Åben mandag kl. 16-18 (sept.-april),
eller efter aftale.

Løgumkloster

Lokalhistorisk arkiv for Løgumkloster
kommune
v/ lærer Frede Gotthardsen,
Ringgade 15, 6240 Løgumkloster.

Nordborg

Lokalhistorisk arkiv
Løjtertoft 52, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 08 29.
Åbningstider annonceres i
dagspressen.

Rødding

Brændstrup Hjemstavnsforening
v/ Niels Kristensen, Låsledvej 18,
Brændstrup, 6510 Gram.

Hygum Hjemstavnsarkiv
v/ Aksel Fredslund,
Skolegade 4, Sdr. Hygum,
6630 Rødding.

Hjemstavnsgården i Hygum
Formand: Søren Rasmussen,
Hygumskov. Henv. om besøg
ved Aksel Fredslund.

Lokalhistorisk forening for Jels sogn
v/ Margit Ottosen,
Jelsvej 39, Grønnebæk, 6630 Rødding.

Lintrup lokalhistoriske udvalg
skolen, Kirkepladsen 1,
6660 Lintrup.

Rødding lokalhistoriske Arkiv
v/ bibliotekar Niels H. Kragh Nielsen,
Biblioteket, Kongevej 6,
6630 Rødding.

Skodborg Hjemstavnsforening
v/ fru Helga Hørlück,
Kirkevej 5, Skodborg, 6600 Vejen.

Skrave Hjemstavnsforening
v/ Hans J. Matthiesen,
Skravevej 17, Skrave,
6600 Vejen.

Lokalhistorisk Forening
for Øster Lindet Sogn
v/ gdr. Helge Holst, Kulsviervej,
Øster Lindet, 6630 Rødding.

Lokalhistoriske foreninger i Haderslev amtskreds

Lokalhistorisk forening for Vojens
kommune
v/ Kurt Jespersen, Ternevej 2,
6500 Vojens.

Lokalhistorisk forening for Oksenvad
Sogn og Omegn
v/ Ernst K. Svenesen, Vadstedvej 10,
6560 Sommersted.

Lokalhistorisk Forening for Toftlund
og Omegn
v/ Ejnar Friis, Østergade 48,
6520 Toftlund.

Historisk Udvalg H.J.V.R.III
v/ Mette M. Andersen, Rurup,
6520 Toftlund. Tlf. 04 83 15 37.

Hoptrup sogns lokalhistoriske forening
v/ Holger Bonde, Lysemosen 34,
Marstrup, 6100 Haderslev.

Vonsbæk og omegns lokalhistoriske
forening
v/ formand Jens Skau, Ørby 2,
6100 Haderslev.

Moltrup Sogneforening
v/ Anton Kongsted, Moltrup
Landevej 110, 6100 Haderslev.

Moltrup sogns lokalhistoriske forening
v/ Tage Herskind, Bramdrup Bygade,
Bramdrup, 6100 Haderslev.

Vilstrup og omegns lokalhistoriske
forening
v/ Frede Scherrebeck, Sdr. Vilstrup
Bygade 40, 6100 Haderslev.

Historisk samling i Hjerting
v/ Jes Friis, Hjertingskovvej 1,
Hjerting, 6630 Rødding.

Rødekro

Lokalhistorisk forening for Rødekro
kommune
v/ Thomas Heisel,
Horsbyggårdevej 1, 6230 Rødekro.

Andels - Kartoffelmelsfabrikken

»Sønderjylland«

Tøndervej 3, 6520 Toftlund

Tlf. 04 83 13 43

Nykredit
dækker hele landet
– lokalt!

Nykredit
den nye danske kreditforening

Åstrupvej 13
6100 Haderslev
Tlf. 04 52 70 00

Skærbæk

Historisk Samfund i Brøns
v/ hr. Godtfred Degn,
Astrupvej 68, 6780 Skærbæk.

Rejsby-arkivet

Formand: Ejendomsrådgiver Niels L.
Petersen, Hovedvejen 33,
Kærbølling, 6780 Skærbæk.
Tlf. 04 75 33 64.

Historisk forening for Skærbæk
og omegn

H. E. Sørensen, Melbyhus,
Melbyvej 27, 6780 Skærbæk.
Tlf. 04 75 17 04.

Sundeved

Hjemstavnforeningen for Nybøl sogn
v/ fhv. gdr. Peter Petersen,
Tørvemosen 5, Stenderup,
6400 Sønderborg.

Lokalhistorisk forening for Sottrup sogn
v/ fmd. Jens Paulsen,
Fuglsangvej 4, Øster-Sottrup,
6400 Sønderborg.

Ullerup sogns hjemstavnforening
v/ Johannes Jørgensen,,
Kalvetoft 1, Ullerup, 6400 Sønderborg.

Sydals

Lokalhistorisk forening for Hørup sogn
v/ Hans Th. Tækker,
Nedergaden 18, Mjang,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 44 53 76.

Lysabild sognehistoriske forening
v/ fmd., skoleinsp. Viggo Vandkær
Thomsen, Lysabild Degnegård,
6470 Sydals. Tlf. 04 44 42 84 (kl. 16-18).

Lokalhistorisk arkiv for Tandslet sogn
v/ gartner Sven Iversen, Østkystvej 117
Ertebjerg, 6470 Sydals.

Sønderborg

Lokalhistorisk Arkiv for
Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg
Kirkegade 8, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 43 27 10.

Åbningstider:

Mandage kl. 9.00-12.00
Onsdage kl. 15.00-17.00
Torvet 2, Ulkebøl
6400 Sønderborg.

Åbningstider:

Tirsdage kl. 10.00-12.00
Onsdage kl. 19.30-21.00

Tinglev

Lokalhistorisk Arkiv for Tinglev
kommune
Hovedgaden 17, Bylderup Bov,
v/ bibliotekar Ester Feddersen,
Nørreagervej 6 A, 6360 Tinglev.

Tønder

Lokalhistorisk arkiv
Jomfrustien 8, Tønder.

Lokalhistorisk forening for
Tønder kommune.
Tlf. 04 72 12 27
att. Thorbjørn Heick,
Kirkepladsen 3, 6270 Tønder.

Aabenraa

Løjt lokalhistoriske Forening
sekr. Jørgen Lundby,
Løjt Søndervang 21, 6200 Aabenraa.

Aabenraa byhistoriske Forening.
Foreningens billedarkiv er anbragt i
Institut for sønderjysk lokalhistorie,
Aabenraa.
Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa.

Museer

Brødremenighedens Museum,
Enkehuset, 6070 Christiansfeld.
Åben: 1.6.-31.8.: 10-11.30, 14-17, mandag lukket. Besøg uden for disse tider efter aftale med Aage Muurholm, 10. Februarvej 2, 6070 Christiansfeld. Tlf. 04 56 11 32.

Sønderjysk Brandværnsmuseum,
Enkehuset, 6070 Christiansfeld.
Åben: Som Brødremenighedens Museum.

Frøslevlejrens Museum,
6330 Padborg. Tlf. 04 67 65 57.
Ny åbningstid:
1/10-30/4: mandag-fredag 9-14
1/5 -24/6: tirsdag-søndag 9-16
Sommerferien: tirsdag-søndag 10-17
11/8-30/9: tirsdag-søndag 9-16.
Tlf. 04 67 65 57 kun i åbningstiden.

Bov Museum,
»Oldemorstoft«, Bovevej 2,
6330 Padborg. Tlf. 04 67 16 18.
Åbent 1/4 til 30/9 - onsdag og lørdag 15-17. (Besøg af selskaber og skoler udenfor disse tider efter aftale med P. Fejerskov, tlf. 04 67 13 27).

Højer Mølle- og marskmuseum,
6280 Højer. Tlf. 04 74 29 11.
Åben: 1.4.-31.10.: 10-16, fredag lukket.
Lejrskole- og gruppebesøg uden for åbningstiden kun efter aftale.
Tlf. 04 74 29 11 eller 04 74 25 13.

Midtsønderjyllands Museum,
Gram Slot, 6510 Gram.
Tlf. 04 82 10 00, aften evt. 04 82 24 24.
Åbent palmesøndag -1.11: Tirsdag-fredag 10-12 og 13-17. Lørdag, søn- og helligdage 10-17 og efter aftale. Mandag lukket.

Haderslev Museum, Dalgade 7,
6100 Haderslev. Tlf. 04 52 75 66.
Åbningstid:
Sommer (1/5-30/9): tirsd.-fred. 10-17, lørd.-sønd. 12-17.
Vinter (1/10-30/4): tirsd.-sønd. 12-16³⁰.

Ehlers samlingen,
Slotsgade 20, 6100 Haderslev.
Åbningstider:
15/6 til 15/8: alle dage kl. 14-17.
16/8 til 14/6: tirsdag, torsdag, lørdag og søndag samt alle helligdage kl. 14-17.
Besøg eller studier herudover kan aftales på tlf. 04 53 08 58 - Slotsgade 20.

Museet Holmen, Østergade 13,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 41 65.
Åben: Påske til 30. juni samt 16. august til 31. oktober: lørdage, søn- og helligdage kl. 14-17.
1. juli til 15. august samt efterårsferien: daglig 14-17.
Henvendelse ang. besøg udenfor disse tider: 04 74 41 65 eller 04 74 47 19.

Nationalmuseets Kommandørgård,
Juvrevej 60, Rørmø, 6791 Kongsmark.
Tlf. 04 75 52 76.
Åben 1/5-30/9 fra kl. 10.00-18.00.
Åben oktober fra kl. 10.00-15.00.
Mandag lukket.

Sønderjyllands Kunstmuseum og Tønder Museum, Kongevej 55,
6270 Tønder. Tlf. 04 72 26 57.
Åben: Sommerhalvår: 10-17. Vinterhalvår: 13-17. Mandag lukket hele året.

Museet på Sønderborg Slot,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 25 39.
Kontortid: Mandag-fredag 8-16.
Åben: 1.5.-30.9.: 10-17. 1.10.-31.10: 10-16. 1.11.-31.3.: 13-16. 14.-30.4.: 10-16.

Aabenraa Museum,
H. P. Hanssens Gade 33,
6200 Aabenraa. Tlf. 04 62 26 45.
Åben: 1.6.-31.8.: 10-16, mandag lukket.
1.9.-31.5.: 13-16, mandag lukket.

Skærbækegnens Museum
Storegade 47, 6780 Skærbæk.
Tlf. 04 75 20 52. Leder: H. E. Sørensen,
Melbyvej 27. Tlf. 04 75 17 04.

- Flensborg Bymuseum,
Lutherplatz, Flensborg.
Åben: 10-13, 15-17. Søndag 10-13.
Mandag lukket.
- Lyksborg Slot, Lyksborg.
Åben: 10-12, 14-16. Søndag
14-17. Mandag lukket.
- Det slesvig-holstenske landsmuseum,
Gottorp Slot, Slesvig.
Åben: 9-17, mandag lukket.
- Det slesvig-holstenske landsmuseum
for forhistorie og tidlig historie,
Gottorp Slot, Slesvig.
Åben: 9-17, mandag lukket.
- Nissen-Haus, det nordfrisisk museum,
Herzog Adolfstrasse 25, Husum.
Åben: 10-12, 14-17. Søndag 10-17.
- Det slesvig-holstenske Frilandsmuseum,
Rammsee 23, Kiel.
Åben: 9-17. Mandag lukket.
16.11.-31.3. kun søndag 10-16.
- Nolde-museet,
Seebüll ved Neukirchen.
Åben: 1.3.-30.11.: 10-18.
- Slesvig Bymuseum, Frederiksstrasse,
Slesvig.
- Isted Mindehal, Isted.
- Hjemstavns-museet, det gamle rådhus,
Rendsborg.
- Jærnkunstmuseet, Carlshütte,
Büdelstorf ved Rendsborg.
- Frisisk Hjemstavns-museum,
Osterweg 76, Nibøl.
- Ostenfeld-gården, Nordhusumstrasse,
Husum.
- Ejdersted Hjemstavns-museum,
St. Peter.
- Häberlin-Frisermuseum,
Vyk på Før.
- Silds Hjemstavns-museum, Keitum.
- Burg Hjemstavns-museum, Fehmern.
Museer i Sydslesvig er i reglen
lukket om mandagen.
- Flensborg Søfartsmuseum,
Schiffbrücke 39, Flensborg.
Åben: Tirsdag-lørdag 10-13 og 15-17,
søndag 10-13. Mandag lukket.
- Naturzentrum Nordfriesland,
Bahnhofstrasse 23, tlf. 04671/4555,
2257 Bredstedt.
Fra maj til september dagligt åbent
fra kl. 14.00 til kl. 18.00.
Ved aftenforanstaltninger også fra
kl. 19.00-22.00.
- Vikingemuseet Hedeby
Åben: 10-17.30. Tirsdag lukket.

Landbrug

Jordbrugsdirektoratet

Sankt Annæ Plads 19,
1250 København K. Tlf. 01 15 61 31.
Direktør J. Priemé.

Kontor i Tønder: Allégade 4,
6270 Tønder. Tlf. 04 72 13 80.
Kontorchef Knud Aavang Jensen.

Teknisk afdeling:
Afdelingsleder Aksel Pedersen.

Jordlovsudvalget

Formand:
Gårdejer Søren Jensen,
Bygaden 42, Hasseris, 9000 Ålborg.
Tlf. 08 18 10 62.

Medlem for Sønderjyllands amt:
Husmand Poul Rosager-Hansen,
Kravlund Møllevej 14, 6360 Tinglev.
Tlf. 04 64 40 67.

Jordbrugskommissionen for Sønderjyllands amtskommune:

Formand:
Husmand Poul Rosager-Hansen,
Kravlund Møllevej 14, 6360 Tinglev.
Tlf. 04 64 40 67.

Medlemmer:
Husmand Hans Peter Bjørn,
Noldevej 42, Noldemark,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 04 76 22 58.

Gårdejer Jørgen Jensen,
V. Åbøllingvej 8, V. Åbølling,
6780 Skærbæk. Tlf. 04 75 32 70.

Viceformænd:
Gårdejer Nis V. Christensen,
Nordborgvej 63, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 10 31.

Husmand Niels Nielsen,
Sofiedalsvej 33, 6360 Tinglev.
Tlf. 04 67 66 89.

Tiltrædende formand i henhold
til jordfordelingsloven:
Dommer Ib Lind Larsen,
Haderslev civilret.

Realkreditkyndigt medlem:
Landmand Thomas Rodenberg,
Vester Terpvej 10, Vester Terp,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 33 83.

Landbrugsrådet

Kontor: Axelborg, Axeltorv 31,
1609 København V. Tlf. 01 14 56 72.

Præsident: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfejdt, 9600 Års. Tlf. 08 63 16 90.
Direktør: K. Ejler.

Det kgl. danske

Landhusholdningsselskab

Rolighedsvej 26, 1958 Frederiksberg C.
Tlf. 01 35 02 27.

Ledende præsident:
Godsejer Peter Skak Olufsen,
Quistrup, Hjermevej 59,
7600 Struer.
(Ledende præsident f. 1987/88).

Bestyrelsesmedlem i Sønderjylland:
Forstander Kr. Hardy Knudsen, R.,
Surreroj 7, 6372 Bylderup Bov.

Det danske Hedeseelskab

Hovedkontor: Klostermarken 12,
postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. 06 62 61 11.
Direktion: Anders Pedersen, adm.
direktør, Peter Friis, direktør,
Søren Stisen, direktør.

Formand: Hofjægermester, godsejer
O. von Lowzow, R.,
Estruplund, 8950 Ørsted.

Grundforbedringsafdelingen
Viborg: Klostermarken 12,
postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. 06 62 61 11.
Afdelingschef Erik Kristoffersen.

Haderslev: Teaterstien 4,
6100 Haderslev. Tlf. 04 52 58 80.
Distr.chef Chr. Nielsen.

Sønderborg: Agtoftsvej 4, Ulkebøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 19 07.
Filialleder Kr. Pedersen.

Landboforeninger

De danske Landboforeninger

Kontor: Axelborg, Vesterbrogade 4 A4,
1620 København V. Tlf. 01 12 75 61.

Formandskab:

Formand: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfeldt, Østrup, 9600 Års.
Tlf. 08 63 16 90.

1. viceformand: Gdr. Lars J. Larsen,
Vestermarie, 3720 Åkirkeby.
Tlf. 03 97 21 71.

2. viceformand: Gdr. Axel Ladegaard
Jensen, Grønvang, Børkopvej 11,
Pjedsted, 7000 Fredericia.
Tlf. 05 95 41 14.

Sønderjyder i bestyrelsen:

Gdr. Torben Bagge Hansen,
Abildgård, Fjelstrupvej 118,
6100 Haderslev. Tlf. 04 58 61 44.
Gdr. Thorkild Dahl Nielsen,
Stormsgårdsvej 38, 6372 Bylderup Bov.
Tlf. 04 64 73 57.

Foreningen af jyske Landboforeninger

Kontor: Kongsgårdsvej 28, 8260 Viby J.
Tlf. 06 11 08 88. Pr. 1. nov. 1987
Udkærsvvej 15, 8200 Århus N.
Tlf. 06 10 60 88.

Formand: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfeldt, 9600 Års. Tlf. 08 63 16 90.

Sønderjyder i bestyrelsen:

Gdr. Tøge Tychsen,
Krammarksvej 22, Krammark,
6310 Broager. Tlf. 04 44 17 46.
Gdr. Thorkild Dahl Nielsen,
Stormsgård, Stormsgårdsvej 38,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 04 64 73 57.

Fælleslandboforeningen for Nordslesvig

Formand: Gdr. Thorkild Dahl Nielsen
Stormsgårde, 6372 Bylderup-Bov.
Tlf. 04 64 73 57.

Sekretær: Gunnar Fink, Landbogården,
6200 Aabenraa. Tlf. 04 62 01 01.

Den nordslesvigske Landboforening

Formand: Gdr. Niels Skau,
Tøndervej 11, Øster Lindet,
6630 Rødding. Tlf. 04 84 63 82.

Sekretær: Chr. Paulsen,
Sdr. Tingvej 6, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 17 65.

Haderslev Amts Landboforening

Kontor: Åstrupvej 36, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 04 31.

Formand: Gdr. Torben Bagge Hansen,
Fjelstrupvej 118, Fjelstrup,
6100 Haderslev. Tlf. 04 58 61 44.

Sekretær: Konsulent N. P. Bladt,
Åstrupvej 36, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 04 31.

Nr. Rangstrup Hærreds Landboforening

Formand: Carsten Juelsgård Madsen,
Skovbjergvej 5, Stenderup,
6520 Toftlund. Tlf. 04 83 14 77.

Sekretær: Konsulent F. Dyhr,
Ørderup Kirkevej 50, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 22 11.

Aabenraa Amts Landboforening

Formand: Gdr. Johan Andresen,
Perbølvej 5, Perbøl, 6200 Aabenraa.

Sekretær: Konsulent Hans Lausten
Hansen, Landbogården,
6200 Aabenraa. Tlf. 04 62 01 01.

Vis Herreds Landboforening

Kontor: Nederbyvej 1a, Hokkerup,
6382 Tørsbøl. Tlf. 04 65 82 12.

Formand: Gdr. Ebbe Fink-Nielsen,
Buskmose, Buskmosevej 27,
Rinkenæs, 6300 Gråsten.

Sekretær: Konsulent
Bent Laue Petersen,
Melskovvej 15, Rinkenæs,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 03 12.

Landboforeningen for Als og Sundeved

Formand: Gdr. Tøge Tychsen, Krammark,
6310 Broager. Tlf. 04 44 17 46.

Sekretær: Planteavlskonsulent
Anders Winther, Landbocentret,
Agtoftsvej 2, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 46 46.

Det bl. distrikts Landboforening

Formand: Jørgen Rode Andersen,
Ribe Landevej 79, 6270 Tønder.

Sekretær: Per Silius Emdal,
Vestslesvigs Landbrugscenter,
Aabenraavej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 42 88.

Landboforeningen for Skærbæk og Omegn

Formand: Gdr. Per Frandsen,
Store Kæpslund, Øster-Gasse.
6780 Skærbæk. Tlf. 04 75 16 03.

Sekretær: Landbrugsled. Ejner Nielsen,
Statsfængslet Renbæk,
6780 Skærbæk. Tlf. 04 83 41 18.

Vestslesvigs Landbrugscenter

Aabenraavej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 42 88.

Formand: Gdr. Thorkild Dahl Nielsen,
Stormgårdsvej 38, 6372 Bylderup-Bov.
Tlf. 04 64 73 57.

Sekretær: Konsulent Per Silius Emdal.

Slogs Herreds Landboforening

Formand: Gdr. Thorkild Dahl Nielsen,
Stormgårdsvej 38, 6372 Bylderup Bov.
Tlf. 04 64 73 57.

Sekretær: Konsulent Per Emdal,
Vestslesvigs Landbrugscenter,
Aabenraavej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 42 88.

Landwirtschaftlicher Hauptverein für Nordschleswig

Formand: Gdr. Fedder P. Hindrichsen,
Tøndervej 1, 6280 Højer.

Sekretær: Pl.kons. Claus Erichsen,
Skibbroen 6 II, 6200 Aabenraa.

Matrikeldirektoratet - sønderjysk afdeling

Afdelingskontor i Aabenraa:
Bjerggade 6, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 93 55.

Afdelingschef: Jens Wolters.
Herunder hører:
Teknisk sektion i Toftlund, Skovvej 8,
6520 Toftlund. Tlf. 04 83 10 22.

De sønderjyske
landinspektørkontorer:

Aabenraa: Bjerggade 6, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 37 55.

Statslandinspektør: Bjarne Albinus.
Område: Aabenraa, Rødekro,
Lundtoft og Bov kommuner.

Haderslev-Toftlund: Moltrupvej 1,
6100 Haderslev. Tlf. 04 52 16 11.

Statslandinspektør: Jes Ryttersgaard.
Område: Haderslev, Christiansfeld
(bortset fra Hejls, Taps og
Vejstrup sogne), Vojens, Nørre Rang-
strup, Gram og Rødding kommuner
samt Hviding, Roager og Spandet
sogne i Ribe kommune.

Daglig leder af Toftlund-kontoret:
Landinspektør H. Marott Poulsen,
Skovvej 8, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 10 22.

Sønderborg: Ringridervej 23,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 36 36.

Statslandinspektør: Erik Rytter.
Område: Nordborg, Augustenborg,
Sydals, Sønderborg, Sundeved,
Broager og Gråsten kommuner.

Tønder: Ribe Landevej 30, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 10 34.

Statslandinspektør: Per Bonde.
Område: Tønder, Højer, Bredebro,
Skærbæk, Løgumkloster og
Tinglev kommuner.

Clausen-bøger

ANDR. CLAUSEN BOGHANDEL ApS.

Tlf. 04 42 38 00 - 6400 SØNDERBORG

Jeppe
GAARDE

Tlf. 04 83 13 53 - 6520 Tofflund

LOKALHISTORISKE BØGER:

- Schmidt Petersen: *Optegnelser fra en bevæget tid* ..... kr. 54,00
Anders Johnsen: *Fra et sønderjydsk arbejderhjem* ..... kr. 51,00
Mikkel Lund: *Om Stinne Wind og Julle Præst* ..... kr. 35,00
H. V. Gregersen: *Eggen omkring Vojens (indb.)* ..... kr. 168,00
Chr. Seeberg: *En jenne kaels jul. Digte i Røddingmål* ..... kr. 19,00

PJ.SCHMIDT A/S

VESTERGADE 14 - 6500 VOJENS

04 541226

Husmandsforeninger

Danske Husmandsforeninger

Kontor: Vester Farimagsgade 6,
1606 København V. Tlf. 01 12 99 50.

Formand: Husmand Chr. Sørensen,
Tirslundvej 11, Tirslund, 6670 Holsted.
Tlf. 05 39 25 57.

Sønderjyder i bestyrelsen:
Husmand Peter Petersen,
Tørvebjergvej 2, Ellum Mark,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 31 69.

Jydske Husmandsforeninger

Kontor: Udkærvej 15, 8220 Århus N.
Tlf. 06 15 52 33.

Formand: Hans Larsen-Ledet,
Wingesvej 7, O. Hornbæk,
8900 Randers. Tlf. 06 41 04 04.

Sekretær: Udkærvej 15,
8220 Århus N.

De samvirkende sønderjydske Husmandsforeninger

Kontor: Guldagervej 2-6, 6240 Løgum-
kloster. Tlf. 04 74 30 51.

Formand: Husmand Peter Petersen,
Tørvebjergvej 2, Ellum Mark,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 31 69.

Sekretær: Økonomikonsulent
Jørgen Hansen, Guldagervej 6,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 30 51.

Haderslev Østeramts Husmandsforeninger

Formand: Arne Sørensen,
Fjelstrupvej 79, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 58 64 82.

Sekretær: Husmand Svend Aage Peter-
sen, Christiansfeldvej 124,
6100 Haderslev. Tlf. 04 52 10 99.

Haderslev Vesteramts Husmandsforeninger

Formand: Husmand Ole Brink,
Hølleskovvej 3, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 17 12.

Sekretær: Husmand Erich Erichsen,
Bovlund Nymark, 6534 Agerskov.

Sønderborg Amts Husmandsforeninger

Formand: Kristian Stådsen Petersen,
Dybbøl-Banke, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 48 69 99.

Tønder Amts Husmandsforeninger

Formand: Landmand Carl A. Stenger,
Kærmarksvej 28, Birkelev,
6780 Skærbæk. Tlf. 04 75 73 17.

Husmandsforeningerne

Aabenraa-kredsen:
Formand: Husmand Knud Strøm,
Øster Løgumvej 63,
Genner, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 69 87 41.

Husholdningsforeninger

De samvirkende danske Husholdningsforeninger

Landsformand: Gyrith Bahner,
Svinget 26, 4840 Nr. Alslev.
Tlf. 03 83 45 11.

Sekretariat: Dronning Emmasvej 11,
4000 Roskilde. Tlf. 02 35 02 86.

Medlem af bladudvalget: Birte Thyssen,
»Egede«, Allerupvej 24, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 14 21.

Sønderjyllandskredsen af
D. s. d. H.:

Formand: Karen Margrethe Schultz,
Kastbjerggård, Tornumvej 2B,
6660 Lintrup. Tlf. 04 85 53 08.

Det sønderjydske Husholdningsrepræsentantskab

Formand: Katrine Rodenberg,
Vester Terp 10, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 33 83.

De samvirkende sønderjydske Husmandsforeningers husholdningsudvalg

Amtsformand: Tove Ketelsen,
Vongshøjvej 4, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 38 78.

Konsulent: Inga Boldt, Rundkærvej 6,
6630 Rødding. Tlf. 04 84 11 65.

Lokalforeningernes formænd:
Arrild: Helga Nissen, Rurup Møllegård,
Skovlundvej 5, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 51 53.

Emmerske-Ellehus: Astrid Fosgerau,
Aabenraaavej 7, Adelvad, 6270 Tønder.
Tlf. 04 76 42 81.

Nørre Rangstrup: Else Larsen,
Kærmoosevej 6, Stenderup,
6520 Toftlund. Tlf. 04 83 14 82.

Rise: Marie Asmussen, Sivkærvej 3,
Søest Mark, 6230 Rødekro.
Tlf. 04 66 20 61.

Rødding-Gram: Ruth Gram,
Holtvej 2, V. Lindet, 6510 Gram.
Tlf. 04 82 16 99.

Sundeved: Lis Raeder,
Tansellevej 25, Tanselle,
6470 Sydals. Tlf. 04 44 79 77.

Haderslev Amts Landbohusholdningsforening

Formand: Sonja Besendahl,
Ribevej 43, Skrydstrup,
6500 Vojens. Tlf. 04 54 20 05.

Nørre Rangstrup Herreds Husholdningsforening

Formand: Fru Elisabeth Prahll,
Præstegården, Kirkevej 4,
6535 Branderup.

Løgumkloster og Omegns Husholdningsforening

Formand: Birthe Jacobsen,
Skansen 16, Ellum,
6240 Løgumkloster.

Det blandede distrikts Husholdningsforening

Formand: Sonja Hansen, Hovlundgård,
6261 Bredebro. Tlf. 04 74 11 92.

Sammensluttede Sønderjydske Husholdningsforeninger

Kredsformand: Inger M. Thaysen,
Nybøl Bygade 6, 6230 Rødekro.
Tlf. 04 66 65 69.

Lokalformænd:

Bedsted Lø: Eva Kragelund,
Bjergvej 6, Bedsted Lø,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 77 71 63.

Bjolderup: Kirsten Pedersen,
Vollerup Byvej 76, 6392 Bolderslev.
Tlf. 04 64 76 46.

Egvad: Karen Petersen,
Nr. Hostrupvej 33, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 66 24 33.

Ensted: Elin Sørensen,
Buen 118, Stubbæk, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 66 31 55.

Felsted: Jutta Schmidt,
Nygade 26, Felsted,
6200 Aabenraa. Tlf. 04 68 54 66.
Genner: Anna Friis,
Kirkevænget 9, Genner,
6200 Aabenraa. Tlf. 04 69 86 38.
Hellevad: Jonna Petersen,
Ørslevvej 28, Hellevad, 6230 Rødekro.
Tlf. 04 66 93 25.
Hjordkær: Inger M. Thaysen,
Nybøl Bygade 6, 6230 Rødekro.
Hovslund: Alida Jørgensen,
Foldingbrovej 14, Hovslund,
6230 Rødekro. Tlf. 04 68 45 58.
Kassø: Jytte Katborg, Kassøvej 46,
Kassø 6230 Rødekro.
Tlf. 04 66 64 96.
Kværs: Susanne Bensen, Nørretoft 12,
Kværs, 6382 Tørsbøl.
Tlf. 04 65 94 01.
Løjt: Kirstine Andersen, »Lilleholt«,
Nørbyvej 88, Løjt, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 66 73 73.
Nordals: Petra Jørgensen,
Hindbærvej 2, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 19 41.
Sydals: Anne Marie Jacobsen,
Mommærkvej 231, 6470 Sydals.
Tlf. 04 44 74 20.
Vis Herred: Ellen Christiansen,
Kragelundvej 28, 6330 Padborg.
Tlf. 04 67 66 50.

Broager og Omegns Husholdningsforening

Formand: Fru Annemarie Mortensen,
Nejsvej 18, 6310 Broager.
Tlf. 04 44 16 78.

Kegnæs Husholdningsforening

Formand: Fru Ingeborg Christensen,
Nymark, Østerby, 6470 Sydals.
Tlf. 04 46 53 44.

Sundeved Husholdningsforening

Formand: Fru Kamma Bonefeld,
Vester Snogbæk 35, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 48 75 76.

Slogs Herreds Husholdningsforening

Formand: Rigmor Lauridsen,
Agertofte 18 Jejsing, 6270 Tønder.
Tlf. 04 76 43 58.

Dybbøl Sogns Husholdningsforening

Formand: Fru Marie Jørgensen,
»Solbakkegård« Porsdam 9, Dybbøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 48 55 20.

Lysabild Husholdningsforening

Formand: Fru Lilian Fangel,
Lillehave 21, Lysabild, 6470 Sydals.
Tlf. 04 44 45 54.

Husdyrbrugsorganisationer

Sønderjydsk Avlsforening for sortbroget dansk Malkekvæg

Formand: Gdr. Eskild Wind,
Nørregård, Hjerting, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 14 66.

Kreaturesportforeningen for Nordslesvig

Formand: Gdr. Adolf Lund, Byvang,
6280 Højer. Tlf. 04 74 22 62.

Salgsdirektør: Gdr. A. M. Lund, Poppen-
bøl, 6280 Højer. Tlf. 04 74 81 11.

Salgsdirektør: Søren Nicolaisen,
Kummerlev 3, Kumled.
6261 Bredebro. Tlf. 04 74 12 86.

Avlsforeningen Den jydsk Hest

Kontor: Kongsgårdsvej 28, 8260 Viby J.
Tlf. 06 11 08 88.

Formand: Gdr. Niels Busk,
Kolstrupvej 4, 8581 Nimtofte.

Bestyrelsesmedlem fra Sønderjylland:
Thorkild Thomsen, Djernæsvej 25,
6100 Haderslev.

Sønderjysk Fællesledelse af Kvægavl

Kontor: Østergade 11,
6500 Vojens. Tlf. 04 54 00 00.

Formand: Jes Ove Hansen,
Øbeningvej 22, Øbening,
6230 Rødekro. Tlf. 04 66 93 27.

Landsudvalget for Fjerkræ

Konsumægsproduktion:
Keld Juul Nielsen,
Konsulenttjenesten, Middelfart.
Tlf. 09 41 02 00.
Arbejdsområde: Sønderjylland og Fyn.

Kalkuner, gæs og ænder:
Christian Høg, Konsulenttjenesten,
Middelfart. Tlf. 09 41 02 00.
Bopæl: Præstevænget 3, Nim,
8700 Horsens. Tlf. 05 67 13 67.
Arbejdsområde: Hele landet.

Teknik:

Palle V. Larsen og Lars H. Thomsen,
Konsulenttjenesten, Middelfart.
Arbejdsområde: Hele landet.

Mejeriforeninger

De danske Mejeriers Fællesorganisation

Kontor: Frederiks Allé 22, 8000 Århus C.
Tlf. 06 13 26 11.

Formand: Gdr. Thomas Jørgensen,
Dorthealund, Pjedsted,
7000 Fredericia. Tlf. 05 95 40 71.

Direktører: A. Tirsgaard (adm.)
og L. Raun.

Det Sydjyske Mejeribrugs Samarbejdsregion

Formand: Gdr. Nis P. Hansen,
Krusgaard, Saksborgvej 10,
6360 Tinglev. Tlf. 04 64 45 72.

Sekretær: Mejerileder
Vagner J. Olsen,
Limfjordsvej 4, 6715 Esbjerg N.

Skovbrug

Sydøstjysk Skovdyrkerforening

Formand: Gdr. Jens Otto Gæmelke,
»Røjgård«, Egholtvej 38, 6600 Vejen.
Tlf. 05 55 50 10.

Konsulent: Skovrider T. W. Stranddorf,
Klovtoftvej, Jels, 6630 Rødding.
Tlf. 04 55 28 07.

Småskovenes Salgsforening

Formand: Gdr. Nis Jessen, Årsløv,
6230 Rødekro. Tlf. 04 66 67 42.

Skovrider Edv. Hvidt,
Felstedskov, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 68 54 11.

Slagterier

Andelsslagterier

Slagteriregion SYD, 6300 Gråsten.
Tlf. 04 65 12 11.
Formand: Gdr. Kresten Bonefeld,
Langagergård, Pøl, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 14 12.

Direktør: Gert S. Haurum.

Afdelinger:

6372 Bylderup-Bov. Tlf. 04 76 23 11.

6300 Gråsten. Tlf. 04 65 12 11.

Blans, 6400 Sønderborg.

Tlf. 04 46 16 11.

6200 Aabenraa. Tlf. 04 62 39 23.

Vestjyske Slagterier A. M. B. A.,

Hovedkontor:

7600 Struer, P.O.Box 506.

Tlf. 07 85 07 00.

6701 Esbjerg, P.O.BOX 199.

Tlf. 05 12 55 00.

Formand: Gdr. Egon Kristensen,

Nørlundvej 9, Kjærgaard Mark,

6740 Bramming.

Adm. direktør: Svend Sønnichsen

Afdelinger:

Gimsing, 7600 Struer. Tlf. 07 85 07 00.

Nopa, 7600 Struer. Tlf. 07 85 07 00.

7760 Hurup Thy. Tlf. 07 95 18 77.

7620 Lemvig. Tlf. 07 82 12 22.

6630 Rødding. Tlf. 04 84 11 24.

6823 Ansager. Tlf. 05 29 70 44.

6270 Tønder. Tlf. 04 72 23 56.

Skærbæk Eksportslagteri A. M. B. A.

6780 Skærbæk. Tlf. 04 75 19 11.

Formand: Gdr. Egon Kristensen,

Nørlundvej 9, Kjærgårds Mark,

6740 Bramming. Tlf. 05 17 35 26.

Direktør: H. Frost Larsen.

Organisationen Danske Slagterier

Axelborg, Axeltorv 3, 1609 København V.

Tlf. 01 11 60 50.

Formand: Gdr. Bent Sloth,

Sønderkær,

Agersted,

9330 Dronninglund.

Tlf. 08 85 41 92.

Det jyske Haveselskab

Åby Bækgårdsvej 6, 8230 Åbyhøj.

Tlf. 06 15 56 88.

Regionalsammenslutning IV

Sønderjylland

Formand: Bent Maybom,

Munkeparken 57, 6240 Løgumkloster.

Tlf. 04 74 49 75.

Konsulenter i området

Erik Kiel, Sandager 8, Hovslund,

6230 Rødekro. Tlf. 04 68 41 65.

Olav J. Nissen, Kystvej 2, Ballum,

6261 Bredebro. Tlf. 04 77 62 29.

Handel

Det Danske Handelskammer

Børsen, 1217 København K.
Tlf. 01 91 23 23.

Formand: Direktør Klavs Olsen,
København.

Det Danske Handelskammer

Formand: Direktør Klavs Olsen,
København. Tlf. 01 29 09 07.

Sekretariat: Børsen,
1217 København K.
Tlf. 01 91 23 23.

Lokalkontorer: Ny Banegårdsgade
45, 8100 Århus C. Tlf. 06 13 53 55.
Boulevarden 20, 9000 Aalborg.
Tlf. 08 16 06 00.

Eksportregionskontor:
Frederiks Alle 28-32, 8000 Århus C.
Tlf. 06 19 23 55.

Sønderjyske medlemmer af
bestyrelsen:
Direktør Jens Terp-Nielsen,
Sækko A/S,
Egelund, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 18 18.

Indkøbsforeninger

Dansk Landbrugs Grovvarereselskab.
Hovedkontor: Axelborg,
1503 København V. Telex 2 29 68.
Tlf. 01 15 11 13.

Formand: Gdr. Martin Nielsen.

Sønderjyske medlemmer af
repræsentantskabel:
Gdr. Konrad Jensen,
Birkelev 4, 6780 Skærbæk.
Tlf. 04 75 73 01.
Gdr. H. Limbke Jensen,
Visø, Mosevej 50, Løjt Vestermark,
6200 Aabenraa. Tlf. 04 66 74 13.
Gdr. Peter Hanquist,
Bovlundbjergvej 38,
6535 Branderup. Tlf. 04 83 51 97.
Gdr. Hans Beck, Pamhulegård,
Pamhulevej 44, Marstrup,
6100 Haderslev. Tlf. 04 57 57 34.

Gdr. Knud Kristensen,
Kummelev 19, 6261 Bredebro.
Tlf. 04 74 12 72.
Gdr. Poul Villadsen,
Terpvej 51, Ø. Lindet, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 61 08.

Brugsforeninger

FDB's hovedkontor:
Roskildevej 65, 2620 Albertslund.
Formand: Bjarne Møgelhøj.

Administrerende direktør:
G. Bak-Hansen.

FDB's bestyrelsesmedlem
i Vejen regionen:
Major Aage Christensen,
Hejmdals Brovej 9, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 10 70.

Kredsformænd:

Kreds 36, Ribe-Tønder:
Gdr. Jørgen Bjerrum, Bjerrumvej 16,
6760 Ribe. Tlf. 05 42 03 64.
Tillige formand for repræsentant-
skabet.

Kreds 37, Aabenraa:

Overmatrikelkontrollør
Johs. Stenderup,
Torvegade 6, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 21 57.

Kreds 38, Sønderborg:

Uddeler Arnold Lauridsen,
Svalevej 10, Langesø, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 04 52.

Handelsstandsforeninger og handelsforeninger i Sønderjylland (formænd)

Gråsten Handelsstandsforening:
Revisor Arnt Sørensen,
Ringgade, 6300 Gråsten.

Haderslev Handelsstandsforening
af 1844:
Direktør Vagn Dahl,
Euroskan Rejsebureau,
Lavgade, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 62 75 - privat 04 57 54 50.

Sønderborg Handelsstandsforening:
Direktør Henning Schmidt-Petersen,
Servodan A/S,
Stenager 5, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 47 26.

Toftlund Handels- & Håndværkerforening:
Sparekassebestyrer Svend Holm,
Sparekassen, 6520 Toftlund.

Tønder Handelsstandsforening:
Detailhandler Bente Kirchheiner,
Vestergade 7, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 20 43.

Vojens Handelsstandsforening:
Kaj Kragballe,
Margrethevej 25, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 00 63.

Aabenraa Handelsstandsforening:
Direktør Erik Skifter Andersen,
Skifter Andersen Bil A/S.
Tlf. 04 66 31 33. Lundsberg
Industrivej 1. 6200 Aabenraa.

De samvirkende købmandsforeninger i Danmark

Hovedkontor – Sekretariat:
Svanemøllevej 41, 2900 Hellerup.
Tlf. 01 62 16 16.

Formand: Købmand Preben Høyen,
S&E, Frederikssundsvej 5,
2400 København NV.

Centralorganisationen for Jylland:
Formand: Købmand Henning Mark,
Ballermvej 113, 7700 Thisted.
Tlf. 07 98 14 29.

Derunder De sønderjydske Købmandsforeningers Sammenslutning:
Formand: Købmd. Laue Hansen.
Huginsvang 89, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 32 12.

Handelsforeningen for Gråsten
og Omegn:
Formand: Købmand Hans E. Lautrup,
Nygade 27, 6300 Gråsten.
Tlf. 04 65 15 56.

Haderslev og Omegns
Købmandsforening:
Formand: Købmand Laue Hansen,
Huginsvang 87, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 32 12.

Sønderborg og Omegns
Købmandsforening:
Formand: Mogens Holm-Pedersen,
Storegade 7, 6440 Augustenborg.
Tlf. 04 47 15 47.

Midtsønderjyllands Købmandsforening:
Formand: Købmand Markus Kjær,
Lindevej 17, Ø. Lindet, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 61 18.

Tønder Amts Købmandsforening:
Formand: Købmand Asbjørn Eriksen,
Nørremarksvej 7, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 13 00.

Håndværk og industri

Håndværksrådet

Organisationen for dansk håndværk
og mindre industri.

Kontor: Amaliegade 15,
1256 København K. Tlf. 01 93 20 00.

Formand: Oldermænd, malermester
Klaus Bonde Larsen, København.

Jyllands-afdeling:

Lille Sct. Hansgade 20, 8800 Viborg.
Tlf. 06 62 77 11.

Bestyrelsesmedlemmer i Sønderjylland:

Malermester Jes Christiansen,
Allegade 33-37, 6500 Vojens.
Murermester Erik Sørensen,
Postboks 142, 6200 Aabenraa.

Sønderjyllands Erhvervsråd

Kirkepladsen 4, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 23 84.

Formand: Borgm. K. Sandahl Sørensen,
Anne Marie Vej 5, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 31 42.

Næstformand: Fhv. folketingsmedlem
P. Gorrson, Gl. Færgevej 48,
Alnor, 6300 Gråsten. Tlf. 04 65 15 09.

Forretningsfører Andreas Warncke,
Langelandsvej 2, Starup,
6100 Haderslev. Tlf. 04 52 24 08.

Statsaut. revisor Arnt Sørensen,
Højmark 20, Rinkenæs, 6300 Gråsten.
Tlf. 04 65 06 07.

Fhv. viceborgmester
Gunnar Aagaard Jensen,
Slotsgade 14, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 53 09 50.

Bankdirektør Carsten Andersen,
Farverhus 172, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 21 41.

Direktør Lauge Jepsen,
Bakkevej 4, 6261 Bredebro.
Tlf. 04 74 15 33.

Sekretær: Erhvervsrådssekretær
P. Groth Bruun, 6200 Aabenraa.

Lokale erhvervsråd

Agerskov Sogns Erhvervsudvikling ApS.:
Direktør H. Mathiasen,
Nørregade 14 A, 6534 Agerskov.
Tlf. 04 83 34 66.

Erhvervsrådet for Sønderborg-området
Nørrebro 1, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 92 22.
Erhvervsdirektør Jens Møssing.

Padborg-Kruså Erhvervsråd:
Sekretariat: Industrivej 4, 1.
6330 Padborg. Tlf. 04 67 27 02.
Formand: Direktør Hans Raun,
Padborg Godsregistrering a. m. b. a.
Sekretær: Erhvervschef
John Holmstrøm.

Gram Erhvervsråd:
Teknisk forvaltning, Kongevej 14,
6510 Gram. Tlf. 04 82 21 31.

Haderslev Erhvervsråd:
Erhvervschef Finn Bagger,
Norgesvej 51, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 53 00 53.

Rødding Erhvervsråd:
Formand: Peter Holst,
Bregnegårdsvej 13, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 12 50.
Sekretær: Kom.dir.
Normann Pedersen,
kommunekontoret, Østergade 28,
6630 Rødding. Tlf. 04 84 21 61.

Nørre-Rangstrup Erhvervsråd:
Østergade 12, 6520 Tofthund.
Tlf. 04 83 00 99.
Erhvervschef Steen Andrés.

Tønderegnens Erhvervsråd:
Formand: Frank Kirchheiner,
Postboks 106, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 55 60.

Erhvervsrådet for Tinglev Kommune:
Erhvervschef Villy Andersen,
Hovedgaden 78, 6360 Tinglev.
Tlf. 04 64 40 51.

Vojens Erhvervsråd:
Erhvervschef Poul E. Fredsted,
Rådhuset, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 07 54.

Erhvervsrådet for Lundtoft, Rødekro
og Aabenraa:
Kirkeplads 4, 6200 Aabenraa.
Postboks 143. Tlf. 04 62 49 62.

Christiansfeld Erhvervsråd:
Erhvervssekretær Per Rask Jensen,
Lindegade 58, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 04 56 14 05, lokal 261.

Håndværker- og industriforeninger

Gråsten Håndværkerforening:
Formand: VVS-install. Bent Pedersen,
Sundsnæs 21, 6300 Gråsten.
Tlf. 04 65 18 65.

Haderslev Håndværkerforening:
Formand: Murermester Flemming
Jensen, Tjørnebakken 3,
6100 Haderslev. Tlf. 04 53 22 05.

Højer Handels- og Industriforening:
Formand: Direktør Hans Lagoni,
Sparekassen Højer, Storegade 10,
6280 Højer. Tlf. 04 74 26 33.

**Løgumkloster Handels- og Håndværker-
forening:**
Formand: Revisor Jacob Sørensen,
Møllegade 3, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 40 25.

**Sønderborg Håndværker- og
Industriforening:**
Formand: Isoleringsmester
Aage Land Hansen,
Nørre Kettingskov 7,
Blommeskobbel. 6440 Augustenborg.
Tlf. 04 46 46 55.

Tønder Håndværkerforening:
Formand: Snedkermest. A. H. Storck,
Nørregade 73, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 23 15.

**Aabenraa Håndværker- og
Industriforening:**
Formand: Bygmester L. A. Quist,
Nørrehesselvej 40, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 34 30.

Finansiering

Sønderjyllands Lånekasse

Sekretariat: Kirkepladsen 4,
6200 Aabenraa. Tlf. 04 62 23 84,
telefon tid – alle ugens dage,
kontortid fredage fra kl. 10-12.

Sekretær: Sparekassefuldmægtig
Hans Iversen.

Bestyrelse: Sparekassedirektør
Hans Lagoni (formand), Højer.
Kontorchef cand. jur. Ib Frederiksen,
Direktoratet for Egnsudvikling,
Silkeborg.
Kontorchef Kirsten Kleist,
Kongeriget Danmarks Hypotekbank
og Finansforvaltning, København.
Sparekassedirektør
Mogens Jørgensen, Haderslev.
Skoleinspektør
Christian P. Johannsen, Toftlund.

Sønderjyllands Investeringsfond

Kirkepladsen 4, 6200 Aabenraa.
Tlf. 04 62 23 84.

Formand: Fhv. folketingsmedlem
P. Gorrsen, Gl. Færgevej 48, Alnor,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 15 09.
Bankdirektør Poul Hansen,
Den danske Bank, Perlegade,
6400 Sønderborg.
Direktør, cand. jur. Ib Frederiksen,
Direktoratet for Egnsudvikling,
Søndergade 25, 8600 Silkeborg.
Tlf. 06 82 56 55.
Fhv. bankdirektør Arne Skov,
Borgmester Andersensvej 20,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 37 00.
Kontorchef cand. jur. Kirsten Kleist,
Finansministeriet, Landgreven 4,
1301 København K.
Fhv. direktør M. F. Schøler,
Skovkobbøl, Ny Stavensbøl,
6440 Augustenborg. Tlf. 04 47 13 23.
Formand Niels Jakobsen,
Kalvetoftens 9, Ullerup,
6400 Sønderborg.

Sekretær: Erhvervsrådssekretær
cand. oecon. P. Groth Bruun,
6200 Aabenraa.

Nykredit

- den nye danske kreditforening

Formand:

Fhv. amtsborgmester Erik Jessen,
Aabenraa.

Hovedkontorer:

6100 Haderslev: Åstrupvej 13.

Tlf. 04 52 70 00.

1503 Kbh. V. Box 333:

Otto Mønstedts Plads 11.

Tlf. 01 91 34 34.

5100 Odense C: Mageløs 2.

Tlf. 09 11 77 77.

6950 Ringkøbing: Herningvej 3.

Tlf. 07 32 01 11.

8800 Viborg: Sct. Mathiasgade 1-3.

Tlf. 06 62 33 33.

9100 Aalborg: Boulevarden 43.

Tlf. 08 12 38 77.

8260 Århus-Viby J: Kongsgårdsvej 6.

Tlf. 06 14 88 00.

Lokalkontor Sønderborg:

Perlegade 26. Tlf. 04 43 11 66.

Lokalkontor Aabenraa:

Redergården, Storetorv 9.

Tlf. 04 63 01 66.

Lokalkontor Tønder:

Storegade 14, 1. Tlf. 04 72 10 66.,

Dansk Landbrugs Realkreditfond

Nyropsgade 21, 1503 København V.

Tlf. 01 15 11 00.

Direktion:

Direktør, cand. agro. J. Fløystrup
Jensen, adm.

Direktør, cand. jur. P. Wegge-Olsen.

Formand for repræsentantskab og

bestyrelse: Bankdirektør

Bent Hansen, Himmerlandsbanken,

Adelgade 31, 9500 Hobro.

Tlf. 08 52 10 00.

Kreditforeningen Danmark

Hovedsædet i Herning, Viborgvej 1,

7400 Herning. Tlf. 07 12 53 00.

Direktion:

Arkitekt Kaj Halse.

Hovedsædet i Århus, Åboulevarden 69,

8100 Århus C. Tlf. 06 12 53 00.

Direktion: Statsautoriseret revisor

N. J. Kold Jensen.

Distriktschef for Sønderjyllands amt:

Tommy Jensen, Storegade 311,

6200 Aabenraa. Tlf. 04 62 53 00.

Sønderjysk medlem af bestyrelsen:

Gdr. Arne Kindberg, Nybølgård,

Hjordkær, 6230 Rødekro.

Landeværnet

Kontor: Jernbanegade 4, 6360 Tinglev.

Tlf. 04 64 40 54.

Formand: Gdr. Bahne Nicolaisen,

Bøgelhusvej 4, St. Jyndeved,

6360 Tinglev. Tlf. 04 64 83 81.

Næstformand: Gdr. Arne Kindberg,

»Nybølgård«, Nybøl Bygade 3,

6230 Rødekro. Tlf. 04 66 66 17.

Sekretær: Gdr. Thomas Rodenberg,

Vester Terpvej 10, 6240 Løgumkloster.

Tlf. 04 74 33 83.

Forretningsfører: Bankbestyrer

Werner Jensen, 6360 Tinglev.

Turistforeninger

Samvirkende danske Turistforeninger

c/o Turismens Fællesråd,
Store Strandstræde 21,
1255 København K.

Formand: Direktør Chr. R. Hunderup,
Bella Centret, Centerboulevard,
2300 København S. Tlf. 01 51 88 11.

Direktør: Jørgen Hansen.

Samvirkende jyske Turistforeninger

Svalegården, Hasseris, 9000 Ålborg.
Tlf. 08 13 81 22.

Formand: Skolekonsulent Ole Bisp,
Røndevej 18, Egsmark, 8400 Ebeltoft.
Tlf. 06 34 17 09.

Sekretariatsleder: I. Trøst Hansen.

Sønderjydsk Turistkreds

Formand: Bankdirektør
Frede Rudolph, Højholt 20,
6200 Aabenraa. Tlf. 04 62 20 30.

Kredskontoret:

Amtsturistchef Bente Færgemand,
Amtsgården, Skelbækvej 2,
6200 Aabenraa. Tlf. 04 63 01 30.

Augustenborg Turistforening

Bureau: Storegade 28,
6440 Augustenborg. Tlf. 04 47 17 20.

Formand: Hanne Lund,
Mommærkvej 17, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 39 90.

Turistforeningen for Broagerland

Formand: Chr. Caspersen,
Gammelmark Camping,
6310 Broager.

Bureau: Ihle's Papirhandel,
Storegade 23, 6310 Broager.
Tlf. 04 44 11 00.

Turistforeningen for Christiansfeld og Omegn

Formand: Direktør Viggo Bunkenborg,
Skovvænget 8, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 04 56 18 04.

Bureau: Kongensgade 5,
6070 Christiansfeld. Tlf. 04 56 16 30.

Gram Turistforening

Formand: Advokat Erik Høgh,
Kirkeallé 3, 6510 Gram.
Tlf. 04 82 33 11.

Bureau: Alli Andersen,
Gram Bogtrykkeri, Torvegade 13,
6510 Gram. Tlf. 04 82 13 35.

Højer og Omegns Turistforening

Formand: Lis Langelund-Larsen,
Nørregade 13, 6280 Højer.
Tlf. 04 74 20 23.

Bureau: Højer Mølle. Tlf. 04 74 29 11.

Gråsten Turistforening

Ahlmannsparken, Ahlefeldvej 4,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 09 55.

Åbningstider: 1. 6. - 1. 9.

Mandag til fredag: kl. 9-12 og 14-17.

Lørdage kl. 9-12.

1. 9. - 1. 3. Torsdage kl. 10-12.

1. 3. - 1. 6. Torsdage kl. 10-12 og 14-17.

Formand: Kjeld Abild,
Nederbyvej 37, 6300 Gråsten.

Haderslev Turistforening

Formand: Fotograf Metha Andersen,
Nørregade 2, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 00 22.

Bureau: Apotekergade 1, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 55 50.

Turistchef: Svend Aage Mattson.

Erhvervs- og Turistforeningen for Rødding Kommune

Formand: Overlærer O. Finnemann,
Barsbøl Markvej, Jels, 6630 Rødding.
Tlf. 04 55 23 56.

Bureau: Den Gamle Mølle, Jels,
6630 Rødding. Tlf. 04 55 21 10.

Leder: Fru E. Ankjer Jensen.

Nord-Als Turistforening

Formand: Disponent Arne Asmussen,
Tranebærvej 5, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 19 65.

Bureau: Nord-Als Turistbureau,
Storegade 16-18, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 05 92.

Turistsekretær: Lone Hein.

Turistforeningen for Rømø-Skærbæk og Omegn

Formand: Adm. chef Bodil Glistrup,
Vibevej 26, 6792 Havneby.
Tlf. 04 75 54 92.

Bureau: Tvismark, 6791 Kongsmark.
Tlf. 04 75 51 30.

Turistchef: Sole Hansen.

Turistforeningen for Sønderborg og Omegn

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanie Allé 24a,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 49 13.

Bureau: Sønderborg Turistbureau,
Rådhusortvet 7, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 35 55.

Turistchef: Per Christensen.

Nørre-Rangstrup Turistforening

Formand: Filialdirektør Kjeld H.
Markussen, Kærvej 12, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 21 93.

Bureau: Toftlund Bog- og Papirhandel,
Bente Born, Søndergade 5,
6520 Toftlund. Tlf. 04 83 11 19.

Tønder og Omegns Turistforening

Formand: Bankdirektør
Arne Hermansen, Den danske Bank,
Vestergade, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 21 22.

Bureau: Østergade 2a, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 12 20.

Vojens Turistforening

Bureau: Vojens Bibliotek,
Rådhuscentret 5, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 06 00.

Formand: Sven Bork, Topmejsvej 18,
6500 Vojens.

Turistforeningen for Aabenraa og Omegn

Formand: Bankdirektør F. Rudolph.
Tlf. 04 62 20 30.

Bureau: Turistforeningen for
Aabenraa og Omegn
H. P. Hanssensgade 5, 6200 Aabenraa.

Turistchef: Birte Rasmussen.

DANSKE OG FRISISKE INSTITUTIONER I SYDSLESVIG

Sprogforeningen

Sydslesvigafdeling.

Formand: Sigfred Andresen,
Muhlendamm 7,
D-2257 Bredstedt. Tlf. 04671/4247.

Kgl. dansk Konsulat

Nordergraben 19, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/23305.

Generalkonsul: Jørgen Peder Hansen.

Konsul: Holger Nyvang Knudsen.

Vicekonsul: H. Hansen.

Dansk Generalsekretariat

Flensborghus, Norderstrasse 76,
Postfach 2664, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/17821 - 17822 - 26329.

Generalsekretær: Karl Kring.
Sekretær Ebba Hede.

Regnskabsafdelingen:
Fuldmægtig Hans Chr. Hansen.

Kulturfdelingen:
Fuldmægtig Marianne Wulff.

Dansk postadresse: Postbox 90,
6340 Kruså.

Dansk Kirke i Sydslesvig

Dansk Kirkekontor,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52925.

Provst C. B. Karstoft,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52565.

Forretningsfører: Detlev Lorenzen.

Dansk Skoleforening for Sydslesvig

Formand:
Holger Christiansen,
Ulmenweg 10, D-2397 Handewitt.
Tlf. 04608-6713.

Skoledirektør:

Chr. Thorup Nielsen,
Teichweg 2, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/5801-50.

Kontor: Stuhrs Allee 22,
Postfach 1461, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52044 - 52045 - 52046 - 52047.
Dansk postadresse: Postboks 99,
6340 Kruså.

Feriekontoret: Marienhölungsweg 41,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/56664.

Skoлеpsykologisk kontor:
Waldstrasse 43, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52055.

Duborg-Skolen

Ritterstrasse 27, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/22331.

Privat dansk gymnasium og realskole.
Rektor: Knud Fanø.
Dansk postadresse: Box 100,
6340 Kruså.

Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Norderstrasse 59, D-2390 Flensborg.
Dansk postadresse: 6340 Kruså.
Tlf. 0461/17953 - 17954.

Åbningstider:

Sommerhalvåret 10-18, lørdag 10-14.
Vinterhalvåret 10-20, lørdag 10-14.
Overgangsdatoer mellem halvårene
meddeles i Flensborg Avis.

Overbibliotekar Jørgen Hamre.
Studieafdelingen: Bibliotekslektor,
dr. Johann Runge.

Det danske Bibliotek i Husum,
Neustadt 81, D-2250 Husum.
Tlf. Husum 04841/2292.

Leder: Bibliotekar
Keld Klemith Madsen.

Det danske Bibliotek i Slesvig,
Lollfuss 69, D-2380 Slesvig.
Tlf. Slesvig 04621/24263.
Leder: Bibliotekar Karen Hansen.

Dansk Sundhedstjeneste for Sydslesvig

Waldstrasse 45, D-2390 Flensburg,
Dansk postadresse: Box 119,
6340 Kruså. Tlf. 0461/52071.

Formand for sundhedsrådet og
forretningsudvalget:

Pastor Paul Tappe, Osterstrasse 5,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/2443.

Kontorchef: Hasso Petersen.

Ledende sygeplejerske: Søster Asta
Bogh. Tlf. 0461/52072.

Lyksborghjemmet

Dansk Børnehjem, Grosse Strasse 54,
D-2392 Glücksburg. Tlf. 04631/2456.

Bestyrer: Ulla og Carl Sauer-Petersen.

Dansk Sygeplejeforening, Flensburg

Formand: Bibliotekar Kirsten Fabricius,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/17953.

Dansk Menighedspleje, Flensburg

Waldstrasse 45, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/52071.

Gamles Værn

Formand: Gretchen Vollstedt,
Friedheim 10 A,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/27460.

Sønderjysk Arbejderforening (S A F)

Formand: Hans Hinrichsen,
Carstensstr. 32, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/29671.

Den slesvigske Kvindeforening

Formand: Edith Sigaard-Madsen,
Harden-Eiche 8, D-2381 Strukstrup.
Tlf. 04623/690.

De sydslesvigske Husmoderforeninger

Formand: Lektor Elva Thorup Nielsen,
Teichweg 2, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/5801-50.

»Borgerforening«, selskabelig forening

Formand: Redaktionssekretær Ejnar
Ramsing Lorenz, Wittenberger Weg 19,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/5805-0.

Sydslesvigske Erhvervsfond

Formand for tilsynsrådet:
Rolf Dieter Duschner, Grosse Strasse 9,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/22060.

Kontor: Norderstrasse 76 III,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/26621.

Dansk Erhvervsforening I Sydslesvig

Formand: Direktør Preben Bjerregaard,
Westend 1, D-2387 Böklund.
Tlf. 04623/7266.

Sekretariat: v/ Bruno Kramer,
Union-Bank, Grosse Strasse 2,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/17757.

Union-Bank A/S

Grosse Strasse 2, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/17757.
Süderstrasse 89, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/71335.

Direktion: Hans Erik Hansen,
Otto Christiansen.

Slesvigske Kreditforening

Formand for tilsynsrådet:
Hans Jacob Asmussen,
Holming, D-2381 Havetoft.
Tlf. 04603/228.

Kontor: Süderstrasse 89,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/71975.

Forretningsfører: Nis Hansen.

Det sydslesvigske Samråd

Formand: Pastor Paul Tappe,
Osterstrasse 5, D-2262 Leck.
Tlf. 04662/2443.

Næstformand: Ernst Vollertsen,
Seekamp 19, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4795.

Sekretær: Chr. Thorup Nielsen,
Teichweg 2, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/5801-50.

Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger

Formand: Tove Vynne,
Neuer Weg 5, D-2381 Neuberend.
Tlf. 04621/5951.

Dansk Ungdomssekretariat:
Moltkestrasse 20a, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/51051.

Forretningsfører: Ingolf Julius.

Dansk Gymnastikforening Flensborg

Formand: Heinz Dieter Franz,
Nikolaiallee 1-3, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/55836.

Klubhuset: Marienhölzungsweg 62,
D-2390 Flensborg. (Frueskovens
Idrætspark). Tlf. 0461/54819.

Det lille Teater

Hjemmet, Mariegade 20, Flensborg.
Tlf. 009-49-461-24835.

Post til: Sonja Lehfeldt,
Twedter Mark 74, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/37207.

Sydslesvigske Folkedansere

Formand: Knud Sørensen,
Rüderstrasse 13, D-2394 Satrup.
Tlf. 04633/8443.

Idrætshallen

Moltkestrasse 20c, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/51053.

Inspektør: John Larsen.

»Tydal« Spejdgård

D-2382 Eggebek.
Tlf. 04609/263.

Bestyrer: Kurt Brodersen.

»Christianslyst«

Lejrskole- og kursushjem.
D-2347 Nottfeld, Post Süderbrarup.
Tlf. 04641/2229.

Forstander: Vagn Porsmose Andersen.

Lejrskolehjemmet »Skipperhuset«

Am Hafen 30, D-2253 Tönning.
Tlf. 04861/5493.

Bestyrer: Sven Lekkat.

Sydslesvigsk Forening (S S F)

Formand: Overlærer Ernst Vollertsen,
Seekamp 19, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4795.

Flensborg by:

Formand: Dieter Matthiesen,
Richard Wagner Strasse 17,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/62788.
Sekretariat: Schiffbrücke 42,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/24766.
Sekretær: Manfred von Domarus.

Flensborg amt:

Formand: Helmut Lothar,
Birkenweg 4, D-2391 Oeversee.
Tlf. 04630/261.
Sekretariat: Norderstrasse 74,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/25827.
Sekretær: Monika Jansen.

Gottorp amt:

Formand: Helmuth Werth,
Holtenuer Strasse 28,
D-2340 Kappeln. Tlf. 04642/81123.
Sekretariat: Lollfuss 69, D-2380
Schleswig. Tlf. 04621/23888.
Sekretær: Gudrun Schulz.

Husum amt:

Formand: Uwe Hardt,
Königsberger Strasse 30,
D-2251 Schwabstedt. Tlf. 04884/285.
Sekretariat: Neustadt 95,
D-2250 Husum. Tlf. 04841/2612.

Rendsborg/Egernførde amt:

Formand: Joachim Martin,
Gartenstr. 24, D-2371 Borgstedt.
Tlf. 04331/32950.
Sekretariat: »Amtsmandsgården«,
Torstrasse 4, D-2370 Rendsburg.
Tlf. 04331/23376 (tirsdag og torsdag
kl. 9-12) og Noorstrasse 18, D-2330
Eckernförde. Tlf. 04351/2527 (onsdag
og fredag kl. 9-12).
Sekretær: Friedrich Thomsen.

Sydtønder amt:

Formand: Johann Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/3185.
Sekretariat: Kokkedaler Weg 87,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/1245.
Sekretær: Astrid Fries.

Ejdersted amt:

Formand: Peter Jacob Alberts,
D-2251 Osterhever. Tlf. 04865/265.
Sekretariat: Am Hafen 30,
D-2253 Tønning. Tlf. 04861/5493.
Sekretær: Sven Lekkat.

Jaruplund Højskole

Forstander: Egon Rasmussen,
D-2390 Jaruplund-Weding.
Tlf. 04630/382.

Flensborg Avis

Wittenberger Weg 19, D-2390
Flensborg. Tlf. 0461/5805-0.

Chefredaktør: Paul Weede.

Direktør: Uffe Mayland.

Flensborg danske Journalistforening

Formand: Jens Høyer,
Wittenberger Weg 19,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/5805-0.

Sydslesvigsk Vælgerforening (S S V)

Formand: Skoleinspektør Gerhard
Wehlitz, Kiekut 8, D-2340 Kappeln.
Tlf. 04642/3389.

Landssekretariat: Norderstrasse 741,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/17421.

Landssekretær: Rolf Lehfeldt.

Landdagsmand: Karl Otto Meyer,
Buchauweg 2, D-2391 Schafflund.
Tlf. 04639/517.

Dansk Lærerforening for Sydslesvig

Formand: Jytte Mehlsen Hegelund,
Buchenweg 2, D-2397 Handewitt.
Tlf. 04608/6145.

KFUM og KFUK i Sydslesvig

Formand: Gertrud Parmann,
Bismarckstrasse 18 A,
D-2380 Schleswig. Tlf. 04621/25815.

Dansk Spejderkorps Sydslesvig

Formand: Hans Christian Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

Konst. korpschef:

Helga Hansen, Neuer Weg 8,
D-2381 Neuberend. Tlf. 04621/51287.

Foreningen »Norden«, Sydslesvig afdeling

Formand: Provst C. B. Karstoft,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52565.

Sekretariat: Norderstrasse 76,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/17821.

Frivilligt Dreng- og Pigeforbund i Sydslesvig

Distriktsleder: Knud Morsing,
Südergraben 36, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/54676.

Lejrskoler og hytter: »Trenehytten«,
D-2399 Tarp. Tlf. 04638/527.
Udlejning v/ Arne Hou,
Emmerlev, DK-6280 Højer.
Tlf. 04742593.

»Kongenshus«, D-2251 Tetenbüll.
Udlejning v/ Ole Hübertz Knudsen,
Yurian-Oven-Strasse 19,
D-2253 Tønning. Tlf. 04861/476.

Sydslesvigs danske Kunstforening

Formand: Advokat Steen Schrøder,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/17953.

De unges Kunstkræds i Sydslesvig

Formand: Mucki Kvist,
Marienalle 49, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/51673.

Torsdagskoret

v/ Kirsten Krienke,
Michelsenstr. 16, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/45408.

Dirigent: Else Salomonsen,
Jaruplund Højskole, D-2391
Jaruplund. Tlf. 04630/382.

Foriøning for nationale Friiske (Friserforeningen)

Formand: Marie Tångeberg
Efkebüll, D-2255 Langenhorn.
Tlf. 04672/669.

Sekretariat: D-2255 Oster-Bargum.
Tlf. 04672/1677.

Sekretær: Manfred Nissen.

Nordfriisk Instituut

Osterstrasse 63, D-2257 Bredstedt.
Tlf. 04671/2360.

Sct. Georgs-Gildet

Gildemester: Roland van Oettingen,
Zum Dorfteich 7, D-2395 Husby.
Tlf. 04634/9647.

Sct. Knuds-Gildet

Oldermand: Ole Olesen,
Skovglimt 13, DK 6340 Kruså.
Tlf. 04/672668.

Ungdomskollegiet

Marienhölzungsweg 66,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/52444.

Forstander: Uwe Becher.

Historisk Samfund

Sydslesvigs Amtskreds.

Formand: Dr. Johann Runge,
Schlossberg 9, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/73246.

Fælleslandboforeningen for Sydslesvig

Kontor: Süderstrasse 89,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/71975.

Formand: Gdr. Peter Andresen,
Lecker Strasse 52, D-2262 Achtrup.
Tlf. 04662/2427.

Landbrugskonsulent: Hans Chr. Paulsen
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445..

Landboforeningen for Flensburg og Omegn

Formand: Gdr. Søren Andresen,
D-2397 Hüllerup. Tlf. 04608/6677.
Konsulent: Jes Simonsen,
Süderstrasse 89, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/71975.

Landboforeningen for Sydangel

Formand: Hans Jacob Asmussen,
Holming, D-2381 Havetoft.
Tlf. 04603/228.

Konsulent: Christen Møller,
Schleswiger Strasse 38, D-2347
Süderbrarup. Tlf. 04641/2249.

Landboforeningen for Gottorp amt

Formand: Preben Holl, Lehmrade,
D-2372 Brekendorf/Owschlag.
Tlf. 04353/581.

Konsulent: Hans Chr. Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

Landboforeningen for Sydtønder amt (geest)

Formand: Janne Marcussen,
D-2264 Braderup. Tlf. 04663/224.
Konsulent: Joachim Spitz,
Bavnehøj, Hauptstr. 7, D-2264 Humtrup.
Tlf. 04663/7495..

Den nordfrisiske Landboforening (marsken)

Formand: Arnold Klint,
Nordergotteskoog, D-2260 Niebüll.
Tlf. 04661/3493.

Konsulent: Joachim Spitz,
Bavnehøj, Hauptstr. 7, D-2264 Humtrup.
Tlf. 04663/7495.

Landboforeningen for Husum og Ejdersted amter

Formand: Gdr. Peter Jakob Alberts,
D-2251 Osterhever. Tlf. 04865/265.
Konsulent: Hans Chr. Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

Sydslesvigsk Museumsforening

Formand: Hans Werner Hansen,
Norderalle 23, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/56385.

Æ Amatører

Formand: Johann Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/3185.

Dansk Sportsfiskerklub Sydslesvig

Formand: Heinz Boehme,
Kappelner Strasse 3,
D-2391 Sterup. Tlf. 04637/275.

Dansk Tunghøreforening

Formand: Pastor Martin Nørgaard,
Flurstrasse 5, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/53524.

Den centrale Begravelseshjælpekasse

Formand: Hans Kring,
Heideweg 11, D-2391 Wees.
Tlf. 04631/7000.

Duborg-Samfundet

Formand: Elva Thorup Nielsen,
Teichweg 2, Kupfermühle,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/5801-50.

Flensborg Y's Mens Club

Formand: Ulla Steenild,
Christiansgang 9, Kupfermühle,
D-2398 Harrislee.

Heimdal Blæserorkester

v/ Joachim Ostendorf,
Berghofstrasse 22, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/71939.

I. C. Møller-Fonden

v/ Nis Petersen,
Molsenkoppel 40, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/56590.

Radioklubben Duborg

v/ Klaus Thordsen,
Ihlseweg 8, D-2397 Handewitt.
Tlf. 04608/577.

Slesvig Y's Mens Club

Formand: Henry Desler,
Carstenstrasse 36, D.2380 Schleswig.
Tlf. 04621/22602.

Sydslesvigsk Selvhjælp SSH

Formand: Pastor Jens Svendsen,
Mannsteinstrasse 9,
D-2380 Schleswig. Tlf. 04621/32566.

Sydslesvigs Skakkreds

v/ Valter Madsen,
Marien Strasse 48, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/13428.

Voksenundervisningsnævnet for Sydslesvig

Formand: Knud Fanø,
Ritterstrasse 27, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/22331.

Sekretær: Ernst Vilertsen,
Seekamp 19, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4795.

**Ved telefonopkald fra Danmark til Sydslesvig drejes:
009 49 + områdenummer
med udeladelse af det foranstående 0**

JAGT OG VILDTFORVALTNING

LANDBRUGSMINISTERIETS VILDTFORVALTNING

Jægerhuset, Strandvejen 4,
8410 Rønne. Tlf. 06 37 25 00.
Administrator Holger Bunk Dybdahl.

Landbrugsministeriets Vildtforvaltning
er sekretariat for:
Jagtrådet og Vildtforvaltningsrådet.

JAGTRÅDET består af 5 medlemmer:

Formand: Prof. dr. agro. Per Ole Olesen,
Skovbrugsinstituttet, Landsformand
Frede Petersen, Landsjagtforeningen
af 1923, Landsformand Gustav Røn-
holt, Dansk Jagtforening, Ingeniør Jør-
gen Vesterdahl, Dansk Strandjagtfor-
ening, Lærer Chr. Hjorth, Dansk Orni-
thologisk Forening, og bistår land-
brugsministeren med administration
af jagtfonten.

VILDTFORVALTNINGSRÅDET

har 11 medlemmer: Jagtrådets fem
medlemmer samt repræsentanter for
Friluftsrådet, Danmarks Naturfred-
ningsforening, Dansk Ornithologisk
Forening, Naturfredningsrådet, De
samvirkende danske Landboforenin-
ger, Danske Husmandsforeninger, og
Dansk Skovforening. Jagtrådets for-
mand er formand for vildtforvaltnings-
rådet.

Formålet med rådet er, at danne forum
for drøftelser af principielle spørgs-
mål vedrørende landets vildtbestand.

VILDTFORVALTNINGSRÅDETS

RESERVATUDVALG har 9 medlemmer.

Formand: Adm. Holger Bunk Dybdahl.
Palle Uhd Jepsen, VRK. Karsten Laur-
sen, VBS. Sten Asbirk, Naturfredn.-
rådet. Hans Meltofte, DOF. Poul Hald
Mortensen, Fredn.styr. Hans Gammel-
toft, statsskovrider, Skovstyrelsen. An-
ders W. Hansen, vildtf.konsul. Frede
Petersen, Landsjagtfore. Gustav Røn-
holt, Dansk Jagtfore. Jørgen Vester-
dahl, Dansk Strandjagtfore.

Under Landbrugsministeriets Vildtfor-
valtning sorterer endvidere:

JAGTTEGNSKONTORET, Grenåvej 12,
8410 Rønne. Tlf. 06 37 18 55 (9-12).
Kontoret varetager udstedelse af jagt-
tegn og besvarer spørgsmål desan-
gående.

VILDTRESERVATKONTORET

Strandvejen 4, 8410 Rønne.
Tlf. 06 37 25 00 (8-12).

Leder: Reservatinspektør P. Uhd Jepsen.
Kontoret varetager forvaltningsmæs-
sige og administrative opgaver i for-
bindelse med oprettelse og drift af
vildtreservater.

VILDTFORVALTNINGENS SKOLE

Molsvej 34, 8410 Rønne.
Tlf. 06 37 25 00.

Leder: Magister Jørgen Fog.

KALØ GODS

8410 Rønne. Inspektør Chr. Stilling.
Tlf. 06 37 22 76.

Godset ejes af Jordfonten ved Sta-
tens Jordlovsudvalg. Det er forpagtet
af Jagtfonten med det formål at sikre
arealer til vildtbiologisk forskning og
til uddannelse af vildtforvaltningskon-
sulenter. I øvrigt drives godset efter
sædvanlige økonomiske principper for
land- og skovbrug.

Herudover er administrativt til Land-
brugsministeriets Vildtforvaltning
knyttet Vildtbiologisk Station, se
denne.

KALØ SKOVDISTRIKT

(ny skovfoged, ikke ansat endnu)
Tlf. 06 37 25 00.

VILDTBIOLOGISK STATION

Kalø, 8410 Rønne. Tlf. 06 37 25 00
(8.00-16.00).

Forskningsleder: Dr. phil. H. Strandgaard.

Videnskabelig forskningsinstitution under Landbrugsministeriets Vildtforvaltning. Foretager vildtbiologiske undersøgelser over danske fugle og pattedyr specielt med henblik på arternes talrighed, formering og omsætning samt deres tilpasning til omgivelserne. Forskningsresultater publiceres fortrinsvis i »Dansk Vildtforskning«, »Danske Vildtundersøgelser« og »Danish Review of Game Biology«.

ADRESSELISTE OVER VILDTFORVALTNINGSKONSULENTER

Peter Have, Grønnerupvej 42, 9760 Vraa.
Tlf. 08 98 14 14.

Anders Wulff, Landtingvej 31,
7830 Vinderup. Tlf. 07 44 18 08.

Frode S. Petersen, Suldrupvej 2,
Skivum, 9240 Nibe. Tlf. 08 66 64 58.

L. Ahlmann Olesen, Jægerbo, Sdr. Kær,
6990 Ulfborg. Tlf. 07 49 15 01.

J. Langvad-Jensen,
Vorrøtvej 5, Katrinedal, 8654 Bryrup.
Tlf. 05 75 61 75.

M. E. Pape, Ryomvej 49,
8410 Rønde. Tlf. 06 37 96 60.

Sv. Lerke-Møller, Morsbølvej 68,
7200 Grindsted. Tlf. 05 32 15 23.

Søren Essendrop, Dybvehoved,
6200 Åbenrå. Tlf. 04 66 73 63.

Peter Bjerremand, Egelandvej 65,
Øster Starup, 6040 Egtved.
Tlf. 05 86 31 46.

M. Jessen Holm, Grønnevang 21,
5750 Ringe. Tlf. 09 62 20 49.

Ole Daugaard-Petersen,
Æbleallé 75, Strandhuse,
4500 Nykøbing Sj. Tlf. 03 42 87 00.

Erik Meyer Pedersen, Vinkelvej 42,
3540 Lyngø. Tlf. 02 18 79 15.

Anders Walther Hansen,
Skovvej 2, Nyrup 4747 Sandved.
Tlf. 03 75 95 15.

Finn Jensen, Orebyvej 307,
4990 Sakskøbing. Tlf. 03 89 50 80.

Jes Kramer, Vildtforvaltningens
administration, Strandvejen 4,
8410 Rønde. Tlf. 06 37 25 00.

Bent Junker-Hansen, Vildtforvaltningens
administration, Strandvejen 4,
8410 Rønde. Tlf. 06 37 25 00.

LANDSJAGTFORENINGEN AF 1923 Hovedkontor:

Frydendalsvej 20, 1809 Frederiksberg C. Tlf. 01 31 11 35.

Formand: Frede Petersen.

Medlemsblad: Jagt og Fiskeri.

DANSK JAGTFORENING

Formand:

Forpagter Gustav Rønholt,
Hårslevvej 10, Sandved, 4747 Sandved.
Tlf. 03 75 66 87.

Generalsekretær:

Forstkandidat Sv. E. Jacobsen,
Ålholmvej 63, 2720 Vanløse.
Tlf. 01 74 19 11.

Medlemsblad: Dansk Jagt.

DANSK STRANDJAGTFORENING Hovedkontoret

Formand: Jørgen Vesterdahl,
Mosegårdsvej 4, Bramdrupdrum,
6000 Kolding. Tlf. 05 56 80 78.

Forretningsfører- og kasserekontor:

Rigmor Hvass, Ved Grotten 52,
5610 Assens. Tlf. 09 71 18 56.
Alle ugens hverdage fra kl. 8.00-11.00,
dog ikke lørdag, samt mandag
kl. 17.00-19.00.

Uddrag af Lov om jagt og vildtforvaltning:

§ 13. Jagt må ikke finde sted fra solnedgang til solopgang. Dog må gæs, ænder og måger samt blishøns skydes på træk i tiden fra 1½ time før solopgang til 1½ time efter solnedgang. I november og december måned må den nævnte beskydning dog kun foretages i tiden fra 1½ time før solopgang til 1 time efter solnedgang.

§ 20. Jagt fra motorbåd og andet maskindrevet fartøj må ikke finde sted:

- på søer og andre ferske vande og
- i den danske del af farvandet øst for Sjælland mellem breddegraderne ved kronborgpynten og Aflandshage (56° 02,4' N og 55° 33,3' N).

Stk. 2. Uden for de områder, der er nævnt

i stk. 1, må jagt fra maskindrevet fartøj ikke finde sted i tiden 1. marts - 30. september.

Stk. 3. Landbrugsministeren kan efter forhandling med miljøministeriet (fredningsstyrelsen) og vildtforvaltningsrådet forbyde jagt fra motorbåd og andet maskindrevet fartøj i nærmere angivne områder på fiskeriterritoriet, herunder indre farvande, som fastlagt ved lov om saltvandsfiskeri.

§ 20 a. Til jagt må ikke benyttes maskindrevet fartøj, der kan fremføres med en hastighed på mere end 18 km/t (ca. 9,7 knob). Under jagtudøvelsen må fartøjet kun fremføres med højst 5 km/t (ca. 2,7 knob).

JAGTTIDER OG FREDNINGSBESTEMMELSER

§ 26. Pattedyr og fugle, for hvilke der ikke er fastsat jagttid, er fredede hele året.

Stk. 2. Pattedyr og fugle, for hvilke der er fastsat jagttid, er fredede uden for jagttiden.

Stk. 3. Landbrugsministeren kan efter indstilling fra vildtforvaltningsrådet fastsætte jagttider for de i bilag 1 nævnte pattedyr og fugle. Fredning af en vildtart omfatter, hvor ikke andet er angivet, tillige artens yngel samt reder og æg.

Stk. 4. Ministeren kan tilsvarende opheve jagttiden for en vildtart.

Stk. 5. Jagttider kan fastsættes som gældende for:

- hele landet,
- dele af fiskeriterritoriet,
- landsdele,
- øer,
- amter,
- kommuner og
- velarronderede lokalområder, såfremt ¼ af de lodsejere, der hver ejer mindst 1.400 m² af området, og som tilsammen har jagtret på ¼ af områdets samlede areal, fremsætter begæring herom.

Den obligatoriske jagtprøve:

Tilmelding til jagtprøven, der afholdes i 2 perioder hvert år, sker ved indbetaling af et af landbrugsministeren nærmere fastsat gebyr til Landbrugsministeriets Vildtforvaltning.

Indbetaling skal ske ved anvendelse af særlige giroindbetalingskort, der fås ved henvendelse til Landbrugsministeriets Vildtforvaltning eller ved Vildtforvaltningens lokale konsulenter.

Ønskes prøven aflagt i årets første prøveperiode (1. april - 30. juni), skal tilmelding ske inden udgangen af februar måned. Ønskes prøven aflagt i årets anden prøveperiode (1. september - 31. oktober) skal tilmelding ske inden udgangen af juli måned.

Bekendtgørelse om jagttid for visse pattedyr og fugle

I henhold til § 26, stk. 3, 4 og 5, jfr. § 51, stk. 4 i lov nr. 221 af 3. juni 1967 om jagt og vildtforvaltning, som ændret ved lov nr. 294 af 9. juni 1982, fastsættes:

§ 1. GENERELLE JAGTTIDER:

a. Hovdyr:

Kronhjort	01.09-31.01
Kronhind og kalv	01.10-31.01
Dåhjort	01.09-31.01
Då og kalv	01.10-31.01
Sikahjort	01.09-31.01
Sikahind og kalv	01.10-31.01
Råbuk	16.05-15.07
	og 01.10-31.12
Rå og lam	01.10-31.12
Mufflonvædder	hele året
Mufflonfår og lam	01.10-31.01
Vildsvin, orne	hele året
Vildsvin, so og grise	01.10-29.02

b. Rovdyr:

Mink, der anses som vildt i h.t. Lov om mark- og vejfred	hele året
Ræv	16.06-15.02
Husmår	16.06-15.02
Grævling	16.06-15.02
Mårhund	hele året
Vaskebjørn	hele året

c. Gnavere:

Hare	01.10-18.12
Vildkanin	hele året
Egern	01.09-29.02

d. Andefugle:

Grågås	01.08-31.12
Blisgås	01.09-31.12
Sædgås	01.09-31.12
Kortnæbbet gås	01.09-31.12
Canadisk gås	01.09-31.12
Gråand	01.09-31.12
Atlingand	01.09-31.12
Krikand	01.09-31.12
Spidsand	01.09-31.12
Pibeand	01.09-31.12
Skeand	01.09-31.12
Taffeland	01.10-29.02
Troldand	01.10-29.02
Bjergand	01.10-29.02

Hvinand	01.10-29.02
Havlit	01.10-29.02
Ederfugl	01.10-29.02
Sortand	01.10-29.02
Fløjlsand	01.10-29.02
Stor skallesluger	01.10-29.02
Toppet skallesluger	01.10-29.02

e. Hønsfugle:

Agerhøne	16.09-31.10
Fasanhane	01.10-31.12
Fasanhøne	21.10-30.11

f. Vandhøns:

Blishøne	01.09-29.02
----------	-------------

g. Vadefugle:

Stor regnspove	01.09-31.12
Lille regnspove	01.09-31.12
Dobbeltbekkasin	01.09-31.12
Enkeltbekkasin	01.09-31.12
Skovsneppe	01.10-31.12

h. Mågefugle:

Hættemåge	01.09-29.02
Stormmåge	01.09-29.02
Sildemåge	01.09-29.02
Sølvmåge	01.09-29.02
Svartbag	01.09-29.02

i. Duer:

Ringdue	01.08-31.12
Tyrkerdue	01.10-30.11

§ 2. LOKALE JAGTTIDER:

I Sønderjyllands amt:

Kronkalv	ingen jagttid
Kronhind	ingen jagttid
Dåhjort	ingen jagttid
Dåkalv	ingen jagttid
Då	ingen jagttid
Fasanhøne	16.11-30.11
Stor skallesluger	ingen jagttid

I Sønderjyllands amt

for så vidt angår øen Als:

Råbuk	16.05-15.07
	og 01.11-31.12
Rå og lam	01.11-31.12
Hare	01.11-18.12
Fasanhane	01.11-31.12

Halvøen Kegnæs:

Råbuk, rå og lam	ingen jagttid
------------------	---------------

*I Sønderjyllands amt
for så vidt angår
øen Rømø:*

Råbuk	16.06-15.07
	og 01.10-31.12
Rå og lam	01.12-18.12

§ 3. Landbrugsministeriets Vildtforvaltning kan i hele landet, uanset lokale fredninger, i forbindelse med brugs- og vinderklasseprøver for stående jagthunde tillade, at fasanhøne jages i tidsrummet 01.10-20.10.

§ 4. Pattedyr og fugle, for hvilke der ikke er fastsat jagttid, er fredede hele året.

Stk. 2. Pattedyr og fugle, for hvilke der er fastsat jagttid, er fredede uden for jagttiden.

§ 5. Fredning af en vildtart omfatter, hvor ikke andet er angivet, tillige artens yngel samt reder og æg.

§ 6. Overtrædelse af bekendtgørelsen straffes med bøde.

§ 7. Bekendtgørelsen træder i kraft den 15. maj 1987.

Stk. 2. Samtidig ophæves Landbrugsministeriets bekendtgørelse nr. 130 af 18. marts 1986 om jagttid for visse pattedyr og fugle.

MARKEDSFORTEGNELSE

Sønderjyllands amtskommune

Arnum, første lørdag i maj og tredje lørdag i september, heste.

Gram, pinselørdag, heste.

Høruphav, pinselørdag, heste.

Kliplev, anden lørdag i juni, heste.

Løgumkloster, 23. april og 13. august, heste.

Ravsted, 18. juni, heste.

Skærbæk, hver onsdag marked med heste og slagtekvæg.

Vollerup, sidste lørdag i juni, heste.

Åbenrå, hver tirsdag eksportmarked med slagtekvæg.

Ribe amtskommune

Brørup, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg. 20. januar, 17. februar, 16. marts, 6., 13. og 27. april, 18. maj, 20. juli, 17. august, 7. og 21. september, 5., 19. og 26. oktober, 2. og 16. november, 7. og 21. december levekvæg samt 9. marts, 4. maj og 28. september heste og levekvæg.

Bække, tredje lørdag i juni marked med heste.

Esbjerg, 1. lørdag i juli, hestemarked (Korskroen).

Grindsted, hver mandag marked med heste og slagtekvæg. Torvedag samt grise-marked hver torsdag.

Ho, 27. august heste- og fåremarked.

Vardø, hver mandag eksportmarked med slagtekvæg; første torsdag i marts, første og tredje torsdag i april, første og tredje torsdag i maj, første torsdag i september, første og tredje torsdag i oktober samt første og tredje torsdag i november marked med levekvæg.

Vorbasse, næstsidste fredag i juli, heste.

Vejle amtskommune

Horsens, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg; hver fredag marked med levekvæg. Torvedag hver onsdag og lørdag; landboauktion og grisemarked hver fredag.

Kolding, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg, får og søer.

Vejle, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Ringkøbing amtskommune

Herning, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Torvedag hver tirsdag og lørdag, grisemarked hver torsdag.

Holstebro, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver torsdag marked med levekvæg og grisemarked.

Lømvig, hver tirsdag marked med heste og slagtekvæg.

Skjern, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver fredag marked med levekvæg.

Ulfborg, 31. august, heste og levekvæg.

Århus amtskommune

Hammøl, hestemarked 1. lørdag i september. Grisemarked hver torsdag, hvis helligdag søgnedagen før.

Kolind, 2. onsdag i september, heste.

Randers, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg; hver lørdag marked med heste og levekvæg.

Salten, 17. og 18. juni, heste.

Skanderborg, torvedag hver fredag; grisemarked hver tirsdag.

Århus, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg på kvægtorvet.

Nordjyllands amtskommune

Brovst, første lørdag i august marked med heste.

Brønderslev, anden mandag i hver måned (i marts og september den første mandag), heste.

Flauenskjold, 12. september, heste.

Hjallerup, sommermarked med heste den første fredag i juni, med forprang dagen før.

Hjørring, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Hobro, hver mandag marked med heste og slagtekvæg.

Jerslev, lørdag den 25. juni og søndag den 26. juni, heste.

Nibø, hver mandag marked med heste og slagtekvæg.

Pandrup, tredje lørdag i september, heste.

Ålborg, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver fredag marked med levekvæg og grisemarked.

Års, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Viborg amtskommune

Bjerringbro, lørdag den 11. og søndag den 12. juni, heste.

Hurup (Møllekroen), første lørdag i august og den følgende søndag heste.

Kjellerup, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Skive, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Thisted, hver torsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver tirsdag marked med levekvæg.

Viborg, fjerde lørdag i april og september marked med heste.

Vildsund, 4. onsdag og den følgende torsdag i juli, heste.

Øerne øst for Storebælt

Holbæk, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Højby Sj., pinselørdag, heste.

Jægerspris, 2. juli, heste.

Ringsted, sidste lørdag i februar, anden lørdag i april, juni og oktober samt første lørdag i august, heste.

Ny Toftengård pr. Ølstykke, 27. februar, heste.

Øerne vest for Storebælt

Egeskov, 21. september, heste og kreaturer.

Odense, hver mandag (eller hvis helligdag den påfølgende tirsdag) eksportmarked med heste og slagtekvæg; 28. juni (St. Knud), heste; hver onsdag marked med levekvæg og grisemarked.

Svendborg, hver tirsdag eksportmarked med slagtekvæg.

Ørbæk, 2. lørdag i juli og den følgende søndag, heste, slagtekvæg, får og geder.

SYDSLESVIG

Markedsfortegnelsen for Sydslesvig forelå ikke ved redaktionens slutning.

© Sprogforeningens Almanak

Citater - med tydelig kildeangivelse - tilladt i henhold til gældende regler.

ISBN nr. 87-85122-122

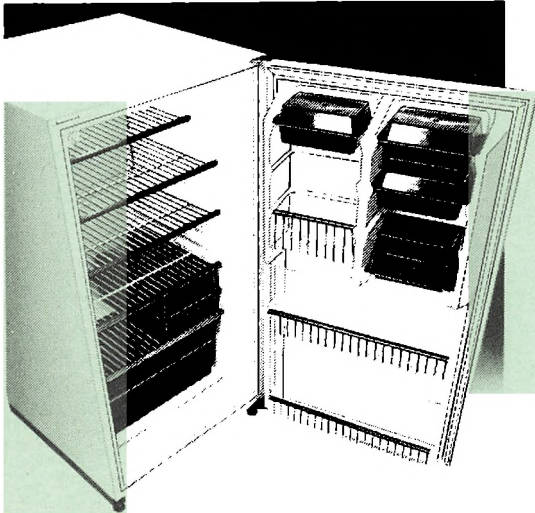
Tekster til næste udgave må - såfremt anden aftale ikke foreligger - være indsendt inden 1. juni.
Manuskripter til mindeord modtages dog indtil 1. oktober.

SPROGFORENINGENS ALMANAK

Redaktion: Arne G. Larsen, Bakkevænge 11, Øster-Lindet
6630 Rødding. Telefon 04 84 63 50 (priv.) - 04 84 64 15 (kontor)

Ekspedition: Dy-Po Tryk, Søndervang 4, 6400 Sønderborg

Skift til Danmarks energisparer

Kom ind og se GRAM 200 l køleskab, der kun bruger for 30 øre strøm i døgnet

Det nye GRAM køleskab har en veludnyttet og fleksibel indretning, 5 indstillelige hylder. Alene døren rummer helt op til 12 mælkekartoner og har 4 praktiske serveringsbokse.

Skabet har en ekstra stor grøntsagsskuffe og pålægsboks. Øverste hyld kan skråtstilles.

GRAM K200

200 l køl. Lavenergi: Kun ca. 30 øre i døgnet
H: 106,5 cm B: 55 cm D: 60 cm

GRAM

- til dig, der tænker
lidt længere

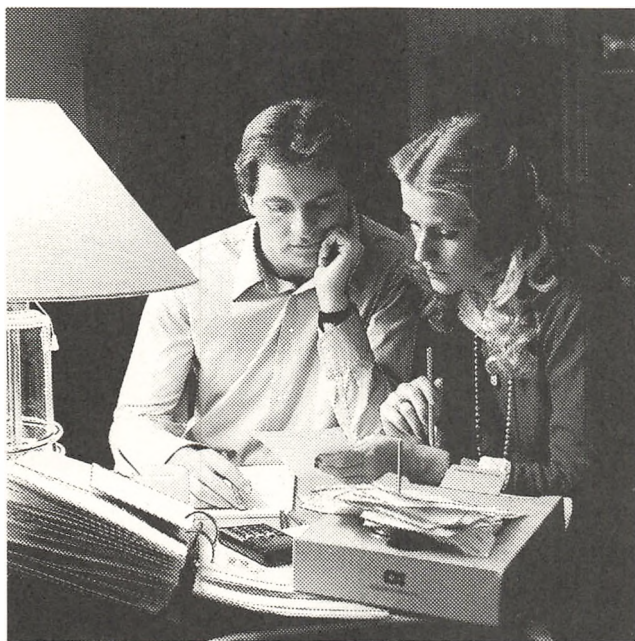

Få mere ud af budgettet med Totalrådgivning i Den Danske Bank.

DEN DANSKE BANK

Vi ser på Deres økonomi med nye øjne.

D 11

